

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 44

ANDRA KAMMAREN

1970

10 december

Debatter m. m.

Torsdagen den 10 december fm.

	Sid.
Svar på frågor av;	
fru Bergman (s) ang. sjukförsäkringen för vissa handikappade skolelever.....	3
fru Mogård (m) ang. tryggande av enskilds rätt vid byggande av egnahem.....	4
herr Werner (m) ang. utlandssvenskarnas rösträtt.....	5
herr Petersson i Gäddvik (m) ang. folkskoleseminariet i Haparanda.....	6
herr Nilsson i Bästekille (m) ang. risken för päronpest vid import av fruktträd.....	8
herr Eriksson i Bäckmora (cp) ang. utvidgning av studerandebatten vid tåg- och bussresor.....	10
herr Wennerfors (m) ang. ordförandeskapet i statliga utredningar	11
fru Nilsson (cp) ang. vitsorden i grundskolan och gymnasiet....	12
Svar på interpellation av herr Sundman (cp) ang. sysselsättnings- skapande åtgärder i Frostvikens kommun m. m., samt på frågor av herr Nilsson i Tvärålund (cp) ang. sysselsättningsskapande åtgärder i Vilhelmina kommun och herr Larsson i Umeå (fp) i samma ämne.....	14
Tillämpning av allmänna prisregleringslagen, tillika svar på inter- pellationer av herr Sjöholm (fp) ang. pristoppet och herr Åsling (cp) ang. pristoppets inverkan på avtalsförhandlingarna.....	33
Meddelande ang. plena torsdagen den 10 och fredagen den 11 de- cember.....	70
Ackordslag m. m.	70
Förmånsrättslag, m. m.	71
Jordabalk, m. m.	79

Torsdagen den 10 december em.

Jordabalk, m. m. (forts.)	99
Riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten	118
Ökning av den svenska andelen i världsbankens grundfond	130
Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling	134
Intrång i Stora Sjöfallets nationalpark	161

Samtliga avgjorda ärenden**Torsdagen den 10 december fm.**

<i>Bankoktskottets</i> utlåtande nr 75, ang. tillämpning av allmänna prisregleringslagen	33
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 65, ang. ackordslag m. m.	70
— nr 79, ang. lag om statlig lönegaranti vid konkurs, m. m., och om bättre förmånsrätt i konkurs för fordran på lön	71
— nr 80, ang. förmånsrättslag, m. m.	71

Torsdagen den 10 december em.

<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 80, ang. jordabalk m. m.	99
— nr 81, ang. lag om införande av nya jordabalken, m. m.	99
— nr 82, ang. dels jordabalk, dels förmånsrättslag, m. m., dels ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, m. m., dels ock lag om ändring i jordabalken, m. m.	99
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 208, ang. riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten	118
<i>Bankoktskottets</i> utlåtande nr 73, ang. nedläggning av riksbankens avdelningskontor i Vänersborg	130
— nr 74, om ökning av den svenska andelen i världsbankens grundfond	130
— memorial nr 78, ang. återkallelse av viss framställning från riksdagens ombudsmän	134
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 93, ang. ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling	134
— nr 94, ang. lag om arbetstid m. m. i husligt arbete	161
— nr 96, ang. ändring i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar	161

Torsdagen den 10 december

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 2 in-
nevarande december.

§ 2

Svar på fråga ang. sjukförsäkringen för
vissa handikappade skolelever

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr
statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Bergman har frå-
gat mig om jag är beredd att upphäva
utförsäkringen för handikappade elever
från Folke Bernadottehemmet eller an-
nan utomlänskskola eller på annat sätt
garantera dem fulla sjukförsäkringsför-
måner.

Den som har hel förtidspension är
enligt lagen om allmän försäkring be-
rättigad till ersättning för sjukhusvård
under 365 dagar efter pensioneringen.
Regeln, som innebär en fördubbling av
den tidigare maximala ersättningstiden,
godkändes av riksdagen efter förslag i
propositionen 125 år 1969.

I den departementspromemoria som
låg till grund för propositionen redovi-
sades ingående överväganden i denna
fråga. Där uttalades att den föreslagna
utvidgningen av försäkringsskyddet tor-
de medföra en tillfredsställande lösning
för det stora flertalet fall. Det förutsågs
emellertid fall då man trots förstärk-
ningen av skyddet skulle få stötande so-
ciala effekter av utförsäkringsreglerna.
Det förutsattes dock att sjukvårdshu-
vudmännen skulle medge avgiftsned-
sättning eller avgiftsbefrielse i sådana
fall. Huvudmannaorganisationernas re-

presentanter hade också förklarat sig
införstådda med detta under de över-
läggningar som föregick reformen.

Svenska landstingsförbundet har den
18 september 1970 sänt ut ett cirkulär
till landstingen avseende elever vid Fol-
ke Bernadottehemmet. Detta hem är
som bekant en avdelning av den medi-
cinska barnkliniken vid Akademiska
sjukhuset i Uppsala, där barn med rö-
relsehinder från sex olika landstings-
områden vårdas. I cirkuläret rekom-
menderas landstingen — i avvaktan på
färdigställandet av de särskilda elev-
hem som landstingen skall driva enligt
lagen om elevhem för vissa rörelsehind-
rade barn m. fl. — att ersätta hela vård-
dagskostnaden för sådana rörelsehind-
rade och andra fysiskt handikappade
barn, som enbart för att fullfölja sin
grundskoleutbildning hänvisas till Fol-
ke Bernadottehemmet och skulle ha va-
rit berättigade att få inackordering på
särskilt elevhem om sådant funnits. In-
nebörden av cirkuläret är att vårdav-
gift inte skall debiteras. Någon utför-
säkring av barnet på grund av vistelse
på detta hem blir det under sådana för-
hållanden inte fråga om.

Vidare anförde

Fru BERGMAN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka so-
cialministern för svaret.

Det är riktigt som socialministern sä-
ger att Svenska landstingsförbundet har
rekommenderat landstingen att svara
för vårdkostnaderna för fysiskt handi-
kappade barn. Men om landstingen
handlar efter den rekommendationen
återstår ändå en liten grupp elever som

Svar på fråga ang. tryggande av enskilds rätt vid byggande av egnahem

blir utförsäkrade. Externateleverna får samma undervisning och behandling men behöver inte betala något och blir inte utförsäkrade. Jag vill fråga om det är rummet och övernattningen som gör att internateleverna blir utförsäkrade och alltså inte kommer i åtnjutande av samhällets sjukvårdsförmåner. Föräldrar till cp-skadade barn har genom länsförbundets ordförande i Kopparbergs län bitt mig fråga om internatelevernas övernattning bedöms som sjukvård, eftersom denna skillnad görs mellan externat- och internatelever.

Jag hoppas att det skall finnas möjligheter att ändra på den saken för den lilla grupp elever det här gäller. Det är fråga om elever som fortfarande håller på med sin grundskoleutbildning. Högstadiet infördes på Folke Bernadottehemmet 1967, det är kanske inte svårt att få uppgifter därifrån, och det vore som sagt värdefullt med en snar lösning av frågan för den grupp elever det berör.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang tryggande av enskilds rätt vid byggande av egnahem

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Fru Mogård har frågat mig om jag planerar att vidta åtgärder så att enskildas rätt till rimlig frihet, trygghet och standard i egnahem blir bättre skyddad än under nuvarande förhållanden. Hon hänvisar som exempel till verkningar av upprepade planändringar och av byggnadsförbud.

Jag delar fru Mogårds mening att alltför täta ändringar av gällande detaljplaner medför olägenheter. Det är önskvärt att kommunernas detaljplanering sker med sådan framsynthet och fasthet att ofta återkommande planrevisio-

ner inom samma områden i allmänhet inte behöver förekomma.

Också långvariga byggnadsförbud medför ofta svårigheter för den enskilde. Förbuden är avsedda att tillfälligt hindra nyinvesteringar medan planutredning pågår. Därför är byggnadsförbud ofrånkomliga inom t. ex. saneringsområden. Tyvärr blir emellertid förbuden inte sällan långvarigare än som varit avsett.

Täta detaljplaneändringar och långvariga byggnadsförbud kan i stor utsträckning tillskrivas den omständigheten att den översiktliga planeringen släpar efter. Ibland råder ovisshet om den slutliga sträckningen av viktigare kommunikationsleder. Stundom saknar kommunen medel att förvärva mark och bedriva planarbete i erforderlig takt. En förbättrad översiktlig planering och ökade kommunala planeringsresurser är därför ägnade att minska riskerna för otrygghet på grund av dessa företeelser. Kommunindelningsreformen medför att kommunerna får bättre resurser att planera. Även på annat sätt, t. ex. genom den beslutade länsstyrelsereformen, stärks den översiktliga planeringen.

Formerna för den fysiska planeringen utreds för närvarande av bygglagutredningen. Utredningen skall bl. a. uppmärksamma de problem som följer av långvariga byggnadsförbud.

Jag anser att resultatet av utredningen bör avvaktas och är därför inte nu beredd att ta något ytterligare initiativ i saken.

Vidare anförde

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lundkvist för svaret på min fråga.

Att enskilda intressen ofta måste ge vika för allmänna är självklart. Stora fordringar måste emellertid ställas på tillvägagångssättet när de allmänna in-

Svar på fråga ang. utlandssvenskarnas rösträtt

fressena skall hävdas i en välfärds- och rättsstat som vår. Jag har i min fråga nämnt Ältaområdet, som tyvärr inte är unikt i det av mig berörda avseendet och som alltså bara får tjänstgöra som exempel. Där har enskilda människor och som alltså bara får tjänstgöra som innebär att de sedan 40 år fortfarande saknar såväl vatten som avlopp. Byggnadsförbud råder sedan 27 år tillbaka. De är inte ensamma om en sådan situation.

De får vanmäktiga se sitt hem och sin omgivning förslummas, då de hindras att bygga till eller bygga nytt eller känner sig förhindrade att investera i upprustning av bostaden på grund av ovissheten om vad som skall hända med området. Det är inte avsaknad av eget initiativ, av egna idéer eller ens av ekonomiska möjligheter som försätter människor i denna situation. De tvingas in i den därför att det allmänna inte kan precisera sina planer eller inte har möjligheter att realisera sådana, innan de är föråldrade och måste prövas om, eller därför att det allmännas organ inte förstår samverka på ett konstruktivt sätt.

I direktiven till bygglagutredningen uppmärksammas dessa problem, och olika modeller för att lösa dem skisseras. Förståelsen för och inlevelsen i vilka allvarliga konsekvenser de nuvarande förhållandena kan medföra är enligt min mening inte tillräckliga. Eljest skulle ändringar eller kompletteringar av gällande lagstiftning, som kunde undanröja dessa missförhållanden, ha givits högsta prioritet. Ännu, efter snart två år, har inga förslag i detta syfte framlagts av utredningen. Det kan inte — om man har de enskilda människornas väl för ögonen — framstå som omöjligt att vidta åtgärder, temporära eller inte, som kan tillförsäkra vederbörande deras rätt till trygghet och bostadsstandard.

Med full vetskap om utredningens uppdrag och efter de glimtar från utredningsarbetet, som givits i pressen,

har jag funnit det motiverat att ställa frågan: Planerar inte statsrådet att snart göra något åt saken? Av statsrådets redovisning i svaret på min fråga tycker jag att det framgår var punktinsatser kan sättas in. Sådana punktinsatser skulle såvitt jag kan se inte kräva lång utredning, bara en annan inställning till de berörda människorna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. utlandssvenskarnas rösträtt

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Herr Werner har frågat mig om jag anser det rimligt att utlandssvenskar som betalar skatt till vårt land berövas sin rösträtt efter fem år och huruvida jag, om jag inte skulle anse det, vill medverka till att en ändring kommer till stånd.

Rösträtt för utomlands bosatta svenska medborgare infördes år 1968. Röst-rätten är knuten till tidigare kyrkobokföring i riket på så sätt att endast den som har varit kyrkobokförd här någon gång under de senaste fem åren kan tas upp i särskild röstlängd och därmed bli röstberättigad.

Den av frågeställaren väckta tanken att göra rösträtten för utlandssvenskar beroende av huruvida vederbörande är skattskyldig i Sverige har såvitt mig är bekant aldrig övervägts. Det är för övrigt länge sedan vi hade en diskussion om att koppla samman rösträtt och skatter.

Däremot har, som frågeställaren torde känna till, årets riksdag uttalat sig för en förutsättningslös prövning av möjligheterna att vidga kretsen av utlandssvenskar, som kan delta i val till riksdagen. Denna fråga prövas för när-

Svar på fråga ang. folkskoleseminariet i Haparanda

varande av 1965 års valtekniska utredning.

Vidare anförde

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr justitieministern för svaret.

Jag har tagit upp denna fråga med tanke på en grupp medborgare som staten borde visa mycket mer hänsyn än vad som sker. Det är den ganska stora grupp svenska sjömän som är bosatta utrikes därför att de tjänstgör på svenska fartyg inom handelsflottan som befraktar trader fjärran hemifrån på de många chartrade linjer som vi har. Det är inte av egen spekulation som de givit sig ut och inte heller av egen företagsamhet, utan det är därför att vederbörande rederi befraktar sådana här trader. Och om de finge välja fritt skulle de sannerligen hellre stanna med sin familj i Luleå eller Malmö än i Australien eller Sydamerika.

Dessa personer betalar nu 15 procent i sjömansskatt men förlorar likväl rösträtten efter fem år. Det är en underlighet, och det förvånar mig att den tanke jag nu framfört inte övervägts tidigare. Justitieministern säger ju att såvitt honom är bekant har något sådant aldrig övervägts: att sammankoppla skatt och rösträtt. Tänk att en så enkel och naturlig tanke kan ha varit så fjärran!

När man nu förutsättningslöst skall pröva möjligheterna att vidga rösträtten för utlandssvenskar hoppas jag att justitieministern, om detta inte kommer fram i utredningen, själv överväger tanken. — Det är för resten rätt många underligheter när det gäller sjömannens rösträtt. Man kan ha förtroendet att vara valförrättare ombord på ett fartyg men man har inte förtroendet att rösta. I dessa tider, när vi talar så mycket om företagsdemokrati, medinflytande o. d. är det väl rimligt att en svensk medborgare, som betalar skatt i detta land, också skall ha något inflytande, i varje fall

genom sin enkla röst, på det som sker här hemma.

Jag hoppas som sagt att herr justitieministern vill överväga denna tanke, som tydligen är epokgörande i all sin enkelhet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. folkskoleseminariet i Haparanda

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet MOBERG, som yttrade:

Herr talman! Herr Petersson i Gäddvik har frågat chefen för utbildningsdepartementet om hans syn på frågan om Haparanda seminariets framtid. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Utbildningen vid folkskoleseminariet i Haparanda bedrivs i huvudsak enligt de riktlinjer för småskollärautbildning som gällde före lärarutbildningsreformen. Den nya lärarutbildningsorganisationen — som omfattar 15 lärarhögskolor med klasslärarutbildning spridda över hela landet — är också tillräckligt omfattande för den utbildning av småskollärare som behövs.

Den aktuella frågan bör emellertid också ses från regionalpolitiska synpunkter. För min del är jag beredd att i positiv anda pröva förslag att förlägga andra utbildningsaktiviteter till seminariets lokaler.

Vidare anförde:

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Moberg för svaret på min enkla fråga om framtiden för Haparanda seminarium. Jag tackar särskilt för att statsrådet är beredd att i positiv anda pröva förslag att förlägga andra utbildningsaktiviteter till seminariets lokaler.

Svar på fråga ang. folkskoleseminariet i Haparanda

Bakgrunden till denna fråga är att skolöverstyrelsen i november avstyrkte en framställning från Haparanda stad om att seminariet i framtiden skall få användas för utbildning i finska av lärare och vårdpersonal. I våras gjorde statsutskottet i sitt utlåtande nr 88 ett kraftigt understrykande av önskvärdheten av att ersättning för seminarieverksamheten i någon form tillfördes Haparanda. Jag citerar utlåtandet: »I den mån man på lokalt håll tar initiativ som kräver statens medverkan bör dessa därför enligt utskottets bestämda mening prövas i positiv anda. Utskottet förutsätter också att de statliga myndigheter — inte minst skolöverstyrelsen — som på något sätt har kontakt med problemet överväger vilka initiativ som kan tas.» Riksdagen beslöt också att i skrivelse till regeringen ge denna förklaring till känna.

Som jag ser saken finns mycket starka skäl för att utöka utbildningen av lärare i finska i grundskolan och även annan undervisning i finska språket och att förlägga denna utbildning till Haparanda. I höst har publicerats en finsk undersökning av professor Osmo Hormia, som tyder på att de inflyttade finska barnen har en besvärlig skol-situation i Sverige. Enligt undersökningen går nära hälften av de finska barnen i en lägre årskurs än de borde. Efter grundskolan är det endast 18 procent av de finska barnen som fortsätter sin skolutbildning, medan motsvarande siffra för svenska barn är 85 procent. Motsvarande siffror för gymnasiet är för finska barn 5 procent och för svenska barn 30 procent. Detta har i finska tidningar kallats en skandal på utbildningsområdet.

Det är inte någon liten grupp det gäller. Antalet finskspråkiga barn i Sverige anses vara ungefär lika stort som antalet svenskspråkiga barn i Finland.

Länsskolnämnden i Luleå har i skrivelse till utbildningsdepartementet den

22 juni 1970 pekat på framkomliga vägar för att i Haparanda med seminariet som bas utöka vidareutbildningen av lärare i finska. Enligt min mening har behovet av sådan utbildning ökat starkt under senare år genom den fortgående starka inflyttningen till Sverige av finskspråkiga barn men också därför att vi har fått en klarare bild av de inflyttades svåra situation.

Haparanda har, utöver de tunga regionpolitiska synpunkterna, mycket som talar för att finskspråkig undervisning förläggs dit. Genom läget finns en intim kontakt med finskt skolväsende i praktiskt arbete. Haparanda har en tvåspråkig miljö och god tillgång till finskspråkiga elever, här är också god tillgång på lärare för utbildningen. Det finns också ett stort intresse bland finskspråkiga svenska lärare för vidareutbildning. Enligt min mening finns stora möjligheter att låta riksdagens positiva vilja ge utslag i praktisk handling i fråga om Haparanda seminariets utnyttjande, särskilt när nu också statsrådet uttalat sitt positiva intresse för detta.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Låt mig för att inte något missförstånd skall uppstå säga några ord om hur fortbildningen av lärare i finska språket är organiserad. Redan nu bedriver vi sådan fortbildning. Halva utbildningen är förlagd till Sverige i en sommarkurs vid Tornedalens folkhögskola och den andra hälften till en sommarkurs i Finland.

Jag måste på denna punkt instämma i skolöverstyrelsens uppfattning om det mindre lämpliga i att omorganisera denna utbildning och förlägga den till Haparanda. Så som kurserna är upplagda passar de lärarna bra, och vi har ingen anledning att ändra på detta.

Ända sedan 1967 när frågan om ändringen av Haparanda seminarium först aktualiserades har vi i departementet

Svar på fråga ang. risken för päronpest vid import av fruktträd

bemödat oss om att lösa denna fråga. Jag har personligen lagt ned mycket arbete på att med hjälp av experter söka finna något alternativ till den seminarieutbildning som nu måste avvecklas, men hittills har vi inte lyckats därmed. Optimist som jag är har jag dock ännu inte gett upp hoppet.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Jag är tacksam för statsrådets förhoppningar i fråga om Haparanda seminarium och jag är också glad över den positiva viljan. Med tanke på den nämnda skrivelsen från länskolnämnden i Luleå och det starka behovet av lärare som kan undervisa finskspråkiga elever tror jag att även lokalerna i Haparanda seminarium behövs.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. risken för päronpest vid import av fruktträd

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille har frågat om jag anser det vara lämpligt med fruktträdimport från Danmark med hänsyn till faran för päronpestens spridning till Sverige.

Jag vill först erinra om att år 1959 infördes förbud mot att till Sverige införa växter eller växtdelar behäftade med päronpest. Sedan päronpest konstaterats i Danmark år 1968 har ytterligare åtgärder vidtagits för att skydda oss mot päronpest. De nu gällande svenska bestämmelserna i fråga om import av värdväxter för päronpest är, jämte de norska, de mest restriktiva i Europa.

I avvaktan på utredning beträffande

päronpestens spridning i Danmark förklarades under hösten 1969 hela Danmark som smittat av päronpest. Sedan utredning visat att päronpest konstaterats endast på öarna Falster och Lolland medgav statens växtskyddsanstalt import från Jylland. Jag kan nämna att enligt de danska bestämmelserna är det förbjudet att bortföra värdväxter utanför en skyddszon som omfattar en yta med en radie på 10 km.

Växtskyddsanstalten har också skärpt bevakningen mot päronpest i Sverige och särskilda medel har anvisats för att möjliggöra inspektion av de mest utsatta områdena, framför allt i västra Skåne.

Enligt min mening finns det inte anledning att förbjuda import från helt smittfria områden i Danmark med hänsyn till de restriktiva importbestämmelser vi har och till de danska bestämmelserna om bortföring av värdväxter.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Bästekille (m):

Herr talman! Först tackar jag givetvis jordbruksministern för att han lämnat svar på den fråga jag har ställt. Detta är ett av de viktigaste problem som vi har att diskutera i samband med enkla frågor vid årets riksdag. Jag har tidigare tagit upp det och fått vissa försäkringar, och jag trodde väl att allting skulle gå lyckligt. Nu har vi i alla fall bringats dithän — med danskarnas vanliga skicklighet — att vi får in växter från Jylland.

Från danskt håll invänder man: »Vi har ju ingen päronpest alls på Jylland utan bara på öarna.» Om det vore så enkelt skulle jag inte säga någonting om det, men det är det inte. Det påstås att det finns tillräckliga försäkringar, men vid ett telefonsamtal med en fruktodlare har den danske växtskyddschefen Erling Jakobsen sagt: »Vi har inte lämnat några garantier till

Svar på fråga ang. risken för päronpest vid import av fruktträd

Sverige. Det kan vi helt enkelt inte.» Det låter litet annorlunda än vad som sägs i svaret.

I Danmark fordras för exportlicens att träden skall vara odlade i den egna skolan, men man erkänner att man aldrig kan klara en sådan kontroll även om man vill.

Allt detta visar klart och tydligt att vi inte på något sätt har bestämda garantier för att vi inte får in smittat material. Kan det inte hända att man skickar produkter från öarna till Jylland? På den frågan har plantskoleägaren Hilmer Glæsel svarat att det inte finns några restriktioner som rör handeln mellan plantskolorna på öarna och plantskolorna på Jylland. Detta gör, herr statsråd, att jag är mycket allvarligt bekymrad över vad som komma skall.

Det kan naturligtvis bli päronpest även i andra länder, men kvar står det faktum att i dag är det endast Danmark som förklarats som päronpestsmittat land; varken Tyskland, Holland eller Belgien har någon päronpest. Då kan vi inte säga: Det kommer nog att gå lyckligt i alla fall. Skulle denna pest komma in i Sverige — vilket det finns stora risker för då man får handla fritt inom Danmark — blir det en ekonomisk katastrof för de svenska fruktodlarna. Det finns inga försäkringar som täcker förlusterna, ingen ersättning att få. Det enda man i dag kan göra för att utrota pesten är att röja och bränna odlingarna — och detta måste inte bara de odlare som får in pesten utan även grannarna göra.

Jag kan inte med bästa vilja i världen, herr statsråd, nonchalera denna fråga. Samtidigt som jag ger statsrådet ett erkännande för det intresse som han har visat för de svenska fruktodlarnas framtid ber jag honom enträget att se till att danskarna behåller sin päronpest inom sitt land. Vi har inte den minsta anledning att hjälpa till med att

få hit den — tvärtom måste vi försöka hålla den utanför landets gränser.

Herr talman! Jag skall sluta med detta, men jag förbehåller mig rätten att komma igen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Jag har självfallet precis samma önskan som herr Nilsson i Bästekille att vi inte skall få in päronpesten i Sverige vare sig från Danmark eller från något annat land. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att våra danska vänner självfallet är intresserade av att utrota päronpesten. Den danska staten satsar miljoner kronor för att bekämpa den. Vi har i Sverige, i varje fall från regeringens sida, inte någon anledning att befara att danskarna skulle ha intresse av att prida päronpesten från de smittade områdena till de fria områdena inom Danmark — det kan vi inte tänka oss. Det förefaller egendomligt om danskarna, som har satsat miljontals kronor för att bekämpa päronpesten och engagerat hundratals människor i det arbetet, medvetet skulle utsetta sina egna och andra länders odlare för de stora ekonomiska risker som det skulle innebära om man såg mellan fingrarna på de lagar som man själv har stiftat.

I pressen har förekommit uppgifter av det slag som herr Nilsson i Bästekille för fram, nämligen att plantor skulle säljas från de smittade områdena till Jylland, vilket förefaller helt otroligt. Men sådana uppgifter har som sagt lämnats i pressen, och den svenska växtskyddsanstalten kommer att begära förklaringar. Skulle uppgifterna visa sig vara riktiga — vilket jag alltså på det bestämdaste betvivlar — kommer växtskyddsanstalten att dra in licensen för de plantskolor som säljer till Sverige. Den danske växtskyddsinspektören måste intyga på ett certifikat till alla de plantor vi köper i

Svar på fråga ang. utvidgning av studeranderabatten vid tåg- och bussresor

Sverige att växterna är odlade på Jylland.

Med hänsyn till de bestämmelser som gäller i Danmark och till den satsning som den danska staten gör på detta område kommer vi inte att förbjuda införsel från de icke smittade områdena. Men skulle det visa sig att det ligger någonting i de påståenden som gjorts i pressen får vi självfallet handla på annat sätt.

Herr NILSSON i Bästekille (m):

Herr talman! Statsrådet har förklarat att han helt och fullt tror på de danska försäkringarna, och jag hoppas att det kommer att visa sig att han får rätt. Jag sätter dock fortfarande stora frågetecken i kanten — det kan inte vara helt gripet ur luften när det danska växtskyddets chef uppger att ingenting kan kontrolleras. Jag tycker det finns större anledning att tro på ett sådant uttalande än på andra försäkringar.

Jag är fortfarande, herr statsråd, mycket orolig för denna import från Danmark. Om vi vill rädda Sverige från att drabbas av päronpest har vi möjlighet att importera från Tyskland, Holland och andra europeiska länder som är fullkomligt fria från denna pest. När danskarna själva förklarar att de inte kan kontrollera varifrån växterna kommer har vi fått klart besked om att vi är utsatta för en risk.

Jag anser att det riktigaste i dagens läge för att rädda den svenska fruktodlingen vore att införa ett totalförbud mot import av fruktträd från hela Danmark; det är inte bara ett producentintresse utan lika mycket, om inte mer, ett konsumentintresse. Statsrådet vet lika väl som jag att vi odlare har satsat miljoner för att tillgodose kvalitetskraven och bjuda konsumenterna en vara som liknar något. Och då vill vi naturligtvis att de som makten hava i detta land ser till att vi slipper få på oss allsköns elände från andra si-

dan Öresund. Jag anser helt enkelt att det är en kriminell handling mot Sverige från dansk sida att exportera dessa produkter hit.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. utvidgning av studeranderabatten vid tåg- och bussresor

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat om jag vill medverka till att biljett med studeranderabatt även skall gälla för tåg- och bussresa fredagar, lördagar och söndagar.

Enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t har SJ befogenhet att medge sådana nedsättningar i taxorna som är förenliga med SJ:s ekonomiska intresse.

Studeranderabatten är en sådan kommersiellt betingad prisnedsättning. Den gäller redan för resa under veckosluten med undantag endast för sommarmånaderna och vissa dagar i anslutning till de stora helgerna. Inskränkningen beror på att SJ av kapacitetsskäl inte anser sig kunna sätta ned priset vid mera utpräglade högtrafikperioder.

Enligt vad jag inhämtat anser SJ det för närvarande inte motiverat att ändra villkoren för studeranderabatten.

Vidare anförde:

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

I gällande bestämmelser för studerandes resa med buss och tåg föreskrivs för tiden juni—augusti en in-

skränkning i giltigheten för de studerandes rabattbiljetter, nämligen för resor under fredagar, lördagar och söndagar. De elever som studerar vid skolor där undervisningen börjar före den 1 september drabbas således av denna inskränkning när det gäller resor från hemorten till läroanstalten. För sådana elever borde det finnas möjligheter att efter legitimation åtnjuta rabatt. Ett sådant partiellt undantag skulle vara enkelt att tillämpa och knappast gälla ett så stort antal, att det nämnvärt skulle påverka beläggningen på bussar och tåg, men det skulle vara rättvist mot de elever som har långa resor från hemorten till läroanstalterna.

Av statsrådets svar framgår att SJ för närvarande inte finner anledning att ändra villkoren för studerandebatten. Eftersom SJ har Kungl. Maj:ts bemyndigande att medge nedsättningar, hoppas jag att SJ ändå skall finna skäl att göra ett sådant undantag snarast, inte minst med hänsyn till att den nu gällande inskränkningen drabbar elever som påbörjar sina studier tidigare och som dessutom bor långt ifrån läroanstalten.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Det som herr Eriksson i Bäckmora säger är naturligtvis i vissa delar riktigt. Men vi skall ändå observera att SJ under de två senaste åren utvidgat denna rabatt till att avse nya kategorier, t. ex. de vuxenstuderande. Vidare har rabattens giltighetstid utsträckts. Tidigare gällde rabatten 15 januari—15 juni samt 15 augusti—15 december, medan den nu gäller även under jul- och sommarferierna med undantag för veckosluten och de större helgerna. Jag menar alltså att försämringen i början av juni och i slutet av augusti bör vägas mot de förbättringar som vidtagits.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. ordförandeskapet i statliga utredningar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Wennerfors har frågat mig, om jag anser att det för framtiden är principiellt och praktiskt lämpligt att chefer för centrala skolmyndigheter leder statliga utredningar.

Svaret är ja.

Vidare anförde:

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Tack för svaret.

Rent allmänt bör väl riksdagsmän ta avstånd från bisysslor och mångsyssleri, och det har vi också gjort i riksdagen tidigare. Men när en politiker och riksdagsman ställer en så här oförskämd fråga kan den lätt få karaktären av bumperang. Jag vill emellertid påminna om att riksdagen tidigare har behandlat ett liknande ärende; då gällde det landshövdingarna. Jag skall be att få citera vad konstitutionsutskottet uttalade 1964: »Även om landshövdingarna i och för sig kan anses lämpliga för ett flertal uppgifter är det enligt utskottets mening med hänsyn till deras ämbetsställning likvisst önskvärt att återhållsamhet iakttages när fråga är om att meddela landshövding uppdrag eller tillstånd att inneha uppdrag vid sidan av ämbetet.» Som utbildningsministern känner till har vi även senare diskuterat problemet.

Saken har även en praktisk sida, nämligen helt enkelt om en generaldirektör för ett stort verk, med den väldiga arbetsbörda som han har, kan hinna med ordförandeskap i stora, tunga statliga utredningar.

Det är emellertid den principiella frågan som jag anser vara den viktigaste. Här begär riksdagen en utredning

Svar på fråga ang. vitsorden i grundskolan och gymnasiet

inom exempelvis skolväsendet, därför att stark kritik har riktats mot förhållandena. Då utser regeringen den mest och högst ansvarige för dessa arbetsförhållanden att leda denna utredning. Jag tycker nästan att det ligger något av jäv i detta. Vad utredningen måste göra är en form av sakrevision; man måste helt enkelt revidera tidigare och nuvarande verksamhet. Med den ofelbarhet som kännetecknar många av dessa chefer — jag skall inte nämna namn men jag såg dem sent i går kväll på TV — finner jag detta vara en smula olämpligt. Ur principiell synpunkt hade det varit avsevärt bättre att chefer för centrala skolmyndigheter kallats till utredningen för hearings eller kommit med i utredningen som experter.

Hade frågan ställts till mig skulle mitt svar ha blivit lika kort som utbildningsministerns. Jag skulle ha sagt: »Svaret är nej.» Men eftersom utbildningsministern ger mig svaret ja, vill jag ställa ytterligare en fråga till honom: Är det meningen, herr statsråd, att Ni skall öka antalet uppdrag för chefer för tunga, centrala skolmyndigheter?

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON:

Herr talman! Det gäller här ett uppdrag som ligger inom vederbörande verkschefers naturliga arbetsområde och kan enligt min uppfattning icke betraktas som en bisyssla. Det kan icke heller den verksamhet som verkschefen bedrev i går kväll i TV och som jag utgår från att herr Wennerfors tog positivt intryck av.

Utredningens uppgift är att utreda vissa funktioner inom skolan. När man i övrigt låter utredningen få en parlamentarisk sammansättning och på expertplanet tillför den representanter för lärare, föräldrar och elever, tycker jag att kompletteringen med en verkschef som ordförande ger utredningen precis den sammansättning som är önskvärd. Jag förmodar att också oppositionen har

behov av att på det sättet tillförsäkras tillgång till en viss sakkunskap.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag tog positivt intryck av TV-programmet i går, men jag tog också negativt intryck just på grund av den ofelbarhet som tycks känneteckna många av företrädarna för svensk socialdemokratisk skolpolitik. Det stärker min känsla av att det är principiellt olämpligt att chefen för en central skolmyndighet sitter som ordförande i den här typen av utredning. Bisysslor i allmänhet är jag inte helt emot, men här gäller det alltså en principiell skillnad i vår inställning.

Herr statsrådet svarade inte på min fråga. Jag vill upprepa den även om det är möjligt att jag ändå inte får svar. Kommer herr statsrådet att i utredningar utöka antalet ordförandeskap för chefer för centrala skolmyndigheter?

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON:

Herr talman! Vi kommer att bedöma sådana utnämningsfrågor på samma sätt som andra problem, nämligen från sakliga utgångspunkter. Finns det behov av det, kommer jag att utse en verkschef. I motsatt fall kommer jag inte att göra det.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Eftersom herr statsrådet betraktar sakligheten på det sättet, förstår jag att antalet sådana här uppdrag kommer att öka.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. vitsorden i grundskolan och gymnasiet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON, som yttrade:

Svar på fråga ang. vitsorden i grundskolan och gymnasiet

Herr talman! Fru Nilsson har frågat mig, om jag anser det vara tillfredsställande att, sedan tillfällena att ge betyg minskats, anvisningar angående annan form av information till elever och föräldrar ännu icke utfärdats.

Enligt gällande läroplaner har skolan skyldighet att hålla kontakt med hemmen. I många skolor prövar man nu också nya former för denna kontakt, som kan förmedla mer nyanserade bedömningar av eleverna.

Som ett stöd för dessa strävanden började man inom skolöverstyrelsen redan i våras arbeta med att utforma rekommendationer och anvisningar. Förslaget har bl. a. tillställts lärarorganisationerna i två omgångar och omarbetats med hänsyn till de synpunkter som kommit fram i remissvar och i samband med överläggningar. Materialet kommer att publiceras inom kort.

Vidare anförde:

Fru NILSSON (cp):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret på min fråga.

Anledningen till att jag har ställt den är att jag har mött så mycken oro hos elever, föräldrar och lärare sedan antalet betygstillfällen har reducerats både i grundskolan och i gymnasieskolan. I samband med denna reduktion har det sagts att skolan på annat sätt kommer att informera hemmen om elevernas skolarbete och studieresultat.

Vi har fått vänta alltför länge på anvisningar angående detta »på annat sätt». Terminsbetygen har ju tidigare för många hem varit den enda länken när det gällt att informera om elevernas studieprestationer. När nu denna länk slopas säger det sig självt att behovet av en mer personlig och muntlig kontakt ökar. Det påpekas också i skollag, läroplaner och skolstadga hur viktigt det är att kontakten mellan föräldrar, lärare och elev fungerar. Desto mer anmärkningsvärt är det då att kon-

statera att konkreta anvisningar ännu inte har utfärdats. Det är ju ändå ett rättmätigt krav från berörda parter sida, om man tar bort en form av information och dessutom starkt poängterar att något annat måste komma i stället, att besked lämnas om hur detta skall gå till.

Speciellt viktigt är det att informationen är tillräcklig i de årskurser där man tidigt på vårterminen står inför valet mellan olika studievägar och betyg inte har givits på höstterminen.

Nu kommer alltså enligt statsrådets svar ett material att läggas fram inom kort, och väl är det. Detta viktiga spörsmål har dock hittills behandlats alldeles för lättvindigt. Det har också dröjt alldeles för länge innan någonting har sagts. Sättet att sköta detta ärende främjar inte det goda klimat som vi behöver ha i skolan.

Jag hoppas att de anvisningar som kommer verkligen är konkreta och ger besked framför allt till lärarna, som skall svara för denna information, om hur den skall lämnas.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON:

Herr talman! Om fru Nilsson studerar morgontidningarna i dag, finner hon där relativt utförliga referat av vad som kommer att föreslås, och jag föreställer mig att det officiella materialet kommer att föreligga i tryck på måndag.

Jag vill bara göra den ytterligare kommentaren, att om lärarorganisationerna skall få vederbörligt inflytande över ett sådant här arbete, måste det ta längre tid. Materialet har varit ute på remiss i flera omgångar innan man har kommit fram till ett slutligt resultat. Genom att ärendet på detta sätt har penetrerats ordentligt under hösten har det naturligtvis dragit ut på tiden.

Samtidigt vill jag stryka under att vad som nu föreslås är ett artikuleran-

de av riktlinjer som redan tillämpas i läroplanen. Vi har tidigare fattat beslut som innebär att de lokala skolstyrelserna har möjlighet att ta självständiga initiativ, och det har de också gjort på många håll. Jag vill alltså peka på den möjlighet skolstyrelserna har att handla självständigt utifrån egna bedömningar utan att i alla avseenden avvakta de centrala besluten. Det är inte så dumt att i sådana situationer utnyttja de möjligheterna, och jag är glad över att en del skolstyrelser har gjort det.

Fru NILSSON (cp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som statsrådet säger att vi förut har fastställt riktlinjer för kontakterna mellan hem och skola, men jag tror att statsrådet är lika medveten som jag om att varken skolan eller föräldraorganisationerna eller elevorganisationerna hittills har lyckats åstadkomma det resultat man vill ha, nämligen att nå alla föräldrar. Vi är väl alla överens om att vi skall försöka fullfölja den målsättning som det så vackert talas om, men då måste vi få en ordentlig kontakt mellan berörda parter i skolans värld. Den fungerar inte nu, och det är med anledning därav som vi efterlyser konkreta anvisningar.

Det säger sig självt att dessa kontakter kräver mycken tid, och fråga är väl om inte myndigheterna måste avsätta en schemabunden tid för detta arbete. Givetvis medför detta ekonomiska konsekvenser, men om man ser det i relation till hela kostnaden för vårt undervisningsväsende menar jag att det skulle vara väl använda pengar. Det viktigaste är ju i alla fall att vår skola fungerar så som vi har avsett.

Tyvärr har jag ännu inte haft tillfälle att studera morgontidningarna i dag, men jag skall göra det med största intresse.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Sundman har i en interpellation frågat mig,

dels om i anledning av den inställda gruvsdriften i Stekenjokk åtgärder av kompensationskaraktär planeras för att bereda sysselsättning för dem inom Frostvikens kommun som genom den inställda gruvsdriften går miste om arbete,

dels i vilken utsträckning överläggningar har förts med norska myndigheter om samordning av gruvsdriften eller andra gemensamma åtgärder,

dels vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att samordna planeringen och fördjupa samarbetet med den norska staten.

Herr Nilsson i Tvärålund har frågat statsrådet och chefen för inrikesdepartementet, om regeringen är beredd att tillskapa andra stadigvarande sysselsättningsmöjligheter i Vilhelmina kommun i stället för den planerade och projekterade gruvbrytningen i Stekenjokk, som i likhet med planerna på Vindelälvens utbyggnad skrinlagts genom regeringsbeslut.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Herr Larsson i Umeå har frågat mig, om jag är beredd medverka till att skyndsamt ersätta de arbetstillfällena i Vilhelminabygden går miste om till följd av det den 2 december meddelade avbrytandet av förberedelserna för gruvbrytning i Stekenjokk och om regeringen kommer att tillåta att även andra intressenter bereds tillfälle till gruvbrytning i Stekenjokk.

Eftersom interpellationen och frågorna har ett nära samband med var-

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

andra besvarar jag dem i ett sammanhang.

I årets statsverksproposition anmäldes frågan om gruvdrift i Stekenjokk. Planerna innebar bl. a. att utbyggnaden skulle påbörjas våren 1971 och gruvdriften mot slutet av år 1974. Projektet beräknades ge sysselsättning åt ca 150 man under ca 20 år. Under de förutsättningar som gällde då kalkylen gjordes beräknades förlusten tillsammans med vissa samhällskostnader till 8 miljoner kronor.

Under det fortsatta projekteringsarbetet har framkommit att de tekniska problemen i samband med malmens brytning är mer svårbemästrade än man tidigare räknat med. Det är huvudsakligen dessa förhållanden tillsammans med de stora kostnadshöjningarna, särskilt på personalsidan, som nu visat sig leda till en förlust på själva gruvdriften av 46 miljoner kronor.

Förutsättning för gruvdrift på den planerade platsen synes i dagens läge således inte föreligga.

Vid de fortsatta undersökningarna som Sveriges geologiska undersökning bedrivit på Stekenjokkmalmen har emellertid framkommit att malmkroppen fortsätter mer än 2,5 km söder om den del av malmen som ingått i malmberäkningen och till vilken hänsyn kunnat tas vid utarbetande av de föreliggande kalkylerna. Mot bakgrunden härav torde ytterligare överväganden få göras innan slutlig ställning tas till frågan om och i vilka former malmen kan exploateras. Det är därför inte nu möjligt att säga var platsen för eventuell gruvdrift kommer att vara belägen. Oberoende av var driftstället hamnar, kommer självfallet även Frostvikens kommun att beröras.

En självklar följd av ställningstagandet att avbryta förberedelserna för gruvdrift på den planerade platsen i Stekenjokk är en strävan från berörda departements och myndigheters sida

att i än högre grad än tidigare verka för att annan industriell verksamhet lokaliseras till Vilhelminabygden. Åtgärder har redan vidtagits med sådant syfte och jag räknar med att resultat kan redovisas redan i början av nästa år.

Under det hittillsvarande förberedelsearbetet för gruvdrift i Stekenjokk har omfattande kontakter ägt rum mellan främst LKAB och berörda norska organ. Kontakterna har i huvudsak avsett frågor sammanhängande med transporten av malmprodukterna från Stekenjokk och från de norska gruvorna nära den svenska gränsen.

Jag förutsätter att kontakter mellan svenska och norska intressenter i regionen kommer att upprätthållas även i fortsättningen bl. a. i fråga om mineralprospektering och exploatering. Självfallet kommer såväl regeringen som andra svenska myndigheter att positivt medverka till ett fördjupat samarbete i dessa frågor.

Vidare anförde:

Herr **SUNDMAN** (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Wickman för hans svar på min interpellation. Dess värre är svaret en smula tunt och konturlöst, och bl. a. av det skälet kan jag tyvärr inte bli lika kortfattad som han.

I min interpellation frågade jag, om man med anledning av den inställda gruvdriften planerade några åtgärder för att bereda sysselsättning åt dem inom Frostvikens kommun som räknat med arbete inom en nära framtid vid den planerade anläggningen. Denna fråga förbigick statsrådet Wickman med tystnad. Den berörs över huvud taget inte i svaret.

Däremot omtalar han att åtgärder redan vidtagits i syfte att lokalisera annan industriell verksamhet till Vilhelmina, och jag gissar att man i detta

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningsskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

sammanhang avser tätorten Vilhelmina. Det är gott och väl. Man får sannernligen hoppas att det inte stannar vid bara ett löfte.

Men Frostvikens kommun förbigicks som sagt med tystnad, och jag tror jag förstår bakgrunden till den tystnaden. Varför skulle man kunna kräva kompensationsåtgärder i Frostviken för att en utlovad gruvdrift inte kommer till stånd i Vilhelmina kommun? Frostviken ligger ju t.o.m. i ett annat län än Vilhelmina.

Alltsedan kopparmalmen vid Stekenjokk upptäcktes för drygt 50 år sedan har man betraktat det som något som i första hand berör Vilhelmina och Västerbotten. Men det förhåller sig inte riktigt på det sättet. Det provschakt som grävts och som finns där i dag vid Stekenjokkgruvan ligger visserligen i Vilhelmina och i Västerbotten, men det ligger bara, om jag minns rätt, 1 800 meter norr om länsgränsen. Den malm som har lokaliserats fram till år 1966 ligger till allra största delen i Frostviken och därmed i Jämtland. De nya malmförekomster som konstaterats under de senaste åren ligger i sin helhet söder om Stekenjokkmalmen och därmed i Frostviken och Jämtland. Samma kopparfyndigheter fortsätter flera mil söderut. Fyndigheter är konstaterade i Ankarvattnet, Jormlien, Björkvattnet och på flera andra ställen. De är bara delvis undersökta hittills. All den malmen ligger alltså i Frostviken i Jämtland.

Det finns kopparmalm även norr om Stekenjokk — i Remdalen t. ex. Men de fyndigheter som hittills lokaliserats och som för närvarande är föremål för geologernas intresse ligger i allt väsentligt i Frostviken i Jämtland.

När man talar om att det är Vilhelmina som drabbas värst av en inställd gruvdrift glömmer man bort att den tätort som ligger närmast det nuvarande provschaktet vid Stekenjokkfältet

och som har en någorlunda hög grad av centralitet inte är Vilhelmina utan Gäddede i Frostvikens kommun. En blivande gruvdrift inom detta område är i första hand något som berör Frostviken och Jämtland.

Det är inte min mening att här diskutera läns- och kommungränser. Gränsdragningar har ofta den egenheten att bara ställa till trassel och komplikationer. Det återkommer jag till om en liten stund.

Men jag vill gärna betona att Stekenjokkprojektet redan haft en inte ringa betydelse för sysselsättningen i Frostviken. Under byggandet av vägen från Ankarvattnet i norra Frostviken till Stekenjokk fick 70 ortsbor arbete under 3—4 år, och åtskilliga Frostvikenbor har också haft arbete vid provbrytningarna i gruvområdet. Jag kan nämna att det vid en enkät i somras visade sig att 108 Frostvikenbor är beredda att ta arbete vid en eventuell gruva.

Man har i Frostviken länge hoppats på den här gruvdriften och efter riksdagens beslut i våras har man också mera medvetet anpassat sig efter de nya förutsättningar som beslutet innebär. Man har dragit åt svängremmen ytterligare ett par håll och väntat på att förebereidelsearbetena skulle sätta i gång i mars—april i år. Sedan kom Statsförelags skrivelse till industridepartementet den 2 december som en chock.

Det finns mycket goda skäl att som kompensation lokalisera annan industriell verksamhet till Vilhelmina, men om man accepterar den tanken, och det har tydligen statsrådet Wickman gjort, måste man också av enkla logiska skäl acceptera tanken att nya sysselsättningsmöjligheter också skapas i Frostviken, i första hand då i Gäddede.

Det finns en tänkbar invändning mot det här påståendet, nämligen den att Vilhelmina är en tätort värd att satsa

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

på under alla omständigheter, medan Gäddede i Frostviken ändå är dömt att dö utflyttningsdöden. Men den invändningen håller inte. Det råder i dag sedan länge svåra sysselsättningsproblem i Frostviken, men det kommer att bli en ändring inom en inte alltför avlägsen framtid. Den gruvdrift, om vilken riksdagen fattade beslut för mindre än ett år sedan, kommer med all sannolikhet att påbörjas ganska snart trots Statsföretags skrivelse i början av december.

Det finns vissa faktiska omständigheter som är odiskutabla. I det egentliga Stekenjokkområdet har man fram till år 1966 lokaliserat en malmförekomst på minst 15 miljoner ton, som i genomsnitt innehåller 1,5 procent koppar, 3 procent zink och dessutom 0,5 hg silver per ton malm (och det silvret saknar ingalunda betydelse). Ett stycke därifrån finns ytterligare 4 miljoner ton malm, den s. k. Levimalmen. De fortsatta projekteringarna söder om Stekenjokkfältet visar med all tydlighet att malmkroppen är mycket större. Mängden malm söder om den nu kända Stekenjokkmalmen kan inte uppskattas i dag, eftersom det ännu så länge finns alldeles för få borrhål, men det rör sig om ytterligare minst 5 miljoner ton malm. Förmodligen är det fråga om ännu större kvantiteter, kanske 10 eller 15 miljoner ton. Ännu längre söderut i Frostviken finns det som sagt ytterligare fyndigheter, som endast delvis blivit undersökta.

Det är en internationellt sett mycket stor kopparfyndighet. Koppar- och zinkhalten är, fortfarande efter internationella mått, tillfredsställande eller — om man så vill — normal. Runt om i världen pågår brytning av koppar i fyndigheter som är av samma kvalitet som eller sämre kvalitet än den inom Stekenjokkområdet. Alla de sakkunniga som jag har talat med — och de är inte få — är helt ense om att

gruvdrift i Stekenjokkområdet och söder därom helt enkelt är ofrånkomlig.

Statsrådet Wickman säger i sitt svar att man bör avvakta mera noggranna undersökningar av de nya fynden söder om den ursprungliga Stekenjokkmalmen »innan slutlig ställning tas till frågan om och i vilka former malmen kan exploateras». De experter som jag talat med uppger att det kommer att ta ett och halvt eller två år att göra erforderliga undersökningar av de senaste fynden för att kunna lägga fram kompletterande beräkningar av fyndigheternas storlek och kvalitet. Detta innebär att det 1972 eller 1973 på nytt är dags för riksdagen att ta ställning till huruvida gruvdrift skall komma till stånd eller ej. Jag förs spå att riksdagen då kommer att fatta samma beslut som i våras, alltså att fyndigheterna skall exploateras, och att beslutet den gången kommer att stå fast.

Denna gruvdrift, som jag betraktar som ofrånkomlig, kommer som sagt i första hand att beröra Frostvikens kommun och Jämtlands län. Frostviken befinner sig i dag i en utsatt position. Utflyttningen är hög. Men det är fortfarande en levande bygd. Bostadsstandarden är den högsta i Jämtlands landskommuner. Servicefunktionerna är ännu tillfredsställande; där finns affärer, bankkontor, provinsialläkare, sjukstuga, folktandvård, modern centralskola med simhall osv. Men situationen kan förändras snabbt efter de svikna löftena om gruvdriften. Det är högst angeläget att åtgärder vidtas så att bygden kan hållas vid liv åtminstone ett par år — till dess geologerna har hunnit ännu ett steg i sitt arbete och till dess AB Statsföretag hunnit tänka om och lärt sig litet mer om kopparmalm och hur man bryter den. Det är nödvändigt att Vilhelmina får sina kompensationsindustrier; det är ännu mer nödvändigt att Frostviken också får vara med på ett hörn.

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningsskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

I min interpellation frågade jag: I vilken utsträckning har överläggningar förts med norska myndigheter om samordning av gruvdriften, och vilka åtgärder avser regeringen att vidtaga för att samordna planeringen och fördjupa samarbetet med den norska staten i detta hänseende? I sitt svar säger statsrådet Wickman nu att man haft »omfattande» kontakter med »berörda norska organ», och han förutsätter »att kontakter mellan svenska och norska intressenter i regionen kommer att upprätthållas även i fortsättningen bl. a. i fråga om mineralprospektering och exploatering». Min fråga, i vilken utsträckning man i det förgångna diskuterat en samordning med de norska myndigheterna vad angår malmfyndigheterna, var närmast retorisk. Statsrådet Wickman svarar att diskussionerna har varit »omfattande». Jag tror emellertid att det ordet innebär en betydande överdrift. Det har inte förekommit något som kan betecknas som försök till en reell samordning. Där emot har det förekommit en hel del lustiga diskussioner, som jag vid tillfälle kan föra på tal med statsrådet Wickman nere i riksdagskaféet.

Jag nämnde förut att man inte skulle fästa så stort avseende vid gränser. Jag gjorde det när jag talade om gränsen mellan Jämtlands och Västerbottens län. Jag reagerade mot att Stekenjokkprojektet betraktades som något som främst berörde Vilhelmina och Västerbotten, trots att huvuddelen av den kända malmkroppen ligger i Jämtland. Den kommande gruvdriften berör bägge kommunerna. Man får inte stirra sig blind på en linje som finns på kartan men inte i sinnevärlden.

Detsamma gäller riksgränsen mot Norge. Svenska geologer fann kopparmalm i Stekenjokk. Norska geologer fann kopparmalm i Joma. De svenska geologerna fann ca 15 miljoner ton malm i första omgången, de norska

mellan 17 och 18 miljoner ton. Båda malmen innehöll i medeltal 1,5 procent koppar, 3 procent zink och ungefär ett halvt hekto silver per ton malm. Den likheten var inte en tillfällighet. Avståndet mellan de två fynden är kortare än avståndet mellan Stockholm och Uppsala. Man hade liksom stött på var sin ända av samma korv. Sammanlagt rör det sig om en mycket stor fyndighet. Hittills är något mellan 35 och 40 miljoner ton malm lokaliserad. Såvitt jag vet är det den största kopparfyndigheten i Europa. Den skulle ha utlöst en mycket snabb utveckling om inte den förargliga riksgränsen funnits. Norrmännen funderade kring sina fynd och svenskarna kring sina.

Ingen tycks ha kommit på den tanken att etablera ett samarbete över gränsen, att behandla malmfynden som den enhet de utgör. Här fanns en möjlighet till praktiskt nordiskt samarbete, som hittills har försumrats. Jag vet inte vem som bär huvudansvaret — de norska intressenterna eller de svenska. Jag misstänker dess värre att det är de svenska.

När industridepartementet i våras föreslog riksdagen att gruvdrift skulle påbörjas i Stekenjokk skedde detta med viss tvekan. Man räknade med att driften under en 20-årsperiod skulle ge en förlust av ca 8 miljoner kronor, men man fann det ändå angeläget att driften kom i gång av sysselsättningsskäl. Utskott och riksdag gav sin sanktion.

Nu — i dag — hävdar Statsföretag AB och chefen för industridepartementet att gruvdriften måste ställas på framtiden därför att man måste räkna med en förlust på driften under den första 20-årsperioden på inte mindre än 46 miljoner kronor.

Hur man räknat fram denna under-skottssiffra får mig obekant. Ekvationens uppställning framgår inte av tillgängliga handlingar.

Såväl statsrådet Wickman som Stats-

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

företag AB påpekar att brytningen av malmen, på grund av malmkroppens oregelbundna form, visat sig vara svårare än beräknat. Det är ett dåligt argument. Malmkroppen uppvisar mycket riktigt en oregelbunden form — den är starkt veckad — men faktum är att den var det också 1966 och har varit det i åtskilliga miljoner år. Den har inte ändrats det senaste året.

De svenska statliga intressenterna betraktar alltså i dag Stekenjokkmalmen som av ekonomiska skäl icke brytbar. Jag framhöll nyss att Stekenjokkmalmen är en tämligen normal kopparmalm mätt med internationella mått. Huvudparten av den kopparsom bryts i dag, världen runt, tas från gruvor som kvalitativt har samma eller sämre förutsättningar än vad som gäller i Stekenjokk.

Vi behöver därvidlag inte söka jämförelseobjekt i Chile, Zambia, Kongo, Canada eller Australien. Vi behöver bara snegla litet över gränsen till Norge. De norska intressenterna har värderat sina malmfyndigheter på ett annat sätt än de svenska myndigheterna. Nästa år sätter norrmännen i gång driften vid Jomagruvan — några futtiga kilometer väster om riksgränsen mot Sverige. Man räknar med att sysselsätta 150 man i den direkta gruvdriften. Man har redan påbörjat bygandet av ett nytt samhälle, en by i Röyrvik.

Gruvdrift är alltså möjlig i Norge. Varför inte i Sverige?

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Jag hoppas det skall uppfattas positivt av statsrådet om jag gör uttalandet att jag förutsätter att svaret är värt ett tack. Jag syftar därvid på följande löfte som ges i interpellationssvaret:

»En självklar följd av ställningsta-

gandet att avbryta förberedelserna för gruvdrift på den planerade platsen i Stekenjokk är en strävan från berörda departements och myndigheters sida att i än högre grad än tidigare verka för att annan industriell verksamhet lokaliseras till Vilhelminabygden.»

Jag vill tro att detta uttalande innehåller mera materia än alla andra löften av liknande slag, som tidigare givits. Varför kan man då i detta fall kanske hoppas på detta? Ja, det är en sak att man gärna vill förutsätta att det som man hoppas och tror på innehåller någon verklig materia. Det är en svag grund att stå på. En annan sak är att det sätt, på vilket denna fråga politiskt behandlats, närmast är att betrakta som en politisk blamage. Det är främst av denna anledning man kanske kan anse att det finns mera materia i det uttalande som statsrådet Wickman nu gjort i interpellationssvaret än i de tidigare deklARATIONERNA från regeringen i detta avseende.

Det blamanta ligger enligt min mening mindre i beslutet att avbryta projekteringen än i de uppenbara löften som har lämnats inte minst under valrörelsen och i de förutsättningar i övrigt som har angivits i denna fråga. Det är utan tvivel så, att regeringen inte kan fransäga sig ansvaret för att ha bibringat befolkningen i Vilhelmina och Västerbottens län uppfattningen att denna fråga är klar och att brytningen snart skall påbörjas i Stekenjokk.

I socialdemokraternas valtidning »Vårt län» skrev man under valkampanjen om »Storsatsningen i Stekenjokk»:

»Stekenjokk har för Vilhelmina kommun varit en historia som gett stämningar pendlande mellan hopp och besvikelse för att till sist inte bara ge förhoppning utan också förvissning om utkomstmöjligheter och gagnande verksamhet.»

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

Det fanns sannolikt anledning för socialdemokraterna i Västerbotten att göra detta uttalande före valet. Vi trodde alla på detta. Man talade t. o. m. om hur många anställda det skulle bli: 2 för skyddstjänsten, 14 på administrativa avdelningen, 63 vid gruvsektionen osv.

Varför fanns det då så stor anledning tro att detta var sant? Ja, jag vill erinra om att socialdemokratiska partistyrelsen och regeringen var uppe i Stekenjokk i början av valrörelsen. Statsminister Palme högg med en stenyx i sten för att bevisa att detta var riktigt — här skulle brytningen komma till stånd mycket snart. Kommunen har genomfört dyrbar planering, och enskilda personer har gjort sina dispositioner — allt möda och kapital som nu tycks vara förspild under överskådlig tid. Då hördes det aldrig något tal om att projektet var osäkert: att man kunde ifrågasätta lönsamheten eller att det pågick överväganden om projektets framtid. Det sades ingenting därom — bara för tre månader sedan. Det är därför som jag menar att detta är något av en politisk blamage, minst sagt, som ger Vilhelmina och måhända även Frostviken vissa förhoppningar om att regeringen skall skapa någon ersättningsysselsättning.

Trots att riksdagen beträffande Vindelälven — ett projekt som ju regeringen av andra orsaker beslutat skrinlägga — har uttalat, att om älven inte byggs ut skall stadigvarande sysselsättningsmöjligheter skapas på annat sätt vill regeringen inte göra någonting. Jag har i min fråga även berört detta. Jag vill nu ytterligare fråga statsrådet vilken principiell skillnad som han anser föreligga i regeringens ansvar att skapa ersättningsysselsättning i fallen Stekenjokk och Vindelälven. Varför anser regeringen det självklart i fallet Vilhelmina, medan man inte gör någonting i fallet Vindelälven, trots att det t. o. m. finns ett uttalande därom

från riksdagen? Jag tror att jag gör mig till talesman för en mycket utbredd mening såväl i Vilhelmina som i Vindelådalen och i Västerbottens län över huvud taget om jag säger, att det i båda fallen bör vara självklart att särskilda ansträngningar görs av regeringen för att ge kompensation.

När det gäller Stekenjokk får man inte undra över att Västerbottens Folkblad, som är socialdemokraternas tidning i Västerbotten, den 3 och 7 december haft artiklar som över partigränserna speglar mycket av stämningen i hela länet. Tidningen skriver bl. a.:

»Vi kan inte frigöra oss från det bestämda intrycket att regeringen skött Stekenjokk-projektet mycket illa. Ansvaret faller då främst på industridepartementet. Departementet och dess underlydande organ har uppenbarligen gått ut och lämnat hoppgivande besked för tidigt, innan man med säkerhet vetat vad som skulle hända med Stekenjokk.

I klartext kan situationen knappast beskrivas på annat sätt än att Vilhelmina köping och Västerbottens län fått luftlöften av industridepartementet och dess olika organ. Tomma löften, avgivna innan man med säkerhet kunnat stå för dem, har föga värde för de kommuner och de regioner som söker efter tryggad sysselsättning.»

Så skriver alltså Västerbottens Folkblad. På detta sätt upplever man Stekenjokkbeskedet som samma tidning refererar på annan plats och säger att det är »ett förräderi mot kommunen». Man får hoppas att det uttrycket är en överdrift och att det är tillkommet i hastigt mod. Jag vill inte tro att det är på det sättet. Jag vill tro regeringen om mycket bättre även i denna fråga. Faktum är att många tycker med all rätt enligt min mening, att politik icke får bedrivas på sådant sätt att man ger så bestämda löften som skett i detta fall, var-

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningsskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

på det hux flux strax efteråt kommer ett regeringsbeslut om att alltsammans blivit skippat. Om något ansågs säkert var det just gruvbrytningen i Stekenjokk. Det fanns ju så många besked från mycket initierat håll om detta.

Situationen i Västerbotten är sannernligen inte lysande vad beträffar sysselsättningen i höst. I november var antalet arbetslösa 2 762. Samma månad i fjoll uppgick siffran till 1 900. Det är alltså mer än 700 flera arbetslösa i år än i fjol samma tid.

Det är mot denna bakgrund man får bedöma de uttalanden som görs och den reaktion som detta beslut har framkallat i Västerbottens län. Psykologiskt är detta regeringens beslut utomordentligt farligt. Jag skulle för egen del ha förordat att regeringen om beslutet varoundvikligt kunnat spara detta besked till dess att den haft något annat att erbjuda, så att regeringen konkret samtidigt kunnat tala om att Vilhelmina får en ersättningsindustri. Jag har inte haft möjlighet att bedöma huruvida avbrytandet av projekteringen är riktigt eller inte; därvidlag måste man anknyta till sakkunskapen.

»Faktum är», skriver Västerbottens Folkblad, »att de senaste åren haft gott om negativa besked att bjuda de västerbottniska löntagarna, medan de positiva beskedena varit betydligt sparsammare. Den uteblivna brytningen i Stekenjokk är bara ett men det senaste exemplet på dessa negativa besked. Som ytterligare exempel kan vi nämna beslutet om att lägga ned sågverket i Burreå» — det gäller ett privatföretag där regeringen inte har någon delaktighet i beslutet — »den civilförsvarsutbildning som Vännäs gick miste om» och som landstinget så sent som i höstas fick besked av en socialdemokratisk riksdagsman att den skulle förläggas till Vännäs. Regeringen har sitt ansvar även här. Förläggandet dit utlovades under valrörelsen.

Ansvaret gäller också den i stort sett uteblivna ersättningen för den sysselsättningseffekt som en utbyggnad av Vindelälven skulle ha givit och som riksdagen gjort uttalanden om för tre år sedan. Hela socialdemokratin vill enligt vad jag förstår inte vara med på någon ersättningssystem i detta fall, och jag vill fråga statsrådet varför regeringen vill vara med i det ena fallet men icke i det andra när den ändå beslutat skrinlägga planerna.

Herr talman! Det förefaller tveksamt om regeringen verkligen till fullo insett allvaret i situationen. Om regeringen har detta fullt klart för sig, säger Västerbottens Folkblad, ställer det sig nämligen för oss oförståeligt att inte mera har utträttats.

Jag skall nu inte upprepa den s. k. lista jag presenterat för centerpartiets del om olika instrument och objekt som kunde användas. Jag vill blott ännu en gång erinra om investeringsfonderna. Varför släpper man inte dem generellt fria inom stödområdet? Det bör naturligtvis göras just under en högkonjunktur för att få en effekt i ett område som har lågkonjunkturskriterier.

Det sägs också i Västerbottens Folkblad att man vid FCO-sammansamlingar och från partidistriktet har gjort åtskilligt för att fästa regeringens uppmärksamhet på de rådande förhållandena, men man är tydligen maktlös. Det sägs att det inte givit något resultat. Jag hoppas att vi från länsbanken i fortsättningen kan arbeta ännu mera enhälligt över partigränserna för att åstadkomma förbättringar och försöka att få regeringen uppmärksam på den verkliga situationen. Vårt län tål inte, som Västerbottens Folkblad uttrycker det, flera luftlöften. Därför hoppas jag att statsrådets uttalande den här gången verkligen innehåller någonting mera.

Det räcker inte längre med löften. Både kommunalmän och riksdagsmän från vårt län har sagt att nu måste det bli

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningsskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

konkreta förslag och inte glidande formuleringar. »Den aktiva näringspolitiken, som arbetarrörelsen lanserade efter förlustvalet 1966 och som starkt bidrog till valsegern 1968, har inte på långa vägar infriat de löften som gavs på regionalpolitikens område», säger Västerbottens Folkblad. Denna ledare, som jag flera gånger citerat här, är så skarp och så kritisk att jag själv inte ens under valrörelsen har uttalat en sådan kritik. Det är nu nära tre år till nästa valrörelse, och mycket kan sägas innan dess och mycket kan ändras också, men det som i detta fall sägs i VF är ett spontant uttryck för vad flertalet människor i vårt län känner och upplever efter regeringens beslut i fråga om Stekenjokk. Jag vill än en gång understryka att vad man är mest upprörd över naturligtvis är de utfästelser som gång på gång har gjorts men sedan svikits. Jag tror att det är på väg att uppstå en misstro mot löften som ges i politiken och att just detta är ett exempel härpå. Det är sådant som skadar politikens anseende. Jag hoppas att regeringen snart har situationen klar för sig såväl politiskt som i vad gäller sysselsättningsläget.

Till sist, herr talman, vill jag återigen på grund av att så många utfästelser har gjorts — inte minst i detta fall, som gällde den säkraste av alla utfästelser såsom den har upplevts — ställa en fråga: Kan statsrådet garantera att kompletterande sysselsättning skall ges till Vilhelmina kommun, till Frostviken och till det område som berörs av de ändrade planerna för Stekenjokk? Om så är, vill statsrådet också ge en utfästelse om att sysselsättning som kompensation för att Vindelälven inte byggs ut kommer att ges det därav berörda området?

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för att jag fick svar på min

fråga. Kontentan av svaret är väl närmast att förutsättningar för gruvdrift på den planerade platsen i dagens läge inte synes föreligga.

Det sägs i svaret att man ursprungligen hade beräknat att gruvdriften skulle ge ett underskott på 8 miljoner kronor under en 20-årsperiod. Man har nu kommit underfund med att underskottet skulle stiga till 46 miljoner kronor. Denna uppgift undandrar sig mitt bedömande, och det vore därför rätt intressant att av statsrådet få veta vad kalkylerna bygger på. Var de tidigare beräknade 8 miljonerna grundade på ett medelpris på koppar- och zinkslig på ett pris som då gällde? Priserna har väl gått ned något. En upplysning om detta vore av värde i sammanhanget. Nu konstaterar man helt enkelt att gruvdriften kommer att gå med en förlust på 46 miljoner på 20 år. Det förefaller mig litet djärvt att göra sådana uttalanden; man vet över huvud taget inte på vilken nivå metallpriserna kommer att ligga ute i världen och inte heller hur den nästan galopperande inflationen kommer att utvecklas här i landet.

Meddelandet om att gruvdriften skulle ställas in kom som en kalldusch inte bara för Vilhelmina utan för hela Västerbottens län och Jämtlands län. Det kommer att drabba både de människor som skulle arbeta i gruvan och de som hade kunnat få arbete i annan sysselsättning som till följd av gruvdriften hade uppstått i närheten av fyndplatsen. Detta hade hjälpt upp den i detta område besvärliga situationen.

Kallduschen blev så mycket mer obehaglig som man hade förstärkts i tron att gruvdriften verkligen skulle komma i gång. I höstas besökte statsministern med uppvaktning platsen och lät fotografera sig med hacka i näven, och därmed hade gruvbrytningen påbörjats. En statsminister reser inte upp till en ödebygd och demonstrerar en provbrytning i en gruva som man redovisar skall

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

sysselsätta ca 150 personer, om man inte vill bibringa människorna den uppfattningen att här är det inte bara fråga om löften — här är det verkligen allvar.

I svaret sägs att det kommer att ordnas andra arbetstillfällen i Vilhelmina, och på nyåret skall vi få veta vilka de blir. Brytningen av Stekenjokkmalmen löser naturligtvis inte hela problemet för dessa bygder — även andra åtgärder måste vidtas. Utvecklingen här har varit ganska olycklig; en del företag har lagts ned på grund av dålig lönsamhet. Läget är besvärligare nu än det var i höstas.

Fyndigheten i Stekenjokk består av koppar och zink. Efter vad jag känner till har vi inga möjligheter att inom landet förädla zink; när det gäller koppar har vi däremot inom Västerbottens län en förädlingsindustri som kan ta hand om hela produktionen från gruvområdet. Hur produkterna sedan skall transporteras får väl undersökas — en del talar naturligtvis för att zinken kommer att gå över norsk hamn och att kopparn, som förmodligen skall säljas till Bolidens anläggningar i Rönnskär i Västerbotten, kommer att transporteras dit med bil och järnväg. Om gruvdriften kommer i gång skulle det innebära en ytterligare utvidgning av förädlingen inom landet, och gruvdriften skulle alltså få även denna följdverkan.

I svaret sägs att det vid undersökningar har framkommit att malmkroppen fortsätter mer än 2,5 km söder om den del av malmen som ingått i beräkningarna. Den uppgiften är något förvånande, och tillförlitligheten i undersökningarna kan ifrågasättas när man plötsligt på nära håll finner ytterligare fyndigheter. Hur går undersökningarna egentligen till? Har man inte gjort undersökningarna så, att de omfattar även de områden som ligger alldeles intill? Detta undandrar sig mitt bedömande, men jag tycker som lekman att det är något förvånande.

Kände man inte till denna sak i höstas eller höll man tyst om den bara därför att det förestod ett val och man tyckte att det var obehagligt att redovisa det hela före valet? Ville man i stället ge människorna föreställningen att det med regeringens stöd skulle komma i gång en omfattande statlig verksamhet här uppe?

Nu behöver Vilhelmina dessa arbetstillfällen, och det behövs arbetstillfällen även i Jämtland. Jag hoppas att det besked vi får på nyåret kommer att innebära att det skall tas verkliga krafttag för att återställa ordningen och se till att folk verkligen får arbete till dess man eventuellt kan komma i gång med gruvdriften.

Jag frågade om regeringen var villig att släppa in andra intressenter i denna verksamhet. Jag har inte fått något svar på den frågan, men jag tror att det vore värdefullt att få höra hur statsrådet ser på den saken. Det är inte bara de statliga företagen som kan bryta malm i det här landet; i Västerbottens län finns det andra företag som framgångsrikt bedriver malmbrytning och som är specialiserade på denna typ av förekomster. Det vore alltså värdefullt om statsrådet ville ge beskedet, att regeringen är villig att ta upp förhandlingar med de olika parter som kan vara intresserade av gruvdrift i detta område, så att man kan komma i gång och inte låser dörren genom att säga att detta är ett exklusivt statligt företag och att ingen annan skall få komma in här.

Tilltron till de löften som gets och de föreställningar som skapats har ingett människorna här uppe en förhoppning om att även i framtiden kunna bo kvar i dessa bygder. Det är värdefullt att statsrådet i sitt svar säger att han är beredd att vidta åtgärder för att säkra arbetstillfällena. Jag hoppas att statsrådet också är beredd att med alla möjliga medel — även genom kontakter med andra organ — se till att det kommer i

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

gång en gruvbrytning i Stekenjokk; den betyder oerhört mycket för bygderna där omkring.

Herr OLHEDE (s):

Herr talman! Jag är den förste att innerligt väl förstå reaktionen i samband med meddelandet om Statsföretags skrivelse till industridepartementet. Å andra sidan tycker jag att man, innan man talar om svikna löften och politisk skandal, nog borde studera vad som i verklighen sagts i denna fråga, framför allt i det pressmeddelande som utgick. Jag skall ur pressmeddelandet citera två avsnitt — det första lyder:

»I skrivelse till industridepartementet den 2 december 1970 föreslår Statsföretag AB att arbetet med att etablera en gruva i Stekenjokk avbryts men att bolaget får i uppdrag att fortsätta prospekteringsarbetet inom området.»

Det uttalas således klart och tydligt att det är fråga om ett tillfälligt avbrott men att prospekteringsarbetet skall fortsätta. Trots att undersökningarna skall framflyttas framhålls det också i mycket starka ordalag att man måste eftersträva sysselsättning till Vilhelmina. Det andra avsnittet är formulerat så här: »En självklar följd av detta ställningstagande är att annan industriell verksamhet måste förläggas till Vilhelmina. Åtgärder har vidtagits för detta och resultatet kan väntas fram på nyåret.»

Jag skall försöka att kortfattat redogöra för vad som ligger bakom Statsföretags skrivelse och varför den avgavs vid den tidpunkten. Låt mig först göra en personlig deklARATION. Vi hade hoppats att samtidigt med att vi lämnade detta meddelande kunna uppge vilket företag och vilken sysselsättning i konkreta termer som omedelbart skulle kunna placeras inom Vilhelmina. Men som vanligt är uppkom en läcka och en tidningsman fick nys om tveksamheten

om Stekenjokk. Det gick då inte att stoppa meddelandet; vi fann oss tvärtom nödsakade att omedelbart lämna det och formulera det på det sätt som gjordes. Detta är förklaringen till att det kom så snabbt.

Låt mig kortfattat berätta litet om bakgrunden. Vi vet ju alla att Stekenjokkprojektet är ett gammalt projekt. Man har mycket länge känt till koppar- och zinkfyndigheterna där. Boliden hade gjort primära undersökningar beträffande gruvbrytningsmöjligheterna, och LKAB hade gjort kompletteringen. Riksdagen fattade beslut i våras.

Statsföretag var vid det tillfället en mycket ny organisation — vi bestod av några få män. Enligt de undersökningar som hade gjorts uppskattades det att verksamheten skulle ge en förlust på åtta miljoner i kapitaliserat värde. Men som statsrådet Wickman uttryckte det: Dessa samhällskostnaderna får man ta. Själv uttryckte jag det så här då frågan togs upp i statsutskottet: Självfallet är detta ett osäkert projekt, helt enkelt därför att så mycket beror på kopparpriserna. Men vad man i ett sådant sammanhang kan göra är att ange på vilka kopparpriser kalkylerna är baserade och därefter fatta beslut. Jag tror inte någon i denna kammare kan säga hur kopparpriserna blir framöver. Nåväl, projekteringsarbetet gick vidare, och efter hand kom man fram till att den tänkta brytmetoden — jag kallar den för den selektiva metoden — inte kunde tillämpas. En annan metod måste tillgripas. Det var självfallet LKAB vi utnyttjade för detta arbete, och LKAB grundade sina beräkningar på vad Boliden tidigare kommit fram till, men man utnyttjade också annan expertis. Man kom alltså fram till — och vidarebefordrade dessa uppgifter till Statsföretag — att förlusten på grund av de ändrade brytningsmetoderna och på grund av de högre lönekostnaderna skulle bli 46 miljoner i stället för 8.

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

Det är klart att man i detta läge ställde sig frågan: Vilken är alternativavändningen av dessa pengar under förutsättning att kalkylen är riktig? Man frågade sig också om den föreslagna platsen för gruvan var den riktiga.

Vissa indikationer från SGU tyder nämligen på att så kanske inte var fallet. Malmkroppen sträcker sig vidare in i Jämtland. Herr Sundman har redan redogjort för detta, varför jag inte behöver gå in på det — jag tackar för den redogörelsen. Vi var därför tvungna att säga oss: Låt oss uppskjuta beslutet att sätta i gång denna anläggning! Låt oss uppskjuta beslutet att börja ett samhällsbyggande tills vi fått större säkerhet. Vi måste fatta detta beslut snabbt därför att vi stod inför sammanträden med entreprenörer, som skulle få entreprenadhandlingar för anläggningsarbetena. Kommunen höll också på att ikläda sig ökade utgifter, och vi kände oss förpliktade att hejda detta innan utgifterna blivit alltför stora.

Kalkylen kommer att ytterligare penetreras. Den kan vara felaktig eller riktig, men jag frågar hurdan diskussionen skulle ha blivit i denna kammare om vi hade startat projektet och det sedan framkommit att vi gjort detta trots att vi hade fått två informationer, dels att förlusten skulle uppgå till 46 miljoner kronor, dels att gruvan kanske inte låg på det ställe där den borde ligga.

Låt mig således sammanfatta: Jag förstår reaktionen. Jag beklagar att Statsföretag har tvingats skriva denna skrivelse. Jag kan försäkra kammaren att vi har haft en oerhört stark vilja att verkligen få i gång detta projekt, men när vi fick de nya uppgifterna och stod inför ett beslut fann vi att vi måste skjuta på ärendet. Vi har alltså begärt fortsatt prospektering för att se, om man kan finna en bättre plats eller bättre metoder för att bryta malmen. Vi har också sagt att vi skall försöka skapa ökad

sysselsättning.

Vad herr Sundman och övriga talare har sagt står de facto helt i överensstämmelse med vad jag säger här. Jag tror inte det föreligger någon reell konflikt mellan våra uppfattningar.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det herr Olhede sade allra sist om att det inte finns någon meningsskiljaktighet mellan talarna här i dag om denna fråga kan jag instämma i, om man kan utgå från att den bedömning som gjorts tidigare är felaktig och att det finns anledning att ompröva frågan och fortsätta projekteringen.

Herr Olhede sade att man innan man talar om svikna löften och skandel borde läsa den promemoria som den 2 november skickades till industridepartementet. Jag har inte nämnt ordet skandal, och vad gäller »svikna löften» har jag citerat Västerbottens Folkblad, som jag tror är representativt i det avseendet för uppfattningen i allmänhet. Jag har däremot använt ordet blamage mot bakgrund av de politiska löften som givits under valrörelsen av regeringsrepresentanter och länsrepresentanter. Det har faktiskt varit anledning att tro regeringen på den punkten.

Vi kan väl inte undgå att vara förvånade över att planeringen och undersökningarna har gjorts på sådant sätt att man för tre månader sedan var helt okunnig om det läge som man i dag tycks vara helt på det klara med. Är det så?

Det här är ju en mycket stor fråga, som har utretts länge och ingående, men inte förrän den 2 november — tre månader efter de stora löfterna och den stora demonstrationen av socialdemokraternas partistyrelse och regeringen uppe i Stekenjokk — kom det här beskedet. Jag tycker man har anledning att reagera mot detta såsom

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

man har gjort allmänt i Västerbotten och såsom vi interpellanter också har gjort.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Olhede beklagade här vad som hade skett, och jag tror det var en uppriktig deklaration han lämnade. Det finns väl ingen anledning för oss inom oppositionen att försöka ställa till besvärigheter, utan jag tycker liksom herr Olhede att man nu måste ordna upp sakerna i lugn och ro. Enligt vad jag kunde uppfatta var herr Olhede också beredd att undersöka andra möjligheter, så att det bara skulle bli fråga om ett uppskov.

Herr Olhede nämnde att det fanns skäl att lämna beskedet nu för att kommunerna inte skulle göra alltför stora utgifter. Kommunerna *har* redan gjort stora utgifter, men jag hoppas statsmakterna skall kunna kompensera dem för det på något sätt.

Jag skulle vilja att man nu försöker göra det bästa av situationen. Ett fruktlöst gräl hjälper knappast västerbottningarna. Det gör däremot en positiv vilja hos Statsföretag och regeringen. Släpp gärna in även andra intressenter än Statsföretag!

Herr SKOGLUND (s):

Herr talman! Västerbottens län har under det senaste året seglat i motvind när det gällt nylokaliseringar och åtgärder i sysselsättningsökande syfte — framför allt gäller detta länets inland. Det förhållandet har skapat missnöje på skilda håll i de västerbottniska bygderna, och det är självfallet ingenting att förvåna sig över.

Meddelandet om Stekenjock för några veckor sedan kom att ytterligare skärpa missnöjet. Vi kan bara konstatera att det kom som en chock.

Med anledning av detta förhållande höll det socialdemokratiska partidi-

striktets verkställande utskott ett sammanträde och beslöt uppvakta regeringen och representanter för Statsföretag för att närmare diskutera innehållet i den kommuniké som hade utfärdats. Vad vi framför allt var fundersamma över var i vad mån man hade prövat kalkylen på ett tillräckligt grundligt sätt. Vi hade som lekman självfallet ingen möjlighet att sätta in kritiken på den ena eller andra punkten; vad vi kunde göra var att ställa frågor och framför allt understryka angelägenheten av att man skulle gå igenom kalkylen på nytt och göra en verklig analys av alla de faktorer som påverkar driftresultatet. Detta var det viktigaste ärende vi hade att framföra till regeringen och Statsföretag, men vi ville också få ett besked om det var avsikten att fortsätta prospekteringen.

Under tisdagen sammanträdde vi med statsministern och hade en dialog med honom om de här faktorerna. I går sammanträdde vi med finansministern, industriministern och inrikesministern jämte två representanter för Statsföretag. Därvid framförde vi dessa synpunkter och ställde frågan, om man var beredd att på nytt pröva kalkylen och fortsätta prospekteringen. Inför delegationen förklarade de båda representanterna för Statsföretag AB liksom regeringens representanter att avsikten var för det första att en fortsatt granskning av kalkylen skall ske och för det andra att en ytterligare prospektering skall äga rum inom Stekenjockområdet.

Men vi var också inne på den fråga som hade aviserats i den kommuniké som har nämnts här några gånger, nämligen att man skall intensifiera ansträngningarna för att åstadkomma annan industriell sysselsättning i Vilhelminabygden. Man bekräftade från de närvarande representanternas sida, att man var i full färd med det. Det

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

var sådana bekräftelser som vi ville ha och fick besked om.

Vi presenterade emellertid också inför regeringens representanter att ansträngningar för ökad sysselsättning krävs inom skilda delar av länet, alltså vid sidan av själva Vilhelminaprojektet, i länet i övrigt i dess inland med även i dess mellersta del och utefter kusten. För att styrka det behovet presenterade vi inför regeringen en förteckning på uppslag och idéer för att grunda en industriell produktion av den ena eller andra beskaffenheten och omfattningen. Några av de förslag som var förtecknade i den promemoria som vi överlämnade har diskuterats en tid, och det finns intresse från företagets sida att lokalisera företagsamhet till Västerbotten.

Men det aktuella bekymret på sysselsättningsidan är ju den ökning av antalet arbetslösa som vi har att notera, 50 procent från november i fjol till november i år och samtidigt en minskning av utbudet på lediga platser i år mot i fjol. De båda faktorerna verkar ju i samma riktning, nämligen mot en ökad arbetslöshet.

Av den anledningen framförde vi bestämda krav på att man skulle anvisa beredskapsmedel för att sättas in på olika avsnitt, till vägbyggnader eller till andra aktiviteter i sysselsättningskapande syfte.

Herr talman! Jag har funnit det angeläget att redovisa dels anledningen till vår uppvaktning från partidistriktet, dels också det som vi fick besked om framför allt beträffande Stekenjockprojektet, i fråga om vilket Statsföretag och regeringen bekräftade, att kalkylen skall granskas ytterligare och att prospekteringen skall fortsätta.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag tror att det är bra att denna debatt bringat klarhet i vad

det av Statsföretag nyligen fattade beslutet de facto innebär, och jag tror också att alla som följt den här frågan och deltagit i dagens debatt är överens om att beslutet att nu avstå från det omedelbara igångsättandet av byggnads- och anläggningsarbeten i Stekenjock var nödvändigt på grundval av de informationer som kom fram under november. Beslutet innebär självfallet inte, vilket särskilt herr Skoglund med rätta betonade, att Stekenjockmalmen är avskriven för framtida brytning. Det är inte bara så att de föreliggande kalkylerna, vilka gjorde det ofrånkomligen nödvändigt för Statsföretag att handla mycket snabbt, kommer att göras till föremål för en fortsatt noggrann analys. Prospekteringsarbetet kommer också att fortsätta, och jag kan gärna säga herr Larsson i Umeå, att vid de tidigare undersökningarna av Stekenjockmalmen har det företag som herr Larsson syftade på deltagit i arbetet. Han var diskret nog att inte nämna namnet, men det är väl lika bra att jag säger att det gäller Boliden. Det är min förhoppning och förvissning att Boliden kommer att delta i det nu pågående och framförliggande arbetet, och herr Larsson i Umeå vet mycket väl att jag aldrig hyst någon doktrinär motvilja mot att samarbeta med kompetenta privata företag, förutsatt att man kan nå de konkreta resultat som är det väsentliga syftet med den statliga företagsamheten.

Herr Sundman hyser en mera långsiktig optimism beträffande Stekenjockmalmens framtida brytning, och denna optimism finner man hos många geologer. Jag skulle tro att vissa av de experter som uttalat sig för herr Sundman är desamma som gjort liknande uttalanden för mig. Det är mycket möjligt att herr Sundman har rätt, och jag hoppas det visar sig att han har det. Men av skäl som redovisats är det alltså inte möjligt att i dag ta

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

definitiv ställning. Arbetet kommer att fortsätta, och det är dess värre inte möjligt för vederbörande att säga vid vilken tidpunkt vi kommer i nästa beslutssituation. Det är emellertid självklart att detta arbete med hänsyn till sysselsättningsläget i Västerbotten och Jämtland kommer att bedrivas med all tänkbar skyndsamhet och med insats av alla de resurser som det är tekniskt möjligt att mobilisera. Mer är det icke möjligt och meningsfullt att lova i en sådan fråga, och jag kommer strax tillbaka till vad som här tidigare sagts om löften och garantier och vad som över huvud taget är möjligt att lova och garantera när det gäller sysselsättning och industriell verksamhet.

Jag skall dessförinnan ta upp en annan fråga som herr Sundman nämnde i sin interpellation och som han även berört i debatten, nämligen samarbetet mellan svenska intressenter och myndigheter och norska. Tydligen vill han informera mig mera utförligt i riksdagskaféet. Låt mig framhålla två saker om det samarbete som pågått. Så långt har naturligtvis herr Sundman rätt att det konkreta resultatet av samarbetet är begränsat helt enkelt av den anledningen att vi ju ännu icke har kommit i gång med någon brytning på den svenska sidan. Det är givetvis först när ett brytningsbeslut föreligger och är under genomförande som samarbetet i denna region får den praktiska tyngden och utformningen. Men på det här stadiet kan samarbetet självfallet inte ha tagit sig andra former än gemensamma diskussioner och gemensamma planeringar. Av de uppgifter jag fått just med anledning av herr Sundmans interpellation framgår, att man har haft ett mycket gott samarbete med sina norska partner som varit mycket öppna och generösa i sin attityd när det gäller att lämna alla informationer.

Det har också förekommit direkta dis-

kussioner om samordnade transporter och om samordning av leveranser av färdiga produkter samt om en gemensam terminal i Namsos, dvs. diskussioner om praktiskt taget alla frågor som ligger inom Joma- och Stekenjokkgruvornas gemensamma intresseområde. Det är ju helt naturligt.

Sedan ställde herr Sundman den som jag uppfattade det retoriska frågan: Man kan bryta i Norge, varför kan man då inte bryta i Sverige? I ett näraliggande sammanhang sade herr Sundman att kommungränser bara finns på kartan, inte i verkligheten. Däremot sade herr Sundman inte, trots att hans fråga faktiskt implicerade det, att detsamma gäller om nationsgränser: de finns på kartan men inte i verkligheten. Jo, dess värre finns nationsgränser i hög grad i verkligheten, herr Sundman. Beträffande förutsättningarna för gruvbrytning — och det gäller även de andra utländska exempel som herr Sundman åberopade — grundade sig herr Sundmans jämförelser på rent geologiska data, men gruvbrytning är en ekonomisk verksamhet. Vissa geologiska förutsättningar måste självfallet vara uppfyllda, men det är inte de förutsättningarna som ensamma bestämmer kostnadsbilden. Och, herr Sundman, jämför löneläget för gruvarbetarna på den norska sidan med motsvarande löneläge på den svenska! Då skall herr Sundman finna att kalkylerna blir radikalt annorlunda för gruvbrytning i Norge än för samma brytning i Sverige.

Och det skall inte fördöljas, ärade kammarledamöter, att en av de faktorer som förändrat bilden av Stekenjokkgruvans lönsamhet från den tidpunkt då regeringen fattade principbeslut om att uppta malmbrytningen i Stekenjokk, alltså på våren 1969, är den svenska lönekostnadsutvecklingen. Den har påverkat utvecklingen sedan dess. Detta framgår också av AB Statsföretags skrivelse. Den stegring av gruvarbetarlönerna i

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

Västerbotten som skett kan vi lyckönska de svenska gruvarbetarna till, men den har inte kunnat undgå att få effekt på en gruva med mera marginell bärkraft än de gruvor som bär upp och bestämmer lönenivån i svensk gruvindustri.

Ett par andra faktorer är de tekniska brytningsfaktorerna. Herr Olhede var inne på den saken. Det är ingen mening med att jag eller andra kammarledamöter här upprepar vad experterna där har lärt oss.

Så en sak som har anknytning till vad herr Nilsson i Tvärålund anförde. Han talade om hela Stekenjockfrågan som en fråga om brutna löften. Svikna förhoppningar — ja. Men brutna löften — nej. Vi får aldrig en rimlig diskussion om näringspolitik, lokaliseringspolitik eller industriell verksamhet över huvud taget här i landet, om vi i debatter med varandra låtsas som om det vore möjligt att på förhand lova konkreta sysselsättningar vid ett speciellt företag. Om sådana löften och garantier utställs är det inte möjligt att hålla dem i vårt ekonomiska system. Slutsatsen därav är alltså att inga sådana löften skall utställas. De löften man kan ge är att ange vad man är beredd att göra, och man kan också göra en bedömning av hur man uppskattar de sannolika effekterna av de åtgärder man är beredd att sätta in. Men det är bara i undantagsfall möjligt att för något projekt i framtiden garantera att projektet kommer till stånd och att sysselsättningen med visshet kommer att bli den eller den.

Principbeslutet om brytningen i Stekenjockgruvan, som fattades av regeringen på våren 1969 och som sedermera godkändes av 1970 års vårriksdag, byggde på vissa preciserade och angivna förutsättningar. I vilken grad dessa förutsättningar förändrats och vilka följder förändringarna får kan vi i dag inte ta bestämd ställning till. Vi vet bara att den bedömning av frågan

som gjordes »en minut i tolv», dvs. i november månad 1970, var av den arten att det i detta läge icke hade varit försvarbart att gå vidare. Därmed är icke sagt att det inte i framtiden kommer att visa sig möjligt att gå vidare i detta fall.

Herr Nilsson i Tvärålund kommer av redovisade skäl aldrig att kunna få mig att uttala att jag garanterar någon sysselsättning. Man kan garantera ersättning för dem som blir av med ett jobb och att en samhällsapparat ställs till deras förfogande, men man kan inte garantera den konkreta sysselsättningen. Jag garanterar inte, liksom inte heller Statsföretag AB kan göra det, att den förhandling, som nu pågår med en utomordentligt hederlig och kompetent svensk företagare om etablering i Vilhelmina, också leder till att en sådan kommer till stånd. Vad vi kan säga i dag är att vi har goda skäl att tro att den kommer till stånd. Vi tror att vi, om förhandlingen går i lås, kommer att kunna redovisa vilket företag det gäller och planernas utseende i januari eller möjligen i februari. Någon garanti för det konkreta projektet är jag emellertid inte beredd att lämna.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det hade varit välgörande att under valrörelsen, då löften brukar ges, ha fått så klara besked som dessa från industriministern, vilken om jag inte missminner mig var i Stekenjock tillsammans med den övriga regeringen. — Statsrådet skakar på huvudet, men under alla förhållanden var statsministern och flertalet andra ministrar liksom den socialdemokratiska partistyrelsen där. Man kan fråga sig varför de kommit dit, om det inte var för att ge en föreställning om att man kunde lämna en garanti för att malmen i Stekenjock kunde brytas och för att Stekenjock skulle byggas ut snart.

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

Det gläder mig att såväl herr Olhede som herr Wickman nu uttalar att projekteringen skall fortsätta. Detta vill jag mera se som en reell nödvändighet ur nationalekonomisk synpunkt än som en lokaliseringssats. Jag anförde tidigare ett citat ur Västerbottens Folkblad beträffande den lokaliseringssatsen — dvs. den samhällsapparat som enligt statsrådet Wickmans uttalande skall ställas till förfogande — och jag instämmer också i Folkbladets invändning att man därvidlag inte i den utsträckning som varit möjlig ställt resurser till Västerbottens förfogande. Det är löftena och föreställningarna i detta avseende som jag och opinionen reagerat emot.

Att man inte kan ge löften om att *garantera* sysselsättning men däremot om att ställa en samhällsapparat till förfogande är en fullt korrekt bedömning, som jag gärna vill ansluta mig till. Jag hoppas att statsrådet med sitt uttalande både i interpellationssvaret och nu senast i debatten kan *garantera* att denna apparat skall ställas till förfogande i den utsträckning som är möjlig. Det var naturligtvis det som min fråga gällde.

Statsrådet svarade inte på mitt spörsmål om vilken skillnad som föreligger — principiellt eller i annat avseende — mellan fallet Stekenjokk och Vilhelmina, där man enligt det nu gjorda uttalandet är beredd att ställa samhällsapparaten till förfogande för att ge kompensation för förlorade sysselsättningsmöjligheter, samt fallet Vindelälven, där regeringen och inte minst statsrådet Wickman varit engagerade i beslutet att skrinlägga utbyggnaden. Varför ger man ersättning i det ena fallet men icke i det andra, trots att dessa två fall i så mycket liknar varandra?

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet säger att någ-

ra bestämda löften inte har givits. Men jag tror ändå att det har uppfattats som löften. Jag har här en bild från statsministerns besök uppe i Stekenjokk i höstas, där han står omgiven av sitt hov av riksdagsmän och kommunalpolitiker, märke (s), från Västerbotten. Detta uppfattades nog som ett löfte, och vad man skulle önska är litet större försiktighet när det gäller att genom sådana här demonstrationer ge folk uppfattningen att någonting kommer att ske.

En sak som glädde mig var att statsrådet sade att man skulle samarbeta med Bolidens gruvaktiebolag. Vi har ju i de norra delarna av Västerbottens län en viss erfarenhet av detta företag. Däremot har vi ingen erfarenhet av Statsföretag på detta område, och det är väl en viss trygghet för en västerbottning att veta att regeringen håller Bolidens gruvaktiebolag i handen när den går vidare i denna fråga.

Herr SUNDMAN (cp):

Herr talman! Det finns mycket att säga i denna fråga, men det är ju inte bara klockan och dagen som rinner i väg utan även året, så jag skall inte bli långgrandig. Jag vill dock föra ett par saker på tal.

Statsrådet Wickman påpekade att riksgränsen ändå finns på kartan och att man måste ta hänsyn till den. Kommungränser kunde man däremot se bort från. Dess värre finns nationsgränserna i verkligheten, sade statsrådet Wickman ordagrant. Ja, det är klart att de gör det. Men, herregud, riksgränsen mellan Sverige och Norge och övriga gränser mellan de nordiska länderna skall vi väl utplåna snarast möjligt! Här har vi en bra chans att börja — och börja gärna i Frostviken. Det är med sorg jag tänker på att jag missade dra på mig en JO-anmälan på den tiden jag i Frostviken intensivt arbetade för att satsa kommunala pengar i den norska spånplattfabriken i Namskog.

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

Den aktiviteten räknar jag till en av mina meriter.

Där uppe har vi alltid haft intimt samarbete med norrmännen, och varför skulle inte detta samarbete utvidgas? Där finns det första gemensamma svensk-norska kraftverket Linvasselvs kraftverk — vid den älv som börjar i Norge och rinner ut i Sverige. Det är inte konstigare än att de norska och svenska fallhöjdsägarna gick samman och byggde ett kraftverk med två turbiner i, en mindre norsk turbin och en större svensk!

Vi kan naturligtvis också samarbeta när det gäller mineraler. För mig är det självklart att vi skall göra det.

I själva verket finns redan ett sådant svensk-norskt samarbete. Den malm som kommer att brytas i Joma ger dels zink, dels koppar, som redan nämnts. Kopparn skall, enligt vad mina norska vänner sagt mig, hamna i Rönskär för den fortsatta behandlingen. Zinken däremot går ner till Odda i Hardanger, och smältverket där ägs av Boliden till, vill jag minnas, 30 procent. Där har vi ett exempel på praktiskt samarbete.

Jag antar att också den zink som bryts i Stekenjokk så småningom skall tas om hand i Odda. Allting är bäddat för nordiskt samarbete — det är egendomligt att det inte också kommit till stånd ute på fyndplatserna.

Jag noterar med glädje att i vart fall herr Olhede delar min uppfattning att gruvedriften kommer i gång inom en inte alltför avlägsen framtid. Jag tror man får tolka herr Wickmans uttalande så också, att det inte kommer att dröja så många år. Mina vänner geologerna är visserligen optimister — i annat fall skulle de inte stå ut med att vara geologer — men här tror jag inte att de gjort någon felbedömning. Det kommer inte att dröja länge förrän man på nytt kan värdera denna utökade fyndighet och därefter fatta be-

slut om att sätta i gång driften.

Fortfarande kvarstår min första fråga obesvarad. Det kommer inte att dröja många år förrän driften i Stekenjokk är i gång och Gäddede kommer att bli den viktigaste tätorten i området. Måste man inte se till att det inte sker en kapitalförstörelse i Frostviken vad gäller samhällets investeringar? Behövs inte åtgärder också i Frostviken? Behövs det inte andra sysselsättningsobjekt under mellantiden?

Sedan diskuterades skälen till att brytningen lades ned. Herr Wickman nämnde att löneläget när det gäller gruvarbetare är högre på den svenska sidan än på den norska. Det är riktigt. Men å andra sidan kräver norska anläggnings- och gruvarbetare vissa andra förmåner, som ligger något högre än i Sverige, varför de inte är så mycket billigare. I varje fall kan skillnaden inte, såvitt jag förstår, vara avgörande.

Det är klart att kopparpriset spelar stor roll vid en värdering där man når fram till siffran 46 miljoner kronor i förlust. Detta kopparpris kan emellertid hyfsas till. Här räknar man med ett pris på 400 pund per ton. Naturligtvis kan detta räknas som ett medelpris, men just i dag är priset 430 pund per ton och det är det lägsta på sex år. Varför skall man ta till ett så lågt genomsnittspris i kalkylen? Man kan kalkylera med högre priser. Det är fråga om en värdering som kan vara lika realistisk som någon annan.

Jag skall inte fortsätta denna diskussion länge till. Jag har dock lagt märke till en annan sak, en detalj. Riksdagen beslöt i våras att Statsföretag AB skulle få ett ränte- och amorteringsfritt lån för i huvudsak finansiering av de särskilda utgifter som bolaget beräknas få för samhällsbyggnaden i Klimpfjäll. Man beräknade 8 miljoner kronor för ändamålet. Det verkar dock av skrivelsen den 2 december som om

Svar på interpellation och frågor ang. sysselsättningsskapande åtgärder i Frostvikens och Vilhelmina kommuner, m. m.

Statsföretag AB tror att de medel som riksdagen anvisat för detta ändamål utan vidare kan av industridepartementet anvisas för att borra hål i marken efter kopparmalm. Kan man göra så?

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag skall avsluta min andel i denna debatt med några ord till herr Nilsson i Tvärålund.

Det är icke någon principiell skillnad mellan de lokaliseringsträngningar som görs i Vindelälvens ådal och dem som görs inom Vilhelminaregionen. Det projekt som antyds både i pressuttalandet och i mitt interpellationssvar är ett företag som blir föremål för precis de lokaliseringspolitiska stödinstrument som vi förfogar över. Det är alltså inte något speciellt instrument som användes just för Vilhelminaregionen. Självfallet är förhållandet precis detsamma på de platser i Vindelälvens ådal, där en ökning av sysselsättningen också är angelägen.

Såvitt jag är rätt underrättad, herr Sundman, är hela den beräkning som gjorts för Stekenjokkbrytningen baserad på malm, som faktiskt ligger i Vilhelmina kommun. Jag tycker inte att vi behöver gräla om detta. Det är väl också litet för tidigt att ta ställning till driftställets placering.

Om vi nu skall ge oss in på att diskutera gruvekonomi får vi nog inte vara riktigt så lättsinniga som herr Sundman är när han i stort sett likställer norska och svenska löner. Tyvärr är det inte möjligt för dem som har det ekonomiska ansvaret för gruvdriften att hantera verkligheten på detta sätt. Grovt räknat ligger svenska grubarbetarlöner i genomsnitt ungefär 50 procent över de norska. Detta är den verklighet vi måste ta hänsyn till.

De stora kostnader som lagts ned på prospektering av Stekenjokkmalmen

under många år och de anslag som vi begärde i årets statsverksproposition för Statsföretag AB visar, att vi verkligen är angelägna om att så långt det i en totalekonomisk kalkyl är försvarbart verkligen få i gång en gruvbrytning i Stekenjokk. Det är mot den bakgrunden och med den målsättningen som arbetet fortsätter. Men, som sagt, jag behöver inte upprepa det, det är inte möjligt, och det vore felaktigt och lättsinnigt i fall jag i dag ställde ut några bestämda löften om och när en gruvbrytning kan börja.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Mot bakgrunden av vad som har gjorts i Vindelådalen från regeringens sida efter beslutet i den frågan och med beaktande av vad statsrådet Wickman här säger om att det inte är någon skillnad mellan de åtgärder som skall vidtas i Vilhelmina och dem som skall vidtas i Vindelådalen har jag en fråga att ställa. Statsminister Palme uttalade i Vilhelmina vid en intervju i lokalradion att inga andra åtgärder skall vidtas i Vindelådalen än de som följer av riksdagens beslut angående lokaliseringstödet för det område som är berört. Är det bara detta som statsrådet Wickman åsyftar med orden »att i än högre grad än tidigare verka för att annan industriell verksamhet lokaliseras till Vilhelminabygden»? Innebär detta uttalande i svaret att vi kan förvänta oss en större aktivitet även i Vindelådalen än den regeringen har visat hittills?

Det finns väl en viss differens på den här punkten som statsrådet vill sudda ut. Finns det ingen skillnad i fråga om viljeinriktningen betyder det ju att det inte blir några särskilda åtgärder i Vilhelmina, eftersom det väl inte har vidtagits några åtgärder i Vindelådalen sedan april månad. Eller planeras några speciella åtgärder i Vindelådalen? Jag hoppas att så är

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen, tillika svar på interpellationer ang. prisstoppet

fallet. Landstinget beslöt i höstas att uppvakta regeringen och Industriförbundet för att få till stånd särskilda åtgärder i Vindelådalen. Eftersom jag så starkt önskar det, tolkar jag statsrådets jämförelse mellan åtgärder i Vindelådalen och åtgärder i Vilhelmina positivt — det skulle i så fall vara särskilt positivt vad beträffar Vindelådalen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 209—226, bevillningsutskottets betänkanden nr 64 och 65, andra lagutskottets utlåtande nr 95 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 79 och 90.

§ 12

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen, tillika svar på interpellationer ang. prisstoppet

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 75, i anledning av proposition om tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) jämte motioner.

I en den 30 oktober 1970 dagtecknad proposition, nr 187, hade Kungl. Maj:t under åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag föreslagit riksdagen att godkänna av Kungl. Maj:t meddelade förordnanden om tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236).

I anledning av propositionen hade väckts

dels de likalydande motionerna I: 1364 av herr *Bohman m.fl.* och II: 1583 av fru *Kristensson m.fl.*, vari hemställdes att riksdagen skulle vid behandling av propositionen besluta ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionerna anfördes rörande prisstoppbestäm-

melsernas tillämpning,

dels de likalydande motionerna I: 1365 av herrar *Stefanson* och *Tistad* samt II: 1582 av herr *Andersson* i Örebro *m.fl.*

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte bifalla propositionen nr 187,

B. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1364 och II: 1583, samt

C. att motionerna I: 1365 och II: 1582 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Akerlund*, *Strandberg* och *Regnéll* (samtliga m), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1364 och II: 1583 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde rörande prisregleringens tillämpning.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Akerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Strandberg* (m), *Annerås* (fp), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Löfgren* (fp) och *Stridsman* (cp).

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet *Feldt*, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde i ett sammanhang i samband med behandlingen av detta ärende besvara herr *Sjöholms* (fp) interpellation angående prisstoppet och herr *Åslings* (cp) interpellation angående prisstoppets inverkan på avtalsförhandlingarna.

Sedan utskottets hemställan föredragits lämnades ordet på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **FELDT**, som yttrade:

Herr talman! Herr *Sjöholm* har frågat finansministern om han i anledning av införandet av prisstoppet vill redovisa 1. de erfarenheter av en all-

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen, tillika svar på interpellationer ang. prisstoppet

män prisreglering som inhämtats från de norska myndigheterna, innan regeringen fattade beslut om ett utvidgat prisstopp, 2. de erfarenheter man i statens pris- och kartellnämnd kan ha vunnit genom den i samband med prisstoppet på viktigare livsmedel tillsatta arbetsgruppen för information och 3. behandlingen av de ansökningar om tillstånd att överskrida stoppriserna som inkommit till statens pris- och kartellnämnd. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Möjligheterna att ingripa med prisreglering är enligt den norska prislagen mer vidsträckt än i Sverige och har utnyttjats i relativt stor omfattning. Man har haft en fortlöpande prisreglering på en rad områden, och vid flera tillfällen har man temporärt infört allmänt prisstopp. Genom finansministern har jag erfarit, att den norska regeringen ansåg att det i Norge genomförda prisstoppet i samband med höjning av mervärdeskatten den 1 januari 1970 var av värde och att det respekterades av företagen.

När det partiella prisstoppet i Sverige infördes bildades omedelbart inom pris- och kartellnämnden en informationsgrupp för att ta emot de förfrågningar rörande tillämpningen som kunde väntas i stort antal. Det visade sig till en början att denna grupp väl kunde tillgodose företagets behov av information. Frågorna var i regel av mera allmän natur. Efter hand ställdes alltmer speciella frågor, särskilt sedan prisstoppet utvidgats till att omfatta alla varor och tjänster. Frågor rörande tillämpningen besvaras numera direkt av de tjänstemän som handlägger prisstoppsårenden inom respektive varuområden.

Vad slutligen gäller behandlingen av ansökningar om tillstånd att överskrida stoppris kan nämnas, att fram till den 7 december hade 2 124 ansökningar kommit in till nämnden. Av dessa hade vid samma tidpunkt 1 112 behandlats.

Drygt två tredjedelar av besluten innebär bifall helt eller delvis till framställningarna. Av de ca 1 000 ärenden som är under handläggning avser 35—40 procent ansökningar i vilka importprishöjningar åberopas som skäl för att få överskrida stoppris. Med de riktlinjer som Kungl. Maj:t nyligen meddelat för tillämpningen av prisstoppbestämmelserna i sådana fall kan ärendebalansen relativt snart väntas minska betydligt. Även antalet inkommande ansökningar bör gå ned. Nämnden söker också nedbringa antalet ärenden genom att i möjlig mån meddela generella dispenser eller riktlinjer för prisstoppets tillämpning. Så har t. ex skett i fråga om prenumerationsavgifter för tidskrifter och förnyelse av vissa långtidsavtal samt beträffande prishöjningar från leverantörer som vid prisstoppets ikraftträdande inte hunnit slå igenom i senare led. Vissa varuslag har undantagits från bestämmelserna om prisstopp.

Vidare har herr Åsling frågat statsministern hur man inom regeringen ser på sambandet mellan prisstoppet och de olika avtalsförhandlingarna och vilka riktlinjer man tänker sig för prisstoppet i händelse detta förlängs över förhandlingarna.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Det allmänna prisstoppet infördes i syfte att hejda den våg av prishöjningar som var på väg att utvecklas. Om prisstegringarna hade fått fortgå ohämmat under hösten och vintern hade detta självklart påverkat det klimat i vilket avtalsrörelsen skulle bedrivas. Genom prisstoppet i förening med de vidtagna kredit- och finanspolitiska åtgärderna har regeringen markerat sin beslutsamhet att bekämpa den inflationistiska utveckling som syntes bli en följd av rådande högkonjunktur. Det finns anledning anta att regeringens ingripanden av olika slag kommer att i positiv

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen, tillika svar på interpellationer ang. prisstoppet

riktning påverka samhällsekonomin och därmed också avtalsrörelsens förlopp.

Frågan om en förlängning av prisstoppet är för tidigt väckt. Högkonjunkturen synes ha nått sin kulmen, och regeringen avser att efter någon tid pröva behovet av fortsatt prisstopp. Regeringen har tidigare markerat att det allmänna prisstoppet är temporärt.

Vidare anförde:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Interpellationen har ju i någon mån blivit inaktuell, och de frågor som jag ställt har i stort sett blivit besvarade av händelseutvecklingen sedan jag interPELLERADE vid riksdagens början i oktober månad. Vi har dessutom fått den proposition som kammaren nu skall behandla. Under sådana förhållanden är det ganska onödigt att dra i gång en speciell interpellationsdebatt. Jag ämnar därför inte belasta kammarens tid med att göra det utan vill bara säga att de svar jag har fått i och för sig är tillfredsställande och klargörande.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Jag vill först tacka handelsministern för det svar som han lämnat på herr Åslings interpellation. Jag beklagar att interpellanten själv på grund av utlandsresa är förhindrad att ta emot svaret i kammaren.

Herr Åsling har i interpellationen frågat hur man inom regeringen ser på sambandet mellan prisstoppet och de olika avtalsförhandlingarna. Interpellanten har då närmast velat få större klarhet i uttalanden från regeringshåll att prisstoppet inte skall verka som lönestopp. Jag måste tyvärr konstatera att statsrådet inte har givit något klargörande besked på den punkten.

Vi känner alla till att man från arbetstagarhåll under de nyligen inledda

avtalsförhandlingarna krävt löneförbättringar för främst låginkomstgrupperna. Häremot har jag givetvis ingenting att invända; bl. a. har låginkomstutredningen klarlagt förhållandet att det i vårt land fortfarande finns stora grupper människor med mycket låga inkomster. Vi vet även att jordbrukarna, som får anses tillhöra en utpräglad låginkomstgrupp, också står inför förhandlingar om ett nytt avtal.

Flertalet av låginkomsttagarna är anställda i företag med redan nu mycket små marginaler. Om nu regeringen står fast vid sin ståndpunkt att prisstoppet inte skall verka som lönestopp, måste det då inte innebära att just låginkomsttagarna i första hand kommer i kläm? Ta dem som är anställda i typiska låglönebranscher, t. ex. inom handeln eller livsmedelsindustrin! Dessa branscher är väl redan i dag så hårt trängda när det gäller marginalerna att det förefaller mig vara en gåta, hur de utan att prisstoppet upphävs skall kunna få utrymme för inkomstförbättringar till de anställda som så väl behöver sådana. Jag tror inte ens att långtgående rationaliseringar inom dessa branscher kan upphäva de svårigheterna. Jag skulle förmoda att handelsministern delar uppfattningen att marginalerna inom nämnda branscher är knappa och att möjligheterna att kompensera detta genom rationaliseringar är mycket små. Det är möjligt att det kan finnas enstaka företag inom både handeln och livsmedelsindustrin som kan betala mer utan hänsyn till prisstoppet, men jag tror att detta gäller ytterst få undantagsfall.

När man försöker bedöma de praktiska möjligheterna att skapa utrymme för inkomstförbättringar för låglönegrupperna kan man inte bortse från sambandet mellan prisstoppet och de förhandlingar som inlett på arbetsmarknaden och på jordbrukets område. Jag beklagar att handelsministern i sitt interpellationssvar inte berört den kon-

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen, tillika svar på interpellationer ang. prisstoppet

kretra fråga som herr Åsling framställt på denna punkt.

Frågan om prisstoppets förlängning anser statsrådet vara för tidigt väckt, och det är mycket möjligt att så är fallet. Men kan jag redan på detta stadium tolka handelsministern så att han bedömer frågan om prisstoppets förlängning vara avhängig av avtalsrörelsens förlopp?

Jag skall i övrigt inte ta upp någon debatt om samhällsekonomin och orsakssammanhangen bakom regeringens åtgärder att i höst först införa ett partiellt prisstopp och sedan förvandla detta till ett allmänt prisstopp. De frågorna kommer snart att behandlas i kammarerna, nämligen i samband med föredragningen av bankoutsrottens utlåtande nr 75 med anledning av propositionen 187 angående tillämpning av allmänna prisregleringslagen, jämte i ämnet väckta motioner.

Herr talman! Jag begränsar mig till det nu sagda med tillägget, att det hade varit värdefullt om handelsministern, utöver vad som framgår av interpellationssvaret, hade sagt något om hur man inom regeringen ser på sambandet mellan prisstoppet och de olika avtalsförhandlingarna.

Chefen för handelsdepartementet herr statsrådet FELDT:

Herr talman! Om herr Åsling verkligen hade ställt frågan, huruvida ett prisstopp också skall innebära ett lönestopp, skulle han ha fått ett svar, och det svaret hade varit *nej*, eftersom detta skulle vara en form av statligt ingripande på arbetsmarknaden som vi över huvud taget inte kan tänka oss i detta land.

Sedan bekymrade sig herr Stridsman om de företag som har små marginaler och små möjligheter att bära vad han beskriver som mycket stora krav på lönehöjningar. Nu vet vi inte vilken marginalutveckling företagen haft under

1970. Vi vet inte heller vilka lönehöjningar som kommer att bli resultatet av avtalsförhandlingarna. Men jag kan peka på att vi redan nu vet — tack vare en undersökning som gjorts av statens pris- och kartellnämnd — att detaljhandeln har kunnat företa en ganska betydande marginalhöjning under 1970 fram till den tidpunkt då prisstoppet sattes in. Det är alltså ett tecken på att en bransch, som man brukar anse ha ett obetydligt marginalutrymme, nu har skaffat sig ett utrymme, som såvitt jag förstår kan bli föremål för diskussion mellan arbetsmarknadens parter.

När herr Stridsman säger sig inte vara nöjd med det besked jag gett om att vi betraktar förutsättningarna för avtalsrörelsen som i någon mån förbättrade genom det allmänna prisstoppet, kan jag bara konstatera att han begär att jag skall svara på mer än vad som är möjligt i dagens läge, dvs. innan vi sett hur avtalsrörelsen kommer att förlöpa.

Herr STRIDSMAN (cp) kort gemmäle:

Herr talman! Jag är givetvis nöjd med att prisstoppet kom till, och jag tror inte att det försvårar avtalsförhandlingarna utan tvärtom. Men frågan gällde ju sambandet mellan avtalsförhandlingarna och prisstoppet, närmast inom de företagsbranscher som i dag arbetar med ytterst små marginaler. Jag sade även i mitt första anförande att jag tror att det finns företag som har goda marginaler och som kan betala oavsett prisstoppet. Men man kommer inte ifrån att de flesta av företagen t. ex. inom handeln och livsmedelsindustrin i dag har sådana marginaler, att en som jag ser det behövligen löneförbättring för de anställda inte kan ske på grund av dagens prisstopp. Det var den konkreta frågan herr Åsling hade ställt. Jag vill inte stå som något slags försvarare för dem som så att säga är på den betalande sidan, arbets-

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen, tillika svar på interpellationer ang. prisstoppet

givarsidan, men man får väl i alla fall ta fasta på de reella förutsättningar som finns.

Låt mig citera ur herr Åslings fråga, som var ställd till statsministern: »Samtidigt har emellertid från regeringshåll sagts, att prisstoppet inte skall verka som lönestopp. Men därmed uppstår frågan hur det fortsättningsvis skall tillämpas och hur länge det skall finnas.» Herr Åsling har otvivelaktigt ställt frågan: Hur skall man kunna lösa ekvationen att ha ett prisstopp men inte ett lönestopp?

Herr REGNELL (m):

Herr talman! Bankoutskottet har i sitt utlåtande nr 75 behandlat dels proposition 187 med förslag om att riksdagen skulle godkänna förordnandet om tillämpning av allmänna prisregleringslagen, dels två motioner som väckts i anslutning till propositionen. Med tanke på den diskussion som förts kring de formella förutsättningarna för att tillämpa allmänna prisregleringslagen kan det kanske vara skäl att först erinra om vad lagen säger.

Av annan orsak än krig eller krigsfara kan lagen sättas i tillämpning om det »uppkommit betydande fara för allvarlig stegring av allmänna prisläget inom riket». Förordnandet skall gälla för högst ett år varje gång och skall underställas riksdagen inom en månad från beslutet eller — om riksdagssession inte pågår när beslutet fattas — inom en månad från nästkommande session. Det är detta godkännande av beslutet den 28 augusti och den 9 oktober — alltså vid tidpunkter när riksdagen inte var samlad — som önskas genom propositionen, avlämnad inom föreskriven tid efter sessionens början.

I en av de väckta motionerna — II: 1582 — hemställs att riksdagen skulle begära att Kungl. Maj:t före ett eventuellt beslut om fortsatt prisreglering efter den 31 mars nästa år skulle höra

riksdagen.

Utskottet menar att en sådan begränsning inte kan göras i den fullmakt, som Kungl. Maj:t nu har, utan att man genomför en lagändring. Utskottet hemställer därför att motionen inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

I ett särskilt yttrande framhåller utskottets samtliga icke-socialistiska ledamöter att ett långvarigt prisstopp allvarligt återverkar på samhällsekonomin och att detta ger motiv för att riksdagen hörs före en eventuell förlängning. Vid en förlängning är ju snabbhet i agerandet och överraskningsmomentet inte någonting som behövs. På vårt håll hoppas vi därför, att regeringen skall — om man siktar till att förlänga prisregleringslagen utöver det datum som nu gäller — låta riksdagen medverka på det sätt som motionen syftar till.

Den andra motionen har avstyrkts av utskottsmajoriteten men tillstyrkts av företrädare för moderata samlingspartiet. Kanske är vi på det hållet litet förvånade över att inte flera från oppositionssidan anslutit sig till reservationen. Det resonemang som förs i vår motion ligger nämligen mycket nära det som också representanter för folkpartiet och centerpartiet fört i den motion som jag nyss kommenterade.

Det resonemanget går ut på att ett prisstopp är ett ingrepp i samhällsekonomin som drar med sig en rad betydande olägenheter och risker, alldeles särskilt om prisstoppet sträcks ut över någon längre tid, och kan medföra synnerligen allvarliga konsekvenser.

När jag nyss uttalade en stilla förvåning över att de övriga oppositionspartierna inte varit angelägna att understryka detta, kan strängt taget samma förvåning uttalas inför socialdemokraternas korta minne när det gäller sakkunnig bedömning av hur ett prisstopp verkar. I moderata samlingspartiets motion sökte man friska upp min-

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

net genom att citera vad en arbetsgrupp inom handelsdepartementet för fem år sedan sade på den punkten. Minskat urval av varor, minskad pris konkurrens, tendens till högre prisnivå än vid fri prisbildning, snedvridning av produktion och varuförsörjning och på längre sikt en långsammare tillväxttakt i ekonomin — det är konsekvenser som handelsdepartementets arbetsgrupp på sin tid redovisade.

Så sent som i våras gav bankoutskottet — också de socialdemokratiska ledamöterna där — uttryck för sin negativa inställning till prisstopp, visserligen då hopkopplat med lönestopp, när de avstyrkte ett motionsyrkande om utredning i ämnet. Vi hörde nyss ett meningsutbyte med handelsministern inblandad om i vilken utsträckning ett lönestopp blir en naturlig konsekvens av ett långvarigt prisstopp.

De båda besluten av den 28 augusti och den 9 oktober var uppmärksammade utspel i valrörelsen. Ingen är väl beredd att stå upp och förneka att bedömningen av fakta och lämpligheten av åtgärder påverkas av en pågående valrörelse. För regeringen var det naturligtvis angeläget att markera försök till prisbroms i ett läge där konsumenterna noterade betydande prisökningar. Lika naturligt är det att i den politiska debatten vissa syndabockar söktes till att prisutvecklingen blev så bekymmersam att man måste tillgripa alarmerande åtgärder.

Att den kritik som då riktades mot olika håll inte alltid var så väl underbyggd vet vi nu genom att pris- och kartellnämnden just har publicerat resultatet av utredningen om vissa prisstegringar fram till den 27 augusti. I korthet ges det beskedet, att livsmedelspriserna från mitten av april, då jordbruksavtalet träffades, steg ungefär 5 procent, fördelat med ungefär sju tiondelar på produktion, förädling och distribution, en tiondel på omsättnings-

skatt och två tiondelar av de 5 procenten, dvs. ungefär 1 procent av försäljningspriset som tillföll detaljhandeln såsom ökad marginal.

I belysning av dessa siffror framstår prisstoppbesluten som inte särskilt väl ägnade åtgärder. Genom jordbruksavtalet hade ju statsmakterna själva berett vägen för höjda livsmedelspriser, och några försök från andras sida att generellt rida upp på de höjda produktionskostnaderna förelåg inte — det vet vi nu.

På talarlistan för detta ärende finns antecknade både professor Ohlin och docent Burenstam Linder. De samhälls-ekonomiska synpunkterna kommer därför säkert att belysas av bästa sakkunskap, och jag inskränker mig till det konkreta yrkandet i motionen 1583. Detta är att, när vi nu fått prisstopp, prisregleringen skall tillämpas med största möjliga smidighet. Inte minst är det viktigt med hänsyn till de tröskel-effekter som det alltid finns risk att man får när en reglering så småningom upphävs. Särskilt tilltalande är för resten inte de detaljregleringar som vi nu fått exempel på genom att myndigheterna sysslar med att ta ställning till och över landet distribuera föreskrifter om prissättningen på t. ex. munderingar för stjärgossar och jultomtar.

En sak som motionen särskilt understryker är det betänkliga i att taxor och avgifter som fastställs av statlig eller kommunal myndighet fått en förmånsställning i förhållande till nyttigheter som tillhandahålls av den privata sektorn. Skall man nu ha ett prisstopp, bör det så långt som möjligt vara generellt. Stiger vissa kostnader medan andra skall hållas oförändrade, råkar många i ett helt ohållbart läge.

Nog tycker man att detta är klart och att det därför skulle vara skäl nog till ett bifall till motionen 1583, vilket jag nu ber att få yrka i anslutning till reservationen under B av herrar Åkerlund

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

och Strandberg och mig. Under A och C ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! När vi nu går att behandla regeringens framställning om de prisreglerande åtgärderna är det karaktäristiskt att ingen vill gå emot denna. Vi är fullt på det klara med att vi har kommit i en sådan situation att det har blivit nödvändigt att införa ett tillfälligt prisstopp, även om detta medför många svårigheter av olika slag.

Vad vi har reagerat mot har framkommit mycket tydligt både under och efter valrörelsen. Man har då särskilt fäst sig vid att regeringen har utmålet förhållandena i vårt land i så ljusa färger, att det väl måste betraktas närmast som en antiklimax att den sedan så snart måste vidta åtgärder med användande av en beredskapslag som väl egentligen var avsedd att tillämpas under helt andra och mycket mera kritiska förhållanden. Därför är det naturligt att man genom motioner har påtalat vissa besvärigheter och likaså givit uttryck för den förundran som oppositionen måste uttrycka beträffande regeringens handlande.

Herr Regnéll har ju ganska ingående behandlat ett motionspar, och jag skall bara säga några ord beträffande ett annat motionspar nämligen I:1365 och II:1582. I detta motionspar som för övrigt är undertecknat av förutom folkpartister även av representanter för centerpartiet och moderata samlingspartiet har det framförts en hel del kritiska synpunkter och man har också påtalat de svårigheter som uppstår, om man inte tillämpar detta prisstopp med försiktighet och lämnar möjlighet till avsteg i sådana fall, då det är absolut nödvändigt för att det inte skall bli alltför besvärliga konsekvenser för företagen.

Vad som särskilt betonats i det

motionspar som jag nämnde är att man begär, att regeringen framför sina synpunkter inför riksdagen, innan man eventuellt förlänger det prisstopp som nu råder. Då yrkandet i motionen inte har kunnat framställas här på grund av att det förutsätter en lagändring, har jag inte kunnat i utskottet hålla fast vid att motionens kläm skulle ge anledning till en reservation. Men vi har i det särskilda yttrandet alldeles speciellt framhållit de möjligheter som för övrigt finansministern själv har påpekat vid propositionens avlämnande, nämligen att det inte föreligger hinder för regeringen att ta kontakt med riksdagen, innan regeringen beslutar förlängning av denna lags giltighetstid.

Det har också påpekats i det särskilda yttrandet att sådana särskilda skäl som skulle föreligga, då det är fråga om att införa prisreglering, knappast kan tänkas då det gäller att ändra eller förlänga en redan införd prisreglering. Det är därför som vi genom det särskilda yttrandet har velat ge uttryck för det som stod i motionsparets kläm, nämligen att man skulle begära att regeringen skulle förelägga riksdagen frågan om en eventuell förlängning av prisregleringslagens giltighetstid. Det innebär att vi önskar att man i verkligheten får detta beaktat, då vi anser att det är av synnerligen stor vikt.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att påpeka den fara som ligger i att man å ena sidan säger att det var nödvändigt med detta prisstopp, å andra sidan gör gällande att det innebär ett klart nej till ett lönestopp. Det kan på många håll tolkas såsom om marginalerna inom landets företagsamhet är så betydande och så goda, att man inte behöver riskera svårigheter inom landets näringsliv, även om en lönerörelse skulle resultera i betydande lönekostnadsstegringar.

För att man i regeringskretsar inte skall kunna säga att riskerna för ett

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

sådant betraktelsesätt inte har påpekats skulle jag vilja framhålla, att om vi under det kommande året får uppleva att det ena förelaget efter det andra måste slå igen och lägga ned driften, så har detta inte skett utan att vi har varnat för riskerna med en sådan utveckling. Det är av den anledningen som jag för min del som representant för en del av näringslivet, som sannerligen har ganska besvärliga marginaler att kämpa med, skulle vilja säga att det nog skulle vara önskvärt att det från regeringens sida på ett klarare och tydligare sätt varnades för en alltför långtgående sättring av lönekostnaderna. Det kan bli ett resultat som ingen har väntat sig, nämligen att det blir flera arbetstillfällen som försvinner genom en allför optimistisk löneuppdrivande verksamhet. Under sådana förhållanden framstår naturligtvis prisstopp såsom en mycket besvärande faktor för sådana företag som helt enkelt måste bedöma det såsom nödvändigt att göra inskränkningar i driften eller nedlägga denna, om ett prisstopp skall gälla.

Det är från den synpunkten jag allvarligt velat framföra dessa åsikter. Jag önskar att riksdagen skall få tillfälle att allvarligt ta ställning till nackdelar och fördelar av de krisåtgärder, som blivit nödvändiga på grund av regeringens handhavande av ekonomin.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Låt oss ett ögonblick se på situationen på det här området i augusti i år, då det första prisstoppet infördes. I början av sommaren var det val i England, vilket utkämpades mot bakgrunden av en internationell utveckling som inte endast gällde England utan också Sverige och över huvud taget den västliga världen — Förenta staterna, Canada, Västeuropa samt Japan om man räknar med OECD-länderna. Pristegringarna var påtagliga och de är irriterande, även om de kommer paral-

lellt med lönestegringar av olika slag. Pristegringarna i England utnyttjades av den borgerliga oppositionen som ett av huvudargumenten i valet.

Sådan var också situationen i Sverige i augusti i år när regeringen införde det första prisstoppet. Då hade tecken redan börjat visa sig, att den svenska oppositionen börjat leka med priserna och prisstegringarna som ett av sina argument i valet. Oppositionen gick ut för att efter god engelsk modell och goda engelska resultat försöka med samma taktik i Sverige.

En sådan psykologisk krigföring från oppositionens sida kunde vid den tidpunkten få politiska verkningar inte bara för oppositionens egen del utan också för regeringspartiet, något som oppositionen lätt kunde räkna ut. Börjar man leka med elden på den ena sidan, förstår man att den även kan sprida sig till den andra. Man kunde inte begära att regeringspartiet skulle vara passivt när oppositionen började springa omkring med sina brandfacklor på detta sätt. Konsekvensen kunde oppositionen ha räknat ut i god tid, och den var säkerligen inte heller dummare än att den också gjorde det. Sedan skall man inte sätta upp ett förvånat ansikte när konsekvenserna blir som de blir.

I valrörelsen hörde vi en av oppositionens ledare inte bara ta upp prisstegringen före valet utan också den som skulle komma efter, fr. o. m. den 1 januari 1971, när omsättningskatten skulle höjas i samband med att andra skatter, t. ex. statsskatten, skulle sänkas för vissa grupper. Den partiledare inom oppositionen, som det här gällde, yttrade att den föreliggande prisstegringsrisken var betydande men att den inte begränsade sig till årsskiftet och tiden därefter utan, enligt honom, skulle komma att visa sig redan från början av december 1970. Därmed stängdes den väg som man på många håll hade hoppats

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

att regeringen skulle beträda efter valet, när priskontrollutredningens betänkande om vad som förevarit i prishänseende då mer i detalj skulle föreligga och det skulle finnas en väg för avveckling av priskontrollen sedan man för en tid hade dämpat prisstegringen och därmed tagit bort den psykologiska effekten och de prisstegringseffekter som låg däri att den borgerliga oppositionen hade engagerat sig i prishetsen kring valet. Genom utspelet från oppositionens sida förlängdes priskontrollen från oktober. Vi hade då samma situation som i augusti. Oppositionen drog in priserna i det politiska spelet. Om den ene spelar schack på sin sida av brädet måste ju den andre också göra det på sin sida. Och i schackspel måste man alltid räkna med att ett drag ger anledning till motdrag. Man kan inte förutsätta att själv få flytta sina pjäser, men att motståndaren inte får flytta sina.

Oppositionen spelade på det sättet fram en utveckling, som tillsammans med de internationella förhållandena hjälpte till att pressa igenom kravet på fortsatt priskontroll.

I början av 1950-talet satt jag med i priskontrollnämndens styrelse och följde då priskontrollens utveckling. Vid den tidpunkten, alltså från början och fram till mitten av 1950-talet, hade vi möjligheter att tillämpa priskontroll över hela fältet här i landet, men i verkligheten gick det inte att upprätthålla priskontrollen, trots att vi hade befogenheter att göra det. Jag skall här exemplifiera varför. Vi hade priskontroll på textilvaror. På vilka grunder skulle vi sätta priserna på, låt mig säga underkläder? Ja, vi räknade efter vad råvarorna kostade, vad lönekostnaderna uppgick till, hur stora maskinkostnaderna och försäljningskostnaderna var osv. Vi kom då fram till vad varorna skulle kosta i butikerna och fastställde priset. Men om vi sålunda hade räknat

fram ett skäligt pris för dessa varor på 4 kronor och 50 öre, så fann vi att liknande varor salubjöds i butikerna för ett väsentligt lägre pris, kanske för 3 kronor. Vad var orsaken härtill? Hade vi räknat fel? Nej, vi hade utgått från det enda som vi här i landet kunde göra, nämligen svenska löner och kostnader. Alltså med de löner textilarbetarna hade i Boråstrakten och med de lönerna och de svenska kostnaderna fick vi fram priset, 4 kronor 50 öre. Men samtidigt låg dessa textilvaror, tillverkade i Hongkong, på de svenska butiksdiskarna för 3 kronor.

Då gick det ju inte längre att upprätthålla priskontrollen, trots att vi hade lagliga befogenheter att fortsätta kontrollen. När situationen blev den att vi bara hade ett par varor kvar under priskontrollen — jag vill minnas att det var knäckebröd och likkistor — hemställde vi om att få avveckla priskontrollen och i stället införa ett prisövervakningssystem. Jag var själv med vid tillkomsten av 1956 års lag om prisövervakning, som innebar att priskontrollen omställdes till att bli en prisövervakning. Med det övervakningssystemet finns det möjlighet att införa direkt priskontroll och prissättning från myndigheternas sida, och den lagen gäller fortfarande. När det förelåg ett monopol, dvs. i sådana fall där priserna trissats upp oskäligt på grund av bristen på konkurrens, kunde regeringen sätta ett högstpris på en vara och därmed förhindra orimliga priser. Men när det fanns konkurrens ansåg vi den bästa regeln vara att bara följa utvecklingen och se hurudana priserna blev. Det har ju rätt en mycket betydande konkurrens inte bara inom landet utan också från den internationella marknaden, som Sverige ligger mycket öppet för.

På denna väg har vi fått fram de bästa priser, som man har kunnat åstadkomma på den svenska marknaden. Det har inte funnits någon möjlighet för

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

oss att med hjälp av myndigheternas befogenheter fastställa ett lägre pris. Vi kan nämligen inte räkna fram priser för vårt land, som är baserade på löner på Hongkongnivå, eftersom våra anställda vill ha och skall ha bättre betalt.

Riksdagen antog således en lagstiftning, som hade beredskapsinslag. Detta innebar att Kungl. Maj:t, om betydande fara för allvarlig prisstegring skulle föreligga, har rätt att införa priskontroll. Sådana beredskapslagar finns på många andra områden. Liksom beträffande priskontrollen gäller, att det hänger på Kungl. Maj:ts omdöme huruvida den lag, som riksdagen givit Kungl. Maj:t rätt att tillämpa, skall sättas i kraft.

Det var därför ett politiskt trick av de borgerliga när de försökte bortse från lagens beredskapskaraktär och anklaga regeringen för att ha satt lagen i kraft på felaktigt sätt. Våra beredskapslagar — och de är många — är bedömningslagar, dvs. om Kungl. Maj:t bedömer det nödvändigt, har Kungl. Maj:t befogenhet att sätta lagen i kraft. Man kan diskutera hur bedömningarna skall göras, men lagen säger inget annat än att det är Kungl. Maj:ts bedömning — inte folkpartiets eller någon annans — som skall gälla.

Det bör inte råda något tvivel på denna punkt. Jag har själv varit med om att mycket noggrant diskutera de ord — och även deras inbördes ordning — som herr Regnéll citerade, nämligen »betydande fara för allvarlig prisstegring» osv.

Mot bakgrunden av min medverkan vid lagens tillkomst kan jag bestämt fastslå att det inte är någon annan än Kungl. Maj:t som har att göra denna bedömning.

Alla politiska bedömningar kan naturligtvis kritiseras, och det har oppositionen rätt att göra. Man kan emellertid inte, såsom man från det hållet under debatten försökt, ifrågasätta regeringens juridiska befogenhet att handla

efter sina bedömningar.

Nästa steg i utvecklingen på priskontrollens område togs i mitten på 1960-talet. I januari 1965 skrev dåvarande handelsminister Lange direktiv till en enmansutredning, för vilken jag fick svara med hjälp av några medarbetare. Den skulle avse frågan, om priskontroll skulle införas eller inte år 1965. En del skrivningar i dessa direktiv var inte helt klart utformade, men i dem angavs som en möjlighet att även priskontroll skulle kunna införas. Vid samma tidpunkt hade priskontroll begärts förutom av handelsministern även av LO, TCO och kommunisterna.

Utgående från de erfarenheter som jag hade från tidigare verksamheter och det material som vi samlade in beträffande priskontrollen i Sverige närstående länder och verkningarna av denna kunde jag inte komma till någon annan uppfattning än att det inte var lämpligt att införa ett priskontrollsystem under fredstid. Det är en oerhörd stor och helt avgörande skillnad mellan att införa priskontroll under krig, under ofärds- och bristår, och att införa priskontroll i ett läge när vi har en öppen internationell handel över våra gränser. Låt mig exemplifiera vari en betydande del av skillnaden består.

Vi hade under krigsåren och efterkrigsåren priskontroll på skor. Är det någon här i kammaren som kan tala om vad ett par skor skall kosta utan att samtidigt ange att den och den kvaliteten bör det vara? Vilken kvalitet skall det vara på lädret, vilken kvalitet skall det vara på sulorna? Hur skall man kunna fastställa ett pris på en sko utan att tala om vad det är för en sko? Det är en orimlig tanke.

Alltså: Priskontroll förutsätter en modellkontroll. Men den förutsätter också något ytterligare. Om jag sitter i en statlig myndighet och fastställer priserna på skor samt godkänner de och de modellerna är jag inne på frågan: Hur

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

många modeller på herrskor skall jag tillåta, hur många modeller på damskor skall jag tillåta?

Någon säger kanske: Det räcker att i första omgången bara sätta priserna på vissa modeller av herrskor och vissa modeller av damskor, och resten får vara fritt. Ja, men om jag tänker tillämpa priskontrollen vill jag pressa marginalerna på de varor som jag priskontrollerar. Det är ju hela meningen med priskontrollen. Om jag då pressar marginalerna på eit visst antal modeller som är priskontrollerade och släpper modellkontrollen och priskontrollen vid sidan av, stiger naturligtvis produktionen på de områden där jag inte har någon modellkontroll. Då ställer man om tillverkningen till att gälla de skor som är fria, och plötsligt finns det inga priskontrollerade skor i butikerna, ty marginalerna på dessa skor är för snäva!

Så kan man inte ha det, om det skall finnas en priskontroll. Därför måste man ta nästa steg. Sedan man har fastställt de modeller som man skall priskontrollera och de kvaliteter som det skall vara på de priskontrollerade modellerna, måste man förbjuda tillverkningen av de icke priskontrollerade modellerna av skor. Man måste också förbjuda import av icke priskontrollerade modeller, ty annars rinner hela systemet ur händerna på en.

Var och en förstår att det finns en viss övergångstid när man infört priskontroll, innan dessa skevheter bryter igenom. Vi kan komma tillbaka till frågan hur lång den övergångstiden är. Men börjar man med priskontroll, så följer modellkontroll och förbud mot andra modeller. Och därefter följer ytterligare ett led: de fabriker som tillverkar modeller som är godkända av priskontrollen måste få läder- och gummitilldelning. De som gör andra modeller, som icke är godkända av priskontrollen, måste förbjudas att få råvarorna. Så hade vi det under krigsåren. Då

fanns de s. k. P-skorna — det var modeller av damskor och herrskor som var tillåtna, och de som tillverkade dessa skor fick råvaror, medan det blev negativ råvaruförsörjning för dem som tillverkade andra modeller.

Vem vill gå in i sådana förhållanden och en så genomgripande reglering i dag? Ingen. Vem kan göra det i dag, när vi skall ha internationell handel, öppen över gränserna? Ingen.

Och vidare: Kriget och efterkrigstiden betydde avspärning utifrån. Nu råder inte sådana förhållanden, utan vi har en internationell handel. Tillämpar vi priskontroll, modellkontroll och råvarufördelning måste vi också gå in på den internationella handeln och stoppa den vid våra gränser, godkänna vissa modeller och hålla kontroll över dem i prisledet hela vägen igenom. Men den utveckling som skett inom vårt näringsliv innebär att större delen av de skor och kläder vi konsumerar produceras i utlandet. Hur skall vi kunna börja reglera modellerna därute? Hur skall vi kunna kontrollera priserna därute? Vi kommer aldrig att kunna göra det. Om vi fastställer vissa priser och man därute sänker sina kvaliteter, har vi då personal i en statlig priskontroll som kan följa upp modell- och prisförändringar här? Det har vi inte, om vi skall se realiteterna i ögonen, och vi kommer aldrig att kunna skaffa oss det heller under fredsförhållanden. Endast under krigets hårda påfrestningar kan en sådan här utveckling accepteras.

Det var skorna. Precis samma förhållande råder när det gäller textilvaror, beklädnadsvaror, en del andra konsumentartiklar, maskiner osv. Vi har nu en så omfattande utrikeshandel, som vi aldrig hade under krigs- och efterkrigsåren, att det inte går att reglera denna sak. Det skulle stöta ihop med våra möjligheter att exportera andra varor, med våra möjligheter att vara med i den internationella handeln och

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

därigenom säkerställa sysselsättningen för arbetare och tjänstemän inom vår exportindustri.

Under de förhållanden som rådde 1965, då jag hade uppdraget att om så var nödvändigt införa priskontroll, fann jag att det inte gick, trots att handelsministern, LO, TCO och kommunisterna hade begärt det, trots att situationen 1965 påminde om situationen nu i somras och höstas, nämligen att vi framför oss hade en omsättningsskattestegring. 1965 liksom i höstas befarade man att omsättningsskattestegringen skulle i sitt kölvatten dra med sig ytterligare prisstegringar, vilka i och för sig inte skulle kostnadsmissigt vara motiverade. Därvidlag finns det alltså en likhet mellan situationen inför den 1 januari 1971 och inför den 1 juli 1965, då omsättningsskatten skulle stiga.

Jag försökte därför en annan lösning för att undvika priskontroll. Här i statsutskottets lokaler samlade jag till överläggning ihop ungefär 40 ledande personer inom svensk industri, grosshandel, detaljhandel, privata företag, kooperativa företag och organisationer. Jag sade till dem: »Var snäll och skriv under det här papperet. Jag gillar inte priskontroll, ni gillar inte priskontroll. I papperet står att ni skall hålla efter era medlemmar, så att dessa inte höjer sina priser kring 1 juli mer än vad som motsvaras av omsättningsskattestegringen. Vill ni inte skriva under är jag tyvärr nödsakad att rekommendera priskontroll trots att ingen av oss önskar en sådan.»

Efter två timmar skrev alla under. Hade de inte skrivit under, hade en priskontroll måst komma till stånd, även om vi inte trodde på den. De skulle då ha kunnat komma i den situationen inför 1 juli att priserna stigit mer än ökningen av omsättningsskatten motiverade, och därmed skulle priskontrollreformen ha behövt införas. Det ville de också undvika.

Slutresultatet av dessa två timmars överläggning samt undertecknandet av papperet blev att när 1 juli 1965 kom och omsättningsskatten höjdes, steg inte priserna mer än som omsättningsskatten motiverade. Överläggningen och den metod jag använde fungerade alltså i praktiken, och jag är glad över att vi vid denna tidpunkt slapp priskontroll.

Nu har andra bedömt situationen och gått en väg som jag inte ville gå 1965. Så som jag har beskrivit här i mitt anförande spelades tillvägagångssättet fram genom oppositionens spekulationer inför valet vilka försvårade läget. Något sådant förekom inte 1965.

Mot den bakgrunden sitter vi nu fast med en priskontroll av det slag som vi skulle kunnat få 1965 och som jag exemplifierade med textilvarorna från Hongkong, skorna och skomodellerna.

Det har nämnts en del siffror på hur mycket priserna har stigit. Det finns ingen anledning att förneka detta. Det har kommit fram detaljer som visar hur mycket priserna stigit på olika håll. Men en siffra skulle jag vilja nämna här ytterligare.

Konsumenterna har en stor försäljningsorganisation, som i viss mån också är producent och som över hela linjen gör vad man kan för att hålla priserna i förhållande till kvaliteterna och även i fråga om växlande modeller så låga som möjligt, nämligen kooperativen. Vid halvårsskiftet var i de 60 största konsumtionsföreningarna nettomarginalen mindre än ett år tidigare. Man hade ett år tidigare infört den s. k. prisbromsen och hållit igen priserna så mycket som möjligt. Nettomarginalen var i somras $\frac{1}{2}$ procentenhet lägre. Det kan man betala genom att sänka återbäringen med $\frac{1}{2}$ procent. Men detta visar vad det är fråga om. Man har pressat priserna så långt man kan i förhållande till de stegrade kostnaderna. Olika kostnader stiger: transporter, råvaror,

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

inköp utifrån, bränsle utifrån, transport av olja från Persiska viken och allt sådant.

Många svenska tidningar höjde sina priser i somras och under 1970 i övrigt ganska kraftigt, nämligen med 20 procent. Det gjorde också de tidningar som kräver att priserna inte skall stiga på andra områden. Varför höjer man? Jo, därför att man är tvungen till det, inte därför att man är road av det.

På kooperationens sida hade man alltså inte höjt så mycket som kostnaderna hade stigit, utan man hade försämrat sin nettomarginal. Alltså skulle man ha suttit i tvånget att minska sin återbäring med $\frac{1}{2}$ procent. Pengarna i konsumenternas hand i den formen eller i den formen — det kan diskuteras.

Kostnadsstegringarna bekämpade man så gott man kunde, men när bl. a. lönerna förutom transporter, råvaror och internationella priser stiger med 15—16 procent, som de gjorde från våren 1969 till våren 1970, måste alla dessa faktorer tillsammans slå igenom på priserna. Och naturligtvis måste priserna betalas, ty vilka skulle annars svara för kostnaderna om inte de som köper varorna? Alltså måste den mekanismen fungera. Vi var under året inne i en situation där kostnaderna var i rullning, och kostnaderna måste erkännas; dem kan vi inte leka bort. Konsumenterna måste betala de kostnader som finns, men därutöver skall de inte betala något oskäligt. Inom kooperationen, som svarar för en stor del av konsumenternas köp, hade man alltså minskat sin prisstegring så att man vid halvårsskiftet inte ens täckt in sig för kostnadsstegringarna. Vem skall betala den differensen?

Regeringen införde som sagt prisstopp i augusti som en politisk åtgärd, framspelad av oppositionens lek med elden efter engelsk modell.

Får jag nämna en siffra till, som kan vara intressant att ha i minnet när vi

resonerar om vad man kan göra och vad man inte kan göra! Först och främst: Som konsumenter vill vi allsammans ha låga priser; det behöver vi inte diskutera. Priserna skall hållas så låga som det är möjligt.

Men om vi inför hundraprocentig priskontroll i kungariket Sverige, hur stor del av konsumentens utgifter får vi då priskontrollera? Den förste som svarar på den frågan utan att tänka efter så mycket säger väl: »Jo, då priskontrollerar vi 100 procent.» Fel! Två tredjedelar av konsumentfamiljens utgifter får vi inte priskontrollera ens med en hundraprocentig priskontroll. En tredjedel är det enda vi får röra, även om vi inför en hundraprocentig priskontroll. Vi får inte röra de utgifter som konsumentfamiljen har i form av statens skatter, kommunens skatter, landstingets skatter, statens avgifter, kommunens avgifter för vatten, avlopp, transporter osv. Vi får inte röra hyrorna, ty de bestäms i annan ordning. Vi får inte röra räntorna, ty de bestäms också i annan ordning — och de är ingen obetydlig faktor när det gäller hyran och konsumenternas utgifter. Vi får inte röra den post i bostadskostnaden som har med bränslet att göra, ty den fastställs i internationell ordning och kan inte styras härifrån.

Vi kan inte göra någonting åt jordbruksöverenskommelserna och de effekter som de kan få. Vi får inte röra lönerna och löneuppgörelselerna mellan LO och TCO och SAF eller vilka som nu kan vara inblandade. Vi kan inte röra lönerna på det centrala planet och vi kan inte heller med priskontroll röra lönerna enligt lokala överenskommelser. Har man höjt lönerna kan vi inte med priskontroll gå in i fabriker och sätta tillbaka lönerna.

En tredjedel av en konsumentfamiljs utgifter är alltså det enda man får röra när man har en hundraprocentig priskontroll. Om priserna och kost-

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

naderna stiger över hela linjen — internationellt, transporter, råvaror och färdigvaror — och lönerna stiger, räntan är hög osv., slår detta ut på hela fältet. Då skall vi på den återstående delen, en tredjedel, kunna priskontrollera så att vi kan sänka priserna på den delen och därutöver motverka stegringarna på de andra två tredjedelarna. En omöjlig uppgift eftersom på den tredjedel, där man skall sänka priserna, också finns kostnadsstegringar. Alltså kan det inte lyckas.

Sedan är det en annan sak som vi får ta ställning till. Låt mig ge ett praktiskt exempel. Vi har textil- och konfektionsarbetare sysselsatta med att sy en herrskjorta som i butiken kostar 19:75 och som på fabriken i Flen kostar 12 kronor. Av de 12 kronor som skjortan kostar, när den lämnar fabriken i Flen, är 6:50 lönekostnad för att sy skjortan. Nu skall vi pressa priset, vi får inte låta prisstegringarna slå igenom, kostnadsstegringarna slå igenom, transportstegringarna slå igenom, butikspersonalens lönestegringar slå igenom; textilarbetarlöner vid sidan av avtalet genom lokala uppgörelser skall inte få slå igenom. Priset skall ligga fast — 6:50. Men om det inte räcker? Om vi måste ha större marginal för att täcka kostnaderna — vem skall betala dem? Ingen har ännu anmält sig frivilligt — inte ens arbetsmarknadsstyrelsen som brukar hjälpa till ibland.

Låt oss nu spara 5 kronor på den skjortan — det kan vi göra — till konsumenternas båtнад! Vi kan få skjortan sydd i ett kommunistiskt land, för 1:50 i stället för 6:50. Då kan vi tjäna 5 kronor.

Är detta meningen med priskontrollen, att vi alltså för att tjäna dessa 5 kronor skall avskeda folket i Flen? Då får vi ned priserna. Då kan vi med dessa 5 kronor motverka prisstegringar och kostnadsstegringar på olika områden där vi annars inte kan be-

kämpa dem. »Usch nej, så skall man inte göra», kanske någon säger. Nej, men om inte »man» gör det, kanske någon annan gör det — någon konkurrent. Det är inte förbjudet att driva östhandel och det är heller inte förbjudet att driva västhandel. Ett av västländerna heter Portugal. Där skulle det inte heller kosta mer än 1:50 att få denna skjorta sydd. Och Portugal är ju med i EFTA och skall väl snart vara tillsammans med oss i EEC också, där man bland alla andra demokratiska länder även får in låglöneländer. Genom att sy skjortorna i Portugal kan vi alltså spara en femma. Och vi kan också sy dem i Hongkong och spara en femma.

Om vi nu driver priskontroll samtidigt som kostnaderna stiger betyder det att den som inte ställer om från att producera i Sverige till att importera utifrån förlorar. Han får kanske göra konkurs om han inte kan hitta en viss vara på annat håll. Samtidigt som Sträng sitter med bekymmer för valutan och valutareserven finns här ett system som i sig efter någon tid verkar i den riktningen att vi minskar produktionen i Sverige och ökar importen utifrån. Hur skall det motverkas? Passar det in i dagens situation?

Alltså kommer vi fram till den stora frågan. Priskontrollen var som jag här angivit motiverad i augusti och motiverades om igen i oktober av det politiska spel som bedrevs och av den situation som man befarade att man hade framför sig. Man valde den vägen med prisstopp, men frågan är nu: När skall det avvecklas?

De erfarenheter jag kom fram till i den tjocka studie som presenterades för handelsdepartementet 1965 — då jag lyckades undvika priskontroll trots att så många begärde en sådan — är hämtade även från Danmark. På våren 1964, om jag inte missminner mig, införde danskarna priskontroll. Sex må-

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

nader senare var de tvungna att upphäva denna, ty då var det redan tydligt och klart att det inte gick att få den att fungera; det var inte möjligt att tillämpa en priskontroll i fredstid och med den internationella handel man hade.

Av det exemplet och andra drar jag slutsatsen att det är riktigt som regeringen sagt, att priskontroll under sådana förhållanden är en mycket temporär åtgärd; den får så snedvridande effekter på näringslivet — effekter som inte är till fördel för sysselsättningen i landet och för valutareserven — att den måste upphävas.

Priskontrollen kan inte bestå så länge. Lagen gäller fram till mitten på våren, och då kan vi alltså upphäva den. Men jag är intresserad också av en annan sak. Jag arbetar inom en av de fackliga organisationer som deltar i de nu pågående löneförhandlingarna. Man kan inte låta de fackliga förhandlingarna under våren försiggå under förespeglade av en viss fast prisnivå och sedan när dessa förhandlingar är slutförda — kanske just som de är över — släppa priskontrollen. Har de som infört priskontrollen trott på denna, så måste de tro på den även i den andra ändan — de kan inte säga, att nu släpper vi priskontrollen; det får inga verkningar. Det får verkningar i det ögonblicket på samma sätt som när man tryckt ned en kork under vattnet och sedan släpper den: då hoppar korken upp, först en bit över vattenytan, och lägger sig sedan på vattenytan och flyter — under alla förhållanden högre än den förut varit nedtryckt under vattenytan. Då skulle man ha lurat löntagarna in i en felaktig förhandlingsposition, och det vill man ju inte heller göra.

Det finns då två möjligheter. Den ena är att släppa priskontrollen låt oss säga ett par tre veckor in i januari. Det kan ske med den motiveringen att

vi då kommit förbi den 1 januari vid vilken tidpunkt momsens stiger med 6 procent, något som kan få följder, vilka vi vill undvika, utöver själva momshöjningen. Då kan löntagarnas förhandlare räkna ut vad som kommer att hända därefter — löneförhandlingarna är nämligen inte klara vid den tidpunkten.

Vill man inte gå den vägen återstår endast den andra möjlighet som jag antydde. Den innebär att man inte upphäver lagen vid den tidpunkt då denna formellt upphör att gälla, dvs. strax efter förhandlingarna. Men under sådana förhållanden måste vi låta priskontrollen gälla ytterligare flera månader framåt i tiden — fram till sommaren eller kanske över sommaren.

Men det finns en möjlighet att spela på ett annat sätt också. Man kan fram på vårkanten säga till löntagarnas förhandlare: Håll det och det löneläget i utvecklingen — annars kan vi inte upprätthålla priskontrollen längre! Om det då inte läggs ett lågt bud, kan man släppa priskontrollen och låta ansvaret falla på andras axlar. Jag tror inte att det är helt tillfredsställande att välja den vägen, även om den möjligheten föreligger och även om den i ett visst ögonblick kan ha en viss psykologisk effekt.

Det är alltså möjligt att vi får dras med priskontrollen en bra tid framåt. I så fall blir det under den tiden mer och mer uppenbart vilka negativa följder den får. Priskontroll är, som regeringen säger, en mycket temporär åtgärd. Nu pågår inom näringslivet omställning till modeller som inte fanns när priskontrollen infördes och som alltså förutsätter att priskontrollen skall anpassas till nya modellers priser på internationella varor. Hur skulle den kunna det? Var finns den organisation som skulle göra det? Den finns inte, och kan av skäl som jag redan nämnt inte heller byggas upp under sådana

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

här förhållanden. Därför kommer alltså onödiga modelländringar tillsammans med nödvändiga modelländringar att leda till att systemet bryter samman. De som befinner sig i ansvarig ställning inom handel, industri och transportväsende och som nationellt och internationellt tvingas betala ökade kostnader måste finna sådana modeller för sina varor att de kan ta ut vissa priser. En sådan översyn pågår nu inom näringslivet, och även den kommer att sätta en gräns för priskontrollens varaktighet. Jag tror att man kan räkna ut att priskontrollen av de inre faktorer jag talat om bryts sönder efter ett halvt år från införandet.

Vi har från socialdemokratisk sida ställt oss bakom förslaget i propositionen om en priskontroll på de villkor enligt vilka den infördes. Jag har förklarat varför. Anledningen är den situation vi befann oss i i höstas. Men vi är inte blinda för förhållandena inom näringslivet. Herr Regnéll sade att han skulle tala om för socialdemokraterna vilket resultat 1965 års prisutredning kommit till. Jag hoppas att även jag har klaggjort det. Jag tror inte att herr Regnéll behöver omtala det för vare sig mig eller någon annan av socialdemokraterna i utskottet. Vi vet att detta är en temporär sak och vi vet vilka problemen är, men vi vet också att bakgrunden av politiska skäl — oppositionen var inte neutral i början av hösten — var sådan att man tvingades spela sig in i en fälla som inte är helt angenäm att stå i. Oppositionen är alltså inte heller utan medverkan till Kungl. Maj:ts proposition nr 187, och det är beklagligt att man inte tar på sig medansvaret och ställer sig bakom propositionen som vi gör från socialdemokratiskt håll utan försöker slingra sig undan samtidigt som man vill vara med på ett hörn. Biskop Brask visste hur man skulle göra i det fallet. Han har lärt ut sina konster.

Jag ber att få tillstyrka propositionen.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Herr Hagnells engagerade anförande visar att han befunnit sig i en besvärlig situation både under valrörelsen och nyss i talarstolen. Ekonomen Hagnell är motståndare till priskontroll. Vi visste det förut, och han har med emfas understrukit det i dag genom att kategoriskt säga: Jag gillar inte priskontroll. Motiven har han också på ett övertygande sätt presenterat. Jag tror knappast att herrar Ohlin och Burenstam Linder kommer att kunna göra det bättre.

Ur sin knipa att vara på en gång övertygad motståndare till prisstopp och prominent medlem av det parti som infört och bibehåller prisstoppet söker herr Hagnell rädda sig genom att skildra den stackars regeringen som en marionett i den elaka oppositionens händer. Ett uttalande från oppositionspolitiker — och regeringen sprattlar till. Ett nytt uttalande — och regeringen är för gott knuten till sin prisstoppslinje. Någon bild av en stark regering ger detta knappast.

Så en annan punkt där jag tyckte att herr Hagnells resonemang gick en aning för långt. Han erinrade om att han är en av prisregleringslagens fäder, och som sådan underströk han synnerligen eftertryckligt att bedömningen är Kungl. Maj:ts. Andra göre sig icke besvär att komma med synpunkter på om erforderliga rekvisit för att lagen skall träda i kraft objektivt sett föreligger. En sådan tolkning måste vara orimlig, också om den kommer från en av lagstiftningens fäder.

Att regeringen inte ser det på det sättet tycker jag mig kunna utläsa ur propositionen, där regeringen lägger fram material och siffror som skall bestyrka att de krävda förutsättningarna verkligen förelåg. Bevisskyldighet kan

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

man väl inte begära — så långt håller jag med herr Hagnell — men nog måste det väl kunna göras troligt eller sannolikt att de förutsättningar föreligger som krävs enligt lagstiftningen.

Med herr Hagnells tes om den helt suveräna tolkningsrätten kommer man i ett orimligt läge. Blir den allmänt vedertagen, måste riksdagen i fortsättningen vara ytterligt restriktiv i fråga om att medverka till fullmaktslagstiftning.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag vill instämma i det som herr Regnéll sade beträffande herr Hagnells speciella inställning till förhållandet mellan regering och opposition. Herr Hagnell hävdar att det är den stygga oppositionen som genom att kritisera regeringen för dess ekonomiska politik har ansvaret om regeringen sedan utför vad herr Hagnell tydligt anser vara mindre kloka handlingar. Vi pressar regeringen in i en fålla, sade han med en bild som för tankarna till olika delar av det animaliska jordbruket — jag skall inte vidare utveckla parallellen mellan regeringen och dem som brukar pressas in i fållor.

Om oppositionen talar om som det är — och det är just vad oppositionen har gjort beträffande det ekonomiska läget — överskrider den inte sina befogenheter; tvärtom skulle det vara en brist om oppositionen inte gjorde det.

För att inte vidga debatten skall jag, herr talman, med detta lämna den speciella teorin om oppositionen kontra regeringen. Jag utgår alltså från att både opposition och regering får svara för sina handlingar.

Jag vill då börja med att tacka herr Hagnell för att han på ett värtaligt sätt har skildrat viktiga sidor av prisstoppspolitiken med många beska anmärkningar och med vidhållande av den utfröligt redovisade principiella ställning

som han intog såsom ordförande i 1965 års arbetsgrupp. Jag tror det är värdefullt att man på detta sätt slår fast den uppfattning som har kommit till uttryck även från regeringshåll och som exempelvis herr Essen Lindahl, som var ordförande i statens pris- och kartellnämnd, gav uttryck åt i riksdagsdebatten för tre år sedan. Detta betyder att man nu definitivt bör kunna föra från dagordningen de förslag om en återgång till en mer eller mindre fullständig priskontroll av krigsårens och den närmaste efterkrigstidens modell, vilka tidigare alltsomoftast framförts från kommunistiskt håll. Jag hoppas, herr statsråd, att det inte råder några delade meningar på den punkten.

Om man nu i alla fall har allmänt accepterat prisstoppet som en tillfällig åtgärd, har man gjort det för att däri-genom markera och bereda gynnsamma förutsättningar för en energisk och mångsidig politik mot inflationen. Det är som sådan förberedelse — och sådan allena — som denna åtgärd har allmänt accepterats; det gäller alltså en högst tillfällig sak.

Det är klart att prisstopp under tider av inflation och stigande kostnader har långtgående konsekvenser för inkomstbildningen och inkomstfördelningen i landet. Det är den aspekten, herr talman, som jag skall uppehålla mig vid som komplettering till tidigare anföranden av herrar Löfgren och Regnéll och i viss mån av herr Hagnell.

Statens principiella inställning till inkomstbildningen på arbetsmarknaden har varit att staten bör iaktta neutralitet och låta arbetsmarknadens parter där agera själva. Denna principiellt neutrala inställning till inkomstbildningen vidhåller staten när det inte finns alldeles särskilda skäl för någonting annat — det kan ju t. ex. finnas principiella skäl att påverka inkomstfördelningen till låginkomstgruppernas förmån.

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

Nu föreligger statistiska siffror som visar att priserna under ett halvår har stigit med något över 5 procent i detaljhandeln, vilket är ungefärligen 1 procent mer än handelns inköpspriser för varorna har stigit. Det föreligger alltså en visserligen inte särskilt betydande ökning av marginalen för organen inom handeln. Detta gäller såväl den konsumentkooperativa handeln som den övriga.

Detta har på sina håll uppfattats så, att handeln har utnyttjat situationen. När man på regeringshåll före valet talade om ett till en början partiellt prisstopp, fanns det onekligen en antydning om att ifall priserna i detaljhandeln för konsumenterna steg mer än detaljhandelns inköpspriser, så innebar detta en omotiverad prishöjning. Mot den bakgrunden skulle jag vilja ställa statsrådet inför ett par konkreta frågor som gäller inkomstbildningen.

För det första: Anser statsrådet att detaljhandelns och partihandelns folk i inflationstider med stigande nominella inkomster ensamma skall avstå från nominella inkomststegringar?

För det andra: Om kostnaderna stiger bl. a. på grund av inkomststegringar för andra grupper, skall då denna börda i princip bäras av handeln och hantverket genom en minskning av de egna inkomsterna, i pengar räknat och än mera realiter?

Detta är väsentliga rättviseproblem. Mäter man på olika sätt möjligheterna för människorna att i inflationstider tillgodose sina intressen genom nominella inkomststegringar? Vi vet att alla löntagargrupper försvarar sina intressen. Ingen kritiserar dem för att de gör det. Men kan man då samtidigt i princip hävda att varje marginalökning inom distributionen, även den som behövs för att täcka ökade lönekostnader och andra kostnader, är oskälig och utgör en tillräcklig motivering för ett statligt ingripande?

Om statsrådet inte hävdar att man skall behandla människor som arbetar i näringslivet helt olika — det gäller alltså inte bara distribution, hantverk, serviceverksamhet etc. — blir min följande fråga: Vill statsrådet å regeringens vägnar uttala som en allmän tanke, utan att därför behöva precisera några procentsatser etc., att det är lika rimligt att de inom distributionen etc. arbetande människorna får skäliga nominella inkomsthöjningar under inflationstider som att andra grupper får det? Jag vore verkligen mycket tacksam för ett konkret svar på denna fråga. Om statsrådet svarar ja, det är klart att samhället måste i princip ställa sig lika till de olika folkgrupperna, blir ju konsekvensen att prisreglerande åtgärder som förhindrar detta — ja innebär motsatsen — måste vara rent tillfälliga. Det måste vara tillfälliga ingripanden förestavade av mycket tvingande skäl.

På oppositionshåll har man accepterat, vilket jag vill understryka, ett tillfälligt prisstopp av de skäl som vi alla känner till, trots att detta i viss mån innebär en — jag vill säga det rent ut — orättvis hållning från statens sida till inkomstbildningens problem. Men det är då så mycket mer väsentligt att det betonas även från regeringshåll att det endast kan vara fråga om någonting mycket kortvarigt, även av de skäl som herr Hagnell närmare utvecklade, nämligen att det i längden medför skadeverkningar för alla parter, skadeverkningar för hela landets ekonomi och därmed i sista hand även för konsumenterna.

Herr Hagnell har med rätta framhållit att detta inte är en fråga där man kan uppskjuta att ge besked. Löntagargenerationerna, som skall förhandla, har anspråk på att få veta statens inställning. Man kan inte hemlighålla hur man tänker göra och sedan komma med ett eller annat besked. Därför kan jag inte, med hänsyn till att avtalsförhand-

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

lingarna redan har börjat, se annat än att det vore önskvärt att regeringen gav besked redan i dag, så att inte löntagargenerationerna blir, som herr Hagnell sade, lurade av besked i efterhand.

Vill regeringen alltså deklarerar att det här gäller en ytterst kortvarig politik därför att den dels strider mot dess principiella inställning till inkomstbildningsproblemet, dels i längden skulle medföra negativa verkningar för alla parter? Låt oss få ett besked om hur regeringen ser på detta. Om regeringen menar att man skall fortsätta en väsentlig tid in på nästa år blir det tal om en prisstegringsövervakning bl. a. med hänsyn till momsen. I princip blir det fråga om en prisövervakning som inte beaktar de rimlighets- och skälighetshänsyn som jag här har talat för. Låt oss, herr talman, få ett besked i denna viktiga fråga, så att arbetsmarknadens parter lika väl som andra berörda folkgrupper blir informerade om detta.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Inför perspektivet av en långvarig prisreglering tycker jag det är nödvändigt att försöka allsidigt redovisa de principiella synpunkter som gör sig gällande, även om man i detta stadium av debatten gör sig skyldig till en del upprepningar.

Om det vore så enkelt att man kunde bli av med inflation genom att kriminalisera prishöjningar, borde man självfallet för länge sedan ha satt in en sådan åtgärd. Men så enkelt är det inte, det vet vi alla. I en serie undersökningar har man nått den slutsatsen att nackdelarna med ett prisstopp eller en prisreglering är så omfattande att det endast är i de mest extrema undantagslagen som man kan finna fördelar att mäta mot nackdelarna.

För att ange några av de källor man kan konsultera för att finna sådana

slutsatser kan nämnas Erik Lundbergs bok »Konjunkturer och ekonomisk politik», 1954 års priskontrollsutredning, stabiliseringsutredningens betänkande från 1961, herr Hagnells utredning från 1965, bankoutskottets utlåtande nr 15 från i år eller Nationalekonomiska föreningens förhandlingar av den 28 oktober 1970, med föredrag av Erik Lundberg och efterföljande diskussion.

Man bör också observera att de experter som yttrat sig i dessa sammanhang inte har ägnat sig åt några luftiga spekulationer utan i stället haft ett omfattande erfarenhetsmaterial att grunda sina bedömningar på. Vi har erfarenheter av en priskontroll under krigsåren, och vi försökte upprätthålla dessa olika regleringar under en lång tid efter krigsslutet. Vi har också haft möjlighet att studera verkningarna av priskontroll på bostäder, vilken vi ju haft under hela efterkrigstiden, en reglering vars ruiner man nu är i färd med att försöka ta bort. Det är också att märka att i alla dessa sammanhang många socialdemokrater förkastat priskontroll som ett rimligt ekonomiskt-politiskt instrument.

I dag har vi på nytt haft förmånen att höra herr Hagnell på ett utmärkt sätt redovisa, varför han anser att priskontroll är en dålig metod. Tyvärr såg inte herr Hagnell under sitt anförande uppfordrande på handelsministern, vilket jag tycker han borde ha gjort eftersom handelsministern kommer att vara kvar och besluta när denna priskontroll skall avskaffas, under det att herr Hagnell, såvitt jag förstår, tyvärr kommer att försvinna från riksdagen.

Jag skall i några huvudpunkter försöka ange, varför jag anser att en priskontroll är en olycklig metod i den ekonomiska politiken. Först kan man säga att det är mycket dyrt med administrationen. Det har gjorts vissa officiella beräkningar om hur många människor som skulle behövas i de centrala in-

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

stanserna för att få åtminstone någon effektivitet av den behövliga prisövervakningen, och det har sagts att det kanske skulle behövas 1 000 personer för att klara en dylik priskontroll. Jag tror att man ändå inte skulle kunna utöva någon verkligt effektiv övervakning. För att underlätta administrationen tvingas man då besluta om olika generella regler, och det är ju bra, men det är inte så särskilt lätt att göra dessa effektiva. Det finns vissa roande exempel i de formulär som SPK redan givit ut, och det visar hur svårt det är med denna typ av regleringsbestämmelser. Det framhålls bl. a. att undantagna från prisstoppet är »grisar och andra produkter av marsipan, dock ej sådana som saluhölls den 7 okt. 1970».

En andra huvudsynpunkt är att det finns stora möjligheter att kringgå ett prisstopp eller på annat sätt omintetgöra syftet med det. Det kan ske genom ändringar i sortimentet. Vi vet att det nu för tiden sker snabba förändringar i sortimenten, och därför kommer priskontrollen inte att kunna upprätthållas på rimligt sätt när det gäller dessa varor. Dessutom finns det möjligheter att göra extra sortimentändringar för att undvika priskontrollen.

Vidare framtvingar prisstoppet ett omfattande branschsamarbete för att upprätthålla regleringen, och jag tror att ett sådant kan få olyckliga konsekvenser när det gäller att upprätthålla en intensiv konkurrens, som ju på sikt får anses vara det mest verkningsfulla sättet att hålla priserna nere. Det är också möjligt att det bland konsumenterna uppstår ett sämre prismedvetande vid en kontroll av denna typ, och jag tror också det försämrar förutsättningarna för en skarp konkurrens mellan företagen.

En ytterligare synpunkt gäller den försämring i fråga om kvalitet, service m. m. som företagen kan göra för att undfly den priskontroll som drabbar

dem.

Den tredje huvudsynpunkten är, att eftersom priskontrollen kan vara verkningsfull på vissa områden men mindre verkningsfull på andra, så försätter man sig i en situation där det uppstår snedvridningar i ekonomin. Till att börja med blir det så att vissa varor som det går att priskontrollera tenderar att försvinna från marknaden. Det är en nackdel som jag tror framför allt kommer att drabba låginkomsttagarna, som ofta tvingas efterfråga enkla, standardiserade och billiga varor. De varorna skulle först försvinna från marknaden. Det är precis det förhållandet vi nu har på bostadsmarknaden. Det är de billigare, äldre husen, som på grund av hyresregleringen har blivit olönsamma, som nu rivs i en omfattning som innebär slöseri med reala tillgångar. Vi får exakt samma effekter på andra håll, om vi upprätthåller en priskontroll.

Vidare förhåller det sig så, att när prissystemet inte längre avspeglar kostnaderna på ett riktigt sätt, så ger systemet inte riktiga signaler. Vi har ju inte priser som något slags mystiska riter i en ekonomi, utan vi har priser just för att förmedla information om utbud och efterfrågan och därigenom åstadkomma en korrekt styrning av resurser till de områden där de skall vara. När vi försämrar prissystemets möjligheter att verka leder det oundvikligen till lägre effektivitet och därmed också till lägre reallöner.

Det kan också uppstå en snedvridande effekt för exportnäringarna. Vi skall uppenbarligen inte ha något exportprisstopp, som vi haft tidigare vid våra ansträngningar med prisreglering, om jag inte missminner mig. Men hur skall vi göra med de varor som levereras till exportindustrin? Skall vi ha priskontroll på dem? I så fall kan vi komma i det läget att t. ex. skogsindustrin får sämre möjligheter att erhålla råvaror

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

än vad annars skulle bli fallet. Om råvaruleverantörerna är utsatta för ett prisstopp blir de inte lika roade av att öka sin produktion, när exportnäringen begär detta till följd av goda avsättningsmöjligheter. Likaså kan vi få den effekten att exporten kommer att bestå av mindre förädlade varor än annars, vilket också får betraktas som en nackdel.

En fjärde huvudsynpunkt är att även om vi kunde upprätthålla ett prisstopp skulle myndigheterna ändå ganska snart tvingas att upphöra med det och i stället föra oss in i ett slags reglerad inflation. Det har sagts flera gånger från denna talarstol att när kostnaderna stiger och man inte får höja priserna, så uppstår det förluster, vilka i sin tur leder till driftinskränkningar och konkurser eller annat hot mot sysselsättningen, något som ingen part kan finna acceptabelt.

Och hur skall man göra vid höjningar av indirekta skatter? Vi får ju inte bara indirekta skatter i form av mervärdesskattehöjningar, utan det finns olika andra typer av sådan skatt som kan komma att öka och som får mycket invecklade prisspridningseffekter i hela det ekonomiska systemet. Hur skall man då förfara?

Hur skall man göra när räntan stiger — eller för att vända på det, vilket i nuvarande läge förefaller att vara mera aktuellt — hur skall man göra när räntan sjunker och kostnaderna därmed sjunker för många tillverkare? Eftersom kostnaderna sjunker olika mycket för olika tillverkare kan man inte införa någon generell regel som säger att stoppriserna skall sänkas med en viss procent. Å andra sidan kan man inte heller gå igenom alla olika stoppriser och säga att vederbörande skall sänka så och så mycket. Vi får antagligen då den effekten, som är en stor nackdel med en prisreglering och som inte gäller bara vid ränteändringar, att priser

som annars skulle ha sjunkit inte kommer att sänkas. Därigenom får man tendenser till snabbare prisstegringar än som annars skulle ha blivit fallet.

Och hur skall man göra när importpriserna stiger? Regeringen har ju bestämt att endast vissa råvaruprishöjningar får slå igenom, och den tuffa inställningen kan man ju ha, men man kan inte hålla den speciellt länge. Det visar sig redan i och med att regeringen i det uttalande man gjort på SPK:s begäran konstaterat att om det någonstans skulle, på grund av att importprishöjningar inte kan föras vidare, uppstå hot mot sysselsättningen, så får man börja tumma på reglerna.

Det framstår också som ganska klart — och det skulle vara intressant att höra statsrådets uppfattning på denna punkt — att sådana tendenser måste uppstå mycket snabbt. Priskontrollen har vidare en fördyrande effekt i detta avseende. Om man t. ex inte låter maskinimportörer föra höjningar av sina importpriser vidare, måste ju företagen i stället för att använda en rimlig uppköpsorganisation via maskinimportgrossister vända sig direkt till utlandet för sina inköp. Importören har ju inte någon möjlighet att fortsätta i sin i och för sig rationella uppgift, om han inte kan finansiera sin verksamhet.

Beträffande importpriserna vill jag också göra ett påpekande om ett förhållande som förefaller att tidigare inte ha tillräckligt observerats. Regeringen säger att importpriserna har stigit så mycket och att detta skulle vara den viktigaste anledningen till att vi har inflation i vårt land. Men importpriserna har tvärtom i år sjunkit ganska kraftigt. Importprisindex låg i januari på 159 men hade i oktober sjunkit till 152, och jag skulle tro att det fortfarande faller. Under det att vår regering felaktigt anklagar omvärlden för att ha en inflation, som vi skulle »importera», har vi helt älskvärt i stället »exporterat» vår

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

inflation till andra länder. Våra exportpriser har nämligen stigit ganska kraftigt, från ett index av 164 i början av året till 173. Sverige har varit begåvat med en ganska omfattande tur genom att få denna förbättring av vårt bytesförhållande. Utan den skulle vår situation ha varit betydligt värre än vad den för närvarande är.

Sist men viktigast i denna förteckning över kostnadshöjande faktorer kommer resultatet av avtalsförhandlingarna, som berörts av herr Ohlin och av herr Hagnell. Regeringen håller på att manövrera in sig i en ohållbar situation. Den utställer löften som är omöjliga att infria och på ett sådant sätt att bluffen kommer att framstå som mycket uppenbar. Arbetstagarna kommer att mena att avtalen slutits under den förutsättningen att det inte skall bli några vidare prishöjningar. Regeringens syfte med prisstoppet är ju att lugna ner situationen inför avtalsrörelsen, varigenom denna utveckling skulle påverkas. Arbetsgivarna kommer emellertid sannolikt att sluta avtal i den förvisningen, att kostnadsstegringar som inte kan bäras vid låsta priser måste kunna komma att föranleda prishöjningar, eftersom vi annars hamnar i en ohållbar sysselsättningskris. Ställd inför denna verklighet kommer regeringen troligen att tvingas vidta åtgärder, som på det ena eller andra viset minskar dess förtroendekapital hos allmänheten.

Även om jag tillhör oppositionen anser jag att det vore ytterst olyckligt, om de ekonomisk-politiska myndigheternas förtroendekapital skulle minska i de sociala relationerna på avtalsområdet.

Jag har alltså angivit fyra huvudpunkter i min kritik. Administrationen blir oerhört dyr, om den skall vara meningsfull — och det är ändå knappast möjligt att uppnå detta mål. Det finns omfattande möjligheter att kringgå ett prisstopp. Det uppstår snedvrid-

ningar på grund av att det för olika varor finns olika stora möjligheter att kringgå ett prisstopp. Slutligen — och det är viktigast — kommer myndigheterna själva på grund av kostnadsstegringar att tvingas att upphäva prisstoppet även på de punkter där det rent administrativt skulle kunna genomföras.

Jag tror att ett prisstopp kan användas endast i den ekonomisk-politiska situation, för vilken lagen är skriven, nämligen när man råkat in i en krisartad efterfrågeinflation. Så skulle bli fallet om vi råkade i den olyckliga situationen att bli avspärrade och fick en allmän varubrist i vårt land. Då kan man komma ganska långt med ett prisstopp. Men just i nuvarande läge, där vi har starka tendenser till kostnadsinflation, tror jag inte man kommer att uppnå de verkningar man önskar få.

Anledningen till att jag ändå kan tänka mig att gå med på en tillfällig fortsättning av prisstoppet är att man vid en så omfattande höjning av de indirekta skatterna, som vi står inför, kan ha viss anledning att markera en önskan att ha kvar en prisövervakning även i denna form. Men det principiella och det absolut nödvändiga att slå fast är att det är så stora svagheter som vidlåder ett prisstopp såsom ekonomisk-politiskt medel att jag vill uttala förhoppningen att regeringen undviker att, särskilt i samband med avtalsrörelsen, med falska förespeglningar föra oss in i ett extremistiskt regleringssamhälle med en snabb, reglerad inflation såsom vi har haft t.ex. på bostadssidan.

Det ligger, herr talman, mycket i uttalandet att i en sund ekonomi behövs ingen priskontroll och i en osund ekonomi fungerar ingen priskontroll.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **FELDT**:

Herr talman! Denna debatt har i mitt tycke blivit en smula märklig. En rad talare har nu använt ganska mycket tid

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

för att beskriva vilka energiska motståndare de är till en priskontroll. Men det är inte det vi har i dag — vi har ett prisstopp. Det som här ställs upp är en vision av hur man långsiktigt utvecklar en administrationsapparat för att kontrollera kostnader, priser och marginaler inom hela näringslivet, och det är inte någonting sådant vi har gjort. Vi har — och där snuddade herr Burenstam Linder ett ögonblick vid sanningen — i en situation, som klart präglades av en inflationistisk efterfrågekonjunktur, infört ett allmänt prisstopp för att motverka just denna inflationistiska tendens.

Måhända ligger det en viss logik i herrar Ohlins och Burenstam Linders uppträdande. Man motsätter sig inte prisstoppet — alltså måste man angripa någonting som inte finns, dvs. priskontrollen. Men på den fråga som har ställts och som är väsentlig — frågan hur länge prisstoppet skall bestå kan jag svara, att vi har sagt att det är tidsbegränsat. Jag kan också svara att vi kommer att ta ställning till prisstoppets varaktighet i så god tid och under sådana omständigheter att inga parter på arbetsmarknaden skall känna sig lurade, utan att fullständig klarhet skall kunna råda om framtiden på detta område.

Men eftersom två framstående ekonomer inom oppositionen har gjort sig besväret att delta i denna debatt kanske det ändå finns utrymme för mig, trots att tiden har gått, att i någon mån förklara skillnaden mellan prisstopp och priskontroll, ty det tycks behövas. Då måste jag gå tillbaka till läget i början av detta år. Vi hade vid den tiden dels en rad kostnadsgenomslag som kom från avtalsrörelsen — det var låglöneuppgörelsen —, dels en kraftig importprisstegring. Herr Burenstam Linders redovisning var som vanligt skuren på ett sådant sätt att den illustrerade hans tes. Fram till mars månad i år hade

emellertid importpriserna stigit från 152 i index till 159 — sedan har vi haft ett fall fram till oktober i år — men prisstegringarna utifrån under den perioden slog igenom i de inhemska priserna. Vidare var det en rad företag som tydligen fann det med sina intressen förenligt att genomföra en av de kraftigaste löneglidningar vi haft i detta land, som i sin tur naturligtvis ledde till en kostnadspress.

Vi hade alltså i och för sig en rad ganska rimliga — t.o.m. objektiva — skäl för att säga att det kommer att bli en prisstegring under 1970. Regeringen gick ut och försökte förklara detta för de människor som blev oroliga. Vad gjorde oppositionen? Jo, man insåg — och jag förstår att man satsade rätt i den insikten — att inflationen skulle bli ett utomordentligt vapen i valrörelsen, som annars inte innehöll mycket av glädjeämnen för oppositionen. I stället för att gå med på att det fanns faktorer som kunde förklara prisstegringen satsade man helt på att säga: Detta är regeringens fel — ni förstår, det är regeringspolitiken som är så vansinnig att vi får inflation. I det läget var det inte underligt om man skapade både oro hos allmänheten och något av ett inflationsklimat i näringslivet. Man skapade kanske t.o.m. det enkla psykologiska läget att man sade: All right, om nu all prisstegring är regeringens fel och detta drivs hårt i valrörelsen, då kan vi tydligen i skydd av det paraply som oppositionen sätter upp höja priserna. Vi har skäl för att göra det. Man säger att det blir starka kostnadsstegringar i framtiden. Momsen kommer att höjas men det kommer vi naturligtvis inte att få någonting av, och dessutom tycker vi naturligtvis att våra egna inkomster och vinster är för låga. Låt oss passa på!

Jag vet inte hur oppositionens ansvar för detta skall fördelas i dag. Det kanske är en ointressant fråga. Men det väsentliga var att vi kunde konstatera

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

att där hade genom olika faktorer just den situation uppstått som herr Burenstam Linder i ett kort ögonblick av klarsyn ändå inser kan uppstå, nämligen att inflationen kan komma helt enkelt som ett resultat av näringslivets och företagens eget agerande. I dag framställs all inflation som ett resultat av i stort sett löntagarnas agerande när oppositionen varit uppe i denna talarstol. För några månader sedan var det regeringens fel. Men det enda som talesmännen för oppositionen aldrig någonsin snuddar vid är tanken att det näringsliv som ändå sätter priserna skulle ha något ansvar och att detta näringsliv påverkar prisbildningen. Det måste väl ändå vara självklart att i lägen där man tror att det är ekonomiskt och politiskt möjligt satsar också de privata företagen på att förbättra sina marginaler och vinster.

Detta var utgångsläget när beslutet fattades om det partiella prisstoppet. Vi hade t.o.m. fått besked om att man redan vidtagit marginalhöjningar. Detta har nu bekräftats av pris- och kartellnämndens undersökning, som inte berördes närmare av herr Burenstam Linder. Jag förstår honom. I den motion som lagts i denna kammare med anledning av propositionen åberopar man helt aningslöst moderaternas s.k. utredning som framlades under valrörelsen och som helt frankt bara påstod att några omotiverade prishöjningar inte hade ägt rum. Ställ denna utredning, herr Burenstam Linder, mot pris- och kartellnämndens utredning! Då framgår det åtminstone att det finns viss kvalitetsskillnad när det gäller intellektuella prestationer på det ekonomiska området.

Näväl, i detta klimat av inflationsinställd företagsamhet som hade markerats under den tidiga hösten fick vi sedan i oktober besked om att nya sådana tendenser uppstått. Det var stora företag som på den svenska marknaden

säljer konsumtionskapitalvaror och som tänkt passa på att litet i förväg ta ut momshöjningen genom att höja priserna. Återigen var det en aktion från näringslivets sida, dvs. den där efterfrågeinflationen som företagen försökte utnyttja genom prishöjningar.

I ett sådant fall är ett prisstopp av den typ vi genomfört verkligen befogat. Det har inte, herr Ohlin, att göra med föreställningarna om hur de anställda inom detaljhandeln eller distributionen skall få ett rimligt utrymme för sina löneanspråk. Herr Ohlin frågade om handels folk skall avstå från nominella inkomstökningar.

(Herr Ohlin: Löntagare och företagare.)

Ja, låt oss ta företagen först då! Herr Ohlin vet att den företagare som har en livsmedelsbutik redan vid helt oförändrade marginaler kan räkna med stigande personliga inkomster om omsättningen stiger, eftersom hans inkomst utgör en viss del av denna. Stiger omsättningen växer hans inkomst i kronor räknat. Jag tror att det är ett ganska enkelt samband som visar detta.

Handels folk — ägarna — om det är dessa herr Ohlin menar — ville inte nöja sig enbart med den inkomstökning som kommer från den stigande omsättningen, utan ville bättra på den genom att höja den andel av omsättningen som gick till deras egna inkomster. Vi tyckte inte att en sådan lösning på vinstbildningen för företagen inom handeln var den lämpliga för framtiden mot bakgrund av de inflationstendenser som fanns och den oro som rådde bland konsumenterna och löntagarna. Därför är mitt svar rätt givet: I en sådan situation bör det räcka med den inkomstförbättring som ökande omsättning naturligen ger. Däremot har det inte ett spår att göra med hur man ser på den allmänna frågan om hur löneutrymmet skall fördelas mellan olika grupper på arbetsmarknaden. Regeringens inställning är principiellt att låglönegrupper-

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

na i första hand skall komma i fråga, och därmed har vi väl också gett svaret när det gäller handelsns anställda, som regelmässigt tillhör den gruppen.

Jag gav redan inledningsvis svaret på herr Ohlins fråga om hur prisstoppet kommer att behandlas i fortsättningen. Det är tidsbegränsat och vi kommer att ta ställning till dess varaktighet och företa den prövning av det som bör ske på ett sådant sätt och under sådana förutsättningar att avtalsrörelsens parter skall få full klarhet om framtiden.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Herr Feldt försöker liksom tidigare herr Hagnell få det till oppositionens fel att det har blivit inflation i år så att man behövt tillgripa en lagstiftning som åtminstone herr Hagnell anser det vara galet att använda. Det är väl ändå ganska konstigt! Jag har själv stått i denna talarstol både i januari och i maj och förklarat att regeringen har lagt fram helt missvisande, politiserade prognoser om vad som kommer att hända på prissidan i år, att ni fullständigt har missförstått det starka tryck som fanns i ekonomin och att den uppläggning ni valde var ägnad att vilseleda både väljarna och riksdagen i dess arbete. Det är verkligen mycket oklädsamt att komma tillbaka med den typ av kritik som ni nu för fram.

Herr Wickman, som jag debatterade med mot slutet av valrörelsen, förklarade efter en fråga om vad man skulle göra åt prisutvecklingen: »Det behövs ingen ytterligare åtgärd. Läget är helt under kontroll.» Han hade antagligen dessförinnan varit i Stekenjokk och sagt att där skulle man vidta vissa åtgärder. I dag har det visat sig att det blev tvärtom på bägge punkterna.

Om ni i regeringen ansåg att det rådde en inflatorisk situation som skulle bemästras med priskontroll, varför klippte ni då inte till i maj — tror

jag det var — när bankoutskottet lade fram sitt betänkande med utgångspunkt i en motion om att man skulle ha ett prisstopp? I maj var det verkligen en viss efterfrågeinflation, men då tyckte ni att priskontroll är en så dålig metod att den skall man inte använda. Nu i höst, när det har blivit mer av en kostnadsinflation som är mycket svår att bemästra med den här typen av åtgärd, då använder ni detta instrument.

Näringslivets ansvar talar förvisso oppositionen många gånger om. Jag har gjort det, det är jag övertygad om. I det här speciella fallet finns det också ett visst ansvar på näringslivssidan, nämligen att se till att verksamheten inte går med alltför stor förlust. Det har ändå varit en kraftig ökning av antalet konkurser i år, det kan inte vara herr Feldt obekant.

Vad beträffar det undersökningsmaterial som SPK har framlagt tycks det mig som om handelsministern har missförstått vad som där står. Där sägs visserligen att det har förekommit en viss ökning av bruttomarginalerna, men SPK påstår aldrig i så starka ord som statsrådet att det har varit någon förbättring av vinstutvecklingen av anmärkningsvärd art. Man säger att det här och där finns tecken på detta, men någon verkligt grundläggande undersökning av nettomarginalerna har man inte gjort. Man pekar på att bruttomarginalerna har ökat, men det säger inte så mycket eftersom kostnaderna kanske samtidigt har stigit.

Låt mig avslutningsvis konstatera, herr talman, att den undersökning som vi gjorde på några veckor inför valet, då regeringen först klämde till med prisstopp, var en ganska bra undersökning; det visade sig i efterhand. Att SPK på ytterligare några månader och med mycket mera expertis till förfogande har lyckats förbättra kvaliteten på en sådan undersökning är inte så egendomligt, men huvudresonemanget i vår

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

undersökning stämde förvånansvärt bra.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill korrigera en liten detalj i herr Burenstam Linders anförande; han har missuppfattat mig på en punkt.

Jag har inte påstått att det är oppositionens fel att det har blivit inflation i år. Något sådant uttalande går inte att hitta i protokollet. Jag har sagt att oppositionen har lekt med prisutvecklingen i Sverige på samma sätt som man gjorde i den engelska valrörelsen. Därigenom har man medverkat till att spela fram prisfrågorna och kraven på priskontroll i detta land. Det är en något annan mening. Men hederligheten bjuder väl att jag får stå för min mening och inte för en förvriden mening i herr Burenstam Linders protokoll.

Får jag för att understryka detta läsa upp vad en del representanter för oppositionen sade när vi i bankoutskottet diskuterade dessa frågor i mars i år: »I flera länder har ——— ett temporärt pris- och lönestopp genomförts. Ett ——— studium av de erfarenheter som därvid vunnits borde enligt vår mening kunna ge viktiga idéer för utformningen av den svenska stabiliseringspolitiken.» Och därefter kommer man tillbaka till talet om stabiliseringskonferensen. Under våren i år tog ni alltså direkt upp krav på pris- och lönestopp och det kravet spelade ni fram ytterligare i valrörelsen. Det är alltså priskontrollen som ni indirekt i era yttranden och särskilda yttranden har bett att få. Nu har ni fått den. Nu går ni med på den — ty ni har inte gått emot punkten A när det gäller propositionens godkännande i dag. Men hela ert resonemang går ut

på att ni vill lägga in en brasklapp som ni kommer att använda sedan, och det tycker jag inte är helt just av er att göra.

Vi vet på socialdemokratiskt håll vilka svårigheter som en temporär priskontroll leder till. Vi sade i vårt utlåtande i mars i år att »ett allmänt pris- och lönestopp, även om det är av temporär natur, kan få allvarliga negativa konsekvenser för samhällsekonomin». Detta har vi sagt från socialdemokratiskt håll medan ni i mars begärde priskontroll.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Oppositionen skulle ha lekt med prisutvecklingen — det är väl ett underligt uttryckssätt! Jag upprepar vad jag tidigare sade: Vi framförde från vårt håll allvarliga varningar för att det i ekonomin fanns tecken på en sämre balans än vad finansministern försökte ge uttryck för. Vi har varnat för inflation. Vi har varnat för att man skulle hamna i det läge som vi nu har hamnat i.

Det var enstaka motionärer som lade fram tanken på en pris- och lönekontroll — det var inte något omfattande yrkande från oppositionen, som herr Hagnell tycks tro. Om jag är riktigt underrättad rörde det sig vid utskottsbehandlingen om en blank reservation avlämnad till det protokollet.

(Herr Hagnell: Nej, det är fel det också!)

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr Hagnells uppfattning om hur oppositionen bör uppföra sig under en valkampanj behöver jag kanske inte ta upp tiden med att kommentera.

Stadsrådet överraskade mig med att säga att detta gäller prisstopp och inte priskontroll. Jag undrar om inte statsrådet skall tänka en gång till. Här har

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

vi ett prisstopp med undantag och regler för hur den prisövervakande myndigheten skall uppföra sig. Vad är detta annat än ett utpräglat slag av pris-kontroll? Att låtsa att man skall föra två principiellt skilda debatter är fullständigt meningslöst, herr statsråd.

Sedan säger statsrådet att handelns företag får en inkomsthöjning genom ökad omsättning och att det bör räcka. Om nu omsättningen kvantitativt stiger med ett par procent och man alltså utför 2 procent mer prestationer och tjänar 2 procent mer får det räcka, menar statsrådet. Det är samma sak som inom industrin vid oförändrade ackord: presterar man 2 procent mer får man en inkomsthöjning med 2 procent. Det är detsamma som att ha oförändrade avtal. Statsrådet säger nu att det får räcka. Redan det är ett ställningstagande.

Men, herr statsråd, det är ju de ökade omkostnaderna, bl. a. på grund av att låglönegrupperna inom handeln med rätta fått stigande inkomster, som gjort att marginalerna har sjunkit, så att man inom handeln ingalunda får denna mycket blygsamma ökning som det talats om; i många fall blir det i stället en minskning. Vilken statistik, herr statsråd, bygger Ni på när Ni faller ett yttrande som innebär att Ni anser, att trots den ringa omsättningsökningen och trots de stegrade kostnaderna så får handelns företagargrupp en inkomsthöjning som regeringen tycker får räcka och som gör att Ni avvisar hela det inkomstbildningsproblem som prisstoppet medför? Jag måste efterlysa ett besked om regeringens inställning till detta inkomstbildningsproblem.

Vi har från vårt håll sagt att vi är med på ett prisstopp som en tillfällig åtgärd såsom ett led i en mer energisk politisk, osv. Men jag tycker att statsrådet skulle kunna ge besked om varaktigheten eller »kortvaraktigheten» av

prisstoppet. Statsrådet borde även ge besked beträffande inkomstbildningen för företagen där det förefaller mig som om Ni alldeles förbisåg kostnadsstegringen inom handeln m. fl. näringar och alla de uppgifter som kommit fram även från kooperativt håll angående marginalerna inom handeln. Bakgrunden är att det på lång sikt, som herr Hagnell värtaligt framhållit, är till nackdel även för konsumenterna med en prolongering av prisstoppspolitik.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Det förelåg inte bara en blank reservation i bankoutskottets utlåtande nr 15 år 1970, avlämnat den 10 mars i år. I utlåtandet fanns också ett särskilt yttrande, och det var ur detta yttrande jag citerade. Av detta yttrande, som hade undertecknats av två centerpartister — dvs. alla de centerpartister från denna kammare som tillhör bankoutskottet — kunde man dra slutsatsen, att centerpartiet ville ha ett temporärt pris- och lönestopp. Det var alltså en tredjedel av oppositionen som stod bakom detta yttrande, den tredjedel som gick framåt i höstens val och som visste vart vindarna blåste — de andra följde sedan efter i kölvattnet när hösten kom och valrörelsen satte i gång. Att man bara skjuter undan centern på detta sätt tycker jag är synd; låt centerpartisterna stå i centrum för vad de sagt!

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STRIDSMAN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är bara tacksam för att herr Hagnell tog upp detta särskilda yttrande — jag var en av de två utskottsledamöter som avgav det. I övrigt stod utskottet enhälligt bakom utlåtandet. Låt mig citera en annan mening ur detta särskilda yttrande: »Inflationens negativa verkningar drabbar i hög grad låginkomstgrupperna, vilkas intressen det för statsmakterna måste vara sär-

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

skilt angeläget att bevaka.»

Jag tycker att herr Hagnell borde ha citerat även den meningen när han nu ändå läste ur detta särskilda yttrande, där vi i första hand tryckte just på låginkomstgruppernas möjligheter att bevaka den ekonomiska utvecklingen.

Jag har lyssnat till vad herr Hagnell och senare även handelsministern sagt om låglönegruppernas situation och deras möjligheter att få löneförbättringar. Det var denna fråga som berördes i herr Åslings interpellation, på vilken jag mottog handelsministerns svar.

Handelsministern säger att inkomstökningarna skall kunna tas av omsättningsökningarna. Men hur går det ihop med vad herr Hagnell tidigare sagt? Han bör ju som en av de ledande i KF:s styrelse känna till detta, och han sade: Vi har pressat våra kostnader totalt — alltså inte bara lönerna utan även många andra kostnader — och vi har nu kommit fram till det läget att om vi får en välmotiverad löneförbättring för låginkomsttagarna inom handeln, så måste det slå igenom på priserna. Detta har alltså herr Hagnell själv sagt här i talarstolen. Jag tycker att det inte går riktigt ihop med vad handelsministern deklarerat i sitt svar på herr Åslings interpellation och även senare under debatten.

Herr **HAGNELL** (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att centerpartiet — övriga delar av oppositionen följde senare efter — i sin politiska uppläggning gick ut med det som var aktuellt i årets avtalsrörelse och i årets politiska stridigheter, nämligen en önskan att klara i första hand låglöneinkomstgrupperna som sitter hårdast i kläm. Under sken av att vilja hjälpa låglönegrupperna — eller, får vi hoppas, i det allvarliga syftet att hjälpa dem? — begärde ni att vi skulle ta förslaget om ett temporärt pris- och lönestopp som en viktig idé för utformningen av vad

ni kallar stabiliseringskonferenser. Men sedan var ni enhälliga när det gällde att avstyrka förslaget i utskottet. I dag är ni också enhälliga i ert tillstyrkande av propositionen. Ni är alltid enhälliga, varthän det sedan än bär.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **FELDT**:

Herr talman! Jag har egentligen bara två saker att tillägga. Det ena gäller frågan varför vi inte klippte till i maj, som herr Burenstam Linder så kraftfullt uttryckte det. Nej, det gjorde vi inte, därför att då ansåg vi att det var alldeles klart att vi befann oss i en kostnadsinflation. Då var fortfarande trycket bakifrån, från avtalsuppställningen och från importpriserna påtagligt. Det var under sommaren som läget ändrade sig. Då uppstod ett tryck som i stor utsträckning skapades av företagen själva.

Jag tror inte att jag någonsin kommer att bli ense med herr Ohlin när det gäller sådana här mer exegetiska tolkningar. Vi försöker i dag inte kontrollera utvecklingen av enskilda varupriser och marginaler. Vi har satt stopp för prishöjningar över i stort sett hela linjen med några klart angivna undantag. Detta är ett temporärt prisstopp, med alla prisstoppets konsekvenser och nackdelar, men det är alltså inte en priskontroll där man har ambitionen att kontrollera kostnadsutveckling och marginaler. Men om nu herr Ohlin på sista tampan också accepterar en priskontroll, så inte mig emot. Det är ju ändå inte det som kommer att avgöra det hela.

Den andra frågan gäller vad herr Ohlin kallade handels folk. Det visade sig att vad herr Ohlin var intresserad av var inkomsterna för handelsidkarna, företagarna. Han frågade, vad som skulle räcka till för deras del. Jag har inte sagt att det är någon viss inkomstutveckling för handels ägare som skulle vara rimlig eller rättvis. Jag har bara sagt att i

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

ett läge när omsättningen stiger och det finns en allmän oro för och tendenser till inflation, då bör man så gott det går bekämpa försök att höja vinsterna. Vad det handlar om är alltså vinsterna i näringslivet, sedan må man kalla det marginaler inom detaljhandeln eller någonting annat. Vad som gör att vi anser oss stå på relativt fast grund när det gäller prisstoppsbeslutet — detta gäller både det partiella prisstoppet som riktade sig mot förädlingsindustrin och detaljhandeln för vissa livsmedel och det allmänna prisstoppet — är faktiskt pris- och kartellnämndens undersökningar. Om herr Burenstam Linder slår upp s. 28 i utredningen kan han därav se att det inte alls är bruttomarginalerna som pris- och kartellnämnden har sysslat med. Man säger där att den höjning av marginalerna som skett inte endast har givit täckning av under perioden inträffade kostnadsökningar utan även skapat underlag för ökad lönsamhet. När det gäller industrin på området konstaterar man att inom ett par branscher har marginalerna och därmed vinsterna förbättrats. Man konstaterar någon annanstans att Riksstos vinstutveckling har varit god, och även herr Burenstam Linder måste väl anse att det är en vacker omskrivning för att Riksstos har skaffat sig en rejäl vinstökning. Denna utveckling — som vi sedan fått bekräftad av undersökningen — var bakgrunden till beslutet.

Herr Ohlin fiskar efter detaljhandels anställda. Hans försök att framställa prisstoppet som riktat mot deras möjligheter att få en rimlig andel av avtalsuppgörelsens resultat är grundlösa. Det var nämligen marginalhöjningarna och den fortsatta tendensen till prishöjningar som prisstoppet avsåg att motverka; avsikten var inte att ingripa i lönesummans fördelning vid den kommande avtalsuppgörelsen.

Herr STRIDSMAN (cp) kort genmäle:
Herr talman! Jag vill bara helt kort tacka för det erkännande som herr Hagnell gjorde när han sade att centern är det parti som främst slår vakt om låginkomsttagarnas intressen. Jag har känt till det sedan länge, men detta uttalande i kammarens talarstol understryker det ytterligare.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte förnekat att det här och där antagligen förekommit förbättringar i nettomarginalen för en och annan tillverkare. Om nu Riksstos var den store syndaren, varför tog ni då inte ett samtal med Riksstos i stället för att tillgripa så omfattande åtgärder?

En betydligt viktigare fråga är huruvida det verkligen är herr Feldts uppfattning att det rådde kostnadsinflation i våras och att det nu råder efterfrågeinflation. Alla experter som jag har hört har den motsatta uppfattningen. Men låt oss inte lita på experter; låt oss se på arbetslöshetens utveckling! Arbetslösheten är nu i höst stigande. Jag är djupt oroad om regeringen vid utformningen av sin ekonomiska politik definierar efterfrågeinflation som någonting som kännetecknas av en starkt stigande arbetslöshet. Om den har det betraktelsesättet, är vi verkligen på väg mot dåliga tider.

»Priskontroll och inte prisstopp» — ja, jag har i mitt anförande glidit litet i terminologin, men helt medvetet. Prisstopp kan man bara ha under en kort tid; sedan övergår det till priskontroll, eller låt oss kalla det för vad det egentligen är: reglerad inflation, exakt som vi haft på hyressidan, en ordning som inte har framkallat några speciella applåder på flertalet håll.

Vad slutligen beträffar den lilla diskussionen med herr Hagnell om vårt betraktelsesätt i våras i motioner och

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

yrkanden beträffande pris- och lönekontroll vill jag säga att herr Regnéll kan den frågan bättre än jag, men den uppfattning jag tidigare framförde är helt korrekt.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Till den allmänna debatten vill jag bara säga att det redan före valet stod klart att det förelåg ett krisläge — jag hänvisar till uttalanden av Arne Geijer och andra. Det ville regeringen blunda för då, medan oppositionen deklarerade sin villighet att vara med om att ta ansvaret för erforderliga åtgärder.

Gentemot talet att en efterfrågeinflation utgör ett starkt skäl för prisstopp vill jag säga att efterfrågeinflationen är framkallad av en bristfällig ekonomisk politik. Statsrådet kan väl inte mena att den enskilde svenske medborgaren bär ansvaret för en efterfrågeinflation?

Statsrådet sade verkligen, fastän han nu har glömt det, att han tycker att det bör räcka om det blir en viss omsättningsökning och inkomsterna inom handeln därför växer något. Jag hoppas att statsrådet inte ändrar det i protokollet — det står faktiskt så. Om det blir kostnadshöjningar inom handeln, bl. a. därför att där finns många låglönetagare, som får en i och för sig välbehövlig lönehöjning, kan handeln få minskade inkomster. Anser regeringen att detta också bör räcka för de stora grupper som arbetar såsom företagare inom handel, hantverk etc.? Nog mäter ni med olika mått!

Sedan sade statsrådet att regeringen inte tycker att man bör höja vinsterna. Vad är detta för lek med ord? Företagarna här i landet får sina inkomster genom ett överskott, som man kan kalla vinst om man vill, men det ändrar ingenting. Det gäller inkomsterna för en betydande folkgrupp. Har regeringen en principiellt helt annan inställning än att det är berättigat under tider av inflation att alla grupper, om inga sär-

skilda skäl talar däremot, får någon inkomsthöjning i pengar räknat? Skall vissa grupper bära den inkomsthöjning som andra grupper får?

Efter nyår, herr statsråd, räknar vi alla med att det skall bli betydande lönestegringar. Då — i den mån det inte redan har skett — får handels och hantverkets företagare starkt ökade kostnader. Anser Ni att inkomsterna också i detta läge bör räcka för den gruppen, eller anser Ni att prisstoppets konsekvenser för inkomstbildningen i landet verkligen är ett problem? Vill Ni inte ens medge att detta är ett stort problem, om regeringen har åtminstone ett minimalt anspråk på att eftersträva en rättvis och lika behandling av svenska medborgare?

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet FELDT:

Herr talman! Herr Ohlin använder en teknik som han har använt många gånger förut, att plocka ut *en* grupp — nu är det detaljhandels innehavare och ägare som är föremål för hans totala omsorg. Nu anser han att regeringen skall stiga fram och säga att den gruppens inkomster måste utvecklas i en viss takt.

Herr Ohlin inledde diskussionen på en hög akademisk nivå och talade om inkomstfördelningen i landet. Vi kan inte föra en sådan debatt om vi skall plocka ut en speciell grupp. Hur blir det med de anställda som skulle betala de prishöjningar som krävs för att handels folk skall få den inkomstökning som herr Ohlin tycker är rimlig?

Situationen har år efter år varit den motsatta. Socialdemokratiska partiet och LO har bedrivit en upplysningsverksamhet om låglönegruppernas situation och hävdade att det måste bli prisstegringar om deras inkomster skall stiga i en rimlig takt.

Om upplysningsverksamheten nu har givit resultat när det gäller herr Ohlin är det bra. Se alltså problemet från bå-

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

da sidor; tänk både på dem som äger dessa företag och som gör sig större inkomster när priserna stiger och på alla de andra, som får betala ökade priser! Det går inte att göra avvägningen så enkel som herr Ohlin menar när han vill pressa fram ett besked i frågan i dag.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Handelsministern klagat över att jag väljer ut en stor grupp, som omfattar företagare men även hantverkare etc., som om det skulle vara något fel att man fäster uppmärksamheten på det speciella problem som uppkommer för dem vilkas inkomst är resultatet av ett över-skott, en skillnad mellan intäkter och kostnader. Staten måste väl visa en rättvis inställning till alla medborgargrupper, vare sig inkomsterna bildas på det ena eller det andra sättet.

Nu frågar statsrådet hur det blir med de anställda. Jag har redan sagt att de anställda inom handeln till stor del är lågavlönade och att det är naturligt att de får väsentliga inkomsthöjningar. Jag har frågat efter en statistik som skulle visa hur inkomstutvecklingen har gått såväl för löntagare som för företagare. Det enda jag kan hålla med statsrådet om är att man endast när man får en sådan statistik vet riktigt var man står. Regeringen borde ha sört för att det i dag föreläge en statistik som gjorde att man kunde evaluera den politik som har förts och bilda sig en mening om vad som kommer att inträffa nästa år vid fortsatt prisstopp. Det är all anledning att ta hänsyn till alla grupper och inte glömma bort de folkgrupper som regeringen så många gånger visat samma tendens som statsrådet i dag att glömma. Regeringen skall också komma ihåg, att man skall inta en rättvis inställning till de olika folkgrupperna och att efter de kostnadsstegringar som vi väntar efter den 1 januari kommer olägenheterna i fråga om de problem som här föreligger att skärpas. Statsrå-

det och regeringen måste då deklarerat, om ni menar, att det skall bli inkomstsänkningar för stora grupper och inkomsthöjningar för andra och, ifall ni inte menar det, säga vad ni då tänker göra i fråga om prisstoppet.

Min attityd är att prisstopp skall vara någonting mycket kortvarigt. Däri ligger dess funktion. Då hade det kunnat göra en viss nytta. På längre sikt kommer både prisstopp och en mera omfattande priskontroll, om statsrådet envisas med distinktioner i detta sammanhang, att bli till skada för alla grupper.

Herr **LINDAHL** (s):

Herr talman! Utan att vara principiell anhängare av prisstopp som ett normalt inslag i den ekonomiska politiken vill jag säga att den ovanliga åtgärden kan accepteras av mig och även av herr Hagnell och att vi tydligen befinner oss i gott sällskap. Prisstoppet kan accepteras även av herr Ohlin — det har vi hört nyss här från talarstolen. Inte nog med detta, utan herr Burenstam Linder kom efter ett anförande, vari framhållits det obeskrivliga elände som kännetecknar prisstopp, som han kallar för priskontroll, också fram till att han i denna situation tydligen kan acceptera ett prisstopp. Då behöver vi inte diskutera den saken ytterligare; vi tycks ha ungefär samma uppfattning i den frågan.

Jag begärde ordet, när jag hörde herr Burenstam Linder för en stund sedan. Han sade nämligen någonting som jag inte vill skall få passera opåttat här i kammaren. Han sade att den undersökning, som de moderata gjorde i september månad strax före valet, den rapport om prisutvecklingen som moderaterna satte i gång med, stämde förvånansvärt bra.

Jag har lärt känna herr Burenstam Linder som en ambitiös riksdagsman, som alltid eftersträvar att belägga sina

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

inlägg med fakta. Men det måste vara ganska besvärande för herr Burenstam Linder att i dag karakterisera de moderatas undersökning från valrörelsen som att den stämmer förvånansvärt bra med det som senare har kommit fram.

Vad är det som har sagts i pris- och kartellnämndens utredning som i dagarna har presenterats? Pris- och kartellnämnden kom den 26 augusti med en utredning och ett pressmeddelande i samband med en presskonferens. Där talade man om ökade marginaler i förädlings- och distributionsleden. Detta påstående har bekräftats såvitt jag förstår vid den mera omfattande undersökning, innefattande ett bredare material, som pris- och kartellnämnden har lagt fram i dagarna.

Förhållandet mellan intäkts- och kostnadsökningarna kan nu också bedömas. Det är fullt klart att de livsmedelsföretag som har stor omsättning och många butiksenheter och därmed också möjligheter till rationalisering kunnat förbättra sin ekonomiska situation tack vare marginalhöjningarna som varit större än kostnadsökningarna. Jag kan erkänna att situationen inte varit lika gynnsam i de allra minsta företagen. Det är alltså dessa fakta vi känner till nu, när vi i december diskuterar denna fråga i riksdagen.

Men hur var det då med den moderata undersökningen som tillkom i en hast i mitten av september månad? Jag vill för min del framhålla, att den undersökningen kännetecknades av en rad svåra brister. Den omfattade exempelvis, som herr Burenstam Linder måste känna till, endast sex, säger sex, varor i det stora varusortimentet. Uppgifter insamlades på bara *en* enda ort i landet. Som en enkel provundersökning hade den måhända kunnat godkännas trots detta, om den hade presenterats med rimliga åthävor och framför allt om moderaterna hade dragit de riktiga slutsatserna av sitt eget bräckliga

grundmaterial. Men en fundamental omständighet i fråga om prisers och marginalers inbördes förhållande förbises, nämligen den att vid stigande fabrikantpriser marginalen ökar i kronor räknat även vid oförändrad procentuell marginal. Tvärtemot moderaternas egna slutsatser skulle de siffror de presenterade ha inneburit en överkompensation inom handeln motsvarande 1,6 procent av konsumentpriserna. Det är alltså helt andra resultat än vad moderaterna nämnde i sin prisundersökning där det framhölls, att handeln i verkligheten inte fått full täckning för de ökade lönekostnaderna. Några månader efteråt kan vi konstatera att i pris- och kartellnämndens undersökning ingenting tyder på att moderaterna hade rätt i sin septemberundersökning.

Sedan kan man naturligtvis ironisera över att den här undersökningen dröjt några månader. I valrörelsen märkte jag att centerpartiledaren sade, att man på tio dagar skulle kunna göra denna djuplodande prisundersökning, och om då inte tjänstemännen i pris- och kartellnämnden kunde klara saken inom denna tid fanns det möjlighet att politiker som var lediga i september kunde hjälpa till för att snabbt få fram resultatet. Jag tror att det skulle ha varit en omöjligt tjänstemännen i pris- och kartellnämnden på ett par veckor skulle hinna lägga fram en undersökning värd namnet, ty man måste undvika hastigt gjorda undersökningar om inte prisfrågan och den debatt vi står mitt uppe i skall bli alldeles snedvriden. Eftersom jag sitter i pris- och kartellnämndens styrelse kan jag intyga för dem som tycker att det har dröjt ganska länge, att ett oerhört ambitiöst arbete ligger bakom den prisundersökning som i dagarna presenterats. Flitens lampa har brunnit bittida och sent för de tjänstemän som haft huvudansvaret för undersökningen. Det har varit mycket övertidsarbete. Jag kan ta ett par exempel. Det var

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

inte ovanligt att tjänstemän som bar ansvaret för denna utredning under ca två månader hade 150—175 timmars övertidsarbete.

Även de lokala priskontoren har naturligtvis drabbats hårt av denna stora och betydande arbetsuppgift. Man kan säga att det har dröjt, men är inte riksdagen betjänt av att det läggs fram en undersökning som inte är ett hafsvverk utan en seriös utredning där felkällorna så långt möjligt eliminerats. Detta har varit målsättningen för pris- och kartellnämndens undersökning, och jag tror också att vi levt upp till den målsättningen.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Med tanke på det allvar som enligt lagtexten skall föreligga för att man skall tillgripa priskontroll menade vi, att redan en snabb undersökning, gjord även med hänsyn till att vi inte hade alla de resurser som SPK haft tillgängliga under ett antal månader, borde kunna avslöja om det förhöll sig så som regeringen gjort gällande eller ej. Den snabba undersökning som vi gjorde visade emellertid att det i princip inte rörde sig om det läge som regeringen talat om.

Vi tog bara sex varor, men herr Lindahl vet väl att man i statistiska undersökningar kan använda sig av ett begränsat urval, om man bara inte är systematiskt skev i sitt val av varor. Och om vi ser på valet av undersökningsort — jag vill minnas att vi undersökte förhållandena i Stockholm — visar den senare, nu framlagda undersökningen att prisökningarna där var snabbast, och det borde tyda på att vårt undersökningsresultat var än mera anmärkningsvärt än det skulle ha blivit om vi valt en annan ort.

Jag vidhåller sålunda att vår rapport i förvånansvärt hög grad stämmer med

den bild som framkommer när man nu läser exempelvis det pressmeddelande som SPK har lämnat rörande kostnadsutvecklingen inom livsmedelsbranschen. Där konstaterar man i den inledande sammanfattningen att utvecklingen tyder på att företagen inom branschen kommer att få sin bruttovinst höjd under 1970. Om det här hade funnits någon dramatik av det slag som herr Lindahl kanske vill göra gällande att det finns, då hade man väl i inledningen i stället sagt att det har varit kraftiga tendenser till en höjning av nettovinsterna.

Herr LINDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Burenstam Linder åberopade SPK:s pressmeddelande, men hur vore det att i stället gå till källan? Bakom ett kort pressmeddelande döljer sig stora utredningar, som jag hoppas att herr Burenstam Linder har tagit del av. Presskommunikén omfattar ett par sidor, men utredningsarbetet bakom meddelandet upptar flera volymer. Det materialet har varit tillgängligt, och herr Burenstam Linder har därför haft tillfälle att ta del av det.

När herr Burenstam Linder här försvaret att den undersökning vi nu talar om gjordes på ett så bräckligt material som sex varor i hela den marknad vi rör oss på, så vill jag fråga om herr Burenstam Linder ett enda ögonblick kan tänka sig att exempelvis pris- och kartellnämnden kunde förfara så lättvindigt, att man gjorde en undersökning på sådana grunder?

I den motion som väckts från moderat håll i detta sammanhang står det att utredningens slutsatser icke har tillbakavisats av regeringen. Det är riktigt — och fullt begripligt! Regeringen har andra saker att syssla med än att bemöta en hafsig utförd undersökning, när regeringen själv har satt i gång en grundlig utredning i samma ämne.

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Även om regeringen hade andra uppgifter att syssla med under valrörelsen kan man möjligen tycka att en officiell myndighet som SPK i ännu högre grad skulle haft annat att syssla med än att försöka motbevisa de synpunkter som vi framförde i utredningen. I stället skulle de socialdemokratiska valorganisationerna ha tagit initiativet till att bevisa att vår utredning inte var korrekt.

Sedan sade herr Lindahl att sex varor är alldeles för litet i en sådan undersökning, men med statistiska metoder använder man ett begränsat urval för att visa ganska komplicerade sammanhang. Om vi på nytt ser till valrörelsen anser sig ju opinionsundersökarna där kunna tillfråga bara ett litet antal människor och ändå komma rätt i sin uppfattning om hur valet kommer att utfalla. Detsamma gäller vid undersökningar av här ifrågavarande slag.

Jag vill inte förneka att SPK gjorde ett bra arbete i sin stora undersökning, men just därför har man väl anledning räkna med att det pressmaterial som iordningställdes fäster uppmärksamheten på det viktiga och centrala, dvs. det som undersökningen verkligen gällde. Men i det officiella pressmeddelandet från SPK står det i inledningen, som bör innehålla det viktigaste, bara talat om att utvecklingen tyder på att företagen inom branschen kommer att få sin bruttovinst höjd under 1970. Om man hade konstaterat starka ökningar i nettovinsterna borde det väl ha nämnts i inledningen.

Herr LINDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! I september tog ganska många människor intryck av moderata samlingspartiets undersökning, i vilken det påstods att handeln inte hade fått full täckning för de kostnadssteg-

ringar som hade skett. Med anledning härav kontaktade många personer pris- och kartellnämnden för att höra efter om denna hade tagit fullständigt fel när SPK den 28 augusti framhöll att tecken tydde på ökade marginaler i förädlings- och distributionsleden.

Mot denna bakgrund gjorde pris- och kartellnämnden en utredning och kom fram till att moderaternas undersökning var — ursäktat uttrycket — hafsig. Man kunde faktiskt ha av moderaterna begärt att de inte skulle göra sig skyldiga till sådana enkla förväxlingar som att blanda ihop procentuell marginal med öresmarginal. Med de goda förbindelser som moderaterna har med näringslivet — de kan ju dessa saker — hade det varit enkelt att ta kontakt med t. ex. Grossistförbundet för att undvika sådana misstag.

Herr REGNELL (m):

Herr talman! Jag ber att få knyta an till det meningsutbyte om behovet av väl dokumenterade fakta och av att gå direkt till källorna, som just förts mellan herr Lindahl och herr Burenstam Linder. Mitt önskemål är att redovisa vad som verkligen står i bankoutskottets utlåtande nr 15, daterat den 10 mars i år — ett utlåtande som har åberopats av herr Hagnell i dennes stora anförande.

Herr Hagnell gjorde där ett påstående beträffande en viss höjelse hos oppositionsföreträdare för tanken på ett pris- och lönestopp. Detta korrigerades av herr Burenstam Linder vilket i sin tur föranledde protester från herr Hagnell.

Det som nyss debatterades lär finnas redovisat i ett par tjocka tryckta volymer, som väl inte är så lättillgängliga just nu. Vad bankoutskottet skrivit är lätt att konstatera — jag har utlåtandet i min hand och vågar därför säga att herr Hagnells beskrivning knappast var den rätta.

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

Först och främst gällde motionen bara ett önskemål om en utredning, inte en rekommendation om införande av ett pris- och lönestopp. Det bör klart sägas ifrån. Om motionärernas efterlysande av en utredning inte gäller ett rent beställningsskrädderi, innebär ju deras begäran i och för sig inte att de tar ställning till en viss fråga.

I utskottet avstyrktes motionen av samtliga ledamöter — också av huvudmotionären — efter den behandling den fått där. Att huvudmotionären avlämnade en blank reservation för att få tillfälle att understryka sina synpunkter i kammaren — det var en förstakammarledamot — var kanske inte så märkligt. Det betydde inte att han inte solidariserade sig med utskottets beslut att rekommendera avslag på motionsyrkandet.

Herr Hagnell gjorde vidare ett stort nummer av det särskilda yttrandet. Läser man det finner man emellertid — naturligt nog, eftersom de båda centerpartiledamöterna också kunnat vara med om att avstyrka motionen — icke ett ord av sympati uttalat för pris- och lönestopp som sådant. Vad man finner är ett önskemål om en utredning som skulle redovisa de erfarenheter vilka tidigare gjorts i vissa främmande länder av pris- och lönestopp. Detta innebär — det vågar jag säga med utlåtandet i min hand — att man måste beteckna det som ett verkligt konststycke att i bankoutskottets utlåtande finna någon som helst sympati för löne- och prisstopp.

Herr ELIASSON i Moholm (m):

Herr talman! Jag förstår att herr Lindahl är illa berörd av den utredning som gjorts inom moderata samlingspartiet. Men det väsentliga är väl ändå att herr Lindahl erkänt att de små företagen inte har kunnat få tackning för sina kostnader, medan däremot de stora företagen genom en rationalisering

kunnat få sådan tackning. Jag slår fast detta, ty det var det väsentliga i vår utredning. Samtidigt finns det några stora företag som har genomfört väsentligt större höjningar än de andra.

Statsrådet har tyvärr gått ut ur kammaren. Han skulle bevisa att vissa företag hade fått oskäliga vinster. Han namngav till yttermera visso ett företag och sade att det hade stått om saken i pris- och kartellnämndens utredning. Jag känner detta företag, och jag kan bara framhålla att vi har gjort alla redovisningar för pris- och kartellnämnden. Vi kommer att redovisa en väsentligt större vinst än tidigare. Den är bl. a. orsakad av en betydligt ökad försäljning, och jag kan erinra om att konsumtionen av ost i detta land under det senaste året har stigit med ett halvt kilo och nu ligger på 9 kilo per capita. Det är en av de högsta siffrorna för konsumtion av ost i Europa. Vinsterna utgörs i stor utsträckning av prisstegringar på de lager som vi hade när jordbruksavtalet genomfördes.

Det är möjligt att herr statsrådet bara läst pris- och kartellnämndens redogörelse och tror att Riksost är vilket företag som helst samt att företaget nu höstar in en stor vinst som skulle vara oskälig. Jag vill då bara påpeka att Riksost är ett kooperativt företag, ägt av jordbrukarna, med uppgift att lagra ost och försälja ost. Det är Riksost som försökt verkställa det avtal som ingåtts mellan staten och jordbrukarna.

Vad man däremot aldrig talar om är att föregående år, när man enligt avtalet skulle genomföra en höjning av gränserna på 15 öre, saknades förutsättningar för jordbruket att ta ut detta belopp under 1969. Höjningen kunde effektueras först den 1 januari 1970.

Det är dessutom inte så som ofta hävdas i pressen, att det i avtalet skulle ha slagits fast att prishöjningen skulle vara 35 öre. Man höjde de gränser som fanns för jordbrukets priser och mellan

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

vilka priserna skulle få fluktuera — dels beroende på världshandelspriserna, dels beroende på den marknadsmässiga utvecklingen inom landet. Den övre prisgränsen, om vilken riksdagen ju fattade beslut i våras och som i själva verket utgjorde ett prisstopp på en vara — riksdagen tog alltså här ställning till ett prisstopp — var 7 kronor 81 öre. Det innebar att det den 1 juli, sedan prisjusteringen på 35 öre hade skett, fattades ytterligare 63 öre intill dess att jordbruket tagit ut de priser som man förhandlingsmässigt och med riksdagens godkännande hade rätt att ta ut.

Vi har sedan begärt att få ytterligare förstärkningar i fråga om priserna. Vi hade hemställt att det hela skulle träda i kraft den 1 september, och alla minns hur finansministern i TV sade att han hade ett telegram i fickan som visade att det skulle företas vissa höjningar. Och vi har begärt att få höja ytterligare en gång därför att detta med hänsyn till marknaden här i landet och även med hänsyn till världsmarknaden är riktigt.

Jag är övertygad om, ärade kammarledamöter, att vi kommer att få genomföra dessa höjningar men inte via konsumenterna utan genom att jordbruket tillgodoförs pengarna på annat sätt. Med andra ord: höjningarna var berättigade enligt det jordbruksavtal som riksdagen hade fattat beslut om.

Vi vet att utvecklingen för jordbruket har varit mycket dålig. Mjolkproduktionen har varit den minst lönsamma och är i dag så låg att det är svårigheter med försörjningen i fråga om k-mjolk men framför allt i fråga om ost. Man kan faktiskt säga att det råder stor ostbrist.

Alla de pengar som finns i Riksost är böndernas pengar. Och jag kan inte förstå annat än att herr Feldt hoppade in i denna debatt för att sätta avtalet ur spel.

Man kunde acceptera sänkningarna under 1969, därför att då sade man: Ni får finna er i det läge vari ni är. Men när priserna stiger på marknaden får vi reda på att vi lagt på åtskilliga marginaler. Det finns inga andra pengar som gått till jordbruket än de som jordbruket har förhandlat sig till och som riksdagen dessutom har godkänt.

Jag ber att få tillbakavisa herr Feldts påstående att det skulle vara fråga om en stor vinstutveckling. Det är i själva verket ingenting annat än att jordbrukarna kompenseras, dock först i efterhand — det är ju då vi justerar priserna.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Jag blev lite förvånad över den blivande landshövdingen Hagnells yttrande när han sade: Låt inte centern krypa undan denna debatt! Vi har väl inte försökt krypa undan debatten vare sig när det gäller inflationen eller prisregleringspropositionen.

Bankoutskottets ordförande kommenterade det särskilda yttrande vi hade i maj och han angav klart och tydligt att vi inte rekommenderade ett pris- och lönestopp. Genom den motion från centerpartihåll som väcktes av enskilda motionärer belystes denna fråga. Den behandlades senare i utskottets utlåtande, men i ett särskilt yttrande i samband därmed angavs de vådor som en fortlöpande inflation förde med sig.

När det gäller detta utskottsutlåtande som vi behandlar i dag har vi i det särskilda yttrandet endast sagt att riksdagen bör ha tillfälle till uttala sig om fortsatt prisreglering efter den 31 mars 1971, innan regleringen förlängs. Några fler bindande ordvändningar finns inte i detta utskottsutlåtande.

Jag lyssnade mycket noga på herr Hagnells hela första anförande. Egentligen utgjorde detta inte något reellt ställningstagande. Han ville i någon mån försvara eller förklara varför re-

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

geringen var i denna knipa i höstas och då måste tillgripa prisreglering. Samtidigt staplade han en hel del argument varför en statlig prisreglering i längden blev ohållbar. Jag kunde därför inte få någon klar uppfattning om herr Hagnells åsikter i annan mån än att han var mycket tveksam och att han så att säga står mitt emellan de olika ståndpunkterna.

Mycket av prisläget utgörs egentligen av summor som till stor del kommer på skattsedeln. Om man skall få en fullt klar bild och för svenska folket och sig själv redovisa vad ett prisläge är, kan man aldrig komma ifrån att ta in den del av priserna som kommer på skattsedeln.

Vi har ett statligt stöd för det svenska jordbruket, vi har ett statligt stöd för varvsindustrin, detta stöd som påverkar byggandet av oljetankers som i sin mån påverkar priset på olja, hyror osv. Vi har också statligt lokaliseringsstöd till en hel mängd industrier i landet. Således kan vi väl vara överens om att en del av kostnaderna för tillverkning av varor även betalas på skattsedeln.

Jag håller med herr Hagnell i hela hans resonemang om att hur vi än diskuterar fram och tillbaka måste ju företagen ta ut sina kostnader för löner och annat i priserna, ty det finns ingen annan som anmäler sig villig att betala mellanskillnaden. Det var det bästa han har sagt på länge, och det klargör hela debatten. Man skall ha uppsikt över priserna, men man kan inte trolla med en prisreglering så att man får någonting för mindre än vad det kostar att framställa.

Herr Burenstam Linder presenterar en ny bedömning av vår ekonomiska politik när han säger: »Vi har inte importerat inflation, utan vi exporterar inflation.» Jag vågar inte yttra mig om den bedömningen, men nog verkar den chockerande.

Statsrådet Feldt säger att många före-

tag har höjt sin omsättning och därmed också ökat sin marginal och sina vinster. Det gäller inte generellt. Många företag kan öka sin omsättning utan att därför få en bättre ekonomi. Det kan finnas många omständigheter som inverkar på den.

Statsrådet menade också att åtskilliga företag har för stora marginaler. Då kommer man in på det faktum — det har redan nämnts av någon i debatten — att antalet företagskonkurser har ökat. Situationen är oerhört komplicerad. Det finns företag som går bättre, medan en stor del av det svenska näringslivet ser ut att ha svårt att klara sig i konkurrensen.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutsittets hemställan i mom. B i utskottets utlåtande nr 75, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Åkerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Herr andre vice talmannen

Meddelande ang. plena torsdagen den 10 och fredagen den 11 december — Ackordslag m. m.

tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 160 ja och 27 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Meddelande ang. plena torsdagen den 10 och fredagen den 11 december

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Avsikten är att dagens sammanträde efter sedvanligt middagsuppehåll skall fortsätta till dess samtliga på föredragningslistan upptagna ärenden slutbehandlats. Morgondagens sammanträde kommer att avslutas senast omkring kl. 16.00. De ärenden som därvid eventuellt inte medhinnas upptas till avgörande vid det plenum som tar sin början tisdagen den 15 december kl. 10.30.

§ 14

Ackordslag m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ackordslag m. m. jämte motion i ämnet.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! I första lagutskottets utlåtande nr 65 behandlas Kungl. Maj:ts proposition nr 136 med förslag till ny

ackordslag. I denna föreslås bl. a. att den minsta dividenden vid konkurs skall sänkas från nu gällande 50 procent till 25 procent.

I en motion i anslutning till propositionen har jag föreslagit att minsta dividenden skall bibehållas vid den nuvarande nivån, 50 procent. Detta har jag inte vunnit gehör för i utskottet, och jag har heller inte följt upp min motion med någon reservation; jag har endast fogat en blank reservation till utskottsutlåtandet.

Utskottet och departementschefen motiverar sänkningen av minsta dividenden till 25 procent med att förslaget har framkommit i nordiskt samarbete och att det är av intresse att nå en nordisk rättslighet på detta område. Jag har förståelse för denna synpunkt och den är en av anledningarna till att jag inte har följt upp min motion med en reservation.

Men vad som verkligen är förvånande är att man när det gäller propositionen 142 med förslag till förmånsrättslag, vilken behandlas i första lagutskottets utlåtande nr 80 som står upptaget på dagens föredragningslista och där det också hade varit möjligt att få överensstämmelse inom Norden genom att slopa skatteprivilegiet vid konkurser, så är man inte längre intresserad av att skapa nordisk rättslighet, och detta trots att det övervägande antalet remissinstanser har förordat nordisk samstämmighet på detta område. Departementschefen finner också anledning att förklara detta, och han skriver i propositionen nr 142:

»Uppenbarligen kan man ha olika mening om betydelsen i förevarande sammanhang av nordisk rättslighet. Bland remissinstanserna finns sådana som anser det mycket angeläget med enhetliga regler för de nordiska länderna men också sådana som inte kan förstå att en enhetlighet på denna

Förmånsrättslag, m. m.

punkt skall vara nödvändig.» — Som jag tidigare sagt har det kraftigt övervägande antalet remissinstanser tillstyrkt nordisk samstämmighet på detta område.

Departementschefen fortsätter:

»I den mån inhemska skäl talar med tillräcklig styrka för ett bibehållande av skatteprivilegiet, bör detta därför — åtminstone i dagens läge — få väga över önskemålen om nordisk rättslikhet.»

Herr talman! Jag har inte kunnat underlåta att påtala denna, som jag uppfattar det, inkonsekvens som såväl departementschef som utskott gör sig skyldiga till. Det är tydligen så att det nordiska samarbetet tas fram som argument när det överensstämmer med den egna målsättningen; i andra fall stoppas det undan. Jag tycker att det är ett egendomligt sätt att bedriva det nordiska samarbetet på — det är verkligen att vända kappan efter vinden.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 15

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 79, rörande dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om statlig lönegaranti vid konkurs, m. m., dels i anledning av propositionen väckta motioner, dels ock motioner om bättre förmånsrätt i konkurs för fordran på lön.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 16

Förmånsrättslag, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 80, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till förmånsrättslag, m. m., såvitt propositionen behandlats av första lagutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 29 juni 1970 dagtecknad proposition, nr 142, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att bl. a. antaga vid propositionen fogat förslag till förmånsrättslag.

I lagförslaget föreslogs bl. a. att förmånsrätten för skatter och allmänna avgifter skulle behållas (13 §).

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 1275 av herr *Annerås m. fl.* och II: 1486 av herr *Hovhammar m. fl.*, vari hemställdes »att riksdagen med ändring av proposition nr 142 måtte besluta att fordran på skatt eller allmän avgift jämställas med de oprioriterade fordringarna, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderliga författningsändringar»,

dels de likalydande motionerna I: 1276 av herr *Lindblad m. fl.* och II: 1488 av herr *Westberg i Ljusdal m. fl.*,

dels ock motionen II: 1487 av herrar *Magnusson i Borås och Krönmark.*

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1487 antaga 11 § tredje stycket i det genom propositionen nr 142 framlagda förslaget till förmånsrättslag;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1275 och II: 1486 antaga 13 § i det under A angivna förslaget;

C. att riksdagen måtte antaga nämnda förslag i övrigt;

D. att motionerna I: 1276 och II: 1488 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

E. att riksdagen måtte antaga övriga

Förmånsrättslag, m. m.

genom propositionen nr 142 framlagda, av utskottet behandlade lagförslag.

Reservationer hade avgivits

1. av herr *Alexanderson* (fp), som ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I:1275 och II:1486 *dels* antaga 13 § i det under A angivna förslaget, *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att före lagens ikraftträdande förslag framlades om ändring av paragrafen i enlighet med vad reservanten anfört;

2. av herrar *Schött* och *Oskarson* (båda m), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I:1275 och II:1486 *dels* antaga 13 § i det under A angivna förslaget, *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att före lagens ikraftträdande förslag framlades om upphävande av paragrafen och därav föranledda följdändringar.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **OSKARSON** (m):

Herr talman! Till förevarande utskottsutlåtande har herr Schött och jag fogat en reservation med förslag om att skatteprivilegiet skall slopas; proposition nr 142 behandlar bl. a. denna statliga förmånsrätt.

Efter vad jag förstått finns det en principiell linje i den nya lagstiftning varom förslag nu ligger på riksdagens bord, nämligen att alla fordringar skall behandlas lika. Vi ansluter oss till den principen och kan därför inte godta att staten skall ha förmånsrätt i förhållande till övriga fordringsägare i samband med konkurs.

Som jag sade vid behandlingen vid första lagutskottets utlåtande nr 65 har också det övervägande antalet remissinstanser förordat ett slopande av skatteprivilegiet. Bland dessa återfinns

verkligen många tunga instanser. Låt mig nämna bara några. Samtliga löntagarorganisationer ställer sig bakom ett slopande, en hel rad statliga myndigheter, flera hovrätter, bankinspektionen, kommerskollegium, Arbetsgivareföreningen, bankföreningen, industriförbundet, ett flertal länsstyrelser m. fl.

Lagberedningen som sysslat med dessa problem har i ett betänkande som avgavs förra året — SOU 1969: 5 — förordat ett avskaffande av skatteprivilegiet och därvid bl. a. stött sig på de nordiska kommittéer som har arbetat på en reformering av konkurslagstiftningen och som enhälligt förordat ett slopande. I Danmark har skatteprivilegiet också slopats, i Norge likaså, och i Finland är man på god väg att ta samma steg.

De skäl som departementschefen anger — utskottet ansluter sig till hans mening — för att bibehålla statens förmånsrätt i förhållande till övriga borgenärer är av ekonomisk och indrivningsteknisk karaktär. Vad betyder då denna förmånsrätt ekonomiskt för staten? I propositionen har departementschefen redovisat de belopp som staten haft att bevaka med förmånsrätt i konkurser under tiden 1965—1967. Dessa har uppgått till 13,5 miljoner, 14,8 miljoner respektive 19,2 miljoner angivna år. Dessa siffror visar enligt min uppfattning klart och tydligt att de belopp det rör sig om inte är så stora, att de ekonomiska skälen kan tillmätas den betydelse departementschefen och utskottet vill göra gällande. Observeras i detta sammanhang bör att de siffror jag här angivit avser hela det belopp staten hade att bevaka vid dessa tillfällen. Det är ju dock så att det som regel blir en viss utdelning vid en konkurs, och staten skulle i likhet med övriga fordringsägare få sin del även om skatteprivilegiet slopades. Jag vet inte hur stor den genomsnittliga utdelningsprocenten är, men låt säga att den är 50 procent. Det skulle innebära att statens

Förmånsrättslag, m. m.

förluster skulle uppgå till hälften av de belopp jag nämnde för de olika åren.

Departementschefen måste också i propositionen medge att dessa siffror tyder på att förmånsrätten från ekonomisk synpunkt är av begränsad betydelse för statsverket. Men trots detta har han föreslagit att den skall bibehållas. För övriga fordringsägare kan den däremot ha stor ekonomisk betydelse. Det har ju också under de senaste åren visat sig att skattefordringarna och bland dessa särskilt fordringarna för varuskatt vid konkurser legat på en hög nivå och att det har blivit mycket litet över, många gånger ingenting alls, för oprioriterade fordringar. Vad som därutöver är särskilt besvärande för den enskilde borgenären är att skattefordringarna har s. k. tyst förmånsrätt, vilket hindrar borgenären från att skaffa sig tillförlitliga upplysningar om företaget.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anfört — alltså att sloandet av skatteprivilegiet inte kan tillmätas någon större betydelse ur ekonomisk synpunkt för staten men att det för den enskilde som har att bevaka sina oprioriterade fordringar kan ha mycket stor betydelse — ber jag att få yrka bifall till reservationen 2 i första lagutskottets utlåtande nr 80.

Herr JADESTIG (s):

Herr talman! Första lagutskottets utlåtande nr 80 behandlar frågan om en ny lagstiftning beträffande den ordning i vilken fordringar skall betalas. De nya bestämmelserna, som lagts fram i propositionen nr 142, finns upptagna främst i en förmånsrättslag, som skall ersätta de mycket gamla bestämmelser som nu finns i 17 kap. handelsbalken.

Utskottet har funnit att propositionens förslag innebär en välbehövlig omarbetning och förenkling av de nuvarande reglerna, som också av den juridiska expertisen har betecknats som mycket invecklade och svåröverskåd-

liga. Utskottet har anslutit sig till den grundprincip som uppbär propositionens förslag, nämligen att i konkurrensen mellan olika fordringsägare i fråga om de belopp som skall fördelas mellan borgenärerna alla fordringar skall behandlas lika, om det inte finns alldeles speciella skäl att göra åtskillnad dem emellan. I enlighet med den principen har i propositionen endast vissa speciella fordringar, bl. a. lönefordringar, inteckningsfordringar och utmätningsfordringar, fått företräde till utdelning.

En omstridd fråga har i det här ärendet varit, om också det allmänna skattekrav skall ha sådant företräde — eller förmånsrätt, som den juridiska termen lyder — till konkursboets tillgångar. Det är också den frågan som har vållat oenighet inom utskottet. Två reservanter redovisar en annan uppfattning än den utskottets majoritet har kommit till.

Som vi hörde av herr Oskarson vill reservanterna ha bort förmånsrätten för skattefordringar helt eller — som i reservationen under punkt 1 — delvis. Herr Oskarson och övriga reservanter kan utan tvivel åberopa åtskilliga skäl som talar för deras ståndpunkt att det inte finns tillräckligt fog för att ge skattekraven någon privilegierad ställning.

Utskottet har emellertid liksom departementschefen funnit att man inte bör ge upp den nuvarande förmånsrätten för skattekraven. Departementschefen har i propositionen utförligt redovisat skälen för den ståndpunkten, och jag skall inte här ta upp tiden med att mera ingående redogöra för dem. Liksom utskottet vill jag emellertid understryka att förmånsrätten långt ifrån saknar ekonomisk betydelse för statsverket. Också starka skäl som hänger samman med indrivningstekniken och skattemoralen talar för ett bibehållande av förmånsrätten. Som jag tror att herr Sjöholm närmare kommer att lägga ut texten om finns det också risk för att ett avskaffande av skatteprivilegiet kom-

Förmånsrättslag, m. m.

mer att medföra ett stigande antal konkurser. Jag tror vi alla är ense om att detta inte är en utveckling som vi bör medverka till.

Av främst dessa skäl har vi i utskottet funnit att skatteprivilegiet bör bibehållas. Jag vill understryka att detta inte innebär att lönefordringar eller inteckningsfordringar, som vi alla vill värna om, kommer i något sämre läge, utan skattefordringarnas förmånsrätt kommer så att säga att stå längst ner på listan före de fordringar som är utan förmånsrätt, t. ex. vanliga leverantörsfordringar eller skadestånd.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Behandlingen av detta ärende skall vi väl kunna göra ganska kort, hoppas jag. Det är en ovanligt torftig reservation som herr Oskarson har talat för, och den är byggd på en illa genomtänkt motion. Jag tror att motionärerna har menat väl men handlat oriktigt. Skulle riksdagen bifalla deras reservation, skulle nämligen följden bli den motsatta mot vad de har önskat.

Vad skulle följden bli om reservationen bifölls? Som det nu är har staten förmånsrätt för skatter, om de inte är äldre än två år. Det innebär att indrivning kan göras på ett hyfsat och humant sätt, och utmätningsmännen behöver inte använda några mera brutala metoder. Om man vet att staten ändå har förmånsrätt, om någonting skulle hända inom två år, är det ingen risk att avvakta. Det innebär att de flesta skatterestantier avvecklas genom amorteringsplan. Jag förmodar att det särskilt är företagare som herr Oskarson tänker på — de kan då samtidigt avveckla även privata skulder, och företaget kan överleva, till fördel för företagaren, de anställda och hela samhället.

Om reservationen skulle bifallas, skulle den trygghet som staten nu har försvinna. Det skulle innebära att utmät-

ningsmännen så snart en skatteskuld uppkommer vore tvingade att utmäta omsättningstillgångar, varulager o. s. v. Man skulle på detta sätt i de flesta fall slå undan benen på företaget, som måste läggas ned. Om utmätningsmannen har gjort en utmätning — vilket skulle bli regel — måste den enskilde borgenären för att skydda sig begära företaget i konkurs inom en månad för att därigenom omintetgöra denna förmånsrätt.

Om riksdagen skulle följa herr Oskarsons rekommendation skulle landet helt enkelt översvämmas av konkursgäldenärer, och det hoppas jag att herr Oskarson inte önskar. Jag skulle vilja tillropa de moderata: Moderation! — det är nämligen vad som behövs. Här skulle många råka i konkurs, och jag tror vi är eniga om att det inträffar tillräckligt många konkurser redan som det nu är.

Herr Jadestig har väl sagt en del av vad som behöver sägas. Herr Oskarson började med att uttala, att alla borde ha lika rätt. Hela förmånsrättsordningen är emellertid ett uttryck för att alla inte skall ha lika rätt, utan att alla fordringar skall graderas efter angelägenhet.

Påståendet att denna rätt inte betyder någonting för staten bemötte herr Jadestig. Den betyder inte så mycket i pengar, men som det tydligt står både i propositionen och i utskottsutlåtandet betyder det kolossalt mycket för indrivningsresultatet mera indirekt att denna förmånsrätt finns.

Herr Oskarson talar för övrigt emot sig själv när han säger att det gäller små belopp. Då är det väl inte mycket att bråka om. Det skulle i så fall inte betyda mycket för de enskilda heller. Om staten tar in så små belopp, skulle en ändring av bestämmelserna inte medföra någon större fördel för de privata borgenärerna.

Herr Oskarson tog fel när han talade om tyst förmånsrätt — sannolikt menade han tysta fordringar. En del skat-

Förmånsrättslag, m. m.

tefordringar — det gäller källskatt — publiceras nämligen av kreditupplysningsorgan. Som det står i propositionen och utlåtandet kan också varje enskild borgenär hos utmätningssmannen inhämta hur en företagare eller annan person har det ställt i skatteavseende. Detta är offentliga handlingar, så statens skattefordringar är inte mer »tysta» än andra fordringar.

Dessutom är det inte så illa ställt för de enskilda borgenärerna. Det finns någonting som heter företagsinteckning. Man kan alltså göra inteckningar även i lös egendom, exempelvis i ett företags anläggningstillgångar. Sådan inteckning är redan nu prioriterad i konkurs framför skattefordringar och skall bli det även enligt det nya förslaget. Det är alltså mycket väl ställt för enskilda borgenärer.

Vidare har de enskilda borgenärerna en möjlighet som staten *inte* har, nämligen att vägra leverans. Det är säkert en mycket bra påtryckningsmetod. Herr Oskarson talade om Danmark, och i Danmark har man mycket hårda indrivningsmetoder som innebär att den som inte betalar skatt kan få vatten, gas och elektrisk ström avstängda. Det är en sorts leveransstopp, men så har vi det alltså inte alls i Sverige.

Jag tror att herr Oskarson menar väl, men om man skulle följa hans intentioner skulle vi göra precis motsatsen till vad han önskar, och det tycker jag att vi, bl. a. för herr Oskarsons egen skull, inte skall göra.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Herr Sjöholm talar här om statens trygghet och är så angelägen om den. Det är gott och väl. Men jag är mera mån om den enskildes trygghet, och det är den jag försöker slå vakt om när jag förordar slopande av statens skatteprivilegier.

Vidare säger herr Sjöholm att det gäl-

ler små belopp. Det är det för staten, men för den enskilde kan det vara rätt stora belopp med besvärande konsekvenser.

Sedan gör herr Sjöholm gällande, att följderna av ett bifall till reservationen skulle bli de rakt motsatta mot dem jag avser. På den punkten är verkligen meningarna delade. Herr Sjöholm är ju yrkesman i fråga om konkurser och indrivningar. Jag måste därför också hålla mig till yrkesmän som har yttrat sig. Jag skulle tro att deras ord bör ha samma tyngd som herr Sjöholms. Låt mig först nämna att angående följderna säger uppbördsutredningen, som vi väl också får tillmäta en viss sakkunskap följande:

»Utredningen antager, att när man väntar sig en hårdare indrivning om privilegiet avskaffas, åsyftas att utmätningssmännen skulle bli mindre benägna att medge amortering och snabbare att tillgripa utmätning eller att de skulle se sig tvungna att igångsätta ett konkursförfarande som ej skulle kommit i fråga om förmånsrätten bevarats.»

Vidare fortsätter utredningen: »Det förefaller knappast realistiskt att tänka sig, att utmätningssmannen vid valet mellan att medge amortering eller att vidta direkta exekutiva åtgärder kan göra en så noggrann avvägning att valet skulle avgöras av det förhållandet att förmånsrätt föreligger.»

I slutet av samma stycke säger utredningen: »Förmånsrättens förhandenvaro bör därför kunna sägas sakna betydelse, när det gäller att avgöra, om den betalningsskyldige skall få amortera skatteskulden eller inte.»

Som jag sagt tidigare har det övervägande antalet remissinstanser förordat ett slopande av skatteprivilegiet, så att jag är i verkligt gott sällskap, herr Sjöholm. Jag skulle vilja nämna några av dem som är i samma situation som herr Sjöholm: fogdarna i Värnamo, Lund, Landskrona, Eslöv, Trelleborg, Ystad, Malmö och Göteborg, vartill kom-

Förmånsrättslag, m. m.

mer en hel rad länsstyrelser.

Låt mig här citera ett referat av vad stadsfogden i Göteborg skriver. Han »finner det vara en betydande orättvisa att vissa slumpvis utvalda borgenärer skall bära en förlust, ibland synnerligen kännbar, som utan svårighet kan bäras av staten. Den riskutjämning som borttagandet av privilegiet skulle medföra är därför enligt stadsfogdens mening skälig.»

Herr talman! Jag höll på att säga fogde som fogde, men här har jag en hel rad på min sida i mitt ställningstagande, vilka jag betraktar som lika sakkunniga som herr Sjöholm.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Med anledning av herr Oskarsons tal om bättre eller sämre sällskap undrar jag om han inte själv har kommit i sämre sådant, då han åberopade stadsfogden i Göteborg. Någon sådan finns inte. Det måste vara en vålnad som herr Oskarson har kommit i lag med. Det var rätt länge sedan man avskaffade stadsfogdarna.

Vidare säger herr Oskarson att jag är mera mån om statens trygghet än om den enskildes. Jag uttryckte det inte så herr Oskarson. Jag sade att eftersom staten har en trygghet under dessa två år kan utmätningsmannen verka på det sättet, att det blir en trygghet för alla: för den gäldenär det gäller, för staten och för enskilda borgenärer. Det är precis så det ligger till, herr Oskarson. Det blir alltså en trygghet för alla, och jag kan inte begripa varför herr Oskarson är ute för att trasa sönder den tryggheten.

Herr Oskarson talade om en avvägning som utmätningsmannen inte skulle kunna göra vid mera extrema åtgärder och vid medgivande av amortering, men jag begriper inte heller det resonemang-
et och undrar om herr Oskarson själv gör det. Det är ju alldeles uppenbart att om en utmätningsman står i valet hur han skall göra vet han nu, även om han

underlåter att utmäta, att staten kan få sin rätt. Alternativet är att det inte sker någon utmätning, och blir det då konkurs förlorar staten kanske hela fordran — om ingen förmånsrätt finns. Nog måste detta i mycket hög grad påverka utmätningsmannens bedömning. Det är helt avgörande för hur han skall ställa sig. Herr Oskarson behöver inte ett ögonblick betvivla att det skulle bli en kraftig ökning av antalet konkurser, om förmånsrätten för skatter avskaffades, och detta framhålles på många ställen i propositionen och även i utskottsutlåtandet.

Herr Oskarson åberopade några kronofogdemyndigheter för vilket det gemensamma är att de är mycket små. Det gällde bl.a. Eslöv, Ystad och Trelleborg. De är som en liten del av de stora kronofogdemyndigheterna som alla har uttålat sig för att man skall bibehålla förmånsrätten. Det är också symptomatiskt att sammanslutningen av kronofogdar, alltså Föreningen Sveriges kronofogdar, mycket starkt uttalat sig för ett bibehållande liksom även exekutionsväsendets organisationsnämnd. Det är typiskt att det är just dessa myndigheter som är mest insatta och som kan detta inifrån, och den här frågan är verkligen inte så lätt, herr Oskarson. Jag tror det är ganska svårt för en helt utomstående att sätta sig in i hur det fungerar. Om det då visar sig att alla de som verkligen sysslar med saken och har stor praktisk erfarenhet av problemen — det har man inte inom de mycket små myndigheterna där det inte förekommer många konkurser o. d. och där det är en helt annan och naturligtvis mindre frekvens beträffande ärendena än i en stor myndighet — är på samma linje borde detta kunna övertyga även herr Oskarson om att det ändå ligger någonting i deras ståndpunkt.

Det skulle alltså bli en brutalisering av indrivningsväsendet, och jag förstår inte varför herr Oskarson är en så varm förespråkare för det. Är det inte bättre

Förmånsrättslag, m. m.

om det är hyggliga villkor så att resultatet också blir bättre för alla parter? Det har inte riktigt framgått vad det är som driver reservanterna och det framgår inte heller av reservationen. Är det en allmän aversion mot skattesystemet?

Nu har jag bara framhållit att det rent praktiskt ger en motsatt effekt mot den reservanterna avser, men jag skulle kunna tala för ett bibehållande av förmånsrätten även från rent sakliga, t. o. m. på sitt sätt idelogiska, synpunkter.

Enligt min mening är det helt riktigt att staten skall ha en förmånsrätt för sina fordringar. Det är staten som upprätthåller rättsväsendet och avlönar de funktionärer som sysslar med konkurrenserna och indrivningen. Jag skulle nästan vilja betrakta detta som en kostnad för förfarandet vid konkursen, och den kostnaden har, som herr Oskarson måhända vet, bästa förmånsrätt och skall alltså gå före allting annat. Det är faktiskt en kostnad för förfarandet, vilken är nödvändig för att systemet över huvud taget skall fungera, ty det är ju med statens medel som det hela bekostas. Att staten sedan i det enskilda konkursfallet vill ha tillbaka dessa pengar finner jag vara fullt konsekvent och mycket lätt att motivera.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Herr Sjöholm frågade vad som egentligen ligger bakom min ståndpunkt, men det kan jag inte begripa att han inte förstått. Det gäller helt enkelt att slå vakt om den enskilda som råkar i dessa besvärliga situationer. Vid konkurs måste det göras förluster, och då är det enligt min uppfattning rimligt att alla som har fordringar får samma förmånsrätt, så att statens fordringar alltså jämställs med andra, oprioriterade fordringar. Jag anser inte att staten skall inta en särställning därvidlag på de övrigas bekostnad. Så enkel är min argumentering, herr Sjöholm.

Sedan är det riktigt att man inte längre har någon stadsfogde i Göteborg, men myndigheten som sådan finns ju kvar, och det är den som har yttrat sig, herr Sjöholm. Jag tycker inte att dess yttrande skall nedvärderas på grund av ändrad benämning.

Sedan frågade herr Sjöholm vad jag hade fått det ifrån att indrivningsmyndigheten skulle förfara på det sätt som jag talade om tidigare. Det var ett rent citat från en kronofogdemyndighet, herr Sjöholm. Nu vet jag att herr Sjöholm är yrkesman på detta område, men jag anser att den ene yrkesmannens uttalande skall väga lika tungt som den andres.

Vidare finns det runt om i vårt land en mängd kronofogdar, som herr Sjöholm tycks betrakta som små och obetydliga myndigheter. Jag förmodar att det var dem som jag räknade upp när jag bl. a. talade om Eslöv. Men är det verkligen så att myndigheterna därför att de finns på mindre platser har sämre begrepp om dessa frågor än herr Sjöholm? Eller är det så att herr Sjöholm känner behov av att ta dem under sina vingars skugga och undervisa dem i vissa saker? Jag vet inte hur herr Sjöholm gör sin gradering mellan »små» och »stora» kronofogdar, varvid herr Sjöholm tydligen själv hör till de senare.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Man kan dra gränsen mellan små och stora kronofogdemyndigheter — det är myndigheterna det här gäller — med hänsyn till den ståndpunkt de intagit i denna fråga. Jag vet nämligen hur det ofta går till när dessa myndigheter skall avge ett remissyttrande. I många fall skriver de små kronofogdemyndigheterna bara att det inte finns någonting att invända. Förslaget är väl underbyggt och det skall säkerligen leda till ett utmärkt resultat. Det är det enklaste sättet att skriva, herr Oskarson, och sedan är man av med ärendet. Hos de stora krono-

Förmånsrättslag, m. m.

fogdemyndigheterna har man däremot ingående kännedom om dessa ärenden, som där har helt annan frekvens. Man har därför trängt in i problemen och kan bedöma hur resultatet av förslaget skulle bli.

Vid konkurser blir det alltid förluster, sade herr Oskarson. Ja, men varför vill då herr Oskarson förespråka ett system som skulle leda till många fler konkurser? Det är nämligen precis vad herr Oskarson gör. Han vill inte ens att staten skall ha förmånsrätt när det gäller sådana fordringar som källskatt och varuskatt, alltså då en enskild arbetsgivare eller handlare fått medel i sin hand för att redovisa till statsverket men underlåtit att göra detta. Det är ju snudd på förskingring; man har bara inte kallat det så. Men inte ens de pengarna vill herr Oskarson som sagt att staten skall ha förmånsrätt till.

Det har avgivits en folktopireservation som i det fallet är förnuftigare — som sig bör — än moderaternas. Folktopireservanten vill göra skillnad, och det ligger något vettigt i det. Det vore upprörande om staten inte skulle ha förmånsrätt ens till de pengar som arbetsgivare innehållit och i strid mot lagen icke redovisat. Herr Oskarson måste väl ändå ha svårt att motivera att staten inte skulle ha förmånsrätt till de pengarna.

Jag undrar om herr Oskarson i propositionen, utskottsutlåtandet eller remissyttrandena kan hitta någonting som tyder på att det skulle vara till förmån för de enskilda om man gick på herr Oskarsons linje. Däremot skulle det kunna bli sämre för staten när det gäller dess fordringar. Det står faktiskt ingenstans talat om en påtaglig förbättring för enskilda människor, och det kan heller inte bli någon sådan. Men det borde väl ändå ha varit inspirationen till herr Oskarsons agerande här.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Det är just i frågan huruvida ett upphävande av statens skat-

teprivilegium skulle medföra många fler konkurser som meningarna går isär. Herr Sjöholm anser att så skulle bli fallet, men det gör inte huvuddelen av remissinstanserna.

Herr Sjöholm berörde reservationen 1 av herr Alexanderson. Jag vet inte om herr Sjöholm yrkade bifall till den — i så fall skulle våra linjer inte ligga så långt från varandra.

Herr Sjöholm menade vidare att det bara är de stora kronofogdemyndigheterna, som har erfarenhet i dessa frågor, vilka verkligen yttrar sig i detta sammanhang. De små kronofogdemyndigheterna skulle — åtminstone i de flesta fall — nöja sig med ett kortfattat tillstyrkande. Något som jag tycker är ganska märkligt är emellertid att den »stora» kronofogdemyndighet, som herr Sjöholm företräder, inte ens lyckats få med sig sin egen länsstyrelse på sin linje.

Med anledning av att herr Sjöholm ifrågasätter, om det verkligen skulle bli sämre för de enskilda fordringsägarna, om man bibehåller statens skatteprivilegium, så vill jag hänvisa till följande uttalande i remissyttrandet från Sveriges hantverks- och industriorganisation: »Konkurser kan medföra betydande ekonomiska svårigheter för leverantörer och andra kreditorer. Vid några tillfällen under senare år har uppstått en kedjereaktion, så att flera småföretag efter varandra tvingats gå i konkurs. Avskaffandet av skatteprivilegiet kan medföra en icke oväsentlig förbättring av ställningen för dem som nu är oprioriterade.»

Jag har därmed bemött herr Sjöholms argumentering även på denna punkt.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det torde nu vara dags att avsluta denna debatt.

Herr Oskarson missuppfattade mig nog avsiktligt när han frågade om jag hade yrkat bifall till reservationen 1. Jag framhöll bara reservationen 1 såsom bättre än reservationen 2. Man kan

ju även gradera bristen på insikt, herr Oskarson, och det var det jag gjorde.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Oskarson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i mom. B i utskottets utlåtande nr 80, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 av herrar Schött och Oskarson.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Oskarson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 161 ja och 24 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C—E

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 17

Jordabalk, m. m.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Tredje lagutskottets utlåtanden nr 80, 81 och 82 kommer att föredragas och debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande samtliga dessa utlåtanden framställes under den gemensamma överläggningen.

Härefter föredrogs i ett sammanhang tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till jordabalk jämte motioner m. m.,

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om införande av nya jordabalken, m. m. jämte motioner, samt

nr 82, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till jordabalk, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förmånsrättslag, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1907:36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i jordabalken, m. m. jämte motioner.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 80

Genom en den 20 mars 1970 daterad proposition, nr 20, som hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till jordabalk.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås att jordabalken i 1734 års lag ersätts med en ny jordabalk.

Den föreslagna balken är uppdelad i två avdelningar, varav den första innehåller bestämmelser om rättsförhållanden rörande fast egendom (1—18 kap.)

Jordabalk, m. m.

och den andra regler för inskrivningsväsendet (19—23 kap.). Förslaget bygger i väsentliga delar på redan gällande rätt, sådan denna kommit till uttryck i ett flertal skilda lagar och i rättspraxis. Betydande nyskapelser föreslås dock på vissa områden och på andra har väsentliga omdaningar skett av redan befintliga rättsinstitut. De viktigare nyheterna anges i det följande.

I 4 kap. är samlade de betydelsefulla bestämmelserna om köp, byte och gåva av fast egendom. Ändrade regler föreslås beträffande formkravet vid fastighetsköp. Köp skall ske skriftligen och både säljare och köpare skall underteckna köpehandlingen. Det uppställs inte något krav på bevittning för att köpet skall bli giltigt. Däremot får bevittningen stor betydelse, när köparen skall söka lagfart. Har säljarens underskrift inte bevittnats, kan lagfart inte meddelas genast. Vissa särskilt betydelsefulla köpevillkor, som uppräknas i lagtexten, måste tas in i köpehandlingen. Köp får inte hållas svävande på grund av köpevillkor under längre tid än två år.

Panträtten i fast egendom, som behandlas i 6 kap., föreslås få en ny rättslig konstruktion. Avvikelserna från vad som gäller nu hänför sig framför allt till inteckningshandlingens form och innehåll samt till sättet för upplåtelse av panträtt. Inteckningshandlingen föreslås sålunda ersatt av ett av inskrivningsmyndigheten utfärdat pantbrev, som inte utgör någon skuldförbindelse. Skuldförhållandet skall regleras enbart i omslagsrevers. Panträtten uppkommer genom att fastighetsägaren lämnar över pantbrevet till fordringshavaren som säkerhet för dennes fordran. Förslaget syftar till förenkling och ökad rättssäkerhet.

I 8—11 kap. tas upp regler om arrende. Endast bestämmelserna om jordbruksarrende, som återfinns dels i det för arrende gemensamma 8 kap., dels i 9 kap., innebär sakliga nyheter. Lagstadgat direkt besittningsskydd införs

vid jordbruksarrende i likhet med vad som tidigare har skett för bostadshyresgäster och bostadsarrendatorer. Besittningsskyddet föreslås i princip gälla hela arrendeområdet, alltså även de s. k. sidoarrendena. När det gäller andra jordbruksarrenden än gårdsarrenden skall dock besittningsskyddet gälla endast om arrendeavtalet slutits för längre tid än ett år. Om besittningsskyddet bryts på grund av att marken skall användas för annat ändamål än jordbruk, kan arrendatorn under vissa förutsättningar få ersättning för att han måste lämna arrendestället. Betydelsefulla nyheter föreslås i fråga om arrendeställets skick, underhåll, byggnadsskyldighet, fristående förbättringar och avräkning. Tvist om rätt till förlängning av avtalet för jordbruksarrendator, villkoren för fortsatt arrende eller om ersättning för vägrad förlängning föreslås skola prövas av en arrendenämnd, som består av lagfaren ordförande och två andra ledamöter. Förfarandet föreslås bli detsamma som gäller för de nya statliga hyresnämnderna. Även kanslimässigt föreslås att arrendenämnderna samordnas med hyresnämnderna. Arrendenämndens beslut skall i regel kunna klandras hos fastighetsdomstol. Vissa begränsningar föreslås i rätten att fullfölja talan mot domstolarnas avgöranden i sådana mål.

Den nya hyreslagen, som trädde i kraft den 1 januari 1969, föreslås med vissa smärre ändringar infogad som 12 kap. i jordabalken. Klander av hyresnämndernas beslut skall dock i fortsättningen ske vid fastighetsdomstol.

I 18 kap. tas bestämmelser upp om godtrosvärvarv beträffande fastighet eller rättighet i fastighet. Under vissa förutsättningar skall den som förvärvat en fastighet eller fått panträtt eller annan rättighet upplåten åt sig och därvid i god tro förlitat sig på överlåtarens resp. upplåtarens lagfart kunna göra ett godtrosvärvarv, dvs. förvävarens rätt får bestå trots att den som förfogat över fastigheten inte varit dess

Jordabalk, m. m.

rätte ägare. Den vars rätt får vika i nu angivna situationer skall kunna få ersättning av allmänna medel för sin förlust. Bestämmelserna, som utgör en principiell nyhet för svensk rätt, syftar till att stärka tilltron till fastighetsbokens innehåll.

Reglerna om inskrivningsväsendet i 19—23 kap. har moderniserats och systematiserats.

I lagförslaget var 9 kap. 14 § så lydande:

Kommer förlängning av arrendeavtal som omfattar bostad för arrendatorn ej till stånd på grund av att förhållande som avses i 8 § första stycket 5 eller 6 föreligger och skall marken efter avtalets upphörande användas för ändamål som kan antagas lämna väsentligt högre avkastning eller som kan tillgodose genom expropriation eller liknande tvångsförvärv, skall jordägaren till arrendatorn utge ett belopp som motsvarar den genomsnittliga arrendavgiften för ett år under den senaste arrendeperioden. Uppgår arrendatorns förlust på grund av att arrendeförhållandet upphör till högre belopp, skall jordägaren i stället i skälig omfattning ersätta förlusten, dock högst med belopp som motsvarar tre års arrendavgifter, beräknade så som nyss angivits.

Första stycket gäller ej, om det av särskilda skäl är obilligt mot jordägaren att han ålägges ersättningsskyldighet.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 1255 av herr *Alexanderson m. fl.* samt II: 1474 av herr *Wiklund* i Stockholm och fru *Anér*, i vilka motioner hemställdes

att riksdagen vid behandlingen av propositionen i den mån så vore möjligt vid utskottsbehandlingen måtte beakta de synpunkter som framfördes i

motionerna, »att vederbörande utskott utformar erforderlig lagtext där så kan bli nödvändigt; samt att riksdagen i övrigt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om skyndsam översyn av 4 kap. i den nya jordabalken»;

B. de likalydande motionerna I: 1256 av herrar *Thorsten Larsson* och *Olle Eriksson* samt II: 1470 av herr *Grebäck m. fl.*, i vilka motioner bl. a. hemställdes

att riksdagen vid sin behandling av propositionen måtte besluta:

1. att 9 kap. 2 § i det stycke som rörde arrendetiden för kommunala arrenden omarbetades och utformades i enlighet med arrendelagsutredningens förslag;

2. att 9 kap. 10 § gäves en sådan utformning att det klart framginge att avtalet måste ha sagts upp för att paragrafen skulle äga tillämpning;

5. att 9 kap. 26 § gäves i motionerna angiven lydelse;

C. de likalydande motionerna I: 1257 av herrar *Thorsten Larsson* och *Olle Eriksson* samt II: 1469 av herr *Grebäck*, i vilka motioner hemställdes

att riksdagen vid sin behandling av propositionen måtte besluta att 6 kap. 3 § gäves i motionerna angiven lydelse;

D. de likalydande motionerna I: 1259 av herr *Svenungsson* och II: 1468 av herr *Eliasson* i Moholm, i vilka motioner bl. a. hemställdes

att riksdagen måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till jordabalk med den ändringen att 9 kap. 2, 10 och 26 §§ erhöles i motionerna angiven lydelse;

E. motionen I: 1251 av herrar *Es-kilsson* och *Ingvar Andersson*;

F. motionen I: 1252 av herrar *Es-kilsson* och *Ingvar Andersson*, vari hemställdes

»att riksdagen måtte besluta att 9 kap. 14 § i förslaget till jordabalk icke antas»;

Jordabalk, m. m.

G. motionen I:1253 av herr *Hjorth*;

H. motionen I:1258 av herr *Skårman*;

I. motionen II:1452 av herr *Tobé*, vari hemställdes

att riksdagen vid behandlingen av propositionen »måtte beakta de iakttagelser som föranlett motionen samt att vederbörande utskott utformar erforderlig lagtext, där så kan bli erforderligt»;

J. motionen II:1464 av herr *Lundberg*, vari hemställdes

att riksdagen måtte besluta att avslå propositionen »samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en ny allsidig och förutsättningslös utredning om hur och på vad sätt juristutbildningen bör utformas för att motsvara de krav en demokrati måste ställa på lagstiftning och lagtillämpning för att likhet inför lag och rätt skall gälla; att utforma på vad sätt från kronan tagna mark- och naturvärden skall kunna återföras till kronan, med beaktande av att allemansrättigheterna icke inskränkes genom förstöring genom giftspridning eller på annat sätt; samt att spekulat i tomt-, mark-, vatten- och naturvärden i lag förbjudes»;

K. motionen II:1471 av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Elmstedt*;

L. motionen II:1472 av herr *Hedin*, vari hemställdes

att riksdagen måtte besluta att införa bestämmelser i jordbalken »som ger bostadsarrendator rätt att säga upp avtal och begära förlängning av avtalet på förändrade villkor och att därför 10 kap. 5 § ges samma utformning som 9 kap. 8 § i berört avseende»; samt

M. motionen II:1473 av herr *Tobé*, vari hemställdes

»att riksdagen beslutar införa reglerna i 17 § promulgationslagsförslaget till jordabalken som ett tredje stycke i förslaget till jordabalk 1 kap. 4 § eller göra motsvarande sakändring i jordabalksförslaget».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte avslå motionen II:1464;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionen II:1452, såvitt avsåge ändrad lydelse av 1 kap. 2 § i det vid propositionen 1970:20 fogade förslaget till jordabalk, antaga förslaget i nämnda del;

C. att riksdagen måtte med avslag på motionen II:1452, såvitt avsåge fråga om hänvisning till fastighetsbildningslagen i 1 kap. i förslaget till jordabalk, och motionen II:1473 antaga 1 kap. 1 samt 3—6 §§ i nämnda förslag;

D. att riksdagen måtte med avslag på motionen II:1452, såvitt däri yrkades att 3 kap. 3 § tredje stycket i förslaget till jordabalk skulle utgå, antaga 3 kap. 3 § i förslaget;

E. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I:1255 och II:1474, såvitt avsåge vittneskravet vid köp av fast egendom, och motionen I:1258 antaga 4 kap. 1 och 2 §§ i förslaget till jordabalk;

F. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I:1255 och II:1474 i de delar som ej omfattades av utskottets hemställan under E antaga 4 kap. 3—31 §§ i förslaget till jordabalk;

G. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I:1257 och II:1469 antaga 6 kap. 3 § i förslaget till jordabalk;

H. att riksdagen måtte med avslag på motionen I:1253, såvitt avsåge ändrad lydelse av 8 kap. 7 § i förslaget till jordabalk, antaga förslaget i nämnda del;

I. att riksdagen måtte avslå motionen II:1471, som avsåge utformningen av 9 kap. i förslaget till jordabalk;

J. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I:1256 och II:1470, såvitt avsåge yrkandet 1, samt motionerna I:1259 och II:1468, såvitt avsåge ändrad lydelse av 9 kap. 2 § i förslaget till jordabalk, antaga förslaget i nämnda del;

K. att riksdagen måtte med anledning av motionerna I:1256 och II:1470, såvitt avsåge yrkandet 2, samt motionerna I:1259 och II:1468, såvitt avsåge

Jordabalk, m. m.

ändrad lydelse av 9 kap. 10 § i förslaget till jordabalk, för sin del antaga föl-

jande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse av nämnda paragraf:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

9 kap.

10 §

Föreligger tvist om förlängning av *arrendeaftalet* eller om villkor för sådan förlängning, åligger det jordägaren att skriftligen meddela arrendatorn att denne, om han icke går med på att flytta, har att senast två månader efter det att han fått del av meddelandet hänskjuta tvisten till arrendenämnden. Meddelandet skall lämnas i den ordning som enligt 8 kap. 8 § gäller för uppsägning. Bestämmelsen i 8 kap. 8 § tredje stycket tredje punkten gäller dock ej.

Uppsäges arrendeaftal och föreligger tvist om förlängning av avtalet eller om ————— dock ej.

Om jordägaren ————— av avtalet.;

L. att riksdagen måtte med avslag på motionen I: 1252 antaga 9 kap. 14 § i förslaget till jordabalk;

M. att riksdagen måtte för sin del antaga av utskottet föreslagen lydelse av 9 kap. 17 § i förslaget till jordabalk;

N. att riksdagen måtte med avslag på motionen I: 1251 antaga 9 kap. 18 § i förslaget till jordabalk;

O. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge yrkandet 3, och motionerna I: 1259 och II: 1468, såvitt däri yrkades att 9 kap. 22 § i förslaget till jordabalk skulle utgå, antaga förslaget i nämnda del;

P. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge yrkandet 4, antaga 9 kap. 23 § i förslaget till jordabalk;

Q. att riksdagen måtte *dels* med bifall till motionerna I: 1256 och II: 1470 samt I: 1259 och II: 1468, samtliga såvitt avsåge 9 kap. 26 § första stycket i förslaget till jordabalk, *dels* med avslag på motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge 9 kap. 26 § fjärde stycket i förslaget, för sin del antaga följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse av 9 kap. 26 § i förslaget:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

9 kap.

26 §

Vid synen skall *i den mån det är påkallat med hänsyn till ändamålet med synen* undersökas allt som hör till arrendestället, såsom byggnader, trädgård, åker och äng, beteshagar, hägnader, diken, vägar, broar, brunnar och ledningar. Från synen får dock undantagas viss del av arrendestället, om

Vid synen skall undersökas allt ——— av synemännen.

Jordabalk, m. m.

(Kungl. Maj:ts förslag)

jordägaren och arrendatorn kommer överens om i vad mån brist skall tagas i beräkning och anteckning om överenskommelsen göras av synemännen.

Kan överenskommelse ————— bestämma ersättningen.

Synemännen får ————— eller biträde.

Över allt ————— dock ej;

R. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge yrkandet 6, och motionerna I: 1259 och II: 1468, såvitt avsåge ändrad lydelse av 9 kap. 27 § i förslaget till jordabalk, antaga förslaget i nämnda del;

S. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge yrkandet 7, och motionerna I: 1259 och II: 1468, såvitt avsåge ändrad lydelse av 9 kap. 28 § i förslaget till jordabalk, antaga förslaget i nämnda del;

(Utskottets förslag)

T. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge yrkandet 8, och motionerna I: 1259 och II: 1468, såvitt avsåge ändrad lydelse av 9 kap. 29 §, antaga förslaget i nämnda del;

U. att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 1472 för sin del antaga följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse av 10 kap. 5 § i förslaget till jordabalk:

(Kungl. Maj:ts förslag)

Om jordägaren uppsagt arrendeavtalet, har arrendatorn rätt till förlängning av avtalet, utom när

1. arrenderätten ————— upplösa arrendeförhållandet.

Om jordägarens ————— sådan förlängning;

V. att riksdagen måtte med avslag på motionen I: 1253, såvitt avsåge ändrad lydelse av 12 kap. 7 § i förslaget till jordabalk, antaga förslaget i nämnda del;

X. att riksdagen måtte för sin del antaga av utskottet föreslagen lydelse av 20 kap. 2 § i förslaget till jordabalk;

Y. att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1452, såvitt avsåge rubriken till 22 kap. i förslaget till jorda-

(Utskottets förslag)

10 kap.

5 §

Om jordägaren uppsagt arrendeavtalet eller om arrendatorn uppsagt avtalet enligt 3 § och i uppsägningen begärt förlängning av avtalet på ändrade villkor, har arrendatorn rätt till förlängning av antalet, utom när

balk, antaga förslaget i nämnda del;

Z. att riksdagen måtte dels med avslag på motionen II: 1452, såvitt avsåge uttrycket »relaxation» i 22 kap. 11 § i förslaget till jordabalk, dels med anledning av samma motion, såvitt avsåge ändrad lydelse av tredje stycket i nämnda paragraf, för sin del antaga följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse av 22 kap. 11 § i förslaget:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

22 kap.

11 §

Gemensam inteckning — — — — — pantbrevets innehavare.

Svarar fastigheterna — — — — — andra fastigheterna.

I fastighet, som bildats genom avstyckning av område vilket förvärvats av kommun för att ingå i *gata eller annan* allmän plats inom stadsplan eller byggnadsplan, får på begäran av kommunen relaxation ske utan hinder av bestämmelserna i första stycket om att för relaxation fordras medgivande av fastighetsägare och rättighetshavare, om sannolika skäl föreligger för att områdets värde uppgår till högst två procent av den odelade fastighetens värde och relaxationen är väsentligen utan betydelse för fastighetsägarnas och rättighetshavarnas rätt.

I fastighet, — — — ingå i allmän plats — — — rättighetshavarnas rätt.;

Å. att riksdagen måtte för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till slutbestämmelse att fogas till förslaget till jordabalk;

Å. att riksdagen måtte — med förklaring att förslaget till jordabalk icke kunnat antagas oförändrat — antaga lagförslaget — utom såvitt avsåge 8 kap. 17 §, 18 § och 26 § andra stycket, 9 kap. 30 § och 35 § andra stycket, 12 kap. 31 §, 35 § och 61 § andra stycket samt 23 kap. 6 §, vilka bestämmelser icke behandlades av utskottet i förevarande ärende — i de delar som ej avsåges med utskottets hemställan under B—H och J—Z; samt

Ö. att motionen II:1452 i vad den ej kunde anses besvarad genom vad utskottet anfört och hemställt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer och ett särskilt yttrande hade avgivits enligt följande.

Reservationer

Vid C i utskottets hemställan

I. av herrar *Skärman* (fp), *Ferdinand Nilsson* (cp), *Grebäck* (cp), *Tobé* (fp)

och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte *dels* med avslag på motionen II:1452, såvitt avsåge fråga om hänvisning till fastighetsbildningslagen i 1 kap. i förslaget till jordabalk, antaga 1 kap. 1, 3 och 6 §§ i det genom propositionen framlagda förslaget, varvid 6 § skulle betecknas som 7 §, *dels* med anledning av motionen II:1473 för sin del antaga av reservationerna föreslagen lydelse av 1 kap. 4—6 §§ i förslaget till jordabalk, innebärande att bestämmelserna i 17 § i det genom propositionen 1970:145 — behandlad i tredje lagutskottets utlåtande nr 81 — framlagda förs'aget till promulgationslag om rätta sträckningen av gräns som tillkommit genom överlåtelse av jord fördes över till 4 § i förevarande kapitel och att bestämmelserna i 18 § i nyssnämnda förslag om gränshävd toges upp som en ny paragraf närmast efter 4 §;

Vid E i utskottets hemställan

II. av herr *Ernulf* (fp), utan angivet yrkande;

Jordabalk, m. m.

Vid F i utskottets hemställan

III. av herrar *Ebbe Ohlsson* (m), *Ernulf* (fp), *Skårman* (fp), *Tobé* (fp) och *Hedin* (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

dels att motionerna I:1255 och II:1474, såvitt avsåge fråga om verkan av att oriktig uppgift om köpeskillingen lämnades i köpehandling, måtte få anses besvarade med vad reservanterna anført, *dels* att riksdagen måtte med avslag på samma motioner i de delar som icke omfattades av utskottets hemställan under E och som icke nämnts i utlåtandet antaga 4 kap. 3—31 §§ i förslaget till jordabalk; och innebar reservanternas hemställan att de icke kunde ansluta sig till departementschefens uttalande om verkan av att i köpehandlingen oriktig uppgift lämnades om köpeskillingens storlek utan i stället förordade, att det överlämnades åt rättstillämpningen att med utgångspunkt i nuvarande praxis lösa frågan om verkan av en sådan oriktig uppgift;

Vid G i utskottets hemställan

IV. av herrar *Ferdinand Nilsson*,

(Kungl. Maj:ts förslag)

9 kap.

2 §

Avtal om ————— fem år.

Omfattar arrende för viss tid bostad för arrendatorn, skall arrendetiden utgöra minst fem år eller, om jordägaren är kommun, minst ett år. Har avtal träffats för kortare tid, gäller det för den nu angivna minsta tiden. Om arrendenämnden godkänt avtalet i denna del, gäller det dock för den överenskomna tiden.

Förbehåll om ————— av arrendenämnden.

Vid L i utskottets hemställan

VI. av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Hedin* (båda m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med anledning av

Grebäck och *Josefson* i *Arrie* (samtliga cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med anledning av motionerna I:1257 och II:1469 för sin del antaga av reservanterna förslagen lydelse av 6 kap. 3 § i förslaget till jordabalk, innebärande viss begränsning i företrädesrätten till betalning för fordran som är förenad med panträtt i fastighet;

Vid J i utskottets hemställan

V. av herrar *Ebbe Ohlsson* (m), *Ernulf* (fp), *Ferdinand Nilsson* (cp), *Grebäck* (cp), *Tobé* (fp), *Hedin* (m) och *Josefson* i *Arrie* (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med anledning av motionerna I:1256 och II:1470, såvitt avsåge yrkandet 1, samt motionerna I:1259 och II:1468, såvitt avsåge ändrad lydelse av 9 kap. 2 § i förslaget till jordabalk, för sin del antaga följande såsom reservanternas förslag betecknade lydelse av nyssnämnda paragraf:

(Reservanternas förslag)

Omfattar arrende ————— är kommun och arrendestället till större delen ligger inom fastställd stadsplan eller byggnadsplan, minst ett ————— överenskomna tiden.

motionen I:1252 *dels*, med avslag på propositionen i motsvarande del, icke antaga 9 kap. 14 § i förslaget till jordabalk, *dels* antaga av reservanterna förslagen lydelse av 9 kap. 13 och 14 §§ i

Jordabalk, m. m.

nämnda lagförslag samt — med de jämkningar som föranleddes av vad reservanterna anfört — 8 kap. 28, 30, 31 och 33 §§ samt 10 kap. 6 § i förslaget;

Särskilt yttrande

av herr *Skärman* (fp) beträffande formkravet vid fastighetsköp.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 81

Genom en den 29 juni 1970 dagtecknad proposition, nr 145, som hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade lagförslag, avseende övergångs- och följdlagstiftning till den nya jordabalken.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

Den nya jordabalken (prop. 1970: 20) föreslås genom särskild promulgationslag träda i kraft den 1 januari 1972. Vidare föreslås att bl. a. jordabalken i 1734 års lag och de lagar som kommit att träda i stället för den äldre balken upphävs. Till grund för promulgationslagen ligger de allmänna övergångsprinciperna att den materiella regleringen i ny lag normalt äger giltighet endast i fråga om sådana rättsförhållanden som uppkommit efter den nya lagens ikraftträdande, medan däremot på det processuella området de nya bestämmelserna blir tillämpliga på förfaranden som äger rum efter ikraftträdandet även om förfarandet rör äldre förhållanden. Från dessa grundsatser görs vissa rätt betydelsefulla undantag. Övergångsbestämmelserna till den nya jordabalken är därför förhållandevis omfattande.

Utöver promulgationslagen framläggs förslag till nya lagar, som avses träda i kraft samtidigt med den nya jordabalken. För att förhindra uppkomsten av irreguljär fastighetsbildning på

grund av vissa associationsrättsliga förvärv föreslås sålunda i en särskild lag bestämmelser som kan sägas utgöra ett komplement till reglerna i 4 kap. jordabalken om köp av del av fastighet. I en annan ny lag föreslås bestämmelser om preklusion i vissa fall av inteckningar i fastigheter, som avsöndrats eller avstyckats från samfällid mark före den nya balkens ikraftträdande. Lagen skall ses mot bakgrund av det förbud mot inteckning i andel av fastighet, som föreslås gälla enligt 22 kap. 2 § andra stycket jordabalken. Vidare framläggs förslag till en särskild lag, i vilken arrende- och hyresnämndernas verksamhet regleras. Lagen knyter nära an till den nuvarande lagen om hyresnämnder och ersätter denna.

Flertalet förslag som läggs fram i propositionen avser ändringar i gällande författningar. Åtskilliga av dessa ändringar hänger samman med att panträtten i fast egendom getts en ny juridisk konstruktion i jordabalken. Också i övrigt är de föreslagna ändringarna väsentligen av rent lagteknisk natur.

Utskottet hade i samband med propositionen behandlat följande motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 1267 av herr *Nils-Eric Gustafsson* samt II: 1476 av herrar *Grebäck* och *Josefson* i Arrie, i vilka motioner hemställdes

att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte besluta att 3 § lagen om arrendenämnder och hyresnämnder gäves i motionerna föreslagen lydelse;

B. motionen I: 1266 av herr *Skärman*, vari bl. a. hemställdes

att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte i fråga om förslaget till lag om införande av nya jordabalken besluta

1. att rätta den uppenbara felskrivningen i 16 § första stycket av »inomu

Jordabalk, m. m.

tio år före balkens ikraftträdande» till »inom tio år efter balkens ikraftträdande»;

3. att 17 och 18 §§ överflyttades till 1 kap. jordabalken;

samt att vederbörande utskott utförde erforderliga ändringar av lagtexten;

C. motionen II:1494 av herr *Lundberg*, vari hemställdes

att riksdagen måtte besluta avslå propositionen; samt

D. motionen II:1495 av herr *Tobé*, vari bl. a. hemställdes

att riksdagen måtte besluta att 17 § förslaget till lag om införande av nya jordabalken skulle utgå.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte avslå motionen II:1494;

B. att riksdagen måtte *dels* med bifall till motionen I:1266, såvitt avsåge yrkandet 1, *dels* med avslag på samma

motion, såvitt avsåge yrkandet 2, för sin del antaga av utskottet föreslagen lydelse av 16 § i förslaget till lag om införande av nya jordabalken;

C. att riksdagen måtte med avslag på motionen I:1266, såvitt avsåge yrkandet 3, och motionen II:1495, såvitt däri yrkades att 17 § i förslaget till lag om införande av nya jordabalken skulle utgå, och med förklaring tillika, att nämnda lagförslag icke kunnat antagas oförändrat, antaga förslaget i de delar som ej omfattades av utskottets hemställan under B;

D. att motionen II:1495 i de delar som ej omfattades av utskottets hemställan under C icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att riksdagen måtte med anledning av motionerna I:1267 och II:1476 för sin del antaga följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse av 3 § i förslaget till lag om arrendenämnder och hyresnämnder:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

3 §

För varje ————— andra ledamöter.

Innan annan ledamot än ordförande förordnas, skall sådan riksorganisation av jordägare eller arrendatorer som med hänsyn till medlemsantal, verksamhet och övriga omständigheter kan anses väl företräda den intressegrupp som det är fråga om beredas tillfälle att avge förslag.

Till tjänstgöring ————— finner lämpligast;

F. att riksdagen måtte — med förklaring att förslaget till lag om arrendenämnder och hyresnämnder icke kunnat antagas oförändrat — antaga nämnda förslag i de delar som ej omfattades av utskottets hemställan under E;

G. att riksdagen måtte antaga övriga i propositionen framlagda lagförslag; samt

H. att riksdagen måtte för sin del an-

taga av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i miljöskyddslagen (1969:387).

Reservationer hade avgivits

Vid C i utskottets hemställan

I. (under förutsättning att reservationen vid C i utskottets hemställan i utlåtande 1970:80 vunne bifall)

av herrar *Skärman* (fp), *Ferdinand*

Jordabalk, m. m.

Nilsson (cp), *Grebäck* (cp), *Tobé* (fp) och *Josefson* i *Arrie* (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte *dels* med förklaring att förslaget till lag om införande av nya jordabalken icke kunnat antagas oförändrat, *dels* med anledning av motionen I:1266, såvitt avsåge yrkandet 3, och motionen II:1495, såvitt däri yrkades att 17 § i nämnda lagförslag skulle utgå, *dels* med avslag på propositionen, såvitt avsåge 17 och 18 §§ i förslaget, antaga 1—15 §§ och 19—62 §§ i förslaget med beteckningarna 1—60 §§ och med de ändringar av förekommande hänvisningar som vore påkallade av omnumreringen;

II. (under förutsättning att reservationen vid L i utskottets hemställan i utlåtande 1970: 80 vunno bifall)

av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Hedin* (båda m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med avslag på motionen I:1266, såvitt avsåge yrkandet 3, och motionen II:1495, såvitt däri yrkades att 17 § i förslaget till lag om införande av jordabalken skulle utgå, och med förklaring tillika, att nämnda lagförslag icke kunnat antagas oförändrat *dels* antaga 1—15, 17—39 och 42—62 §§ i nämnda förslag, *dels* antaga av reservanterna föreslagen lydelse av 40 och 41 §§ i förslaget;

Vid F i utskottets hemställan

III. (under förutsättning att reservationen vid L i utskottets hemställan i utlåtande 1970: 80 vunno bifall)

av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Hedin* (båda m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte — med förklaring att förslaget till lag om arrendenämnder och hyresnämnder icke kunnat antagas oförändrat — *dels* antaga 2, 4—13 och 15—27 §§ i nämnda förslag jämte föreslagna övergångsbestämmelser, *dels*, med avslag på propositionen i motsvarande del, icke antaga 28 §

i förslaget, *dels* antaga av reservanterna föreslagen lydelse av 1 och 14 §§ i förevarande förslag;

Vid G i utskottets hemställan

IV. (under förutsättning att reservationen vid L i utskottets hemställan i utlåtande 1970: 80 vunno bifall)

av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Hedin* (båda m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte antaga *dels* av reservanterna föreslagen lydelse av 5 § i förslaget till ändring i lagen (1957: 390) om fiskearrenden, *dels* — med förklaring att nämnda lagförslag icke kunnat oförändrat antagas — förslaget i övriga delar, *dels* övriga i propositionen framlagda förslag som ej omfattades av utskottets hemställan under B—C och E—F.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 82

Genom propositionerna nr 20 — redovisad under tredje lagutskottets utlåtande nr 80 — nr 142, nr 146 och nr 158 hade Kungl. Maj:t under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll föreslagit riksdagen att antaga i nu förevarande utlåtande angivna lagförslag.

Utskottet hade i samband med propositionerna behandlat de i anledning av propositionen nr 146 väckta motionerna I:1282 av herrar *Alexanderson* och *Skårman* samt II:1496 av herr *Wiklund* i Stockholm och fru *Anér*.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte antaga det genom propositionen 1970:142 framlagda förslaget till lag om retentionsrätt för fordran hos hotellgäst;

B. att riksdagen måtte med avslag på propositionen 1970:20, såvitt avsåge 8 kap. 17 § och 18 § första stycket, 9 kap. 30 § första stycket och 12 kap. 31 § i förslaget till jordabalk, antaga, med an-

Jordabalk, m. m.

ledning av propositionerna 1970:20 och 1970:142, 8 kap. 17 och 18 §§, 9 kap. 30 § och 12 kap. 31 § jordabalksförslaget i av utskottet föreslagen lydelse;

C. att riksdagen måtte med avslag på propositionen 1970:20, såvitt avsåge 8 kap. 26 § andra stycket och 12 kap. 61 § andra stycket i förslaget till jordabalk, antaga det i propositionen 1970:142 framlagda förslaget att jordabalken icke skulle upptaga någon motsvarighet till nämnda bestämmelser;

D. att riksdagen måtte med avslag på propositionen 1970:20, såvitt avsåge 9 kap. 35 § andra stycket i förslaget till jordabalk, för sin del besluta att jordabalken icke skulle upptaga någon motsvarighet till nämnda bestämmelse;

E. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I:1282 och II:1496 *dels* antaga det genom propositionen 1970:146 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1907:36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, *dels* — tillika med avslag på propositionen 1970:20, såvitt avsåge 12 kap. 35 § första stycket i förslaget till jordabalk — antaga, med anledning av propositionerna 1970:20 och 1970:146, 12 kap. 35 § jordabalksförslaget i av utskottet föreslagen lydelse; samt

F. att riksdagen måtte med anledning av propositionerna 1970:20 och 1970:158 antaga 23 kap. 6 § i förslaget till jordabalk i av utskottet föreslagen lydelse.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herr *Ernulf* (fp) med anledning av propositionen 1970:146.

Vad utskottet hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *GEIJER*:

Herr talman! Det förslag till ny jordabalk som i dag ligger på riksdagens bord är slutresultatet av ett lagstiftningsarbete som har pågått under lång tid. Redan i början av 1800-talet ansågs tiden vara mogen för att ersätta

jordabalken i 1734 års lag med en ny. Ända sedan dess har arbetet i detta syfte pågått, men inte förrän nu står tanken inför sitt förverkligande.

Det arbete som i tidigare skeden har lagts ned på jordabalksrevisionen har ingalunda varit resultatlöst. Under årens lopp har många partiella reformer av större eller mindre räckvidd företagits. 1875 genomfördes den ännu gällande lagstiftningen om lagfart och inteckning. 1907 fick vi nya lagar om nyttjanderätt och servitut. 1912 gjordes viktiga ändringar på panträttsområdet. En genomgripande reform av inskrivningsväsendet ägde rum 1932. Reglerna om hyra och arrende ändrades i väsentliga avseenden 1939 och 1943, och 1953 reformerades tomträttsinstitutet. Dessa och andra partiella reformer har lett till att vad som nu finns kvar av jordabalken i 1734 års lag inte är mer än ett fåtal paragrafer. Den nya balken innebär till stora delar en samlad kodifikation av regler som redan gäller enligt olika lagar eller som har utbildats i rättspraxis. Men förslaget innehåller också viktiga sakliga nyheter. 1968 års reformer av lagstiftningen om hyra samt bostads- och anläggningsarrende följs nu av en motsvarande reform i fråga om jordbruksarrende. Denna innebär bl. a. att jordbruksarrendator tillförsäkras lagstadgat direkt besittningsskydd. De centrala frågorna om fastighetsköpet regleras utförligt. De för fastighetskrediten grundläggande reglerna om panträthen får en ny rättslig konstruktion. Skyddet för den som i god tro har förvärvat rätt till fast egendom förstärks, och staten ikläder sig ett ekonomiskt ansvar mot den som lider förlust till följd av att annan gör ett godtrosförvärv.

Med tillfredsställelse har jag noterat att tredje lagutskottet vid sin omsorgsfulla granskning av det mycket omfattande lagverket inte har funnit anledning till anmärkningar mer än på några få punkter.

Jordabalk, m. m.

Den nya jordabalken föreslås träda i kraft den 1 januari 1972. Tidigare i år har riksdagen beslutat om en ny fastighetsbildningslag som är avsedd att träda i kraft samma dag. Tillsammans innebär dessa båda stora lagverk en tidsenlig rättslig reglering på ett område som är av central betydelse i det moderna samhället.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Redan i den gamla Upplandslagen av 1296 konstaterades det att ingen mänsklig lag i längden kan följa med livets skiften. Det kommer en tid med nya former, främmande och oförutsedda för de tider då lagen blev till, och då är lagen för gammal eller som det heter i konungens stadfästelsebrev till Upplandslagen att man finner mycket i de gamla lagar med få ord sagt och ej så klara som saken tarvar, varför i sådana fall förändringar måste göras så att en del blir avskaffat och en del blir klarare uttryckt och en del måste alldeles nyskapas. Dock borde icke utan skäl en gammal lag omskiftas och inte mot skäl och rätt nyskiftas.

Innebörden i dessa kloka ord torde än i dag ha full giltighet. Om riksdagen med anledning av propositionerna nr 20, 142, 145, 146 och 158 beslutar enligt regeringens förslag att upphäva jordabalken i 1734 års lag och ersätta den med en ny jordabalk, sätts därmed punkt för ett långt skede i den svenska rättshistorien.

Tiden har sedan länge varit mogen för en reform. Undan för undan har allseda lagens tillkomst den ena delen efter den andra brutits ur balken och ersatts med fristående lagar och andra författningar. Förslaget till jordabalk innebär en anpassning av den civilrättsliga fastighetslagstiftningen till vår tids förhållanden både vad gäller innehåll och form. Den är uppdelad på två avdelningar. Den första har rubriken Rättsförhållanden rörande fast egen-

dom och den andra Inskrivningsväsendet.

Första avdelningen börjar med ett kapitel om fastigheten och dess gränser. Nästa kapitel fortsätter med bestämmelser om vad som hör till fastigheten. Detta överensstämmer praktiskt taget med nuvarande lagbestämmelser om vad som räknas som fast egendom.

I 3 kap. regleras rättsförhållandena mellan grannar. I 4 kap., som är ett av de mest betydelsefulla i balken och bär rubriken Köp, byte och gåva, återfinns bestämmelser om fastighetsöverlåtelsernas form och innebörd. Verkan av att klandertalan bifalls behandlas i 5 kap. I 6 kap. kommer de på ett nytt sätt konstruerade bestämmelserna om panträtt i fast egendom, som helt skiljer sig från bestämmelserna i gällande rätt. Om detta innebär en förbättring får väl framtiden utvisa. Åtminstone förefaller det mig som om konsekvenserna av denna nya konstruktion vore mycket svåra att överblicka, inte minst med hänsyn till att förslaget om ny lagstiftning om exekution i fast egendom inte föreligger i slutligt skick.

I 7—15 kap. behandlas övriga begränsade sakrätter i fast egendom med panträtt, såsom arrende, hyra och tomt rätt, servitut och rätt till elektrisk kraft. Regler om hävd, om företräde på grund av inskrivning och om godtrosvärv på grund av inskrivning m. m. behandlas i de återstående kapitlen i balkens första avdelning.

I den andra avdelningen av jordabalken avhandlas inskrivningsväsendet. De inledande kapitlen innehåller allmänna bestämmelser om inskrivning och om inskrivningsväsendet. I de följande kapitlen behandlas de olika formerna av inskrivning, nämligen lagfart, inskrivning av tomt rätt, in-teckning och inskrivning av annan rättighet.

Jag skall i fortsättningen så kortfattat som möjligt beröra några av de viktigaste bestämmelser i den nya jordabalken som avviker från nu gällan-

Jordabalk, m. m.

de regler och praxis. I vad först gäller formen för fastighetsköp har vissa betydelsefulla förändringar föreslagits. Enligt den äldre jordabalken gäller bestämda formkrav. Köp av fast egendom skall ske skriftligen med två vittnen och köpehandlingen skall innehålla samtliga villkor för köpet. Muntliga eller skriftliga överenskommelser vid sidan om köpehandlingen har i princip inte ansetts giltiga. Under tidernas lopp har emellertid dessa formkrav luckrats upp. Liksom hittills skall enligt förslaget skriftlig köpehandling upprättas med innehåll att säljaren överlåter fastigheten på köparen. Vidare måste köpeskillingen vara angiven. Köpehandlingen skall skrivas under av både säljaren och köparen. Hittills har det som bekant räckt med säljarens namnunderskrift, även om det varit vanligt att både säljare och köpare skrivit under köpehandlingen. Utan bådas namnunderskrift kan således inte i fortsättningen något giltigt köp komma till stånd. Bevittning är däremot inte nödvändig för att köpet skall bli giltigt, men underlättar sökandet av lagfart. En följd av förslaget formkrav är att ett s. k. köpebrev måste vara undertecknat även av köparen. Enligt jordabalksförslaget behöver inte alla villkor finnas angivna, utan även det som parterna vid sidan om muntligt eller skriftligt kommit överens om blir i princip bindande för dem.

En betydelsefull förändring beträffande villkoren vid köp föreslås i balken. Den uppdelning av köpevillkoren i tillåtna och otillåtna villkor som görs i gällande rätt slopas. Köpet får dock inte hållas svävande hur länge som helst. Gränsen föreslås satt till två år. Om överenskommelse träffas om längre tid är köpet ogiltigt från början. Anges inte tidslängden i avtalet, skall avtalet anses avse två års frist.

Hittills har i princip gällt att fastigheten överlåts i befintligt skick och att säljaren ansvarar för fastighets fak-

tiska beskaffenhet endast om han gjort en utfästelse härom i köpehandlingen. Enligt det nu föreliggande förslaget vidgas säljarens ansvar. Han får i fortsättningen svara för både vad han skriftligen och vad han muntligen har utfäst i fråga om fastighetens beskaffenhet liksom också för vad köparen med hänsyn till omständigheterna vid köpet haft anledning att räkna med. De nya bestämmelserna i 4 kap. kommer på ett undantag när att tillämpas på köp som sker efter den 1 januari 1972.

Såsom jag inledningsvis nämnde är panträtten i lagförslaget uppbyggd på ett helt annat sätt än i gällande rätt. Hittills har gällt att fastighetsägaren på ett skriftligt fordringsbevis lämnat ett medgivande till inteckning i sin fastighet och att panträtten uppkommer i och med att inteckningen beviljas. Enligt förslaget skall inskrivningsmyndighet på ansökan av fastighetsägaren utfärda ett pantbrev. När fastighetsägaren sedan överlämnar detta till fordringshavaren uppkommer panträtten. Panträtt kan upplåtas också till säkerhet för muntlig fordran. I ansökan om pantbrev skall anges dels det penningbelopp på vilket inteckning i fastighetsboken och därmed pantbrevet skall lyda, dels den fastighet det gäller.

Panträttens nya utformning innebär att endast fastighetsägaren kan upplåta panträtt. Upplåtelse kan sålunda inte ske av annan bara därför att denne råkar inneha ett pantbrev. Borgenär i god tro är dock alltid skyddad om pantsättaren kan åberopa sig på lagfart.

Borgenär som har panträtt för sin fordran får vid fördelning av medel mellan rättsägare i fastigheten, t. ex. vid exekutiv försäljning, betalning för sin kapitalfordran med pantbrevets belopp under förutsättning att förmånsrättsläget är sådant att pantbrevet täcks av de pengar som skall fördelas. Hans krav på ränta, indrivningskostnader m. m. skall kunna täckas av ett särskilt tillägg som uttas utöver det belopp som

Jordabalk, m. m.

pantbrevet upptar. Tillägget uppgår till 15 procent av pantbrevets belopp jämte 6 procent årlig ränta räknat från utmätningsdagen eller motsvarande dag.

Kapitalfordran får tas ut enbart ur pantbrevets belopp och alltså inte ur tillägget. Ränta och tillägg skall också i första hand tas ur pantbrevets belopp; först i den mån borgenärens totala fordran understiger pantbrevets belopp kan den som fått panträtt upplåten åt sig i andra hand få någon betalning. Vidare bör observeras att frågan om vilken ränta och förfallotid som skall gälla inte påverkas av pantbrevets innehåll utan är beroende av vad som anges i låneavtalet.

Som jag har framhållit innebär förslaget om en ny panträttskonstruktion en ganska genomgripande förändring av gällande förhållanden på panträttsens område. I detta sammanhang vill jag något beröra den vid G i utskottets hemställan i utlåtande nr 80 fogade reservationen IV av herr Ferdinand Nilsson, herr Josefson i Arrie och mig. Reservationen är ett uttryck för den oro vi känner inför de svårigheter som kan väntas uppstå, om det nya panträttssystemet godtas av riksdagen, för i synnerhet mindre företagare inom jordbruk, hantverk och småindustri då det gäller att utnyttja befintligt överhypotek som inte tagits i anspråk för bottenlån genom att belåna det i andra eller tredje hand. Vi föreslår därför en omkonstruktion av 6 kap. 3 § i förslaget till jordabalk som enligt vår mening på ett smidigare och enklare sätt skulle göra det möjligt att utnyttja ett överhypotek. Det i propositionen framlagda förslaget i denna del kommer att försvåra detta, och det tycker vi är beklagligt med tanke på den stora betydelse som denna lånemöjlighet har, särskilt för den stora gruppen jordbrukare eller andra småföretagare, då de skall skaffa sig rörelsekredit för effektivisering av sina företag.

I övrigt ber jag att få hänvisa till

reservationens motivering och till det med ledning av denna utformade lagförslaget.

De nya panträttsreglerna avses att, så långt det låter sig göra, få slå igenom på äldre förhållanden, och äldre inteckningshandlingar skall även utgöra pantbrev i det nya systemet. Avsteg från den nämnda grundsatsen har dock måst göras. Sålunda tillerkännes rättsägare i fastigheten rätt att vid fördelning av medel som inträffar inom fem år från ikraftträdandet begära att äldre regler skall tillämpas vid fördelningen. Detta gäller även om pantsättningen skett efter ikraftträdandet men bara om en äldre inteckningshandling används. Det betyder i sin tur bl. a. att den intecknade räntan får betydelse under en femårsfrist efter balkens ikraftträdande. Ytterligare modifierade regler föreslås.

Jordabalksförslaget innehåller också bestämmelser om jordbruksarrende, bostadsarrende, anläggningsarrende och lägenhetsarrende.

I fråga om jordbruksarrende föreslås en hel del sakliga nyheter av betydelse. Sålunda införs besittningsskydd för jordbruksarrendatorer av samma slag som redan gäller för bostadshyresgäster och bostadsarrendatorer. Besittningsskyddet föreslås gälla sådana arrenden som omfattar bostad åt arrendatorn liksom också s. k. sidoarrenden, om arrendetiden överstiger ett år.

Gällande arrendelagbestämmelser om underhåll av arrendeställe och jordägarens byggnadsskyldighet reformeras enligt förslaget. En betydelsefull nyhet är att arrendeavgiften vid alla slags jordbruksarrenden skall kunna göras rörlig. Behandlingen av arrendetvister kommer att handläggas på ett nytt sätt. Vidare skall arrendenämnder inrättas efter samma principer som gäller för de statliga hyresnämnderna.

De reservationer som berör de föreslagna arrendebestämmelserna kommer att behandlas av andra talare, varför

Jordabalk, m. m.

jag i detta sammanhang avstår från att kommentera dessa reservationer.

Vad beträffar de föreslagna bestämmelserna om hyra och tomträtt överensstämmer dessa i sak så gott som helt och hållet med gällande hyreslag såsom denna utformades vid 1969 års hyreslagsreform respektive i 4 kap. nyttjanderättslagen.

Inte heller i fråga om servitut föreslås några större ändringar. Några bestämmelser om ändring eller upphävande av servitut föreslås inte i jordabalken. I stället hänvisas till fastighetsbildningslagens regler härom.

Ytterligare en nyhet i jordabalken är värd att observeras, nämligen reglerna om godtrosvärv på grund av inskrivning. Det viktigaste i detta sammanhang är att om någon i god tro gör ett förvärv av en fastighet i den föreställningen att uppgiften i fastighetsboken om fastighetsägaren är riktig, så blir rättshandlingen gällande, även om det senare skulle visa sig att någon annan var fastighetens rätte ägare. En förutsättning för att godtrosvärv skall komma i fråga är, frånsett visst undantag, bl. a. att lagfart beviljats för den med vilken rättshandlingen företas före förvärvet.

Bestämmelserna om inskrivningsväsendet i andra avdelningen i jordabalken överensstämmer i stort sett med de regler som hittills funnits. En del ändringar föreslås dock. Nya regler kommer att gälla för rättelse i fastighetsbok eller tomträttsbok och om rätt till ersättning av staten för förlust till följd av fel eller försummelse av inskrivningsmyndighet.

Som bekant står hela inskrivningsväsendet inför en genomgripande reform som berör såväl organisation som inskrivningsrutiner. Automatisk databehandling avses att införas både på inskrivnings- och fastighetsregisterområdena. Avsikten är att inom varje län skall finnas en inskrivningsmyndighet som är knuten till viss tingsrätt. I sam-

band med att ADB införs lär åtskilliga av bestämmelserna i andra avdelningen av jordabalken komma att ändras.

Proposition nr 145 innehåller förslag till övergångsbestämmelser och annan följdlagstiftning till den nya balken. Det ligger i sakens natur att övergångsbestämmelserna blivit både tämligen komplicerade och omfattande. De bygger på allmänt vedertagna grundsatser i fråga om ny lags tillämpning i tiden. Den nya balken berör åtskilliga rättsområden, och även följdlagstiftningen i övrigt har därför blivit ganska omfattande. I propositioner som lagts fram efter proposition nr 20 med förslag till jordabalk föreslås ändringar i nämnda förslag. I stor utsträckning är det fråga om följdändringar i ny lagstiftning inom andra rättsområden. Jag avser då närmast det tidigare i dag behandlade förslaget till förmånsrättslag. Helt fristående är dock förslaget om utvidgad bytesrätt för bostadshyresgäster. Efter som detta förslag kommer att behandlas av andra talare avser jag inte att nu gå närmare in på det.

I detta sammanhang skall slutligen nämnas att jordabalken och dess följdlagstiftning föreslås träda i kraft den 1 januari 1972.

Med dessa ord har jag försökt ge en antydan om vad den föreslagna lagstiftningen på jordabalkens ämnesområde innehåller. Tyngdpunkten har lagts på nyheter som jag bedömt vara av särskild betydelse för oss vanliga människor i samhället. Det är givet att det finns mycket mera att säga om den föreslagna lagstiftningen, men en närmare kommentar av förslagen skulle förlänga mitt anförande alltför mycket. Jag ber i stället att härutinnan få hänvisa till propositionerna och utskottsutlåtandena.

Herr talman! Jag skulle vilja avsluta med att understryka vad utskottet anfört i fråga om jordabalksförslaget, nämligen att det omfattande lagstiftningsarbete som i olika skeden ned-

Jordabalk, m. m.

lagts för förverkligandet av tanken på en ny jordabalk är värt det högsta erkännande.

Herr talman! I motion II:1464 av herr Lundberg yrkas att riksdagen beslutar avslå proposition nr 20 med förslag till jordabalk.

Utskottet framhåller att motionen till övervägande del återger uttalanden i skilda sammanhang från olika tider och att innehållet i motionen är svåröverskådligt. Utskottet har icke av den argumentering herr Lundberg i sin motion använder för sitt avslagsyrkande kunnat övertygas om att propositionen bör avslås. Då jag inte heller tror att jag har några möjligheter att påverka herr Lundbergs uppfattning avstår jag från att närmare diskutera hans motion.

I en följdmotion, nämligen motionen II:1494, yrkar herr Lundberg avslag också på proposition nr 145 med förslag till lag om införande av nya jordabalken.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna I, IV och V i utskottets utlåtande nr 80 och, under förutsättning av bifall till reservationen I, också bifall till reservationen I i utskottets utlåtande nr 81 och i övrigt till utskottets hemställan i utlåtandena nr 80, 81 och 82.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Genom dagens behandling av jordabalkspropositionen nr 20 och följdpropositioner avslutas ett jättearbete inom svensk lagstiftning. Det är all aktning värt, och det kan väntas bli bestående i sina huvuddelar för lång tid framåt.

Utskottets utlåtande innehåller också några berömmande ord, och i dem vill jag rent allmänt instämma. Men, herr talman, det har inte varit lätt för utskottet att få ett grepp om detta förslag. När jag nyss kom in i kammaren med de fyra tunga böckerna på över 2 000 sidor och därtill de tre mindre propositionerna, frågade en av kam-

marledamöterna mig: »Tänker du flytta?» Så mycket skall man emellertid ha med sig, om man skall kunna följa det här ärendet. Och sambandet med fastighetsbildningslagen, som riksdagen antog under vårsessionen, gör att även det materialet på 1 000—1 500 sidor måste behärskas. Detta är helt orimligt.

Jag vill starkt ifrågasätta, om det inte skulle gå att presentera en så omfattande proposition på ett mera lättsmält sätt. För min del har jag haft den allra största nytta av den tidigare här i kammaren diskuterade jordabalksutgåvan i en samlad volym på 326 sidor. Där får man de fem propositionernas förslag till lagtext och en kortfattad kommentar till varje kapitel med en summering — också för varje kapitel — av vilka nyheter som föreslås.

Jag vill alltså vädja till justitieministern eller den som för hans räkning lyssnar på den här debatten eller läser protokollet efteråt att aldrig mera presentera stora lagförslag på det otympliga sätt som nu har skett, utan att en mera kortfattad version samtidigt lämnas över för att underlätta utskotts- och riksdagsbehandling. Det fullständiga materialet skulle då kunna utnyttjas som en källa för dokumentation när så påfordras.

Då jag studerat jordabalkspropositionen har jag självfallet i första hand ägnat mig åt de problem som har med min yrkesverksamhet som lantmätare att göra — det gäller främst 1 kap., Fastighet och dess gränser.

I motionen 1452 i denna kammare har jag ifrågasatt, om inte hänvisningen i 1 kap. 2 § till särskilda bestämmelser i stället borde ha gällt den lag som avses, nämligen 1950 års lag om gräns mot allmänt vattenområde. Utskottet har avvisat detta med motiveringen att det kan vara en fördel att inte direkt hänvisa till en lag som sedan kan upphävas och ersättas av annan lag.

Jag håller med om det, men jorda-

Jordabalk, m. m.

balken har inte konsekvent följt den linjen, och 1950 års lag är så litet känd att den borde ha fått ett omnämmande här. Den kanske rent av borde ha inarbetats i 1 kap., men jag har inget yrkande i det avseendet.

För övrigt tycker jag som vän av ordning att en hänvisning till fastighetsbildningslagens regler om fastighetsbestämning borde ha funnits i jordabalkens 1 kap. lika väl som den i 1 kap. 1 § intagna hänvisningen till reglerna om fastighetsbildning i samma lag.

I samma motion, nr 1452, tog jag upp frågan om sådan jämkning av gräns i vattenområde som fanns i tidigare jordabalksförslag men som slopats i propositionen. I lagberedningens förslag till 1 kap. 10 § — som återges på s. B 1028 — fanns en regel om sådan jämkning »som prövas rättvis och ändamålsenlig med hänsyn till hävdens, naturförhållandena och andra omständigheter», fullt i enlighet med utbredd praxis.

Departementschefen ansåg en sådan regel bättre höra hemma i fastighetsbildningslagen, där 14 kap. 6 § ger möjlighet till viss jämkning, nämligen sådan som fordras för att gränsen skall få en ändamålsenlig sträckning i tekniskt hänseende», men den regeln skall enligt departementschefens uttalande i fastighetsbildningslagspropositionen — s. B 813 — tillämpas restriktivt och inte som lagberedningen avsåg, nämligen att utforma gränsen så, att resultatet i materiellt avseende ter sig rättvist och ändamålsenligt.

I århundraden har gränser i vattenområde bestämts med utgångspunkt från gällande jordabalks 12 kap. 4 § »Är å, sjö, eller sund sidolängs byar emellan; ägen då halvt vardera.» Åtskilliga gränsbestämningar i vattenområden har verkställts med dessa kärnfulla besked som utgångspunkt.

Stora jämkningar har så gott som alltid gjorts från de underliga kroklinjer som uppkommer om man strikt följer grundregeln. Så måste man natur-

ligtvis handla också i framtiden, men förfarandet försvåras när fastighetsbildningslagens regel endast avser *teknisk* jämkning och departementschefen har sagt att den skall tillämpas restriktivt. Man måste då övergå till att göra fastighetsreglering, med omgång och fördyring som följd.

Jag har avstått från reservation på denna punkt, men jag har velat påpeka konsekvenserna av propositionen i den delen. Det är verkligen skada att inte praktikens män fått medverka i slutomgången av detta lagstiftningsarbete.

Till min stora förvåning motiverar lagrådet sin rekommendation till borttagande av reglerna om jämkning av gräns i vattenområde med att frågan gäller, förutom vissa rågångar mellan primära skifteslag »endast i fråga om skifteslinjer som tillkommit i gången tid, då de ofta ej blev vare sig utmärkta på marken eller angivna på kartan eller i handlingar».

Detta uttalande är helt verklighetsfrämmande. Flertalet avstyckningar från år 1928 och framåt som gränisar till vattenområde som inte är samfällt har, om vattenområde skall ingå i avstyckningen, fått detta bestämt så, att till avstyckningen hör vattenområde enligt regeln i 12 kap. 4 § jordabalken. Vattenområdets verkliga omfattning är av litet intresse, eftersom fisket ofta inte följer fastighetsgränserna i vattenområdet. Det anses då onödigt att kosta på gränsbestämning, och det har stöd i högstadsdomstolsutslag.

Så kommer jag, herr talman, till reservation I. Den är grundad på min motion nr 1473 i denna kammare och herr Skärmans motion nr 1266 i första kammaren, som formellt gäller promulgationslagen.

Nu gällande jorddelningslag inrymmer såväl materiella som processuella regler för gränsbestämning. I mönstret för fastighetsbildningslagens och jordabalkens ömsesidiga förhållanden ingår att de processuella reglerna skulle åter-

Jordabalk, m. m.

finnas i fastighetsbildningslagen, medan det materiella underlaget för det som nu kallas fastighetsbestämning i stället för gränsbestämning skulle behandlas i jordabalken. Det låter strikt och bra. Efter den regeln är också lagberedningens och jordabalksberedningens förslag upplagda. Dessa verkligt sakkunniga och lagkloka organ har sålunda till jordabalken överflyttat jorddelningslagens regler om de materiella grunderna för gränsbestämning och liksom i jorddelningslagen systematiskt uppdelat dessa grunder i sådana som gäller förut i laga ordning bestämda gränser och sådana som gäller ej i laga ordning bestämda gränser.

Den systematiken är nu bruten i propositionen. På grund av ett lagrådets påpekande om att de nya reglerna om gränshävd borde föras in i jordabalken och inte stå på en undanskymd plats i promulgationslagen har departementschefen reagerat så, att han gjort ett diskutabelt analogislut och fört över flertalet av de ej i laga ordning bestämda gränserna till promulgationslagen tillsammans med reglerna om gränshävd. Detta överförande görs med formuleringen att vad lagrådet anfört beträffande dessa gränser »bör beaktas på det sättet, att även dessa regler flyttas från balken till promulgationslagen».

Jag kan i detta avseende inte på något vis förstå utskottets utlåtande, där det står att »genom att de sist nämnda bestämmelserna har förts över till förslaget till promulgationslag synes lagrådets uttalanden på denna punkt numera sakna betydelse». Ja, det är klart att det saknar betydelse, om man inte bryr sig om vad lagrådet säger.

Departementschefens lösning är inte försvarlig ur någon synpunkt. Möjligen har man i departementet trott att detta är ett sätt att komma undan äldre förhållanden som snart mister sin aktualitet, men verkligheten är den, att just dessa regler om ej i laga ordning bestämda gränser, som särskilt under se-

nare delen av 1800-talet och ända fram till 1928 tillkommit genom avtal av olika slag kommer att för all framtid vara de dominerande gränsbestämningsfallen. Likaså är reglerna om gränshävd inte någon kortvarig övergångsform. Denna legalisering av sämjeägoutbyte kan tänkas förekomma lång tid framåt. Här tillkommer att det är ett nytt institut på fastighetsrättens område, som bör introduceras i jordabalken och inte i promulgationslagen.

Till dessa reflexioner skulle jag vilja knyta ett mer principiellt resonemang. Detta lagverk har förberetts av sex helt juridiska instanser med viss personalunion i några led, bl. a. lagberedningen i två sammansättningar med cirka tio års mellanrum följt av jordabalksutredningen. Dessa förslag har varit föremål för remissbehandling och har gett den första departementsbehandlingen en del goda uppslag. Därefter kom lagrådet i olika uppsättningar för olika delar av jordabalken och fastighetsbildningslagen. Efter detta kom den slutliga och sjätte behandlingen i departementet, som ligger till grund för de propositioner vi nu har att behandla, delvis med ny besättning också i departementet. Dessa tre senare behandlingar har skett utan remissförfarande, möjligen med okontrollerbara underhandskontakter.

När departementschefen utan stöd av sina beredningsorgan gör en så drastisk förändring mot nuvarande systematik och mot den principiella uppdelningen mellan fastighetsbildningslagen och jordabalken som legat till grund för detta lagstiftande, tycker jag att man skulle ha hört efter med praktikens män hur de ser på saken. Man lagstiftar väl i första hand för verkligheten och inte för att uppfylla några principer som dessutom inte håller.

Departementschefen har i fråga om uppdelningen av regler på fastighetsbildningslagen och jordabalken anfört att han vill ernå »större reda och överskådlighet samt ökad enhetlighet» men

Jordabalk, m. m.

han medger samtidigt att det är en nackdel att »skilda rättsinstitut inte kommer att fullständigt regleras i ett sammanhang», vilket utgör en »olägenhet för den inte juridiskt skolade allmänheten». Denna olägenhet ökar enligt min mening ytterligare då man splittrar behandlingen av ett ämnesområde på jordabalken och promulgationslagen.

Med samma skäl som dessa om avsöndringsgränsernas överförande till promulgationslagen kunde man föra över reglerna om de i laga ordning bestämda gränserna i den mån det gäller gränser bestämda före lagens ikraftträdande. I den mån det blir fråga om att bestämma sådana gränser torde flertalet vara lagligen bestämda enligt regler som en gång i tiden var lagliga men som ingalunda är det i dag och ännu mindre blir det efter den 1 januari 1972.

Det enda som har vunnit nåd inför departementschefens prövning i fråga om ej i laga ordning bestämda gränser är gränser för expropriationer eller liknande tvångsförvärv. Detta är verkligen en snedbelastning. Denna obetydliga rest av gränser har fått en förnämlig plats i jordabalken medan den stora massan avsöndringar o. d. förvisats till promulgationslagen.

Jag vädjar till departementschefen eller till den, som läser detta eller kanske hört på, att ta detta under omprövning före lagens ikraftträdande före den 1 januari 1972 efter en snabbremiss till instanser som i detta avseende vill ha en användbar jordabalk. Om riksdagen nu av lojalitet mot regeringen går med på departementsförslaget, kan jag meddela, att jag förbereder en motion i ärendet.

Genom det beslut som nu kommer att fattas upphävs bl. a. resterna av fortfarande gällande delar av jordabalken i 1734 års lag. Jag har tidigare citerat de inledande orden i 12 kap. 4 § jordabalken om gränser i vatten. Tillåt mig, herr talman, att citera ytterligare en kort sats ur samma lagrum: »Flotthol-

ma have han, som den vid land sitt fäster.» Denna korthuggna sats har alltid fascinerat mig. Man tänker sig strandägarna sittande vid sina stränder med en båtshake i handen för att snappa åt sig någon till äventyrs förbiflytande flottholma.

Denna form av laga fång upphör med den nya jordabalken, och den har väl inte så ofta praktiserats. Först och främst måste man äga en strand, och så är flottholmar så sällsynta i de sjöar och vattendrag där folk vistas, att de sammanfallande omständigheterna sällan inträffar. Jag sörjer i alla fall att flottholmarna i fortsättningen går en laglös tillvaro till mötes.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation I, som handlar om de icke i laga ordning bestämda gränserna om vilka jag talat i större delen av mitt anförande, vidare till reservationen III som rör ogiltighet av avtal om inte köpeskillingen är nämnd eller riktigt angiven, där enligt min mening reservationens motivering är tillräcklig, dessutom till reservation V som handlar om kommunala arrenden vilka kommer att behandlas av en senare talare, samt till följd av reservation I till huvudpropositionen även till reservation I vid tredje lagutskottets utlåtande nr 81 beträffande promulgationslagspropositionen. Detta betyder att jag till övervägande del yrkar bifall till utskottets hemställan i tredje lagutskottets utlåtanden nr 80, 81 och 82 och därmed till motsvarande propositioner.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtanden samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.56.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 10 december

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Jordabalk, m. m. (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande tredje lagutskottets utlåtanden nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till jordabalk jämte motioner m. m., nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om införande av nya jordabalken, m. m. jämte motioner, samt nr 82, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till jordabalk, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förmånsrättslag, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1907: 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i jordabalken, m. m. jämte motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr HEDIN (m), som yttrade:

Herr talman! Jag skall här inte göra några djupgående allmänna reflexioner utan hänvisar i det avseendet i stället till vad som tidigare sagts av utskottets ärade ordförande och herr Tobé.

Det är ett mycket förnämligt lagstiftningsarbete som nu lagts på riksdagens bord, och vi har i utskottet i stort sett varit eniga. Endast på några smärre punkter har vi haft litet skilj-

aktiga meningar. Vi anser att förslaget är en lämplig modernisering av den gamla jordabalken, som i vissa delar kom till så tidigt som 1734. Därefter har en del ändringar gjorts under tidernas lopp.

Jag har mitt namn under några reservationer till tredje lagutskottets utlåtande nr 80. Den första är reservationen III, som gäller ogiltigförklaring av köpeavtal om uppgiven köpeskillning är oriktig. Reservanterna är naturligtvis helt eniga med utskottsmajoriteten om att uppgiften om köpeskillningen skall vara riktig i köpeavtalet, men vi vill inte gå så långt att detta skall vara nödvändigt för att köpet skall godkännas. Vi menar att det kan föreligga risker för att den ena parten — kanske långt efter det att köpet är avklarat — kommer och påstår att en oriktig köpeskillning har blivit intagen i kontraktet, vilket i så fall kan få mycket besvärande komplikationer. Vi anser därför att det precis som nu inte skall vara ett absolut villkor. I den mån man inte har följt lag och ordning är det en fråga som får tas upp på annat sätt, och lagtillämpningen får som hittills vara vägledande för hur det ärendet skall handläggas.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen III.

Jag har också mitt namn under reservationen V, som berör arrendeupplåtelser från kommun. I förslaget sägs att kommunerna generellt skall särskiljas från andra jordägare, så att de inte är tvungna att upplåta mark på fem år utan kan nöja sig med ett år. Vi reservanter tycker att det inte finns någon anledning härtill. Lagen har ju i

Jordabalk, m. m.

stor utsträckning kommit till för att ge skydd åt arrendatorerna i olika avseenden. Självklart har kommunerna i vissa fall anledning att tillämpa en kortare arrendetid då marken skall exploateras, men då menar vi att det tillägg som vi föreslår i 9 kap. 2 § är tillräckligt, i det att de skall få göra det om arrendestället till större del ligger inom fastställd stadsplan eller byggnadsplan. Men en generell möjlighet för kommunerna att under alla förhållanden komma ifrån femårsregeln vill vi inte vara med om. Därför har vi avgivit reservationen V, som jag ber att få yrka bifall till.

I reservationen VI av herr Ebbe Ohlsson och mig föreslår vi att 9 kap. 14 § om jordbruksarrende skall utgå helt och hållet. I den paragrafen sägs det att om förlängning ej kommer till stånd till följd av förhållanden som omnämns i 8 § första stycket 5 eller 6 och om marken skall efter avtalets upphörande användas för ändamål som antas lämna väsentligt högre avkastning eller som kan tillgodoses genom expropriation eller liknande tvångsförvärv, skall jordägaren till arrendatorn utge ett belopp som motsvarar den genomsnittliga arrendeavgiften för ett år under den senaste arrendeperioden. I vissa fall kan jordägaren få utge högre belopp, nämligen om arrendatorn kan påvisa att han haft förlust till högre värde, men det kan inte gå upp till mer än tre års arrendebelopp.

I det första, generella fallet behöver arrendatorn inte ens förete någon bevisning för att han över huvud taget lidit någon förlust. Jag vill särskilt understryka det uttryck som används: »som kan antagas». Om man alltså kan antaga att jordägaren kommer att få större avkastning efter det att arrendet upphört, kan arrendatorn göra sin rätt gällande även om det i praktiken inte blir någon högre avkastning.

I 8 §, som man hänvisar till, finns det sex olika punkter, vilka avser fall

där arrendatorn inte har automatisk rätt till förlängning. De två första punkterna avser fall där arrendatorn i olika avseenden har brustit i fullgörandet av sina åligganden.

Under den tredje punkten upptas fall där jordägaren eller någon denne närstående skall överta fastigheten för eget bruk. Liknande förhållanden upptas i den fjärde punkten. I de två följande punkterna som är aktuella i detta sammanhang stadgas emellertid följande: »jordägaren gör sannolikt att arrendestället skall användas i enlighet med fastställd stadsplan eller byggnadsplan» och »jordägaren i annat fall gör sannolikt, att arrendestället skall användas för annat ändamål än jordbruk och det ej är obilligt mot arrendatorn att arrendeförhållandet upphör».

Jag tycker att det är ganska underligt att sex olika fall, där optionsrätten inte gäller, av det i två speciella fall skall kunna utgå ersättning till arrendatorn. Det är ju lika synd om arrendatorn, när han måste avstå från fortsatt arrende, oavsett vilket skälet härtill är. Han lider inte större förlust i det ena än i det andra fallet. Man har emellertid i de fall, där man räknar med att jordägaren i fortsättningen skall få större inkomster, gjort den bedömningen att jordägaren skall ha råd att ge en ersättning till arrendatorn, varför denne skall få sådan. Det är en radikal nyhet i vårt rättsväsende. Trots att det i dessa fall gjorts en i alla avseenden laglig och korrekt uppsägning i enlighet med de grunder som är upptagna i lagen, skall jordägaren under vissa förhållanden ändå bli ersättningskyldig mot arrendatorn.

En sådan ordning kan också få negativa verkningar, som inte är till fördel för arrendatorerna. De's kan jordägarnas intresse av att arrendera ut sin fastighet minska, om de riskerar att drabbas av en sådan ersättningskyldighet, dels kan man befara att arrendesummorna kan komma att påverkas

Jordabalk, m. m.

härav, så att de blir högre än vad de annars skulle ha varit. Vissa jordägare kan ändå riskera att få betala mellan en femtedel och tre femtedelar av arrendebeloppet under en normal arrendeperiod på fem år.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen VI.

Jag vill vidare säga några ord om 10 kap., som avser bostadsarrende. Jag vill uttrycka min stora tillfredsställelse över att utskottet enhälligt har föreslagit bifall till min motion II:1472 om s. k. initiativrätt för bostadsarrendatorer.

Bostadsarrendatorerna utgörs framför allt av sommarstugeägare, vilkas hus står på ofri grund. De har för närvarande en mycket dålig rättsställning i vårt samhälle. De kan i vissa fall få betala mycket höga arrenden för den mark, på vilken deras stuga är belägen, och de har praktiskt taget ingen möjlighet att i dag skydda sig mot de mycket höga arrenden som ibland förekommer.

Jag fick häromdagen ett brev, som visar att det kan vara ett stort antal personer, som drabbas härav. Brevskrivaren, som själv har en sommarstuga av berört slag, anför bl. a. följande: »Det finns ett mycket stort intresse för denna sak och säkerligen är det totalt åtskilliga tusen arrendatorer av fritidsområden som får finna sig i att betala oskäligen hyror därför att arrendelagen, som trädde i kraft 1/7 1968 inte inrymmer möjligheter att på laglig väg få rättelse.»

Dessa arrendatorer har alltså ingen möjlighet att säga upp arrendeavtalet annat än för avflyttning. Nu har departementschefen föreslagit en ändring så till vida att de kan begära jämkning hos fastighetsdomstol, om deras villkor är att betrakta som otillbörliga, men de har inte rätt att säga upp avtalet för att få ändring av villkoren till stånd. Det har jag motionerat om, och glädjande nog har utskottet gått med på

detta.

Arrendelagsutredningen föreslog denna rätt för bostadsarrendatorerna redan tidigare, men departementschefen gick emot förslaget år 1968 vid genomförandet av en reform av nyttjanderättslagen. Motiveringen var bl. a. att det då skulle bli olika förhållanden för dessa arrendatorer och vanliga jordbruksarrendatorer. Men nu genomförs denna rätt alltså för jordbruksarrendatorer, och då finns onekligen starka skäl för att bostadsarrendatorerna får samma rätt. Jag vill alltså, herr talman, uttrycka min stora glädje över att förslaget tillstyrks av utskottet.

Jag yrkar bifall till reservationerna III, V och VI vid tredje lagutskottets utlåtande nr 80 och beträffande tredje lagutskottets utlåtande nr 81 till följdreservationerna II, III och IV.

Därefter anförde:

Herr JOSEFSON i Arrie (cp):

Herr talman! Jag skall endast beröra ett avsnitt av det stora lagstiftningskomplex som behandlas i tredje lagutskottets utlåtande nr 80 och det gäller arrendelagen.

Arrendelagen ingår som en del i förslaget till ny jordabalk och innebär på väsentliga punkter en genomgripande förändring. Målsättningen för den nya arrendelagen är att i görligaste mån likartade bestämmelser skall gälla oberoende av ägarkategorier och oberoende av fastighetens storlek. Avsikten är att den nya arrendelagen skall ersätta den nuvarande sociala arrendelagstiftningen liksom de särskilda bestämmelserna för publika arrenden. Det blir enhetliga bestämmelser med en minsta arrendeperiod på fem år för arrenden med bostad och ett år för sidoarrende. Besittningsrätt inträder generellt efter en femårsperiod vid gårdsarrende och för sidoarrende när arrendeperioden överstiger ett år.

Vissa undantag som bryter mot den-

Jordabalk, m. m.

na generella regel om besittningsrätt finns angivna i 9 kap. 8 §, men jag skall inte gå närmare in på dessa.

När det gäller arrendeperiodens minimitid finns ett undantag från femårsregeln vid gårdsarrende, och detta gäller vid kommunala arrendeupplåtelser. För de kommunala arrendena begränsas minimitiden enligt departementschefens och utskottsmajoritetens förslag även för gårdsarrende till ett år. Som motivering har bl. a. anförts kommunernas intresse av att kunna disponera sin mark efter relativt kort varsel.

På denna punkt har utskottet inte kunnat enas. I en till tredje lagutskottets utlåtande nr 80 fogad reservation, nr V, av herr Ebbe Ohlsson m. fl. yrkas — i likhet med vad som föreslagits av arrendelagsutredningen — att också kommunala arrenden som ej berör planlagd mark skall omfattas av den generella regeln att arrendeperiodens minimitid skall vara fem år. Vi reserverar anser att regleringen beträffande kommunala jordbruksarrenden bör vara sådan att kommun jämställs med varje annan jordägare. Avsteg från denna grundsats som arrendelagsutredningen också givit uttryck åt och som reservationsförslaget bygger på, bör få komma i fråga endast om särskilda och tungt vägande skäl föreligger. Sådana skäl är för handen om arrendestället ligger inom planlagt område. Men många kommuner har i dag en markreserv som inte kommer att tas i anspråk för bebyggelse på många år. I dessa fall, liksom då kommuner köpt jordbruksfastigheter långt utanför sina egna eller de nya blockens gränser, är det orimligt att kommunerna skall undantas från de generella bestämmelserna om att arrendeperiodens minimitid skall vara fem år.

Jag förstår inte vad utskottsmajoriteten menar när man i tredje lagutskottets utlåtande nr 80 på s. 207 skriver: »Vid utformningen av reglerna om minimiti-

den vid kommunala upplåtelser bör man således hålla i minnet att kommunens motpart har valfrihet så till vida att han kan avstå från det tillämnade arrendet, om han finner det vara mera förenligt med sina intressen.»

Rätt att efter arrendeperiodens slut frånträda arrendet har ju varje arrendator, och denna valfrihet är ingalunda något unikt vid kommunala arrendeupplåtelser, och någon speciell förmån kan det ju inte vara tal om. Däremot ger en femårig arrendeperiod för arrendatorn en större trygghet än endast en ettårig. I största möjliga utsträckning bör minimitiden fem år vara gällande. Med de undantag som kommunerna enligt reservationen skulle få för mark inom planlagt område och med de möjligheter till undantag som kan ske genom arrendenämndens godkännande bör enligt reservanternas i reservationen V uppfattning femårsminimiregeln vara gällande också för kommunala arrendeupplåtelser.

Beträffande motionen II: 1471 av herrar Gustavsson i Alvesta och Elmstedt vill jag gärna understryka vad utskottet säger om möjligheterna att i vissa fall få en förlängning av arrendeavtalet för en avsevärt längre tidsperiod än de normala fem åren. Även om motionen avstyrks har genom hänvisning till 9 kap. 9 § anvisats en väg där syftet med motionen åtminstone i viss utsträckning har tillgodosetts.

I 9 kap. 22 §, alltså avsnittet om jordbruksarrende, anges vissa fall, då arrendatorn är skyldig att godtaga skälig höjning av arrendeavgiften under pågående arrendeperiod. I två motionspar har yrkats på att 22 § borde utgå ur lagförslaget.

Som framgår av 22 § kommer dylik höjning i fråga dels när jordägaren utgivit ersättning till arrendatorn för arbete som arrendatorn själv utfört, dels då jordägaren utfört arbetet efter framställning från arrendatorn. I dessa fall har arrendatorn själv haft initiativet

Jordabalk, m. m.

till vad som har skett.

Fall kan emellertid också tänkas då jordägaren på eget initiativ utför arbete som han sedan begär skall ligga till grund för en uppjustering av arrendavgiften. Det är väl denna möjlighet som legat till grund för föreliggande motioner.

Enligt utskottets uppfattning bör vid bedömandet av huruvida arrenderättens värde ökat endast tagas i betraktande i vad mån så kan anses vara fallet för den arrendator, som vid arbetets företagande sitter på arrendestället. Har arrendatorn inte gjort någon framställning om arbete som avses i 9 kap. 18 §, bör hänsyn tagas endast till arbete eller kostnader som framstår som nödvändiga sett från arrendatorns synpunkt. Arbete och kostnader som är nyttiga men som inte varit nödvändiga bör alltså inte ge jordägaren rätt till höjning av arrendavgiften under löpande arrendeperiod.

Herr talman! Mycket mer skulle vara att säga om de olika avsnitten i arrendelagen. Jag skall dock inte fortsätta utan vill endast understryka den enighet som rått mellan såväl utredning, motionärer, departementschef som utskott när det gäller nödvändigheten av att en avräkning sker regelbundet och inte med alltför långa tidsintervaller.

Jag har endast berört en liten del av föreliggande lagförslag. I stora delar har utskottet kunnat enas om en gemensam ståndpunkt i detta mycket omfattande lagförslag. Helt eniga är vi ju inte, och jag vill, herr talman, nu yrka bifall till de till tredje lagutskottets utlåtande nr 80 fogade reservationerna I, IV och V samt i övrigt till utskottets förslag.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Vikten av att vi nu får ta ställning till ett förslag till ny jordabalk har understrukits av ett flertal talare. Likaså har det historiskt betydelse-

fulla i det beslut vi nu går att fatta mycket kraftigt betonats. Jag tror, herr talman, att kammaren håller mig räkning för att jag, även om också jag känner ett starkt behov av att få säga detta, nöjer mig med att instämma i vad som redan har yttrats på den punkten.

Den nu gällande jordabalken har, som redan påpekats, uppnått en rätt avsevärd ålder, men den har under årens lopp varit föremål för en rad partiella reformer. Även om dessa i och för sig har varit mycket betydelsefulla, har följden blivit att den civilrättsliga fastighetslagstiftning vi i dag har icke kan anses fylla anspråken på tillfredsställande systematik och överskådlighet. Tredje lagutskottet har därför med stor tillfredsställelse konstaterat att tanken på en systematiskt uppbyggd jordabalk har kunnat förverkligas genom det föreliggande förslaget. Vid utskottsbehandlingen har stor enighet rått omkring huvudinnehållet och omkring principerna i propositionen. Det är bara på några punkter som enighet icke har kunnat nås, och dessa gäller närmast detaljfrågor i det stora lagkomplexet.

I reservationen vid C i tredje lagutskottets hemställan i utlåtande nr 80 har en av dessa detaljfrågor berörts, och den är på sitt sätt också en principfråga. Problemet gäller om en viss del av föreslagna regler skall finnas i jordabalken som sådan eller placeras i promulgationslagen. Reservanterna menar att reglerna om gränshävd och de förekommande typerna av ej i laga ordning bestämda gränser skall införas i jordabalken och således icke i promulgationslagen. Vid övergång från en gammal lagstiftning till en ny uppstår ofta problemet huruvida de regler som krävs skall införas i själva den nya lagen eller om de skall placeras i övergångsbestämmelserna, och det är väl närmast den frågan som oenigheten mellan reservanterna och utskottsmajoriteten gäller.

I det föreliggande förslaget till ny

Jordabalk, m. m.

Jordabalk bygger man på den redaktionella principen att bestämmelser som endast tar sikte på förhållanden som inträtt före balkens ikraftträdande icke skall ingå i balken utan placeras i promulgationslagen. Utskottsmajoriteten har funnit att denna princip är värdefull och ansluter sig därför till uppfattningen att reglerna om gränshävd och ej i laga ordning bestämda gränser placeras i övergångsbestämmelserna. Visserligen har herr Tobé här påpekat att dessa regler kommer att gälla för lång tid framåt, men vi har velat hålla fast vid den redaktionella princip som man genomgående försökt hävda i hela lagkomplexet. Herr Tobé har emellertid lovat att han före balkens ikraftträdande skall väcka en motion i denna fråga, så vi får väl så småningom en ny diskussion i denna fråga.

Vissa frågor som berörs i en del av de övriga reservationerna kommer herr Svenning senare att kommentera. Jag vill därför, herr talman, slutligen bara yrka bifall på alla punkter till vad tredje lagutskottet hemställt i sina utlåtanden nr 80, 81 och 82.

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag utlovade visserligen en motion till vårriksdagen, men det bästa är naturligtvis att justitieministern själv tar initiativet till en förändring, och i första hand inbjöds han till detta.

Den princip som herr Hammarberg gjorde sig till tolk för har inte följts i alla delar. Reglerna om gränsbestämningar eller fastighetsbestämningar finns redan i den nuvarande lagen, liksom reglerna om i laga ordning och icke i laga ordning bestämda gränser men inte reglerna om gränshävd. Dessa senare bestämmelser återfinns nu i det nya förslaget till promulgationslag. Gränshävden grundar sig visserligen på äldre förhållanden men skall vara bestämmande för kanske lång tid framåt. Jag bestrider alltså att det är fråga om någ-

ra strikta linjer. Därför tycker jag att man bör ta hänsyn till de praktiska omständigheterna.

Herr Hammarberg sade att när man skall föra över regler från en gammal till en ny lag väljer man vanligtvis mellan om man skall ha dem i själva lagen eller i promulgationslagen. Så förhåller det sig inte. Här har vi en gällande lag som enligt principerna skall delas upp i två olika lagar. Då har man tagit den ena delen av den och delat den i sin tur i två delar. Den ena har förts till JB, den andra till JBP. Principen håller alltså inte.

Herr HAMMARBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag underströk att det var en princip som man så långt det var möjligt försökte följa. Även om man inte till 100 procent kan följa en princip i ett lagstiftningsarbete är det ändå värdefullt att man så långt som möjligt försöker hålla en viss linje i de olika frågorna. Beträffande vissa detaljföreskrifter kan man naturligtvis vara tveksam om huruvida de bör placeras i övergångsbestämmelserna eller i själva balken. När vi inom utskottsmajoriteten har stannat för att följa departementschefens förslag på denna punkt är det av hänsyn till att han i hela lagstiftningskomplexet har försökt följa den princip jag relaterade i mitt förra anförande.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jordabalksförslaget innehåller i fråga om panträtten en betydelsefull nykonstruktion. Medan i gällande rätt fordran är det primära och panträtten — frånsett i vissa undantagsfall — uppkommer genom att fordran intecknas innebär förslaget att ett visst belopp av fastighetens värde först bryts ut genom att inteckning beviljas och knyts till en särskild handling, pantbrevet, varefter panträtt upplåtes genom att pantbrevet lämnas som sä-

Jordabalk, m. m.

kerhet för fordran.

Enligt utskottets mening innebär den na principiella uppläggning stora fördelar framför den nuvarande ordningen, och utskottet ger sin anslutning till de principer på vilka förslaget i denna del grundar sig. I praktiskt handlande kan man också stödja sig på den erfarenhet som vissa bostadsföretag redovisar.

I motioner erinras om att de föreslagna räntesatserna har tillkommit vid en tidpunkt då de kunde anses någorlunda representativa för den allmänna kostnads- och räntenivån men att med hänsyn till de förändringar som senare ägt rum räntesatserna nu måste höjas med 20 respektive 10 procent.

Enligt utskottets mening får de räntnivåer som valts i departementsförslaget anses vara lämpliga mot den bakgrund som där har anförts.

Långivarna får vid sin kreditgivning pröva frågan om säkerheten från tid till annan. Jordabalken kan antas komma att bestå under en längre tid. Härunder kommer med all sannolikhet kostnads- och räntenivån att variera. Det gäller att finna räntesatser som ligger någonstans mitt emellan de alltför låga och de alltför höga.

Utskottet har i sin skrivning på sidorna 201 och 202 i utlåtandet utförligt redogjort för sin bedömning av frågan. Reservanterna har pekat på att i synnerhet de mindre företagarna inom jordbruk, hantverk och småindustri ofta utnyttjar överhypotek som ej tagits i anspråk för bottenlån genom att belåna det i andra eller tredje hand. Reservanterna utvecklar svårigheterna vidare i sin reservation IV på det sätt som tidigare anförts av herrar Grebäck och Josefson i Arrie och vill ha till stånd en ändring i 6 kapitlet 3 §. Utskottet vill erinra om att en andrahandspanthavares rätt inte är så tryggad enligt gällande rätt som innehållet i motionerna möjligen kan ge intryck av.

Utskottet anser att alldeles särskild

hänsyn bör tas till förste panthavarens intressen. Det kan således inte komma i fråga att införa en ordning som kan leda till att dessa intressen träds för nära. En sådan ordning skulle omedelbart få en menlig inverkan på fastighetskrediten. Utskottet bestrider inte att det i den seriösa lånemarknaden ofta förekommer pantsättning i andra hand av in-teckningshandlingar men anvisar samtidigt vissa vägar som kan leda till lösningar. De besvär som möjligen är förenade med vissa in-teckningsåtgärder torde enligt utskottets mening väl uppvägas av de fördelar som förslaget innebär, sett från den förste panthavarens synpunkt.

Utskottet erinrar till slut om att de föreslagna bestämmelserna om tillägg visserligen är avsedda att omedelbart vinna tillämpning på redan förefintliga in-teckningshandlingar men att det enligt förslaget till balkens promulgationslag skall stå fastighetsägare och borgenärer fritt att under en övergångstid av fem år få de nuvarande bestämmelserna om ränta tillämpade vid medelsfördelning.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan under punkten G.

Det finns en reservation under punkten J gällande minimitiden på ett år. Den har här berörts av herr Josefson i Arrie. Enligt motionärerna och reservanterna finns det inte någon saklig grund för att medge kommunerna någon fördel framför andra jordägare. Kommunerna bör vara jämställda med varje annan jordägare. Undantagen eller avstegen från denna grundsats bör få komma i fråga endast om sådana skäl får anses föreligga som är tungt vägande.

Reservanterna anför att den föreslagna regleringen kan befaras leda till att kommunerna enbart av bekvämlighets-skäl kommer att teckna ettåriga avtal. Må det här sägas att så handlar icke kommunerna i allmänhet. Det är helt enkelt mycket stora hänsyn man tar och

Jordabalk, m. m.

enligt min uppfattning också skall ta när det gäller arrendatorer och uppläggningsfrågan av denna fråga.

Utskottet framhåller att den reglering som föreslås i propositionen har angivits vara att kommunerna kan få till stånd en prövning av besittningsskyddsfrågan med relativt korta mellanrum. Enligt utskottets uppfattning måste en sådan ordning gälla oberoende av om marken är belägen inom eller utom stadsplanlagt område. Som framhållits i propositionen har utvecklingen lett till att kommunerna i större utsträckning än tidigare förvärvar mark. Utskottet understryker departementschefens uttalande att det är av vikt att kommunerna kan få dispositionen av sin mark när det blir aktuellt att använda den för det ändamål som avsetts. En begränsning av reglerna om minimitid vid kommunala arrendeupplåtelse till sådana fall där arrendestället ligger helt eller delvis inom planlagt område skulle innebära en betydande risk för att den kommunala verksamheten hindras eller fördröjs.

Jag yrkar avslag på reservationen under punkten J och bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Denna fråga är av största vikt — det har väl också framgått av de inlägg som gjorts här tidigare. Utskottets ordförande, herr Grebäck, gick tillbaka till år 1296 och statsrådet Geijer gick tillbaka till 1734 och fann anknytningspunkter till denna fråga. Jag skall inte gå så långt tillbaka i tiden; jag skall nöja mig med att gå tillbaka till 1959.

Den 21 januari 1959 väckte jag tillsammans med några andra centerpartister en motion med begäran om en översyn av arrendelagstiftningen i syfte att få till stånd enhetliga arrendebestämmelser. Vårt motiv för denna motion var dels att vi har så många olika arrendelagar, vilket medför att hela sys-

temet med regler är mycket svåröverskådligt, dels — och det ansåg vi vara det allvarliga — att så olika bestämmelser rörande samma förhållande föreskrivs i de olika lagarna, vilket verkar förvirrande för såväl jordägare som arrendatorer.

Tredje lagutskottet som behandlade motionen hemställde i sitt utlåtande nr 7, dagtecknat den 10 mars 1959, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en allmän och skyndsam översyn av arrendelagstiftningen, och riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

När riksdagen i dag alltså har att fatta beslut i frågan om arrendelagstiftningen har nära 12 år förflutit sedan motionen avgavs och sedan riksdagen biföll den. Det sägs ibland att statens kvarnar mal sakta. Det uttrycket tycker jag är tillämpligt i detta fall.

Nu har vi alltså fått förslag till en ny arrendelag. I stort sett infriar detta förslag de intentioner vi hade med vår motion 1959 och vad tredje lagutskottet den gången anförde med anledning av motionen. Jag tänker framför allt på att vi nu kommer att få en samordning och får en enda arrendelag i stället för den snårskog av lagbestämmelser som vi för närvarande har. Men en del av våra intentioner har inte riktigt infriats genom departementschefens och utskottets förslag.

En av dessa punkter — detta har tidigare talare berört; senast var herr Svenning inne på det — gäller de kommunala arrendena. Här har man såväl i propositionen som i utlåtandet gjort ett avsteg från grundregeln att kommunerna skall vara jämställda med andra jordägare. Detta är också ett avsteg från vad arrendelagsutredningen föreslog. Det är ett avsteg som är till förfång för arrendatorerna och som minskar den trygghet som arrendelagstiftningen skall ge. Men det kan också bli till förfång för kommunerna, eftersom det i vissa fall kan uppstå svårigheter att få jorden

Jordabalk, m. m.

utarrenderad och brukad om en arrendator inte kan garanteras längre arrendetid än ett år. Jag tycker att utskottets skrivning på denna punkt är litet lättsinnig. Utskottet säger: »Vid utformningen av reglerna om minimitiden vid kommunala upplåtelser bör man således hålla i minnet, att kommunens motpart har valfrihet så till vida att han kan avstå från det tillämnade arrendet, om han finner det vara mera förenligt med sina intressen.»

Jag vill också kommentera ett par andra punkter, där jag har undertecknat ett par motioner. I viss mån kan jag instämma i vad som tidigare har sagts, nämligen att utskottet har tagit sådana hänsyn och gjort sådana skrivningar att man kan säga att motionen i stort sett har fått en välvillig behandling. I 9 kap. 22 § föreslås bestämmelser som ger jordägaren rätt att höja arrendeavgiften under arrendetiden i vissa fall när arrenderättens värde ökat på grund av någon jordägarrens åtgärd. Det är bestämmelser som inte har någon motsvarighet i arrendelagsutredningens förslag. I stället fastslås i utredningens förslag att arrendeavgiften skall vara till sin storlek bestämd, och det tycker jag är mycket väsentligt.

I propositionen finns nu en helt annan konstruktion än den som fanns i utredningens förslag. Den innebär att jordägaren, när det under arrendetiden skulle vara lämpligt för honom att i fastigheten investera kapital som verkar höjande på arrendevärdet, dels skulle kunna höja arrendet, dels skulle kunna placera pengar i fastigheten för att därigenom i en viss situation kunna erhålla ekonomiska fördelar. Men det är inte säkert att detta är till gagn för arrendatorn, som har planerat både produktionen och sin ekonomi för den arrendeperiod som arrendet omfattar.

Utskottet har skrivit att detta inte bör föranleda några större problem. Utskottet skriver: »De begränsningar av jordägarnas möjlighet att höja arrendeavgif-

ten som föreslås, nämligen att arrenderättens värde skall ha ökat genom arbetet och att höjningen skall vara skälig, får enligt utskottets mening anses innebära ett nöjaktigt korrektiv mot missbruk från jordägarrens sida.»

Jag noterar vad som här tidigare har sagts, men jag är litet rädd för att man, även om man har skrivit på detta sätt, bäddar för konflikter och tvister. Jag skulle tro att det inte är riktigt så enkelt i verkligheten som det framgår av utskottsutlåtandet. Jag noterar att utskottsledamöterna har understrukt den skrivning som utskottet har gjort.

En annan fråga som vi har tagit upp i motionen gäller avräkning när arrenden avträds eller vid syneförrättningar. Arrendelagsutredningen framhöll mycket starkt nödvändigheten av att avräkning sker regelbundet och med inte alltför långa tidsintervaller. Utredningen syftade väl med sitt förslag till att framtinga regelbundna avräkningar ungefär vart tionde år. Enligt gällande rätt kan man inte framtinga sådana avräkningar, och för närvarande kan upp till 20—30 år gamla arrendesyner ligga till grund för avräkning mellan parterna, vilket är till stor nackdel.

Nu föreslås i propositionen att avräkning mellan jordägare och arrendator skall ske när arrendestället avträds eller vid tidigare tidpunkt i den mån avtal därom träffats, men det finns inte någonting direkt föreskrivet om att avräkning skall ske, och om sådan inte äger rum, blir det ungefär som vi har det i dag. All erfarenhet talar för att man måste föreskriva skyldighet för parterna att låta verkställa regelbundna avräkningar, förslagsvis vart tionde år.

Jag har själv arbetat i ungefär 20 år med arrendelagsfrågor och mött en mängd problem och besvärande och långdragna tvister som berott på att ett mycket gammalt syneprotokoll har legat till grund för avräkningen. Utskottet har emellertid ansett att den skrivning som nu föreligger skall undanröja sådana

Jordabalk, m. m.

tvister. Vi får väl se och hoppas att man skall kunna avvärja sådana problem.

Jag har tillsammans med Claes Elmstedt väckt en motion, nr 1471 i denna kammare, där vi tagit upp frågan om arrendetidens längd. Vi har sagt ungefär så här: Det finns arrenden där flera generationer har brukat samma fastighet. Ägaren har inte för avsikt att bruka fastigheten. För att arrendatorn skall kunna planera är det värdefullt att han får ett arrendekontrakt som omfattar så lång tid som motsvarar avskrivningarna på i fastigheten investerat kapital.

Utskottet skriver nu att 9 § i stort sett tillgodoser det önskemål vi har fört fram. Det är möjligt, men detta är dock ingen tvingande regel, och den trygghet för arrendatorn som här är erforderlig kan därför vara svår att uppnå. Jag är emellertid medveten om att det föreliggande förslaget är ett omfattande arbete, som tydligen i viss mån har forcerats under den senaste tiden, och det kommer säkerligen under åren framöver, när man ser verkningarna av lagstiftningen, att göras framställningar om ändringar. Avgöranden på domstolsnivå kommer väl också att bilda någon form av praxis.

Med dessa ord, herr talman, vill jag yrka bifall till den vid punkten J i utskottets hemställan i utlåtande nr 80 fogade reservationen.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag anmälde mig i går som andre man på talarlistan men finner i dag att jag enligt det indelningsverk som fungerar i riksdagen kommer upp som nionde talare. En doft av den fina världen — för att citera Karl Gerhard — har märkts under de första anförandena, där talarna har strött ut rosor. Jag kan förstå att man tycker att Moder Sveas utvecklingsstörda barn — jordabalken — nu överlämnar violer till mor. Det är möjligt att vi — för att åter citera Karl Gerhard — borde ge vitrioler till far, men var far finns tor-

de ingen i dag kunna säga.

Justitiedepartementet har begåvat riksdagen med en följetong av lagförslag där den enskilda äganderätten skärps på ett sätt som är orimligt i en demokratisk stat.

Herr Grebäck säger att ingen mänsklig lag kan följa med livets skiften och han hänvisar till Upplandslagen. Om herr Grebäck undersöker under vilka förhållanden Upplandslagen tillkom på 1200-talet och vet att den skulle åter spegla en sedvanerätt som hade sin grund i romerska och germanska lagar, skall han finna att man vid utformningen av lagen tog hänsyn till det kyrkliga frälset i första hand och i andra hand till det s. k. världsliga frälset. Bakom det hela låg en strid mellan bonde- och allmogerätt och herremakt. Om vi stryker ett streck över detta mörka tidsskede från 1200-talet fram till Gustav Vasas tid kan vi kanske komma in på andra tankar.

Herr Tobé säger att det är ett jättearbete som har avslutats. Han konstaterade alldeles riktigt att detta är ett verk av sex juridiska instanser. Dessa skall inte klandras, eftersom de har tillkommit under det gamla skall vi säga diktatorskedet som vi har haft i Sverige och som tog sig uttryck i 1611 års privilegier. Dessa privilegier ålade ju ämbets- och tjänstemän att lyda ridderskapet och adeln. Därför vore det väl ganska underligt, om man i dag skulle kunna utgå ifrån att föränderlighetens lag skulle komma till uttryck, dock icke inom justitiedepartementet.

Jag konstaterar att hela detta förslag till jordabalk med sina så att säga utväxter är en skapelse av jurister, för jurister och de besuttna i detta samhälle som juristerna alltsedan 1611 fotsrats till att tjäna.

Jag kan som sagt inte sjunga några lovsånger i detta sammanhang. Jag hade hoppats att, när man skulle göra om någonting på detta område, så skulle i varje fall en socialdemokratisk jus-

Jordabalk, m. m.

titieminister kunna styra utvecklingen på sådant sätt att han tog hänsyn till förhållandena i ett samhälle av 1970 i stället för ett samhälle av 1611.

Jag har i olika sammanhang velat ge uttryck åt den uppfattningen att det inte finns bara besuttna i ett samhälle utan jämväl obesuttna. Det är den obesuttna delen som får betala räkningen som herrar jurister och justitiedepartementet och de som har utarbetat detta förslag har åstadkommit i detta sammanhang. Om herrarna hade bevärdigat sig med att gå ut till det svenska folket, till bönderna i Uppland, Västmanland, Dalarna och Norrland och andra delar av landet och frågat dem hur den nuvarande rättsordningen på detta område fungerar och hur den kommer att fungera, skulle herrarna ha blivit ganska förvånade. Dessa människor drabbas nämligen av en orättfärdig tillämpning.

Som jag gjort i min motion II:1464 vill jag i detta sammanhang citera ett uttalande av en finne som levde 1729—1823. Denne uttalade nämligen »att rikedomens framför allt förvärvades genom politiskt maktmissbruk och användes till ytterligare politiskt förtryck och att maktägande med sin penningstyrka dödat lagarnas makt synes även i dag vara en rättslig realitet».

Man har väl gått och väntat på att det skulle kunna tas tillbaka något av de oerhört stora markområden som avhänts samhället av enskilda personer. I Uppland finns exempelvis en jorddrott som har ungefär 20 000 hektar mark, vilket måste sägas vara orimligt. När det talas om inskränkningar tar man fram en liten fiskare på sin holme eller vid sin strandkant som kanske äger 3—4 hektar mark och säger: Vill herrarna göra några inskränkningar här? Det är inte fråga om dessa små. Man ser exempelvis inte Forsmark, Harg och alla de andra bruken som är nedlagda och inte används för det ändamål för vilket brukningsrätten läm-

nades. I dag har de övertagits och används för ekonomiskt jobberi.

Det är som friherren och löjtnanten Gustaf Cederström sade den 13 mars 1765: »Har riket ingen ostridig rätt till en fri constitution? Undersåtarna, som utgöra det förra, äro de icke alla lika naturligen födda till en medborgerlig fri- och rättighet, eller kan den förlo-ras genom mörcker, tvång och fördomar? Är det sanning, at den fattigas rätt ofta försvinner och den rikas orättmätiga tillgrepp äger bestånd? Äger den förra af ingen betydighet, hur vill den sednare rädda riket?»

Nu har en rad kungliga propositioner lagts fram. Den 2 december citerade jag två herrar, varvid det gällde hur man skulle förfara när man inte vill veta någonting. Den ene var en tysk som efter kriget suttit i fängelse i många år, och när man frågade hur han kunde handla på ett visst sätt svarade han, att han hade bestämt sig för att inte veta något om det hemska som hände.

Jag har ofta i mina motioner försökt att gå tillbaka i tiden för att klargöra ett historiskt skeende, där arbetare och bönder ständigt har betraktats som nulliteter i samhället och fått finna sig i att bli utsugna i olika sammanhang. Då har emellertid utskottets talesmän sagt: Det angår ju inte utskottet. Vi lutar på juristerna; då behöver vi inte tänka.

Frågan om jordvärdena i vårt land är ju ingalunda ny. Jag trodde verkligen att socialdemokraterna när de kom till makten skulle ha läst vad Sven Brisman skriver i Verdandis småskrifter nr 150 om jordreformerna. Han skriver bl. a.: »För Stockholm och Berlin har man beräknat, att om man indragit jordvärdet till samhället i stället för att låta det gå till enskilda, så skulle ej blott alla kommunalskatter kunna avskaffas, utan man skulle ändå haft betydande summor över — — —.» Han skriver i fortsättningen också att ungefär 0,42 hektar mark i Chikago 1830 kostade

Jordabalk, m. m.

20 dollar men 1 250 000 dollar 1894. Jag frågar då om herrarna kan räkna ut hur stor jordvärdestegringen har varit i tätorterna här i Sverige.

Brisman skriver i fortsättningen: »På detta sätt lever jordägaren som en parasit på samhället; han utför ingen samhällsnyttig verksamhet; han deltar ej på något sätt i frambringandet av nya värden eller i strävandet efter ett bättre tillstånd. Och dock är det till stor del han som skördar frukterna härav. Varje ökning av folkmängden, varje förbättring av levnadsförhållandena, varje med stora kostnader åstadkommet företag låter nya summor strömma i hans händer. Ju mer samhället växer, ju rastlösare det på alla områden strävar framåt, dess större blir den del av samhällets tillgångar som man måste avstå till honom. Utan att själv arbeta lever han av andras arbete; och ju mer de andra arbeta, desto mer måste de avgiva till honom. Det är då ej underligt, att vi blott göra ytterst små framsteg i våra försök att bereda välförstånd åt alla.»

Det hade varit rimligt att den nya jordabalken anpassats till samhällets behov och förhållanden i dag. Vi behöver dels byggnadsmark, dels mark för fritidsändamål och annat. Det är orimligt att skapa en ny jordabalk som inte beaktar att vi människor håller på att förgiftas ihjäl och håller på att få ett samhälle där naturvärdena skövlas på alla sätt. Våra behov i de avseendena är inte i något avseende tillgodosedda i den nya jordabalken, och det är helt orimligt.

Man skulle kunna beskriva förslaget till jordabalk ungefär på samma sätt som Henry George i ett brev till påven karakteriserat en dom i Förenta staternas högsta domstol. George skriver där följande: »Det har blivit sagt om en berömd dom av högsta domstolen här i Förenta staterna, som fälldes i en bortrymd slavs sak kort före borgarkrigets utbrott, att 'den gav lag åt

nordstaterna och negrerna åt sydstaterna'. På samma sätt ger ni i eder rundskrivelse evangeliet åt arbetarna och jorden åt godsägarna. Kan man då förundra sig över, att det gives människor, som hånande säga: 'Prästerna äro villiga nog att ge de fattiga lika andel i det osynliga, men de sörja troget för, att de rika behålla allt det synliga för sig allena.'»

Denna karakteristik stämmer helt in på förslaget till jordabalk.

Det har ströts en del rosor i denna debatt. Det började med att justitieministern strödde rosor för sig själv — och det må ju vara hänt — men jag vill påpeka att de människor som drabbas av förslaget är sådana som jag som socialdemokrat anser mig ha skyldighet att försöka värna om.

Det är även angeläget att ställa ett par frågor i detta sammanhang.

Jag vet inte om man inom justitiedepartementet läser statsministerns tal, men jag vill erinra om att denne höll ett föredrag i Blå Hallen den 12 maj 1964, där han framhöll att politik är att vilja: »Socialdemokratisk politik, det är att vilja förändringen därför att förändringen ger löften om förbättring, näring åt fantasi och handlingskraft, stimulans, drömmar och visioner. Men naturligtvis måste viljan ha en inriktning och förändringen ett mål. Vi socialister är förmättna nog att vilja något därför att idén är viljans drivkraft, och vi är djärva nog att önska förändringen därför att förändringen kan göra utopier till verklighet. Detta är fundamentalt. Ofta möter vi påståendet att ideologierna är döda, att de har multnat sönder i vissna fraser, som möjligen kan nyttjas att förvrida synen på människor men som förlorat sin förmåga att förnya, väcka och stimulera.»

Det skulle vara ganska intressant att läsa upp också en del andra stycken av detta tal, men jag vill i stället återge några avsnitt ur ett föredrag 1966 av samme talare, där han talade om miljö

Jordabalk, m. m.

för människor. Han konstaterar där följande: »Varje verksamhet som vi ägnar oss åt är på ett eller annat sätt bunden till ett visst stycke av jordytan, ofta till en anläggning eller byggnad på detta stycke mark eller vatten. Det betyder att varje vidgning av mänsklig verksamhet kräver ny mark eller ett intensivare utnyttjande av redan i anspråk tagen mark.»

Han konstaterade vidare att den totala tillgången på mark är ganska begränsad och anför sedan följande: »Samtidigt kan vi konstatera att anspråken på mark ständigt ökar. Det hör samman med befolkningsomflyttning och urbanisering, med industriell expansion, med social och kulturell utveckling.»

Han framhåller vidare: »Under de närmaste decennierna kan vi förvänta oss krav på ytterligare mark utanför tätorterna från flera håll. Från näringslivet för industri och detaljhandel, från tätortsbefolkningen för fritidsbebyggelse och rörligt friluftsliv. Från den offentliga samhällssektorn bland annat för kommunikationer och för vattenförsörjningen till våra expanderande tätorter.» Han talar också om ökad frihet och om hur man behöver mark till olika ändamål.

Vi hade under valrörelsen inom alla partier som en slogan jämlikhet och närdemokrati. Jag utgår från att statsministerns »visioner» icke endast skulle vara teorier utan reell innebörd, och jag frågar: Är det så att det nu föreligger en motsättning mellan justitiedepartementet och regeringen i övrigt? Ty om Olof Palme skall genomföra alla dessa visioner — något som är nödvändigt för att vi vanliga människor skall kunna leva ett sunt liv — frågar man sig: Hur kan, om justitieministern eller hans företrädare har haft vetskap om exempelvis den lilla bok jag talat om, en proposition skrivas som river sönder allt det vi har ansett vara värt att slåss för?

Jag skulle vilja tala om hur människor kan möta det hela. I Uppland — jag tar det som exempel — får bönder och allmoge finna sig i att man inom De Geers domäner från 1600-talet helt enkelt lagt beslag på urgamla rättigheter och på mark som tillhörde allmogen. Och om vi — för att tala med grevar och baroner, vilket man ju skall göra ibland — går upp till Norrland finner vi där Sparres domäner. Han var landshövding, han var allt möjligt i det svenska samhället. Han tog av finnbefolkningen mark och anlade ett bruk där uppe. Han har aldrig haft åtkomsthandlingar, han har aldrig blivit tilldelad mark för exempelvis bruksrörelsen, men ändå disponeras nu dessa stora domäner — som är statens — och handhas som egna av Versteegh och hans gelikar. Och inte nog med det: människor som där levat i släktled efter släktled får inte utöva sina rättigheter. En som har släktskap med en syster till Flemming får nu uppleva att när han fiskar i en sjö som icke bruket rår om och som ingen haft någon äganderätt till blir han stämd.

Uppe i Hede kan man för närvarande läsa om en tvist som gäller att en hel bygd har avstängts från fiskerätt i sjöar som tillkommer befolkningen där sedan urminnes tider. Trots att högsta domstolen i en dom år 1956, som återges i Nytt juridiskt arkiv, sagt ifrån att beträffande detta vatten ingen äganderätt eller fiskerätt kunde ligga hos enskilda, så har Bergvik och Ala samt Ostermans lagt beslag på vattnet och låter tyskar, engelsmän och andra ha det som fiskevatten. Man använder också området för representation.

Samtidigt stämmer man dessa människor för tjuvfiske, vilka dock fiskar på eget vatten. Det är en tendens att alltmer tillgripa domstolsförfarande för att slå sönder urgamla rättigheter. Kuylenstierna, som var med i åborättskommittén, konstaterade angående allmänningar att dessa icke kunde fräntas all-

Jordabalk, m. m.

mogen. Detta får vi nu uppleva varje dag. Om justitieministern hade tid att läsa igenom de gamla papper och handlingar som jag har, skulle han få belegg för hur vanliga människor behandlas.

Nu skall man stifta en ny jordabalk genom dem som icke haft något med vanliga människor att göra utan endast med dem som lever därovan. Den enda förbindelse dessa människor haft har väl skett genom ett vykort men inte på något annat sätt. De får aldrig uppleva hur vanliga människor får leva i vårt nuvarande samhälle.

Under dessa förhållanden har jag krävt och önskat att justitiedepartementet och regeringen skall försöka få till stånd en ny juristutbildning — juristerna har för resten själva krävt en sådan. Varför kan man inte tillmötesgå ett sådant önskemål? Vi kan inte skylla på ämbetsmännen och juristerna som är fostrade i den anda och efter de principer som man lade grunden till 1611. Nu har vi 1970 med alla de problem som samhälle och människor möter. Men då ämnar man skärpa äganderätten på ett sätt som helt enkelt är otillständigt.

I stället för att skärpa äganderätten och göra brottsliga åtkomsthändingar till lagliga handlingar borde man försöka återföra något av det som bolag och storgodsägare en gång har tagit. Det har man emellertid glömt bort. Det beror på att de som skrivit denna utredning och denna proposition är fostrade i allt utom i demokratisk anda. Det är inte deras fel, utan det måste vara den i en demokratisk stat som ändå har ansvaret för att utforma samhällsarbetet och all annan verksamhet. Det vore rimligt att man nu försökt förbjuda alla inköp av mark från bolagens sida eller att stora bolag slår samman sina markområden. I och med att dessa förfar på detta sätt får vi uppleva att järnbommar sätts upp över gamla bygdevägar, att vattendrag förstörs

m. m.

Det är därför, herr talman, orimligt att strö rosor på den jordabalk som så att säga lagfäster gamla orättvisor och som endast tar hänsyn till en liten del av medborgarna. Från denna synpunkt har jag, i den mån jag har haft tid och kraft, försökt att yrka avslag på alla de underligheter som kommit till uttryck i de propositioner som framlagts under åren.

Därför ber jag, herr talman, att även i detta fall få yrka avslag på propositionen väl vetande att dessa frågor nu går sitt öde till mötes. Först när det kostar miljarder kommer samhället att vakna. När vi diskuterade frågan om fiskerätt år 1950 sade man att högst 2 miljoner skulle det kosta. Nu är kostnaderna uppe i 43 miljoner och kommer kanske att stiga till det dubbla.

Om vi nu stjälpur äganderätten på det sätt som föreslås i detta sammanhang, då inte bara förstör vi fauna och flora samt luftrum m. m. utan skövlar även människornas möjligheter till fritidsvistelser, till ett egnahem och annat. Riksdagen borde säga ifrån att den inte kan acceptera alla dessa underliga skapelser, som ändå har fötts även om de kan betecknas som ofullgångna, och i stället försöka ordna en utredning i dessa frågor som verkligen kan arbeta fram ett förslag som är någorlunda anständigt från demokratisk synpunkt.

Vi skall komma ihåg att Sverige nog är det enda land som är berett att fullfölja en gången tids diktatur, den första som vi har haft i Europa. Det har funnits sådana senare, men de har slagits sönder, och man har tagit tillbaka egendom. Den vägen har vi övergett i och med förslaget till ny jordabalk.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionerna II: 1464 och II: 1494.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundberg gör gällande att talarna här i debatten har strött rosor för jordabalken och för jus-

Jordabalk, m. m.

titie ministern och att justitieministern strött rosor för sig själv. Men i så fall har herr Lundberg sannerligen sett till att det finns törnen i den rosenbuketten.

Jag vill som talesman för tredje lagutskottet protestera mot det sätt på vilket herr Lundberg framställer vår rättsordning. Vi lever verkligen inte i ett rättslöshetens samhälle i vårt land. Jag finner det upprörande med detta angrepp på justitieministern och på en hel kår av jurister som — det är jag alldeles övertygad om — handlar efter sitt samvete och av bästa förstånd. Jag protesterar också mot påståendet att tredje lagutskottet vid sin behandling av ärendet bara skulle ha litat på juristerna och inte ha haft någon egen mening. Det är även upprörande att anklaga svenska riksdagsmän för att handla sina uppgifter i riksdagsarbetet på ett sådant sätt.

Att gå i någon som helst sakdebatt med herr Lundberg i dessa frågor anser jag fullständigt meningslöst, eftersom det mesta av vad han drar fram inte har det ringaste samband med jordabalken.

Jag har gjort mig skyldig till att citera Upplandslagen förut i dag, och jag vill göra det en gång till. Så lyder Upplandslagens stolta slutord: »Detta är sagt om fridstider. Gud give alla dem sin frid, som med frid vilja hit komma, här vara och hädan fara.»

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Grebäck vill ha frid och det kan jag förstå — han tycker naturligtvis mer om julefrid för sig och en viss grupp. Men det finns även andra människor som behöver ha både julefrid och litet frid i tillvaron. Det är för dem som jag har sagt ifrån.

Jag kunde naturligtvis också strött rosor, men om justitieministern har läst litet rättshistoria vet han att de rosor jag i så fall skulle strött hade varit bemängda med gift. Jag tror att justitieministern kan mer rättshistoria än

herr Grebäck, och då bör man vara så hygglig att man utgår från att han kan en viss del.

Herr Grebäck säger att han är upprörd. Visst kan han vara det, men inte blir det någon bättring för vanliga människor för att han är upprörd. Det krävs handling, och den har saknats. Man måste ha det rättshistoriska perspektivet när man diskuterar dessa frågor. Annars kan man få för sig att för att man själv kan stå i Roslagen eller någon annanstans och titta ut över sina ägor har alla människor den möjligheten. Så är det inte.

Hela denna fråga har samband med jordabalken. Har inte herr Grebäck kommit så långt att han har insett det, är det hopplöst att få honom att handla annorlunda än han gör.

Herr Grebäck talade om sakdebatt. Det var en sådan som jag trodde att herr Grebäck skulle ge sig in på. Men han talade bara menlöst om frid. Det är bra — frid, herr Grebäck, men somna inte till så att friden blir alltför djup!

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundberg talar så mycket om vanliga människor — för mig är herr Lundberg en högst ovanlig människa.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det ovanliga hos mig kanske ligger i att jag har försökt plöja igenom alla adelns och ridderskapets protokoll sedan 1600-talet, utlåtanden och propositioner samt olika slags litteratur. Om herr Grebäck gav sig tid till att åtminstone skumma något av det, skulle han finna att han var ännu ovanligare, eftersom han kan tillstyrka något som han över huvud taget ingenting vet om.

Herr ELMSTEDT (cp):

Herr talman! Det känns onekligen litet konstigt att direkt efter herr Lund-

Jordabalk, m. m.

bergs uppvisning ge sig in på en sakfråga. Jag skall låta kammaren sväva i ovisshet om mina kunskaper i rätts-historia och inte vara lika oförsiktig som herr Lundberg och undanröja alla tvivel.

Jag skall göra en kommentar till en motion som herr Gustavsson i Alvesta och jag har väckt med anledning av detta stora frågekomplex. Det är motionen 1471 och den gäller jordbruksarrendatorerna. De utgör en relativt liten grupp, men deras rätt till trygghet i näringsutövningen är ju inte mindre för det.

Vi har i den här motionen tagit upp just möjligheterna för arrendatorer att få längre kontraktstid i vissa fall än fem år. Anledningen härtill är att alltför korta arrendeperioder ofta lägger hinder i vägen för en arrendator att kunna driva sitt jordbruk på ett rationellt sätt, vare sig det gäller byggnader eller markanläggningar. Specialisering kan ibland vara nödvändig för en rimlig lönsamhet, och en sådan kräver stora investeringar i t. ex. byggnader.

Visst finns det olika typer av arrenden — det skall inte förnekas. Vad vi tar upp i vår motion är sådana fastigheter som varit utarrenderade under längre tid. Det finns fastigheter som varit utarrenderade i flera generationer och som bevisligen kommer att vara det även i fortsättningen. I sådana fall kan man inte komma i konflikt med äganderättsprinciper, eftersom den endast gäller rätten för en arrendator att få tillräckligt lång kontraktstid så att en rimlig avskrivningsperiod på gjorda investeringar kan erhållas. En arrendator som i takt med utvecklingen vill och måste anpassa sin produktion till tidens krav kan i många fall ha stora och ofta oöverstigligen svårigheter, eftersom det krävs omfattande investeringar antingen i byggnader eller i markanläggningar och ofta i bådadera. Det är långt ifrån alltid så att fastighetsägaren är villig att göra de investeringarna

även om arrendeavgiften höjs i proportion härtill. Självfallet kan en arrendator i det läget komma i en besvärlig situation. Han har arrendekontrakt på fem år, och han kan inte själv göra några omfattande förändringar eftersom han inte vet någonting om läget när femårsperioden har löpt ut — då kanske han inte längre får fortsätta; förändringar kan ha inträffat som gör att han måste bryta upp tidigare än han räknat med. Som regel förlängs visserligen kontraktstiden på en ny femårsperiod, men vem vill satsa kapital på så lösa grunder? En längre kontraktstid skulle i många fall utgöra en positiv faktor för arrendatorn utan att det för markägaren behövde medföra någon större påfrestning.

Besittningsskyddet är i förslaget förstärkt gentemot nuvarande system — det skall medges — men en arrendator måste lika väl som vilken annan företagare som helst kunna planera för mer än fem år i taget. Det räcker inte med sannolikhet i fall där det kan röra sig om investeringar på hundratusentals kronor, en så pass kraftig satsning måste vila på en betydligt säkrare grund.

Utvecklingen på jordbrukets område pekar mot en större andel arrendatorer, i varje fall i vissa delar av landet, vilket gör denna fråga alltmera aktuell. I vår motion har vi tagit upp just dessa frågor och krävt att arrendatorer i vissa fall, när de står inför större kapitalkrävande investeringar, skulle ha rätt att vid en ny periods ingång få en längre arrendeperiod. Vi har sagt att 20 år bör vara rimligt med hänsyn till att det är en normal avskrivningstid på investeringar av det här slaget.

Jag konstaterar att utskottet, som visserligen avstyrkt motionen, ändå har sagt att enligt »utskottets mening bör det i sådana fall, då arrendestället varit utarrenderat under lång tid och då det, för att statligt garantilån åt arrendatorn skall kunna beviljas, fordras ett

Jordabalk, m. m.

fortsatt garanterat arrendeförhållande motsvarande skäligen amorteringstid — för investeringar i anläggningar normalt omkring tjugu år — vara möjligt att medge arrendatorn en väsentligt längre förlängningstid än som följer av huvudregeln i 9 §.

Även om utskottet som sagt inte förordnat någon ändring i förslaget till lagtext, noterar jag ändå detta som en klar förbättring mot nu gällande bestämmelser, och eftersom det är i linje med vårt motionskrav måste jag väl just nu låta mig nöja med detta. Med säkerhet kommer det i framtiden att finnas anledning återkomma till denna för en liten grupp människor så betydelsefulla fråga.

Herr WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Varenda en av oss som känner herr Lundberg vet att han har ett hjärta av guld och att han, när han i sitt anförande fällde några kanske mindre väl valda ord, råkade ut för ett olycksfall i arbetet. Jag syftar på vad han sade om utvecklingsstörda barn — ohyggligt grymt mot föräldrar till sådana barn och ohyggligt grymt mot dessa barn själva. Jag vet att han inte menade det så, och jag är angelägen att vända vad han sade till något positivt, eftersom jag har den oskattbara förmånen att få arbeta en hel del just med utvecklingsstörda barn, charmfulla ungar som man lär sig att verkligen sätta värde på. Om vi bara får tag i dessa barn i tid kan det bli fullgoda medborgare av dem. Jag tror att vi kan säga detsamma om den föreslagna jordabalken: om vi bara är överens om att vi *skall* göra den till ett fullgott instrument, så kommer vi också att lyckas.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag vet inte hur herr Wachtmeister lyssnade. Om jag inte minns alldeles fel talade jag om Moder Sveas utvecklingsstörda barn jordabal-

ken. Det är ju något annat än vad herr Wachtmeister vill göra gällande att jag sade. Moder Sveas jordabalk har inte alls med det att göra som herr Wachtmeister talade om; jag har sysslat ganska mycket även med den frågan. Herr Wachtmeister ville tydligen tolka mig fel.

Jag vill samtidigt, herr talman, för att slippa begära ordet ytterligare en gång yrka bifall till mina motioner i detta ärende.

Herr WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Nej, herr Lundberg, uttrycket utvecklingsstörda barn hör över huvud taget inte hemma i denna debatt, vem det än är som betecknas som modern.

Härmed var överläggningen slutad.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 80

Mom. A

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II:1464; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. A i utskottets utlåtande nr 80, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II:1464.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Herr andre vice talman-

Jordabalk, m. m.

nen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Lundberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 158 ja och 5 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. C

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Tobé begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. C i utskottets utlåtande nr 80, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I av herr Skärman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Tobé begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 53 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. D och E

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. F

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Tobé begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. F i utskottets utlåtande nr 80, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III av herr Ebbe Ohlsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. G

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen IV; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Grebäck begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Jordabalk, m. m.

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. G i utskottets utlåtande nr 80, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen IV av herr Ferdinand Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Grebäck begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 125 ja och 35 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. H och I

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. J

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen V; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Josefson i Arrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. J i utskottets utlåtande nr 80, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen V av herr Ebbe Ohlsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Josefson i Arrie begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 97 ja och 71 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. K

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. L

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen VI; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hedin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. L i utskottets utlåtande nr 80, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen VI av herrar Ebbe Ohlsson och Hedin.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom

Riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten

uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hedin begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 147 ja och 23 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. M—ö

Vad utskottet hemställt bifölls.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 81

Mom. A

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II:1494; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. B—H

Vad utskottet hemställt bifölls.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 82

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2

Riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten jämte motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr NILSSON i Kalmar (s):

Herr talman! Den proposition, som behandlas i förevarande utlåtande, har som bekant föregåtts av utredningsbe-

tänkandet »Nytt lantmäteri». Utredningen, propositionen osv. anges ha för- anletts av ett behov av översyn av lant- mäteriet med anledning av den nya fas- tighetsbildningslagen.

Fyra av utredningens sju ledamöter föreslår att fastighetsbildningen och fas- tighetsregistreringen i fortsättningen skall ske under totalt statligt huvud- mannaskap för hela landet. Mättnings- verksamhet, markexploatering och bo- stadsbyggande skall också i fortsätt- ningen vara en kommunal uppgift. Av de ledamöter som tillhör majoriteten har åtminstone två — liksom sekre- raren — en mycket stark anknytning till lantmäteriet.

Tre ledamöter, reservanterna, har häv- dat att staten visserligen skall ha ett ge- nerellt ansvar för fastighetsbildning och fastighetsregistrering men att kom- muner som själva så önskar skall ha rätt att ombesörja fastighetsbildning och efter särskilt beslut av Kungl. Maj:t även fastighetsregistrering.

Vid den efterföljande remissbehand- lingen stöddes reservanternas förslag av en synnerligen kraftig opinion. I över 50 procent av yttrandena följde man reservanternas förslag, och många re- missinstanser ville gå ändå längre än reservanterna. Detta innebär att cirka 4,5 miljoner invånare eller 57 procent av landets totala befolkning genom des- sa remissyttranden har stött reservan- ternas förslag. Bland dem är för att nämna några Kommunförbundet, bo- stadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, HSB, Riksbyggen m. fl.

I det sammanhanget skulle jag till ci- vilministern vilja ställa frågan om an- ledningen till att planeringsrådets yt- randen inte har tagits med. Det har ti- digare sagts att planeringsrådets yt- randen skulle tillmätas mycket stor vikt. Men så är tydligen inte fallet i detta sammanhang — liksom så sällan an- nars.

Propositionen följer i stort sett ut- redningens förslag, dock med vissa,

Riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten

kanske rätt viktiga justeringar. Utskottets utlåtande följer propositionen.

Det allmänna intrycket av propositionen är väl att den är ganska vag och i viss mån opreciserad, vilket i och för sig kan vara beklagligt men förståeligt. Ett avsteg i propositionen från utredningens förslag är att kommun som så önskar skall *ges möjlighet* att inrätta s. k. specialenhet med kommunalt huvudmannaskap. Därigenom skulle kommunen få handlägga frågor om fastighetsbildning och bebyggelseutveckling. Men — och detta är synnerligen viktigt enligt min uppfattning — detta innebär inte att en kommun som så önskar därmed skulle få rätt att inrätta en sådan enhet. För att kommunen skulle få göra det skulle det, om jag har tolkat propositionen rätt, föras förhandlingar mellan kommunen, länsstyrelsen och lantmäteristyrelsen, men lantmäteristyrelsen skulle i princip bestämma hur det skall bli. Det finns visserligen möjligheter att överklaga lantmäteristyrelsens beslut hos Kungl. Maj:t, men det är ändå lantmäteristyrelsen som först skall bestämma.

Som jag ser det vore det rimligt att ge alla kommuner som så önskar rätten och inte bara möjligheten att ordna sin fastighetsbildningsorganisation.

När man läser propositionen kan man naturligtvis fråga sig: Var går i så fall gränsen — vid tätorter med 10 000, 20 000, 30 000 eller ännu fler invånare?

Detta innebär också att frågan i stort sett överlämnas till lantmäteristyrelsen, och — såvitt jag förstår — kommer tolkningen att ske över riksdagens huvud. I första omgången skall ärendet gå till Kungl. Maj:t, men sedan har lantmäteristyrelsen bestämmanderätten.

Det gäller alltså att en kommun skulle få rättighet härvidlag. Jag vet inte om jag tolkat detta rätt men skulle vilja fråga civilministern om den saken för att få det hela klarlagt, eftersom det betyder oerhört mycket om kommunen efter prövning skall beredas möjlighe-

ter, eller om den skall ha rättighet att inrätta en egen fastighetsbildningsorganisation.

Jag vill starkt betona fastighetsbildningens stora betydelse som integrerande del av hela byggnadsprocessen, särskilt när det gäller bostadsbyggandet för landets tätorter. Inget annat organ kan bättre än den egna kommunen tillgodose intresset av en snabb och effektiv fastighetsbildning. Den egna kommunen har det utan gensägelse största intresset av att angelägna bostadsbyggnadsprojekt inte fördröjs i onödan med besvärande konsekvenser för alla byggherrar och kanske framför allt för de anställda inom byggföretagen.

Som vi framhållit i motionsparet I: 1367 och II: 1591 fungerar den moderna exploateringsprocessen i tätorterna så, att vart och ett av de ingående elementen inte kan avgränsas från de andra, vare sig i sak eller i fråga om tid. Framför allt tidsfaktorn betyder oerhört mycket i detta sammanhang. Det bör också framhållas att kommunerna har ansvaret för att bostadsprogrammen fullföljs. Skulle kommunerna berövas den rätt som här nämnts, nämligen att inrätta ett eget fastighetsbildningsorgan, och dessa uppgifter i stället skulle läggas på ett statligt organ har kommunerna betydligt mindre möjligheter att styra bostadsbyggandet både beträffande tiden och på annat sätt.

Det uppges att det nya systemet med lantmäteriet som främste huvudman på detta område skulle bli rationellt. Utskottet framhåller på s. 5 i sitt utlåtande, att det skall bli en effektiv förrättningsorganisation. Med ett rationellt och effektivt förrättningsystem förmodar jag, att man avser mesta möjliga arbete under en viss tidsperiod till lägsta möjliga kostnad i alla avseenden.

Reservanterna i utredningen har pekat på ett mycket viktigt faktum, då de skriver följande:

»Enligt vår mening synes majoritetsförslaget i alltför hög grad vara präg-

Riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten

lat av en strävan att bevara och bygga ut den statliga lantmäteriorganisationen. Vi menar att det väsentliga bör vara att åstadkomma en organisation som utan att rättssäkerheten eftersätts ger maximal effektivitet. Tidsfaktorn är härvid mycket viktig. Väntetiderna på insatser från det statliga lantmäteriets sida har ofta ej räknats i månader utan i år. Omkring 75 % av lantmäteriverksamheten ingår som ett led i exploateringsprocessen. Bruttoinvesteringarna för byggnads- och anläggningsarbeten i Sverige torde för närvarande uppgå till i runt tal 25 miljarder kronor om året. Detta innebär att bara en månads försening av varje byggnads- och anläggningsprojekt skulle kunna medföra räntekostnader och andra utgifter, som överstiger hela den årliga bruttokostnaden för statlig och kommunal lantmäteriverksamhet tillsammans.»

Det är ovedersägligt att väntetiderna inom lantmäteriet har varit minst sagt besvärande. Men trots detta föreslår man nu att dessa kostnader skall vältras över på andra och att lantmäteriet skall vara huvudansvarigt. Lantmäteriets förrättningskostnader ligger nu på drygt 100 kronor i timmen. Detta gör att man undrar om det inte hade varit mera rationellt att först undersöka varför lantmäteriet har så stora förseningar i sin verksamhet och varför förrättningskostnaderna är så höga, innan man går ut och erbjuder hela svenska folket dessa tjänster.

Det föreslagna systemet kommer vidare att innebära att en stor del av kommunerna med säkerhet ändå kommer att bibehålla olika delar av sitt fastighetsbildningsväsende. Detta innebär otvivelaktigt merkostnader i form av dubbelarbete och i vissa fall kanske också kompetenskonflikter. Med hänsyn härtill kan man ifrågasätta var det rationella ligger i det nya förslaget. Vem är det som kommer att få betala dessa ökade kostnader? Jo, det kommer att föra med sig ökade statliga kostnader

och högre skatter samt ökade bostadskostnader, dvs. högre hyror. Framför allt blir det invånarna i de små och mellanstora tätorterna som kommer att få ökade utgifter, om denna reform genomförs. Hyrorna är i dag av den storleksordningen att jag inte vill medverka till någon ytterligare ökning. Inte heller vill jag medverka till att den kommunala kompetensen på detta område överförs till ett statligt verk, dvs. till lantmäteristyrelsen. Jag anser att varje kommun inte bara skall ha möjlighet utan som hittills också rättighet att själv handha sin fastighetsbildningsorganisation, om den så önskar.

Vad fastighetsregistreringen beträffar vill jag i stort instämma i de synpunkter som framförts i motionen II:1585. I varje fall bör ett genomförande av propositionens förslag uppskjutas till dess att den beslutade fastighetsdatabanken kan fungera utan störningar.

I utredningen och i andra sammanhang, bl. a. i motionen II:1592, har det hävdats att rättssäkerheten inte skulle vara till fyllest i det kommunala fastighetsbildningsväsendet. Såvitt jag vet har det inte kunnat påvisas att så skulle vara fallet. Tvärtom har civilministern understrukit att den verksamheten har skötts bra. Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare har också i sitt remissvar i frågan framhållit de kommunala förrättningsmännens oväld. Jag betraktar därför dessa påståenden som ett slag under bältet på en yrkeskår som på ett förtjänstfullt sätt har fullgjort sina uppdrag. Hur är det för övrigt, om påståendet är riktigt: Är ovälden hos en statligt anställd större i förhållande till enskild part? Den situationen kan nämligen också inträffa. Och precis samma misstanke kan man hysa när det gäller en statligt anställd förrättningsman. Jag tycker att den typen av argument som tagits upp i det sammanhanget inte hör hemma i denna debatt.

Jag ansluter mig vidare till departe-

Riktlinjer för omorganisation av lantmåteriverksamheten

mentschefens uttalande i propositionen, att avgörande vikt bör fästas vid att organisationen blir så effektiv som möjligt och medger en smidig samverkan med andra organ inom samhällsplaneringen.

Jag delar också den av departementschefen uttalade uppfattningen att samordningsbehovet bäst tillgodoses, om samma organ handhar både fastighetsbildning och mättningsverksamhet. Det är bl. a. just av denna anledning, som de ca 120 kommunala stadsingenjörskontoren i vårt land har inrättats. Kommunerna har funnit att det ur såväl funktionell som ekonomisk synpunkt är riktigast och bäst att ha ett eget fastighetsbildningsorgan.

Jag delar också departementschefens i propositionen framförda synpunkt att erfarenheterna av det kommunala fastighetsbildningsväsendet är goda. Ja, jag anser att de är så goda att jag för min del inte vill att det skall avskaffas.

Eftersom ett enhälligt statsutskott står bakom utlåtandet, skall jag inte nu yrka bifall till den motion, som jag varit med om att underteckna. Jag vill emellertid ändå understryka att det gäller en mycket viktig fråga som inte bör lösas på det sätt som föreslås i propositionen.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Bakgrunden till propositionen i detta ärende är den utredning som resulterat i betänkandet »Nytt lantmåteri». Utgångspunkten för utredningens arbete var den nuvarande kompromissen på förrättningsstadiet mellan kommunalt och statligt mättningsväsende. Man kunde därvid ha hamnat i två ytterligheter, nämligen kommunalt eller statligt huvudmannaskap. Båda alternativen är enligt min mening också möjliga.

Det är däremot inte möjligt att följa den skrivning som angivits i reservationen till utredningen, nämligen att

staten generellt skulle ha ansvar för men inget monopol på förrättningsverksamheten, att befintliga kommunala enheter skulle bibehållas, att kommun skulle ha befogenhet att inrätta kommunala förrättningsorganisationer senast tre år efter anmälan till konungen, att verksamheten obligatoriskt skulle bedrivas i kommunal regi vid kommunsammanläggningar, där någon av parterna hade kommunal verksamhet på detta område, och att vid ikraftträdandet av den nya lagen anmälan skulle kunna göras om huruvida man önskade kommunalt huvudmannaskap eller inte.

Det måste såvitt jag förstår vara helt omöjligt att jämsides med varandra ha två organisationer, av vilka den ena allt efter lämplighet skulle ha rätt att utvidga sig på den andras bekostnad. Man kan inte upprätthålla en statlig lantmåteriverksamhet under sådana förutsättningar. Det är angeläget att framhålla detta — den statliga lantmåteriverksamheten är ju inget självändamål.

Det skulle vara orimligt att följa reservationens förslag. Det hade varit renhårigare att i reservationen uttala att enbart kommunala förrättningsorgan skulle finnas. Det är inte möjligt att rekrytera och att upprätthålla en rationell verksamhet, om den ena organisationen skall få utvidga sig på den andras bekostnad. Då faller den senare så småningom sönder.

Propositionens förslag kan sägas innebära ett »modifierat status quo». Jag skall inte närmare gå in på detta, utan skall endast nämna att jag tillsammans med herr Grebäck har väckt en motion, II: 1592, där vi framhållit att det lokalt bör utformas enheter under kommunalt och statligt huvudmannaskap, för vilka målet på lång sikt skall vara att bilda en effektiv gemensam förrättningsorganisation, regionalt sammanhållen genom lantmåterikontoren.

Vad gäller länsorganisationen, som jag något närmare skall gå in på, är

Riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten

propositionens förslag något överraskande. Denna lösning finns inte med i utredningens förslag, utan den har konstruerats i departementet. Det är väl en reaktion mot länsdemokratiutredningens hurtfriska tongångar om att överta all statlig verksamhet på länsplanet; det verkar som om detta var en av orsakerna.

Sedan finns det ett svepskäl, och det är att man måste ha fastighetsregistret i en länsmyndighet som inte får vara en fastighetsbildningsmyndighet, eftersom fastighetsregistermyndigheten har rätt att överpröva — om vi nu får lov att kalla det så — förrättningar som inte går att registrera. Detta anser jag som sagt vara ett svepskäl. Vi har det ju på det sättet nu: det är en fastighetsbildningsmyndighet på landet som för jordregistret och det är en fastighetsbildningsmyndighet som överprövar förrättningar. Detta går ganska hyggligt, och man behöver inte av denna orsak ställa upp några särskilda principer och på det viset motivera överlantmätarens inträde i länsstyrelsen. I realiteten blir det naturligtvis en lantmätare — och i varje fall lantmäteripersonal — som får sköta huvuddelen av registret, och formellt blir det länsstyrelsen, som då måhända kan verka kalmerande på alltför ambitiösa överlantmätare, om nu sådana förekommer i sinnevärlden.

Men det finns ett sakskäl, och det är att överlantmätaren skall medverka i de uppgifter som länsstyrelserna redan har när det gäller översiktlig planering och i de uppgifter som kan komma att hänföras dit. Planer föreligger ju på att i olika avseenden överföra uppgifter på detta område till länsstyrelserna, och arrangemanget kan anses motiverat av att länsarkitekterna den 1 juli nästa år blir länsstyrelsetjänstemän och att överlantmätaren bör ha en liknande ställning i denna planeringsprocess. Man frågar sig varför inte vägdirektören har fått samma ställning

— vägdirektören är sedan många år tillbaka föredragande i länsstyrelsen. Det är också andra experter som kanske borde finnas där av samma skäl.

Samordning i en enhet är en styrka i vissa fall, men det finns svagheter — både praktiska och principiella — och jag skall säga några ord om det.

I Uppsala län var vi mycket tidigt ute med s. k. länsråd. Det är ju organ som det inte har funnits några författningar om, men alla utredningar som arbetat på detta område under de senaste 20 åren har talat om länsråd. Redan 1948 bildades länsråd i Uppsala län, och jag verkade starkt för detta, eftersom jag tyckte det var bra att experter av olika slag träffades och diskuterade igenom gemensamma ärenden. Men jag fick faktiskt en chock efter ett antal år, när jag deltog i en kommunal konferens där en kommunalkamrer sade: Det största hotet mot den kommunala självständigheten är dessa länsråd, ty kan man ta en expert i taget och prata med vederbörande kommer man ju någon vart, men har de suttit kring ett bord och diskuterat samman sina åsikter kommer man ingenstans. — Detta har gjort att jag under de senaste 10—15 åren varit mycket försiktig med att deltaga i sådana här råd — man skall ju inte gå och binda sig över huvudet på dem som har anledning att få sina synpunkter beaktade i tid. Och det gäller som bekant att komma i tid.

Nu har ju planeringsråden tillkommit, men herr Nilsson i Kalmar sade att planeringsråden kanske inte alltid har så stor betydelse. De har i varje fall inte haft det i detta fall. Utanför stödområdena blir planeringsrådets betydelse inte så stor — deras verksamhet är av ett annat slag. Man har också fått fortsätta med kontinuerligt expertsamaråd, och åtminstone i de flesta län står väl överlantmätaren liksom länsarkitekten till tjänst med att lämna alla de uppgifter som kan behövas i sammanhanget.

Vi har offentlighet i statsverksamhe-

Riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten

ten. Allmänheten kan följa alla yttranden från statliga myndigheter, och inom länen är ett yttrande från länsarkitekten eller från överlantmätaren offentlig handling — yttrandena kan citeras i tidningar, och man kan få avskrifter av dem. Om dessa tjänstemän kommer in i länsstyrelsen blir det något annat — i varje fall kan det bli någonting annat. Under alla förhållanden uppkommer svårigheter. Jag har hört landshövdingar som sagt: Nu blir det i alla fall något av länsstyrelserna som liknar ett departement. Vi förfogar över experterna och kan samla uppgifter och så beslutar vi. Det kan på så sätt bli kraft bakom länsstyrelsens beslut.

Jag har då invänt att det dock är litet skillnad gentemot departementen. De flesta experter som dessa åberopar är centrala ämbetsverk, som har öppna papper. Där får man in yttranden t. ex. från planverket, skolöverstyrelsen eller universitetskanslersämbetet, vilka kan citeras och av vilka man kan skaffa avskrifter. Det är helt annorlunda med de experter som finns inom departementet — de är som tur är inte alltför många. Därvidlag är det fråga om interna promemorior, som det är litet svårt att få insyn i. Risk föreligger att länsstyrelserna nu kommer in på samma väg om man inte passar sig i själva övergången. Det kan bli svårare för allmänheten att få insyn, om man inte ser till att just denna sak beaktas vid övergången.

Inte bara statsråd utan de flesta riksdagsmän som har suttit i sådana beslutsfunktioner vet hur litet det är som i slutomgången avgör om det skall bli det ena eller det andra svaret på en fråga. Om då allmänheten inte har möjlighet till insyn och kan göra sig påmind i olika sammanhang blir det en inskränkning i insynsmöjligheten, om man inte tar vara på de fördelar som finns med nuvarande system. Min förhoppning är att man skall kunna få fram en sådan anordning att möjligheterna till insyn inte blir sämre i den nya or-

ganisationen.

Utskottet har särskilt understrukt att det är uppenbart att överlantmätarnas självständiga medverkan vid domstol bibehålles och att länslantmäterikontoren hålles samman som en enhet. Jag sätter naturligtvis värde på detta, eftersom det överensstämmer med den motion som jag har väckt.

Sedan återstår naturligtvis rådgivning till kommuner och allmänhet, för all del även till statliga verk. Kan man ge råd på sidan om utan att gå och fråga högre upp i organisationen är det bra. Just nu har man icke något behov av att fråga, men det finns risk för att det uppstår sådana situationer.

Slutligen vill jag något beröra de ekonomiska frågorna, inte hur organisationen skall fungera lokalt och regionalt — herr Nilsson i Kalmar har redan varit inne på denna sak, och den har naturligtvis också sina sidor. Vad det här gäller är fastighetsregistret.

Det sägs att vi aldrig hade fått ett riksdagsbeslut i början av detta sekel om jordregistret — jag tror att det var 1907 eller 1908 — om man inte då räknat flera hundra procent för lågt på kostnaderna. Felräkningen skedde inte avsiktligt, men det blev mycket dyrare än man hade tänkt sig. Nu föreslås i propositionen att staten skall överta fastighetsregistreringen från kommunerna, och detta i en tid då man samtidigt håller på att förnya registren och förbereder ett helt nytt system. Många kommuner har mycket fina register. De har gjort mycket dyrbara investeringar, och de förbereder att förbättra dem ytterligare inför övergången till ADB-system. Det är enligt min mening inte rimligt att staten utan vidare övertar detta utan att lämna kommunerna ekonomisk gottgörelse. Jag beklagar att det står så litet eller nästan ingenting i propositionen om saken, eftersom detta kommer att påverka de diskussioner som snart nog skall inledas med kommunerna angående förrätningsorganisationen enligt den

Riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten

tidtabell som vi har fått från departementet.

Herr Grebäck och jag har i vår motion II:1592 tagit upp frågan. Samtidigt har vi ifrågasatt övergångsåtgärder så att man i de fall där kommunala register skall övertas av staten utnyttjar den personal som är insatt i dessa saker i kommunerna. Genom att utnyttja den expertis som finns får man en smidig övergång.

Utskottet torde vara av samma åsikt, såvitt jag förstår. Man har finkänsligt uttryckt det på följande sätt: »Vad i den nämnda motionen II:1592 anförts om ekonomiska problem vid ett statens övertagande av ansvaret för nu kommunala fastighetsregister bör enligt utskottets mening inte *nu* — jag kursiverar det — »bli föremål för något riksdagens bedömande.» I denna mening är alltså det kortaste ordet — nu — det viktigaste. Däri torde ligga att utskottet har sympatier för de tankar som är framförda i vår motion.

Som den ene av de båda motionärerna får jag anse oss väl behandlade. Vi har preciserat våra kommentarer till den detaljfattiga princippropositionen i nio punkter, och det är egentligen bara en av dessa som inte har vunnit gensvar, nämligen den tredje punkten: »Gränsdragningen mellan överlantmätarens och länskontorets uppgifter inom länsstyrelsens ram och uppgifterna i ledningen av lokalorganen och andra utanför länsstyrelsen fallande ärenden måste utformas så att båda funktionerna kan fyllas med full effekt och utan byråkratisk belastning.»

I övrigt har vi pekat på att länskontoren bör kvarstå som enheter, att överlantmätarens självständighet vid medverkan i domstol bör behållas och att allmänhetens intresse av att kunna följa samhällsplaneringsärendenas behandling på länsplanet bör tillgodoses. Också detta har utskottet skrivit välvilligt om, liksom om behovet av en statskommunal tillsättningsnämnd — en tanke

som man tydligen redan är inne på i departementet.

Jag har genom min verksamhet som yrkesman och som kommunalman starka bindningar till båda ytterligheterna i den lösning som föreslås i propositionen. Det fordras verkligen en helhjärtad uppslutning från båda håll för att tillskapa ett fungerande system. Det är min förhoppning att det skall fungera, men det är riskabelt med principbeslut om en organisation när propositionen är så kortfattad och saknar detaljer och man alltså måste låta principiellt betydelsefulla handlingsnormer ingå i arbetsordningar och instruktioner, utfärdade av Kungl. Maj:t. Jag hoppas därför att den ytterligare proposition, som kan väntas till vårriksdagen, tar upp en del sådana detaljfrågor litet mera konkret, så att man inte behöver göra upp önskelistor i förhoppning om men utan säkerhet för att de kommer att följas i samband med instruktions- och arbetsordningssskrivandet.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman. Som jag har tolkat propositionen 188 får kommunerna i huvudsak behålla sina stadsingenjörskontor för fastighetsbildningsarbete, och därmed anser jag att man har funnit en ganska tillfredsställande lösning. Jag skall därför inte ägna den frågan någon uppmärksamhet utan skall i stället något beröra vad som sägs i propositionen i fråga om fastighetsregistreringen.

Mot bakgrund av 1968 års beslut om nytt fastighetsregister och kravet på specialisering har departementschefen uttalat att fastighetsregistreringen i princip bör anförtros en länsmyndighet. Orden »i princip» innebär en oklarhet, och det skulle vara önskvärt med ett förtydligande.

Utskottet säger i sitt utlåtande:

»I fråga om *länsorganisationen* inne-

Riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten

bär Kungl. Maj:ts förslag att fastighetsregistreringen — som enligt de inledande övervägandena i princip bör anförtros en länsmyndighet — bör handhas av länsstyrelsen i de fall där inte motsvarande organisatoriska fördelar och samordningsintresset kan motivera fastighetsregistrering under vissa större kommuners huvudmannaskap.»

Här finns en hel del oklarheter. Man talar om »i princip» och om »vissa större kommuner». Det är dylika formuleringar som gör att jag känner mig en smula tveksam inför vad som kommer att hända med fastighetsregistreringen. Sambandet mellan den kommunala verksamheten och den under uppbyggnad varande fastighetsdatabanken måste på grund av den kommunala kompetensen bli mycket starkt. Behovet av en betydligt mer omfattande och integrerad samhällsplanering på det kommunala planet ökar mycket kraftigt.

Sambandet mellan den kommunala verksamheten och den nya fastighetsdatabanken känner vi egentligen till mycket litet om. Vi har inget utredningsunderlag, som belyser detta. Visserligen har man i vissa avseenden påbörjat utredningar för att kartlägga detta samband, men för dagen är det omöjligt att bedöma hur man lämpligen skall tillgodose det. Sambandet avser i första hand användningssidan, t. ex. när det gäller maskinlagrade data, akterna i kommunala och andra arkiv, registerkartor och liknande. Men det avser också leveranser av data till databanken och samordningen av registerverksamheten med det kommunala arbetet med primärkartor.

För övergången från kommunal till statlig registrering krävs omfattande insatser. Vi vet mycket litet härom. Vi saknar underlag för att bedöma dessa insatser. Vi vet inget om alla de praktiska arrangemang som behövs. Vad händer t. ex. när nu kommunerna ändå måste lämna ifrån sig fastighetsregistreringen, om man tolkar »i princip» och

»vissa kommuner» negativt? Vad händer om kommunerna omedelbart per den 1 januari 1972 lämnar ifrån sig registren? Jag tror att staten då helt kommer att sakna resurser i fråga om arkivlokaler, registreringspersonal och teknisk utrustning. Vem skall bekosta dubblering av registerarkiv och registerkarta, om man måste företa en sådan dubblering, och hur skall den organiseras? Det är en mängd frågor som vi i dag kan ställa men inte har några svar på. När vi annars fattar beslut i Sveriges riksdag, har vi mestadels svar på frågor som kan ställas.

Man kan alltså, om man vill hårdra, säga att vi egentligen saknar förutsättningar för ett ställningstagande i fastighetsregisterfrågan. Det är därför som jag i en motion i princip har ställt mig positiv till denna proposition men har föreslagit att ikraftträdande skulle uppskjutas ett par år just för att man skulle få möjlighet att uppskjuta dessa praktiska arrangemang. Man måste nämligen ha klart för sig att ett genomförande av denna fastighetsdatabankreform i hög grad är beroende av den kommunala medverkan. Alla är vi väl överens om att det är utomordentligt väsentligt att vi får en dylik fastighetsdatabank organiserad. Men för att 1968 års riksdagsbeslut skall bli en realitet krävs alltså medverkan av kommunerna. De måste medverka när det gäller registerbeteckningsreformen. De måste göra rättelser och kompletteringar i nuvarande stadsregister. Kommunerna måste svara för leveranser av kartor som underlag för koordinatregistrering, för byggnadsinventering, för överföring av data från kommunalt primärkartverk till registerkarta och för upprättande av ny registerkarta. Alla de här olika delåtgärderna borde man ha inordnat i en totalplanering av hela databanksprojektet. Samarbetet med kommunerna har ju hittills fungerat mycket bra. De stora kommunerna och även de små kommunerna har i denna fråga satsat stora re-

Riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten

surser, och vi behöver sätta in ytterligare resurser för att få fram fastighetsdatabanken till mitten av 1970-talet.

Man blir naturligtvis en aning oroad för hur det skall gå med fastighetsregistreringen i fortsättningen, när man i dag har fått veta att Kommunförbundet i en skrivelse uppmanat kommunerna att helt avstå från medverkan till upprättande av fastighetsdatabanken. Om detta blir en realitet innebär det i princip en katastrof. Man kan då inte få tillstånd en fastighetsdatabank.

Jag skulle därför från utskottets talesman eller från civilministern gärna vilja ha mina farhågor undanröjda och få litet närmare specificerat vad man avser när man talar om »i princip» och »vissa större kommuner». Såvitt jag förstår torde det vara nödvändigt att fastighetsregistreringen ligger på kommunerna, i varje fall tills denna fastighetsdatabank är upprättad.

Herr talman! Jag har för närvarande inget yrkande.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det kan finnas anledning att rationalisera denna debatt, och jag skall göra det på det sättet att jag i mycket stora drag ansluter mig till vad herr Nilsson i Kalmar sade. Herr Tobé, som förklarade att han var både kommunalman och lantmätare, fann jag faktiskt vara något för mycket lantmätare och något för litet kommunalman.

Det förekommer ganska många motioner i förevarande ärende. Jag är övertygad om att detta till stor del beror på den oklarhet som propositionen som sådan ger upphov till. Jag skulle vilja gå så långt att jag säger att det inte finns någon i denna sal som vet något om vad resultatet blir av ett positivt ställningstagande till denna proposition. Den är i många stycken vagt skriven, och det är svårt att få grepp om den.

Men för att korta ned mitt anförande vill jag konkretisera mig. Herr Sven-

ning och jag har väckt en motion, varid det hemställs att riksdagen beslutar att de kommuner som innehar egna organisationer för fastighetsbildning och fastighetsregistrering skall tillåtas fortsätta med denna verksamhet i den omfattning kommunen önskar. I utskottets utlåtande heter det på s. 5: »Det i motionen II:1585 formulerade kravet att riktlinjerna inte bör lägga hinder i vägen för i vart fall större kommuner att utöva dessa fastighetsbildningsbefogenheter får anses helt tillgodosett.» Men på s. 8 yrkar utskottet avslag på samma motion i stället för att säga att motionen därmed får anses besvarad. Vilket skall nu gälla av dessa yttranden?

En stad som Hälsingborg, för att ta ett konkret exempel, har i alla avseenden den mättningsverksamhet det här talas om. Men för närvarande pågår en inkorporering med fyra kranskommuner runt staden. Dessa kommuner kommer inte att driva någon mättningsverksamhet för jordbrukets behov i något avseende som är värt att nämna. Det planeringsarbete och de mätningar som kommer att göras blir i huvudsak, jag vågar säga till 95 procent, för nya fastighetsbildningar, för hyreshusbebyggelse, för egnahem och dylikt. Kan vi få ett konkret besked om att vad som står på s. 5 i så fall kommer att gälla till alla delar? Om svaret blir tillfredsställande är jag övertygad om att mycken oro kommer att stillas. Jag skall i detta sammanhang inte ställa något yrkande. Det får jag vänta med tills jag fått ett svar, och jag är ganska säker på att jag kan få ett.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! I detta skede av debatten finns det anledning att fatta sig synnerligen kort. Här har redan erinrats om att under utredningsarbetet och vid remissbehandlingen har huvudmannaskapet för lantmäteriverksamheten varit en kontroversiell fråga. Enhetligt statligt eller enhetligt kommunalt hu-

Riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten

vudmannaskap har ju varit frågeställningen. Jag skall inte närmare gå in på de motiv som anförts för det ena eller det andra alternativet. Propositionens förslag innebär att hänsyn har tagits till olika synpunkter, och förslaget har ju också godtagits av ett enhälligt statsutskott.

Lantmäteriet i sin nuvarande organisation har ju i stort sett fungerat bra och har dessutom haft allmänhetens förtroende i mycket hög grad. Det finns anledning att tro att den nya organisationen också skall fungera tillfredsställande när den blir färdig. Övergången till den nya ordningen kommer självfallet att medföra vissa problem, och tiden kommer kanhända — det gäller ju här 1971 — att bli i knappaste laget för att man skall få det hela att fungera bra.

Vad som däremot inte är tillfredsställande och inte heller blir det genom dagens beslut är taxorna. I motionen II: 1589 har vi påtalat de mycket höga lantmäteritaxorna. Utskottet delar den uppfattning som motionärerna ger uttryck åt. Jag citerar ur utskottsutlåtandet: »Vad som anförts i de sistnämnda motionerna i övrigt samt i motionerna I: 1366 och II: 1589 om taxefrågorna har dock föranlett utskottet till bedömandet att en förnyad översyn av taxsystemet är erforderlig. Hänsyn bör bl. a. tas till kravet att även ett taxsystem som i huvudsak bygger på full kostnadstäckning inte får äventyra de syften och målsättningar som är förenade med verksamheten. Enligt utskottets mening bör riksdagen hemställa att Kungl. Maj:t på lämpligt sätt utreder förutsättningarna för att åstadkomma en i förhållande till nu gällande taxepincip skäligare fördelning av förrätningskostnaderna varvid kan beaktas t. ex. sådana faktorer som fastighetens bärkraft och belägenhet. Riksdagen bör som sin mening i anledning av de fyra sistnämnda motionerna ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför i denna del.»

Herr talman! Jag har egentligen begärt ordet för att säga att det är angeläget att denna översyn kommer till stånd utan tidsutdräkt.

Jag har inte något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Motionärerna har här uttalat den oro som på många håll i kommunerna har gjort sig gällande inför de förändringar som förestår och inför de riktlinjer som är uppdragna i den proposition som behandlas i utskottets utlåtande nr 208.

Visst kan man väl dela den uppfattning som här har kommit till uttryck, att det kan vara besvärande att behöva ta ställning till riktlinjer, ofta något vaga, medan man först så småningom skall få förslag om de detaljbestämmelser som det egentligen skulle ha varit bra att känna till vid ställningstagandet. Jag tycker vi har anledning att beklaga det; å andra sidan finns det väl skäl för tillvägagångssättet.

Herr Nilsson i Kalmar vände sig i rätt stor utsträckning mot det resonemang som majoriteten i utredningen har fört. Propositionen har mjukat upp utredningens förslag avsevärt med avseende på kommunernas framtida kompetens. I utskottet har vi, som de ärade talesmännen nog har lagt märke till, funnit anledning att ganska starkt stryka under de punkter där sådana uppmjukningar har gjorts.

Det gäller bl. a. kommunernas möjligheter att också i fortsättningen handha fastighetsbildningen genom egen organisation. Herr Nilsson i Kalmar ställde därvidlag en fråga till civilministern, och jag har ingen anledning att ens försöka föregripa svaret.

Herr Henningsson ställde en fråga beträffande utskottets skrivning överst på s. 5, och jag kan säga som svar på den frågan, att det som utskottet här har uttalat är utskottets mening, nämligen att önskemål hos kommuner att

Riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten

handha fastighetsbildningen genom egen organisation blivit tillgodosedda i betydande utsträckning genom det förslag som här har lagts fram.

Här talas det först om vissa större kommuner, och det talas sedan om att också andra kommuner, som redan har egna kontor för ändamålet, skall ha denna möjlighet. En sak som därvidlag berörs i några av motionerna men som inte har tagits upp här skulle jag vilja nämna, eftersom den visar riktigheten av det som herr Tobé sade på tal om de ytterlighetskrav från kommunalt eller statligt håll som kommer upp i samband med en reform som denna, att kommunen inte kan gå hur långt som helst när det gäller att göra gällande en rätt i en oviss framtid. De kommuner som i dag handhar fastighetsbildningen genom egen organisation kommer där emot att erbjudas möjligheter att fortsätta med det efter de överläggningar som skisseras i propositionen.

Här har i dag på något sätt kommit att cirkulera i riksdagen en fotokopia av en handling från civildepartementet, som jag tycker är utomordentligt intressant. Det »torde» som står på ett ställe i statsutskottets utlåtande skulle kunna utbytas mot »skall» med ledning av vad som står i denna handling, som innehåller ett mycket noggrant tidschema för hur man skall bedriva de fortsatta utredningarna på grundval av det beslut som jag hoppas riksdagen kommer att fatta i dag. Där finns nämligen nu tidsbestämning för överläggningarna som skall äga rum mellan länsstyrelserna, kommunerna och lantmätarstyrelsen.

Vad jag ytterligare ville ta upp är det krav från motionärerna som man i utskottet definitivt har sagt nej till, nämligen kravet att ett kommunalt huvudmannaskap för fastighetsbildningsmyndighet skall kunna utövas även av flera kommuner i samverkan. Den saken har hittills inte berörts i debatten, och jag kan se på herr Henningsson att han

inte har något intresse för den. Men frågan togs upp i motionerna, vilket väl visar att det är svårt ibland att konsekvent hävda en uppfattning. Skall man anställa en förrättningslantmätare i ett kommunalförbund blir det dels svårt för den enskilda kommunen i det förbundet att hävda att det är just den kommunens ärende som det är mest bråttom med, dels finns det anledning att konstatera att det därigenom också uppstår ett dubbelt huvudmannaskap även om det är av en annan karaktär. Den frågan har alltså inte nu varit uppe till debatt, och det anser jag att man har anledning att vara glad för.

Under diskussionen om detta utlåtande har ännu inte framställts något säryrkande, men jag anser ändå att det finns anledning att nämna ännu ett par saker.

Herr Hugosson frågade direkt, om kommunerna får behålla sina fastighetskontor. Utöver vad jag nyss nämnt, om vad som är utskottets uppfattning, kommer väl civilministern att ge sitt svar, så jag har ingen anledning att ta upp den saken.

Sedan till herr Tobé. Vid sidan om det intresse som han otvivelaktigt företrädde för både lantmäterioorganisationen som statligt organ och för kommunerna som självständiga enheter i det sammanhanget framförde han även en annan synpunkt som gällde överlantmätarnas situation. Hur kommer den att bli? Kommer överlantmätarnas yttranden eventuellt att komma bort i den länsstyrelsehantering där överlantmätarna blir mer eller mindre inlemmade? Utskottet har i sitt utlåtande givit uttryck åt synpunkter även härpå. Om jag förstod herr Tobé rätt var han ganska nöjd med utskottets skrivning. Det viktiga är väl att kontakten överlantmätaren—allmänheten inte förhindras och att man just får ha kvar den offentlighetskaraktär över överlantmätarens yttranden som nu finns.

Herr Tobé berörde också de ekono-

Riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten

miska frågorna. Utskottsmajoriteten anser att det inte *nu* finns någon anledning att göra något bedömande, eftersom just sådana ting måste tas upp i de kommande överläggningarna. Det vore väl litet riskabelt, sett ur kommunal synvinkel, om riksdagen nu skulle binda sig för vad staten skall betala och vad kommunerna skall betala i samband med just övertagandet av fastighetsregistreringen. Där finns väl anledning att lämna vägarna öppna. Det sades av någon av talarna — det var väl just herr Tobé — att det är rimligt att staten ger ersättning för det register som man skall överta. Det torde komma att hävdas efter vad jag kan förstå på ett kraftigt sätt från kommunernas sida vid överläggningarna. Men att vi nu i riksdagen skulle kunna ta ställning till denna fråga vore väl ganska orimligt.

Herr talman! Mycket vore att tillägga, men jag vill än en gång konstatera, att inget annat yrkande har framställts, och jag ber fördenskull att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill gärna säga att jag med hänsyn tagen till att detta har varit en ganska besvärlig fråga att ta ställning till är glad över det enhälliga utskottsutlåtande som vi i dag har att behandla. Jag har ingen erinran att göra mot utskottets skrivning på någon punkt. Då inkluderar jag det krav som utskottet har rest på en översyn av taxefrågorna, där jag för min del är inställd på att omedelbart få till stånd en sådan översyn.

Därmed skulle jag väl genom min anslutning till utskottets skrivningar ha bemött de motionärer som har redovisat sina synpunkter. Men jag tycker ändå att ett par kommentarer är nödvändiga att göra i detta sammanhang.

Jag tror nog att herr Nilsson i Kalmar har tolkat propositionen fel, när han redovisade hur handläggningen vid

tillskapande av denna organisation skulle gå till. Handläggningen blir ju den, att kommuner och länsstyrelser i första omgången skall träffas för att försöka komma överens om den organisation som kan skapas och i vilken omfattning möjlig hänsyn kan tas till bildandet av sådana specialenheter som från kommunernas utgångspunkter är intressanta, varvid naturligtvis underlaget för specialenheterna skall vara de kriterier som också utskottet har anslutit sig till. När kommuner och länsstyrelser har diskuterat frågan, gör länsstyrelserna upp ett förslag som i sin tur remitteras till kommuner och lantmäteristyrelsen. Därefter lämnar länsstyrelsen Kungl. Maj:t ett slutgiltigt förslag och sedan fastställer Kungl. Maj:t den organisation man skall ha. Beträffande de specialenheter som då föresås bli inrättade med hänsyn till kommunernas speciella intressen får kommunerna inte bara möjlighet att diskutera huvudmannaskapet, som herr Nilsson i Kalmar uttryckte saken, utan de har rätt att få utöva kommunalt huvudmannaskap för sådana specialenheter, om de så önskar.

Genom detta besked hoppas jag ha klarlagt propositionens mening på denna punkt såväl för herr Nilsson i Kalmar som för herr Henningsson med anledning av den fråga han ställde. Kommunerna kommer alltså att ha rätt till kommunalt huvudmannaskap för denna typ av specialenheter.

Herr Tobé var litet orolig för att överlantmätarna skulle bli för anonyma i den blivande länsstyrelsen men, herr Tobé, det kommer inte att bli en rätt för överlantmätaren att avge sitt yttrande utan en skyldighet för honom att yttra sig i alla de frågor där han medverkar vid handläggningen. Det blir närmast ett tjänstefel, om herr Tobé skulle glömma bort att avge sitt yttrande.

När det gäller fastighetsregistreringen, en fråga som herr Hugosson var

Ökning av den svenska andelen i världsbankens grundfond

inne på, måste ytterligare en del utredningar göras. Jag vill med anledning av herr Hugossons anförande säga att vad vi nu skall eftersträva — och detta bygger hela propositionen på — är att i samverkan mellan stat och kommun lösa alla dessa frågor och söka få till stånd en fastighetsbildningsverksamhet som blir tillfredsställande och som kan tillgodose alla krav som kan ställas på en sådan verksamhet.

Detta är skälet till att vi inte i princippropositionen har funnit anledning att skriva in så hårda kriterier att vi praktiskt taget icke skulle ha något utrymme för de överläggningar som vi menar bör äga rum mellan stat och kommun, i första hand på länsnivå. Jag utgår från att det är förståndigt folk, både på den kommunala och på den statliga sidan, som här sätter sig ned för att diskutera dessa frågor, med en vilja att lösa dem på ett praktiskt sätt. Därför bör tillräckligt utrymme lämnas för överläggningar, utan alltför fasta bindningar, när det gäller den här typen av principproposition.

Jag är liksom någon tidigare talare övertygad om att när väl denna hantering kommit i gång och blivit genomförd i alla instanser, så skall det visa sig att den oro är obefogad som i och för sig kan ha varit begriplig i utgångsläget mot bakgrund av de relativt starka motsättningar som rådde när man ursprungligen började diskutera dessa frågor. Jag föreställer mig att vi till slut skall nå ett bra resultat när det gäller organisationen av denna viktiga verksamhet.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Jag är glad över att jag kunde locka statsrådet att något kommentera min framställning. Det är emellertid inte en fråga om rättighet och skyldighet. Är man tjänsteman i ett verk så är man naturligtvis skyldig att medverka i alla ärenden. Men min fråga var: Är detta interna promemorior

i länsstyrelsen eller är det offentliga handlingar? Det är den definitionen som är så viktig.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det kommer att vara offentliga handlingar.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 3

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 73, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående nedläggning av riksbankens avdelningskontor i Vänersborg jämte motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4**Ökning av den svenska andelen i världsbankens grundfond**

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 74, i anledning av proposition om ökning av den svenska andelen i världsbankens grundfond jämte motioner.

I en den 30 oktober 1970 dagtecknad proposition, nr 174, hade Kungl. Maj:t under åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med resolutionstexter, vilka intagits i propositionen som bilagor, godkänna en ökning av den svenska andelen i världsbankens grundfond med 37,3 milj. dollar till 277,3 milj. dollar,

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att lämna riksbanken garanti för täckning av de eventuella förluster som hänförde sig till den ökade insatsen och vilka fullmäktige i banken inte ansåge böra belasta banken, samt

3) bemyndiga riksbanken att tillskjuta det erforderliga kapitalet samt

Ökning av den svenska andelen i världsbankens grundfond

påtaga sig de förpliktelser som följde med teckning av 373 andelar, var och en med ett nominellt värde av 100 000 dollar, i världsbankens grundfond.

I anledning av propositionen hade väckts de likalydande motionerna I: 1359 av herr *Werner* och II: 1577 av herr *Hermansson m. fl.*, vari hemställdes

att riksdagen av regeringen skulle begära utredning och granskning av den verksamhet som bedrivs av världsbanken, International Development Association (IDA) och International Finance Corporation (IFC), samt

att riksdagen skulle avslå propositionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1359 och II: 1577 bifalla propositionen nr 174.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! I propositionen 174 föreslås att riksdagen skall godkänna en höjning av Sveriges andel i världsbankens grundfond med 183 miljoner kronor. Ärendet behandlas som en rutinfråga, vilket enligt vår mening är felaktigt. Vi anser att det finns anledning att utförligt granska den verksamhet som bedrivs av världsbanken och de till denna knutna organisationerna IDA och IFC. Riksdagen bör av regeringen begära en sådan granskning. När den utredningen framlagts bör ny prövning göras av frågan om Sveriges medlemskap i nämnda organisationer. Till dess att sådan granskning kommit till stånd bör ytterligare kapitalinsatser i organisationen från svensk sida inte ske. Vi yrkar därför avslag på propositionen.

En rad förhållanden gör att man måste ställa sig mycket kritisk till världsbanksgruppens verksamhet. Redan av den presentation som världsbanken och

IFC gör av sig själva framgår att de har den bestämda målsättningen att främja privat, dvs. kapitalistisk företagsamhet. Dessa institutioner arbetar inom ramen för det imperialistiska systemet och fullföljer dess syften och intressen. I våra likalydande motioner I: 1359 och II: 1577 har vi anført en del officiella uttalanden från världsbanken som klart visar detta.

Beteckningen världsbanken är för övrigt lika pretentiös som beteckningen europeiska ekonomiska gemenskapen. I båda fallen handlar det om en del av helheten. Av de 14 socialistiska staterna är det sålunda endast en, nämligen Jugoslavien, som är medlem av världsbanken. USA har ensamt 24,53 procent av rösterna i världsbanken.

Världsbanksgruppens långivning har i främsta rummet betytt stöd för mycket reaktionära regimer och sådana som varit villiga att öppna respektive länder för imperialistisk profitjakt. Sydafrika, Rhodesia, Spanien och Portugal hör till låntagarna. Indonesien har fått stora lån efter den kontrarevolution som innebar mord på över en halv miljon människor. Ett anmärkningsvärt drag i långivningen är att även rika länder som Japan och Australien har erhållit betydande lånebelopp.

Man måste starkt ifrågasätta om det är förenligt med svenska folkets intressen eller med de principer, som bör gälla för u-landspolitiken, att vårt land medverkar i en långivning med den målsättning och den karaktär, vilken vi givit exempel på i våra motioner. I en tidigare behandlad motion, II: 498, har ytterligare en del kritiska synpunkter anförts beträffande världsbanksgruppens politik, och jag kan inte finna att statsutskottet i sitt utlåtande över denna motion har förmått tillbakavisa denna kritik. Kvar står att världsbanksgruppen bedriver en verksamhet, som väsentligt kan försvåra en lösning av u-ländernas problem.

Man kan ställa hela frågan om ytter-

Ökning av den svenska andelen i världsbankens grundfond

ligare svenskt anslag till världsbankens grundfond mycket konkret och drastiskt. Världsbanken gav 1968 ett lån till Grekland på 12,5 miljoner dollar. I april i år beviljades ytterligare ett lån på 20 miljoner dollar. På världsbankens möte i Köpenhamn i september upplystes att avsikten var att ge ett tredje lån till den fascistiska juntans Grekland, likaså på 20 miljoner dollar. Är det verkligen ett svenskt intresse att satsa pengar, som sålunda blir bidrag till den fascistiska juntan i Grekland?

Vi svarar ett bestämt nej på denna fråga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionerna I: 1359 och II: 1577.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Vid propositionen med förslag till ökning av den svenska andelen i världsbankens grundfond har fogats en bilaga innehållande en förteckning över de något mer än 100 stater, som är medlemmar av banken. Bland dem är det naturligtvis många, mot vilkas statskicks och förhållanden i övrigt vi i vårt land av olika skäl kan finna anledning att göra vissa erinringar. Vilken adress man i så fall riktar sig till beror något på de värderingar man har för egen del och de politiska grupperingar man tillhör. Det är väl genomgående på det sättet i internationella sammanhang att man där har att vara tillsammans inte bara med dem vilkas åsikter man delar och i stort sett sympatiserar med utan också med dem man betraktar som mindre lämpliga att umgås med.

För egen del drar jag därav inte slutsatsen att man skall isolera sig från varandra i skilda grupperingar, utan att man verkligen skall försöka komma till tals med varandra och samarbeta inom organisationer, oberoende av de grundläggande värderingar man kan ha. Först då får man väl till stånd en tävlan mellan olika system, och kanske — om man skall vara optimistisk —

kommer man så småningom fram till ett övervägande inflytande för dem som har de sakligt starka argumenten bakom sig.

Herr Hermansson och hans partivänner har de s yrkat avslag på propositionens förslag om att öka den svenska andelen av grundfonden, dels önskat en utredning av förhållandena i denna internationella organisation. På den ena såväl som den andra punkten föreslår utskottet avslag på motionärernas yrkanden. Det må vara sant, som herr Hermansson säger, att tanken på att öka grundfondens kapital är en enkel konsekvens av en tidigare åtgärd. I och för sig är detta kanske inte något argument mot att så sker, men jag erkänner att det inte heller är ett starkt argument för att det sker.

Vad beträffar det kommunistiska önskemålet om att få till stånd en särskild utredning av förhållandena inom det institut som — enligt herr Hermansson — »något pretentiöst» kallas världsbanken är väl förhållandena inte så okända vare sig för svenska regering, svenska politiker eller allmänheten, att det skulle behövas en officiell utredning på den punkten. Herr Hermansson har själv redan nu varit beredd att fälla ganska kategoriska omdömen.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Detta är inte, som herr Regnéll försökte framställa det, en fråga om umgänge eller isolering i grupperingar. Det är heller inte fråga om att man på olika håll kan ha skilda värderingar av olika stater. Det handlar här inte om umgänge eller isolering, utan det handlar om en mycket konkret företeelse, nämligen långivning som sker och som har betydelse för vissa regimer — och vi känner till vilken verksamhet de bedriver.

Frågan om lånen till den fascistiska juntan i Grekland kommer man inte förbi. Världsbanken har börjat med så-

Ökning av den svenska andelen i världsbankens grundfond.

dan långivning först efter det att den militära juntan grep makten i Grekland. Före det tillfället fick Grekland inga lån från världsbanken. Man kommer heller inte ifrån att världsbanken efter den blodiga kontrarevolutionen i Indonesien prioriterar långivning till detta land och till den militärregim som finns där. Man kommer inte ifrån frågan om lånen till den fascistiska juntan i Spanien, som just nu står i begrepp att utfärda dödsdomar över några av landets bästa söner och döttrar. Till den regimen går också pengar från världsbanken.

Menar verkligen riksdagens ledamöter så litet med de allmänna deklARATIONERNA om fördömande av den grekiska militärjuntan, att ni är beredda att ans'å pengar som ni vet kommer att gå till stöd åt denna junta? Det är det vi inte har velat vara med om, herr talman.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Herr Hermansson kritiserade den principiella uppläggningsen av mitt resonemang. Jag kan inte säga att jag känner mig övertygad av herr Hermanssons kritik.

Jag vill peka på vad som sägs i den kommunistiska motionen. Det heter där, och herr Hermansson har sagt en del av det i sitt tidigare anförande: »Av de 14 socialistiska staterna är det endast en, Jugoslavien, som är medlem av Världsbanken. Det förhållandet att ett medlemslands röstetal är avhängigt av det tecknade kapitalet medför att de utvecklade kapitalistiska staterna har det avgörande inflytandet i både representantskapet och styrelsen.»

Om de stater, där befolkningen företräder en annan uppfattning än vad man gör i de av herr Hermansson kritiserade staterna, verkligen engagerar sig i världsbanken, kommer inflytandet att förskjutas till förmån för dessa stater. De kan i större utsträckning påverka långivningen. Man kan då komma fram

till ett resultat som för herr Hermansson och många av oss andra skulle te sig mindre ensidigt än det som nu redovisas.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Herr Hermansson kritiserar att vi i det här sammanhanget inte tagit upp frågan om medlemskapet i världsbanken. Det är mycket sannolikt att en sådan granskning som vi begärt leder till resultatet att Sverige bör utträda ur världsbanken. Men eftersom riksdagsmajoriteten för närvarande inte torde dela den uppfattningen, har vi velat gå vägen över en utredning för att överbevisande faktamaterial skali kunna komma på bordet. Redan vad som nu är bekant talar emellertid för att en granskning bör ske och att inga ytterligare anslag under tiden bör beviljas.

Vad vi tagit upp i motionerna och framför allt kritiserat är den långivning från världsbankens sida som jag här har givit exempel på och som enligt min mening talar för en mycket restriktiv hållning från svensk sida till världsbankens nuvarande verksamhet. Så länge man är kvar i världsbanken måste man naturligtvis söka påverka bankens kreditpolitik, så att den blir en annan, men jag menar att när en sådan här granskning har skett av världsbanksgruppens hela verksamhet bör riksdagen ta ställning till frågan om en omprövning av Sveriges deltagande. Den frågan har vi emellertid icke rest i dag.

Vi kritiserar framför allt långivningen och vill inte vara med om ökningen av grundfonden med hänsyn till det sätt på vilket pengarna för närvarande används av världsbanken. Och på den punkten har herr Regnéll inte anfört några som helst motargument.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Det är så riktigt att i motionen inte föreslås att Sverige skul-

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

le gå ut ur världsbanken. Det har jag inte heller gjort gällande, men jag har påpekat att den stat som underlåter att teckna det ytterligare kapital, som man har möjlighet att teckna i grundfonden, därigenom trappar ned sitt relativa inflytande som medlem av världsbanken. Där gäller nämligen inte regeln en medlem — en röst, utan regeln är tecknat kapital — röstetal i relation till det. Om vi och länder med samma uppfattning som vår underlät att tillvarata möjligheterna till ökad kapitalinsats skulle vi minska vårt inflytande inom världsbanken, där enligt herr Hermanssons mening länder, som han betraktar som kapitalistiska stater, redan har ett besvärande stort inflytande.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Formellt sett kan det naturligtvis ligga någonting i vad herr Regnéll anfört, men bara under en förutsättning, nämligen att Sverige verkligen använder sitt medlemskap till en mycket skarp kritik mot de företeelser som jag här har påtalat. Jag känner dock inte till att Sverige har använt sitt medlemskap till en sådan skarp kritik.

Vi skulle inte få en nämnvärt starkare ställning i världsbanken genom den föreslagna ökningen av kapitalandelen i grundfonden. Det väsentliga är naturligtvis hela den politik som världsbanken driver, och på den punkten menar jag att det finns skäl att från svensk sida föra fram en mycket allvarlig kritik. Vad vi vill komma fram till är framför allt att denna kritik uttrycks av riksdagen. I dag skulle den bäst uttryckas av riksdagen genom ett bifall till vår motion, vilket verkligen skulle visa dem som bestämmer i världsbanken vad Sverige anser om den politik som nu bedrivs.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Jag skulle haft större

förståelse för herr Hermanssons synpunkter om han först hade yrkat på en utredning och en presentation av fakta och sedan eventuellt, på grundval av vad som kommit fram där, hade lagt fram ett förslag av så revolutionerande karaktär som att man helt skulle gå emot propositionen på denna punkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 1359 och II: 1577; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial nr 78, angående återkallelse av viss framställning från riksdagens ombudsmän.

§ 6

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1935:113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling, jämte motioner.

Genom en den 23 oktober 1970 dagtecknad proposition, nr 166, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i ämnet väckta motioner:

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

1) de likalydande motionerna I: 1322 av herr *Ernulf m. fl.* och II: 1541 av herr *Mundebo m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte avslå propositionen samt att »riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär skyndsamma åtgärder för förbättrad förmedling av korttidsanställd arbetskraft på kontorsområdet»,

2) de likalydande motionerna I: 1323 av herr *Åkerlund m. fl.* och II: 1540 av herr *Björkman m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte avslå propositionen samt att »riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till sådan ändring i lagen om arbetsförmedling att de ambulerande skrivbyråerna och förmedling av dagbarnvårdare samt service av liknande art undantas från det generella förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1322 och II: 1541 samt I: 1323 och II: 1540 i motsvarande delar bifalla propositionen 1970: 166;

B. att motionerna I: 1323 och II: 1540, såvitt gällde yrkandet om vissa undantag från arbetsförmedlingslagen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionerna I: 1322 och II: 1541, såvitt gällde yrkandet om åtgärder för förbättrad förmedling av korttidsanställd kontorspersonal, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I.

av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herrar *Hübinette* (m) och *Axelsson* (fp), fröken *Pehrsson* (cp), herr *Ringaby* (m), fru *Nilsson* (cp) samt herr *Romanus* (fp), vilka ansett att det avsnitt av utskottets yttrande, som utgjorde motive-ring för utskottets hemställan under A,

bort ersättas med text av i reservationen angiven lydelse;

II.

av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herrar *Hübinette* (m) och *Axelsson* (fp), fröken *Pehrsson* (cp), herr *Ringaby* (m), fru *Nilsson* (cp) samt herr *Romanus* (fp), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

dels att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1323 och II: 1540 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1971 års vårriksdag om sådan ändring i lagen om arbetsförmedling att den ambulerande skrivbyråverksamheten undantoges från det generella förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte; och

dels att motionerna, såvitt gällde yrkandet om undantag från arbetsförmedlingslagen för förmedling av dagbarnvårdare och service av liknande art, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr RINGABY (m):

Herr talmän! Vår nådiga regering har nu beslutat tillse att det råder lag och ordning inom landets gränser.

I vårt land har brottsligheten under senare år visat en ständigt stegrad frekvens med en utveckling mot allt grövre brott begångna av allt yngre människor. Regeringen har tidigare inte visat någon större lust att försöka stävja denna utveckling. Oppositionen fick t. ex. länge kämpa för en straffskärpning i syfte att minska narkotikalangarnas dödsbringande hantering. I den frågan handlade minsann inte regeringen själv-mant.

Men nu har alltså regeringen, och då främst inrikesministern, äntligen beslutat sig för att skärpa sin hållning mot samhällsfarlig verksamhet. I akt och mening att omsätta denna respektabla tanke i handling, som det anstår bra

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

kariar, har alltså inrikesministern nu stramat upp sig och föreslagit att lagens långa arm med kraft och eftertryck månne träffa samhällsfarliga individer.

Till den ändan har statsrådet spanat runt omkring i samhället efter lämpliga objekt att bestraffa och har då som synes fastnat för den samhällsfarliga verksamhet som alla landets ambulering skrivbyråer utövar. Kan man tänka sig, har inrikesministern resonerat, att det finns folk här i landet som inte ens akta för rov att förse själva justitiedepartementet med olaglig men nödvändig skrivhjälp under besvärliga arbetstoppar. Sådant ofog måste med alla medel stoppas i ett demokratiskt samhälle. Står det inte i lagen att sådan skrivhjälp skall förmedlas av de statliga arbetsförmedlingarna, och står det inte i lagen att den som inkräktar på deras verksamhetsområde skall bestraffas med böter? Trots detta har privatpersoner fortsatt att tillhandahålla skrivhjälp som bl. a. statliga departement, verk, myndigheter och enskilda företag kräver att få.

Någon förkättrad individ skulle kanske kunna tänkas falla för frestelsen att föreslå åtal mot de statliga arbetsförmedlingarna, som inte lyckas fullgöra sin skyldighet att skaffa fram skrivhjälp till dem som behöver sådan, men det är givetvis ett bakvänt betraktelsesätt. Fullt logiskt och i överensstämmelse med socialdemokratins paroll om den enskilda individen i centrum föreslår alltså inrikesministern att man skall bestraffa just dem som verkligen har klarat av uppgiften att på oregelbundna tider förse myndigheter och företag med kvalificerad skrivhjälp och att man skall ytterligare kriminalisera denna verksamhet genom hot om fängelsestraff. För säkerhets skull och i jämlikhetens intresse föreslår statsrådet därutöver att även de höga ämbetsmän som i missriktat nit att hinna med sina arbetsuppgifter tar emot sådan skriv-

hjälp skall löpa risken av fängelsestraff.

Herr talman! Viiket kvalificerat klientel kan inte KRUM komma att få arbeta med i framtiden!

Alla medborgares lika värde och rätt att forma sitt eget liv är teser som odlas i alla sammanhang. Denna rätt har i våra dagar nått så långt att den passerat våra fängelsemurar. Den liberala synen att man själv bör bestämma sina villkor innebär som bekant att även svårt brottsbelastade interner på slutna fängvårdsanstalter skall få förhandla om sina egna förhållanden, få bestämma hur de själva vill ha det.

Men allting måste hållas inom rimliga gränser. Friheten att forma sin egen tillvaro får ju inte drivas hur långt som helst. När t. ex. ett antal vanliga mödrar och hemmafruar i Täby tar sig orådet före att gå samman och konspirera mot självaste miljardföretaget arbetsmarknadsverket genom att på egen hand ordna sin barnpassning, då har det gått för långt, då har man gett sig in på olaga arbetsförmedling.

Inrikesministern vill nu visa att samhället inte kan acceptera vilka tilltag som helst i syfte att ordna sin egen tillvaro. Vi måste betänka att t. o. m. så oskyldiga och samhällstillvända företeelser som gatloppsliknande demonstrationer med misshandel och skadegörelse och de numera så vanliga bilstölder-na kan föranleda så pass stränga straff som villkorlig dom. Mot bakgrunden av detta måste naturligtvis de ansvarlösa människor som ordnar sin egen barnpassning eller skrivhjälp åt andra ha gjort sig väl förtjänta av nu föreslagna fängelsestraff på sex månader.

Departementschefen konstaterar att de ambulering skrivbyråerna har ökat i antal under senare år. Enbart i Stockholm finns 220 stycken. Statsrådet har efter trägen tankeverksamhet vid aftonlampan kommit till den uppfattningen, att detta är att betrakta som ökad brottslighet och inte som oförmåga hos arbetsförmedlingarna att lösa sina i lag

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

fastställda uppgifter. Den djärva tanken att det till äventyrs skulle finnas ett behov av privat skrivförmedling har statsrådet tydligen aldrig drabbats av.

Andra och svårare brott har den senaste tiden ökat med 25 procent. Kan vi, herr statsråd, vänta oss förslag om straffskärpning även på det området?

Det har blossat upp en intensiv kriminalvårdsdebatt på senare tid. Även det progressiva socialdemokratiska ungdomsförbundet, SSU, har gjort sin röst hörd i denna debatt. Härefter uppvaktade SSU den nye generaldirektören i fångvårdsstyrelsen och påpekade att utgångspunkten för kriminalvårdspolitiken måste vara att samhället klargör vad som är kriminellt och inte kriminellt. Detta är helt riktigt. Men varken statsrådet Holmqvist eller remissinstanser med juridisk kompetens har kunnat precisera vad som är laglig respektive olaglig arbetsförmedling. Ändå skall straffet skärpas för överträdelse.

Vidare har SSU vid nämnda uppvaktning anförts — jag citerar ur en tidningsartikel: »Det är helt klart att den nuvarande lagstiftningen och dess påföljdssystem ofta inte alls står i proportion till brottens art och betydelse för samhället. Lagens moralbindande funktion har getts för stort utrymme.»

Jag tror inte att jag tar fel om jag tolkar SSU:s åsikt som en önskan att straffen för lindrigare brott bör sänkas. Även justitieministern har tidigare varit inne på liknande tankegångar. Han har sålunda förklarat att samhället borde ägna mindre uppmärksamhet åt t. ex. butikstölderna, som bara ökar och ökar, och i stället koncentrera sig på grövre brott. Ja, herr talman, vad är då grövre brott? Statsrådet Holmqvist har med vidsynt intellektuell skärpa gjort sitt val i den svåra brottsgraderingen. Barnpassning och ambulering skrivbyråverksamhet i privat regi mot betalning är tydligen den sektor i brottsverksamheten som är mest stö-

rande.

När denna verksamhet ökar måste det betyda att det finns ett behov av den. Det betyder bl. a. att statliga verk och myndigheter får bättre möjligheter att på ett rationellt och ekonomiskt sätt lösa sina växande arbetsuppgifter. Det betyder att tusentals hemmafruar får flera arbetstillfällen, och det betyder att staten får mycket stora skatteinkomster.

Men statsrådet Holmqvist står fast vid sitt beslut. De ambulering skrivbyråerna skall hårt kriminaliseras, butikstölderna och bilstölderna ägnas mindre intresse. Vagar någon påstå att vår inrikesminister skriver lagtext som rimmar med vanligt folks rättsmedvetande? Rimmar det med SSU:s mjuka syn på straffpåföljd?

Vid seriösa tillfällen som t. ex. Nordiska rådets sessioner brukar svenska statsråd tala kloka ord om samordning och harmonisering på alla områden. Våra nordiska grannar liksom praktiskt taget alla demokratiskt styrda länder i Europa har undantagit förmedling av skrivhjälp när de ratificerat ILO-konventionen om arbetsförmedling. Trots detta och trots att en sakkunnig utredning 1966 ville legalisera förmedling av skrivhjälp har alltså vår inrikesminister beslutat fjärma vår lagstiftning från våra nordiska grannländers och Europas i denna fråga och föreslå en accentuering av kriminaliteten i skrivbyråverksamheten genom att skärpa bötesstraffet till fängelse i högst sex månader.

Ärade kammarledamöter! Statsrådet Holmqvist har inte med ett enda ord kunnat påvisa några nackdelar med denna verksamhet, och 1966 års utredning kunde det inte heller. Däremot kan man på goda grunder befara svåra störningar i kontorsrutinerna på många håll när de ambulering skrivbyråerna försvinner, därför att de statliga arbetsförmedlingarna inte har och inte på länge kan få en motsvarande orga-

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

nisation, om de ens någonsin kan få det.

Den nuvarande verksamheten fungerar alltså perfekt. Många människor får arbete och extrainkomster, och många kontor får kvalificerad hjälp vid behov. Ingen av de berörda parterna har anfört klagomål på verksamheten. Kan någon då ge ett enda bärande skäl för att nu stoppa denna förmedlingsverksamhet? Vi i vårt land borde väl kunna göra undantag för de ambulerande skrivbyråerna på samma sätt som våra nordiska grannländer och många andra länder i Europa har gjort. Det är lika lätt att göra en lag om undantag som en lag om straffskärpning. Då det alltså gäller seriöst arbetande människor i en samhällsnyttig bransch som är dessa människors utkomstmöjligheter framstår en legalisering av verksamheten som en naturlig och human åtgärd. Straffskärpningen blir en plump i rättsprotokollet.

Om man till detta lägger att vi reserveranter vill ha arbetsmarknadsstyrelsen som övervakande myndighet för auktoriserade skrivbyråer kan det bara återstå bristande vilja för att inte bifalla reservationen.

Herr talman! Om inrikesministerns förslag segrar blir torsdagen den 10 december 1970 en trist och sorglig dag för alla som arbetar med och genom dessa skrivbyråer. Prestigetänkandet och den bristande generositetens kalla vindar sveper då genom den upphörande tvåkammarriksdagens korridorer och blir till ett illavarslande förebud för landets alla ambulerande skrivbyråer.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna.

I detta anförande instämde herr *Akerlind* (m).

Herr **ROMANUS** (fp):

Herr talman! Jag skall be att få ta upp tre frågor i det ärende som nu behandlas. För det första gäller det förslagen i propositionen om skärpning

av straffen och utvidgning av straffbarheten för olaga arbetsförmedling i allmänhet. För det andra är det frågan om ett eventuellt undantagande av den ambulerande skrivbyråverksamheten från förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte. För det tredje är det frågan om ökning av den offentliga arbetsförmedlingens resurser för förmedling av korttidsvikariat på kontorsområdet.

Låt mig ta den allmänna frågan först. Enligt huvudprincipen är arbetsförmedling en uppgift för samhällets organ. Den bör bedrivas vid ett litet antal förmedlingsställen på varje ort. Det finns goda skäl för den principen.

Det är inte så lyckat om man kan tjäna pengar på att förmedla arbetskraft, när det råder obalans på arbetsmarknaden. Det kan leda till en allmän desorganisation av arbetsmarknaden.

Om en arbetsförmedlare kan ta ut höga avgifter av en arbetssökande, när det är ont om arbete, då är det fråga om exploatering av människor i en nödsituation.

Det är också klart att valmöjligheterna för den enskilde blir större, om han går till en väl fungerande arbetsförmedling. Där får han kontakt med arbetsmarknadspolitikens övriga medel, omflytningsbidrag, omskolningsbidrag och sådana saker.

Vidare kan det finnas risk att det uppstår störningar på arbetsplatserna, om vissa personer som har förmedlats genom en enskild arbetsförmedling, arbetar under andra ekonomiska villkor än de som står alldeles intill på samma arbetsplats och utför ett likartat jobb.

Det som föranlett denna proposition är att dessa huvudprinciper inte helt efterlevs. Det gäller framför allt varvsområdet och skrivbyråerna. Jag skall be att strax få återkomma till skrivbyråerna. Enligt min uppfattning finns särskilda skäl för att behandla dem på annat sätt än övrig arbetsförmedling.

När det gäller varven finns inte det.

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

Tvärtom är det min uppfattning att både den utredning, som här har företagits, och propositionen visar att den uthyrningsverksamhet som förekommer vid varven är otillfredsställande. Den har bl. a. några av de nackdelar som jag just nu har nämnt, och det är bakgrunden till det förslag om straffskärpning som har lagts fram.

Trots det känner vi som har reserverat oss i andra lagutskottet stark tveksamhet inför straffskärpningen. Den tveksamheten beror framför allt på problemet med gränsdragningen mellan vad som är arbetsförmedling och vad som är uppdragsverksamhet eller entreprenadverksamhet.

En viktig princip för rättssäkerheten i vårt land är att man skall veta i förväg, om en handling är laglig eller inte. Flera av de rättsvärdande remissinstanser som yttrat sig över förslaget påpekar att här råder stor osäkerhet. Hovrätten för Västra Sverige säger sålunda i sitt yttrande att det enligt hovrättens mening är »från principiella utgångspunkter olyckligt att det inte i lagen tydligt anges vilka förfaranden som är straffbara. Att detta ur rättssäkerhetssynpunkt är otillfredsställande behöver inte närmare utvecklas. När det nu föreslås att straffet skall skärpas framstår det som ännu mer angeläget att närmare bestämma innebörden av begreppet arbetsförmedling. Det är därför beklagligt», säger hovrätten, »att utredningen inte har ansett det möjligt att finna en legal definition på begreppet uthyrningsverksamhet och avgränsa den verksamheten från entreprenad- och andra liknande avtalsförhållanden.»

Det framgår också av propositionen och utskottets utlåtande att både utskottet och departementschefen är tveksamma och inser att detta är ett problem, att det från rättssäkerhetssynpunkt inte är tillfredsställande att lagen är så oklar. Det vill jag alltså instämma i.

Däremot kan jag inte riktigt förstå

att man skriver i propositionen och utskottsutlåtandet att det skulle vara en särskild rättssäkerhetsgaranti att arbetsmarknadsstyrelsen övervakar efterlevnaden och anmäler överträdelser till åtal. Det kan ju faktiskt leda till att en hel del sådan här verksamhet upphör på uppmaning av arbetsmarknadsstyrelsen utan att den är olaglig, dvs. utan att den skulle befinnas olaglig, om den blev föremål för rättslig prövning. Jag kan inte se att detta är någon fördel från rättssäkerhetssynpunkt.

Utskottet understryker liksom vi reserveranter att en straffskärpning till fängelse bara kan förekomma i grövre fall, vid upprepad brottslighet och när vinstsyftande arbetsförmedling bedrivs i öppet trots mot gällande lagstiftning — det får alltså bara vara i ytterlighetsfall. Vi ansluter oss alltså till propositionens förslag till lagstiftning på denna punkt. Men vi vill liksom riksåklagaren framhålla, att man bör ytterligare överväga, om man kan göra en bättre gränsdragning och därmed åstadkomma bättre rättssäkerhet.

Den andra huvudfrågan på det allmänna området gäller en utvidgning av straffbarheten också till dem som utnyttjar den olagliga verksamheten. Det strider, som departementschefen påpekar, mot en huvudprincip i vår lagstiftning att införa sådan ökad straffbarhet. Det är t. ex. inte så att den som köper en lägenhet svart blir straffad, utan bara den som säljer lägenheten.

Vi motsätter oss inte heller detta förslag, bl. a. just med tanke på det argument som inrikesministern framför, att det kan vara svårt att komma åt olaglig arbetsförmedling om den flyttas utomlands. Men vi vill betona att möjligheten att straffa den som utnyttjar olaga arbetsförmedling bör tillämpas mycket återhållsamt.

Vi har alltså inte något annat yrkande än propositionens när det gäller lagparagraferna, men vi har velat ge en annan motivering än utskottsmajorite-

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

ten och trycker på rättssäkerheten. Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 1.

När det gäller den ambulerande skrivbyråverksamheten har jag två utgångspunkter. Den första är att dessa byråer bedriver en nyttig verksamhet som inte tillgodoses av den offentliga arbetsförmedlingen. Redan den utredning, som lade fram sitt förslag år 1966, framhöll att dessa skrivbyråer bedriver en »ambulerande verksamhet som fyller en värdefull funktion genom att på ett effektivt sätt förmedla personal för korttids- och vikariatstjänstgöring inom kontorsbranschen». Utredningen påpekade att denna ambulerande skrivbyråverksamhet har vissa fördelar för både arbetsgivare och arbetstagare jämfört med den offentliga arbetsförmedlingen, t. ex. på det sättet att man lämnar en särskild service som den offentliga arbetsförmedlingen inte kan erbjuda när det gäller intervjuer med de anställda och en smidigare förmedling. Utredningen konstaterade också att såvitt den kunde bedöma behöver inte några skadeverkningar av den ambulerande skrivbyråverksamheten befaras om den bedrivs under offentlig kontroll.

Den andra utgångspunkten är att gränsdragning mellan laglig verksamhet och olaglig verksamhet enligt den nuvarande lagen är särskilt svår att göra på detta område. Det finns en del faktorer som man skall ta hänsyn till när man vill avgöra om en verksamhet är laglig eller olaglig. Men de är verkligen ganska svåra att tillämpa på detta område. Det kan tänkas att man på ett kontor, t. ex. i försvarsdepartementet eller i någon statlig myndighet, behöver få ett skrivarbete utfört. Då vänder man sig till en sådan här byrå. Om man därvid i förväg kan uppge precis vad det är som skall göras och byrån skaffar fram en kontorist som kommer dit för att utföra detta arbete och någon arbetsledning inte behöver utövas, då är det uppdragsverksamhet, och sådan

är inte olaglig.

Var och en förstår att gränsen här är mycket flytande. Om kontoret inte är alltför stort och man kanske har någon som är sjuk, ber man att få hjälp med ytterligare något handtag på ett annat område, eller om vederbörande inte exakt har fattat instruktionerna utan måste få ytterligare arbetsledning på platsen, då vet man inte längre om detta är en laglig eller olaglig verksamhet.

Detta framhölls också av 1966 års utredning, som konstaterade att »de ambulerande skrivbyråerna har vuxit fram som komplement till de stationära och att det för sådana skrivbyråer, som har kombinerat de båda formerna av verksamhet, och för dessa byråers kunder torde vara helt främmande att dra en gräns mellan de båda verksamhetsformerna». Utredningen slutar med att säga att »det skulle vara stötande att upprätthålla ett förbud som förutsätter sådana gränsdragningar, om förbudet inte kan motiveras med starka skäl». Sådana starka skäl ansågs inte föreligga.

Att denna verksamhet är av särskild karaktär i förhållande till övrig arbetsförmedling framgår också av att andra lagutskottet år 1963 gjorde ett uttalande, där man påpekade att utvecklingen på detta område måste följas och att, om det skulle visa sig att den offentliga arbetsförmedlingen även efter en effektivisering inte kan tillfredsställa behovet av denna service, åtgärder måste övervägas som syftar till att öppna möjlighet för tillgodoseende av detta behov. Det är kanske litet krångligt skrivet, men det kan inte tolkas på annat sätt än att verksamheten anses speciell och att den skiljer sig från annan arbetsförmedlingsverksamhet.

Att den fyller ett behov framgår också, vilket herr Ringaby var inne på, av att den utnyttjats av ett stort antal företag, bland annat en rad statliga myndigheter med försvarsdepartementet i

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

spetsen. Bland övriga som har utnyttjat den under åren 1969 och 1970 kan nämnas arméstaben, atomforskningsrådet, fortifikationsförvaltningen, folkhälsoinstitutet, försvarskostnadsutredningen, Karolinska institutet, Karolinska sjukhuset, korrosionsinstitutet, länsstyrelsen i Stockholm, Naturvetenskapliga forskningsrådet, poststyrelsen, statens pris- och kartellnämnd, skolöverstyrelsen, Riksteatern, statens institut för hantverk och industri, statens institut för byggnadsforskning, statens planverk, statens provningsanstalt, statens bakteriologiska laboratorium, statens järnvägar, statens institut för byggnadsforskning, statens väginstitut, Stockholms universitet, tekniska högskolan, trafik-säkerhetsverket, TRU-kommittén, varudeklarationsnämnden och statens vägverk.

Jag avstår från att läsa upp ett antal statliga bolag och kommunala myndigheter. Det sagda torde vara bevis nog.

Med anledning av uttalandet av riksdagen 1963 utreddes frågan om skrivbyråverksamheten, och utredningen föreslog att möjlighet skulle skapas för skrivbyråerna att bedriva s. k. ambulande skrivbyråverksamhet. Den skulle omgärdas med åtskilliga garantier mot missbruk. Tillstånd skulle ges av arbetsmarknadsstyrelsen för ett år i sänder. Vilka personalkategorier det skulle gälla borde fastställas av regeringen. Mynligheterna skulle godkänna att avgifterna var skäligen. Förslaget tillstyrktes av de flesta remissinstanserna.

I reservation II föreslår vi att 1966 års utredningsförslag skall läggas till grund för en lagstiftning, och vi hemställer att riksdagen hos regeringen begär lagförslag till vårriksdagen, så att en ändring kan träda i kraft samtidigt med straffskärpningen.

En sådan auktorisation har nyligen införts i Danmark, och ambulande skrivbyråverksamhet är ju, som herr Ringaby också nämnde, tillåten i åtskilliga andra europeiska länder. Kom-

munförbundet går i sitt remissyttrande på samma linje.

För att undvika missförstånd vill jag understryka att vi reserverar inte på något sätt försvarar lagöverträdelser. Vad vi vill åstadkomma är ju att lagen ändras så att denna verksamhet fullt klart och utan tvekan faller inom lagens ram, och att den också sker under offentlig kontroll.

Man kan fråga sig vilka skadeverkningar detta skulle kunna leda till. Jag kan utgå ifrån de allmänna skäl för att arbetsförmedlingen som huvudregel bör var en offentlig uppgift som jag tidigare nämnde. Är de giltiga i detta fall?

Skulle det system som vi föreslår leda till en desorganisation av arbetsmarknaden? Givetvis inte.

Finns det risk för att de anställda exploateras? Nej, de har enligt uppgift avtalsenliga löner, och många av dem har också förklarat sig angelägna att arbeta med just denna arbetsform.

Hur är det med den sociala tryggheten? Den bör under dessa förutsättningar kunna vara lika bra för de anställda här som för andra. I vissa fall kan den t. o. m. vara bättre, eftersom de har samma formella arbetsgivare och alltså har större förutsättningar att t. ex. tjäna in semesterersättning än om de arbetar på flera olika ställen under kort tid.

Är det risk för störningar på arbetsplatsen? Rapporter om att sådana uppstått har inte framlagts med anledning av de ambulande skrivbyråernas verksamhet.

Strider vårt förslag mot den internationella konventionen om arbetsförmedling som Sverige accepterat? Nej, skrivbyråerna kan undantas, vilket visades redan i 1966 års utredning och den PM som utredningen fick från internationella arbetsbyrån.

Det enda argument som anförts i utskottsutlåtandet och i propositionen är helt enkelt att förmedling i vinstsyfte inte skall vara tillåten. Man anser där-

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

med att saken är utredd. Det verkar som om man tyckte att det skulle vara något rent moraliskt mindervärdigt att bedriva verksamhet i vinstsyfte. Men vi accepterar ju förvärvsmotivet i vårt samhälle. Man får tjäna pengar på nästan vad som helst, såvida man inte otillbörligt utnyttjar en annan människas nödsituation eller underläge.

Då räcker det inte med att bara uttala ordet vinstsyfte och tro att man därmed bevisat sin sak, utan man måste också diskutera vad effekten blir. Här har man alltså inte kunnat påvisa några skadeverkningar.

Därcmot är det fullt klart, att det skulle innebära vissa påtagliga nackdelar, om de skrivbyråer som i dag bedriver s. k. ambulerande verksamhet skulle tvingas att upphöra med det.

Det skulle bli sämre service för deras kunder, sämre möjligheter för deras anställda att snabbt och smidigt få arbeten som passar för dem och fortsatt oklarhet om gränsdragningen mellan laglig och olaglig verksamhet. Det skulle vidare innebära risk för att människor ådöms straff som inte rimmar med det allmänna rättsmedvetandet.

Det gäller inte bara skrivbyråerna. Vem vet vad som nu kommer att drabba cheferna för de departement och verk som envisas med att söka hjälp hos dessa byråer? Den föreslagna utvidgningen av straffbarheten till också dem som utnyttjar den olagliga arbetsförmedlingen syftar kanske bl. a. till att återföra försvarsdepartementet och de andra myndigheterna till ett socialt mer acceptabelt beteende.

Men kan man vara säker på att det lyckas? Kan man var säker på att de inte återigen, när de egna kansliresurserna är överbelastade, diskret vänder sig till en ambulerande skrivbyrå? Eller att inte även de statliga myndigheterna drabbas av den oklarhet i lagen som riksåklagaren och hovrätten för Västra Sverige talat om i sina yttranden?

Herr talman! Jag yrkar bifall även

till reservation II, som går ut på att den ambulerande skrivbyråverksamheten skall undantas från förbudet mot enskild arbetsförmedling i förvärvssyfte.

Den tredje frågan som har aktualiserats i ett motionspar från folkpartihåll är kravet att den offentliga arbetsförmedlingen skall få större resurser för just förmedling av korttidsarbetskraft på kontorsområdet. Det är ett minimikrav, kan man tycka, att sådana resurser ges innan man hotar med att bura in dem som tvingas vända sig till enskilda byråer, därför att den offentliga arbetsförmedlingen inte löser deras problem på ett tillfredsställande sätt.

Motionärernas önskemål har tillgodosetts av utskottet så till vida att utskottet uttalar, att arbetsmarknadsstyrelsen som tillsynsmyndighet bör ha sin uppmärksamhet riktad på problemet och vidta erforderliga åtgärder. Därför har vi ingen reservation på denna punkt.

Herr talman! Jag skall sammanfatta mina synpunkter: Jag förstår att regeringspartiet lägger fram dessa förslag om straffskärpning i första hand för att komma åt den olagliga uthyrningen av arbetskraft inom varvsindustrin. Vi accepterar det. Men det är olyckligt att skrivbyråerna dras med av bara farten, fastän det från många håll har erkänts att de fyller en uppgift och gör det på ett bra sätt.

Det är förbluffande att regeringen och andra lagutskottets majoritet inte har velat gå med på att undanta skrivbyråerna, som man har gjort i andra länder, och som har föreslagits av en offentlig utredning och majoriteten av de instanser som har yttrat sig över dem. Det är svårt att frigöra sig från känslan att det har gått en smula prestige i frågan om skrivbyråerna.

Om den föreslagna straffskärpningen nu genomförs, utan att skrivbyråerna undantas, kommer vanliga, hyggliga svenska yrkesutövare, som själva upp-

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

lever att de utför ett nyttigt och uppskattat arbete, att hotas av stränga straff. Deras anställda, som har förklarat sig nöjda med sin arbetsform, hänvisas till villkor som många av dem kommer att uppleva som mindre tillfredsställande än vad de nu har. Och kunderna blir av med en serviceform som de har uppskattat och som har hjälpt dem ur svåra arbetssituationer. Herr talman! Till vilken nytta? För att uppfylla en dogm!

I detta anförande, under vilket herr andre vice talmannen ånyo övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Gustavsson* i Alvesta (cp) och *Sjöholm* (fp).

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Till skillnad från herr Ringaby men i likhet med herr Romanus skall jag försöka att hålla mig till sak. Jag kan i alla fall inte undgå att uttala en stilla undran vilken skrivbyrå det var som hade medverkat till det kåseri herr Ringaby framförde här. Den mörkblå förpackningen tror jag ändå var herr Ringabys egen.

Till att börja med vill jag se litet på de reservationer som avlämnats i anledning av detta utskottsutlåtande. Jag betraktar dem som en reservation, som är uppdelad i två avdelningar. I den första avdelningen gör man en hel del kringgående rörelser för att komma fram till en motivering för att man ansluter sig till den framlagda propositionen — att man ansluter sig till vad man tidigare i sina motioner har yrkat avslag på. I reservationens andra del erkänner man ånyo det olagliga i arbetsförmedling i vinstsyfte. Det är alltså en klart olaglig förmedlingsverksamhet som de ambulerande skrivbyråerna bedriver. Därför begär reservanterna att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag till sådan ändring i lagen om arbetsförmedling att dessa skrivbyråer undantages från

det generella förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte. Reservanterna godtar sålunda en utvidgning av straffbarheten och ansluter sig till departementschefens motiveringar härför men återtar i nästa mening en del av erkännandet och skriver att man förutsätter att den föreslagna bestämmelsen utnyttjas med stor återhållsamhet. Med andra ord, man kysser och man slår ihjäl med samma varma själ.

Mot bakgrund av vad som hände i våras, när vi behandlade andra lagutskottets utlåtande nr 19, är förevarande motioner ganska intressanta, i varje fall om man ser på mittenpartiernas agerande. I våras väckte moderata samlingspartiet en motion där man begärde att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om undantag från lagstiftningen för de ambulerande skrivbyråerna. Samtidigt begärde man vissa ändringar i direktiven för den tillsatta utredningen. Den gången var det endast moderata samlingspartiets representanter som skrev under en reservation. Representanterna för centern och folkpartiet anslöt sig då helt till utskottsmajoritetens uppfattning att denna reservation skulle avstyrkas. Den syftade till ett undantag för de ambulerande skrivbyråerna från förbudet mot enskild arbetsförmedling. Detta avslagsyrkande från utskottet bifölls i kamrarna med följande röstsiffror: i första kammaren med 73 ja, 31 nej och 2 avstår samt i andra kammaren med 150 ja, 37 nej och 7 avstår.

Med det sammanlagda röstetalet 223 mot 68 beslutade riksdagen alltså att moderata samlingspartiets önskemål om ett undantag för de ambulerande skrivbyråerna från lagstiftningsförbudet icke skulle villfaras. Till detta beslut bidrog alltså även centern och folkpartiet. I mars röstade dessa partiers företrädare mot det som de nu i december är redo att föreslå att riksdagen i en skrivelse till Konungen skall hemställa om. Det är sannerligen

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

politiker som duger att hålla i handen när det blåser!

Det huvudsakliga syftet med den proposition som vi nu har att behandla är en effektivisering av vår arbetsförmedlingslagstiftning. Varför har man då funnit det nödvändigt att effektivisera denna lag? Ja, det har först och främst — framför allt på varven — uppstått en handel med arbetskraft, som företrädesvis de fackliga organisationerna inte kunnat finna sig i.

Redan i slutet av 1950-talet började varven att använda arbetskraft, som tillhandahölls av entreprenörer, men under 1960-talet har denna verksamhet utvidgats i sådan omfattning att det klart framgått att denna arbetsförmedling kommit att stå i motsats till lagbestämmelserna på området.

Detta är den stora, allvarliga frågan. Allt fler och fler firmor har börjat syssla med att hyra ut arbetskraft, framför allt till varven, och uthyrningen tenderar att även sprida sig till andra områden på vår arbetsmarknad. Men denna fråga har man velat tona ned på borgerligt håll. I stället har man fört fram de privata ambulerande skrivbyråernas vara eller icke vara som om det vore den stora frågan i detta sammanhang, vilket det ju inte är.

I motionerna har man nu i viss mån försvarat varvens anställningspolitik genom att framhålla — som herr Romanus sade när det gällde de ambulerande skrivbyråerna — att den offentliga arbetsförmedlingen inte kan fylla sin uppgift. Men man har inget belägg för detta. Det är riktigt att varven har en onormalt hög omsättning av arbetskraft, men det botar man säkert inte genom att det finns möjligheter för varven att undan för undan späda på arbetskraften från t. ex. firmor som kanske är etablerade utomlands. På dessa arbetsplatser måste man säkerligen vidta andra åtgärder som verkligen kan leda till att man får en mera stabil arbetskraft.

Utvecklingen på Kockumsvarvet, som

redovisas i utredningen, visar uttryckt i siffror att det går att avveckla den främmande arbetskraften. Hösten 1969 hade Kockums förhyrd arbetskraft till ett antal av 1 100 personer, under det att antalet i april i år hade gått ned till cirka 200. Man hade således, naturligtvis under påtryckningar, minskat den främmande arbetskraften med drygt 80 procent på ett halvt år.

Den nuvarande lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling är inte tillräckligt effektiv, ty den har inte påföljder som för närvarande avskräcker uthyrarna av arbetskraft från att fortsätta sin verksamhet. Dessa personer tjänar så mycket pengar att för dem betyder inte eventuellt utdömda böter någonting, utan de fortsätter sin verksamhet. Det viktigaste är att man med en skarpt lagstiftning som här föreslås också kan förhindra en utbredning av verksamheten och hejda tendensen till ökning av verksamheten när det gäller uthyrning av arbetskraft till olika företag. Föreliggande lagförslag har också ett preventivt syfte.

Reservanterna önskar, vilket framgått av herr Romanus' anförande, en utredning om gränsdragningen mellan uthyrning av arbetskraft och entreprenad. Det är säkert inte möjligt att utreda ämnet så att det kan leda till ett effektivt resultat. Vid utarbetandet av detta lagförslag har man kanske mest sysslat med denna fråga och funnit att en allmänt hållen definition beträffande vad som är arbetsförmedling och vad som är entreprenad skulle i lagstiftningen vara utan någon praktisk betydelse. En preciserad definition skulle aldrig bli fullständig, och den skulle säkert också ganska snart kunna kringgå genom att man funne nya vägar för att gå utanför lagens bestämmelse. Det är alldeles uppenbart att de som talar emot denna lagstiftning överbetonar problemet med gränsdragningen. Den som bedriver klart olaga arbetsförmedling måste vara medveten om detta. Den som känner

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

sig oviss och som kanske befinner sig på gränsen till vad som är lagligt har möjlighet att avveckla en verksamhet som han tror kan leda till straff och ändra verksamheten i likhet med vad många av skrivbyråerna har gjort. Här i Stockholm finns i alla fall 220 skrivbyråer, men det är endast omkring 14 av dessa som bedriver en mera olaglig ambulerande verksamhet.

En sådan skärpning av straffet att brott mot lagen eventuellt kan medföra fängelsestraff faller inte ned som en blix från klar himmel över dessa utlyrare av arbetskraft. Först får de en varning. Fortsätter de ändå kan de bli dömda till böter. Om inte detta hjälper kan åtal följas, varpå man i sista hand riskerar fängelsestraff. Men vi bör fästa uppmärksamheten på att allmänt åtal inte får väckas annat än efter anmälan från arbetsmarknadsstyrelsen.

Vi har många andra fall där frihetsstraff utmäts utan att lagen klart anger brottsbeskrivning — man får i stället, liksom meningen är här, från fall till fall bedöma situationen. Det heter t. ex. i brottsbalken 11 kap. 1 § om oredlighet mot borgenärer, som kan medföra fängelsestraff på upp till två år, på följande sätt:

»Gäldenär, som förstör eller genom gåva eller annan liknande åtgärd avhänder sig egendom av betydelse och därigenom försätter sig på obestånd eller förvärrar sitt obestånd, dömes för oredlighet mot borgenärer till fängelse i högst två år.»

I 16 kap. 16 § brottsbalken heter det om förargelseväckande beteende:

»Den som, i annat fall än förut i detta kapitel är sagt, för oljud på allmän plats eller eljest offentligen betar sig på sätt som är ägnat att väcka förargelse hos allmänheten, dömes för förargelseväckande beteende» etc.

Det är således inte ovanligt att man har en lagtext som inte strikt definierar vad som kan vara anledningen till åtal och straff. I de fall jag återopat

är det lika svårt — om inte svårare — att verkligen definiera brotten som det är enligt arbetsförmedlingslagen, där det bl. a. heter:

»Får mellan utövare av verksamhet för arbetsanskaffning och arbetssökande träffats avtal om anställning av den arbetssökande hos verksamhetens utövare eller av den sistnämnde hos arbetssökanden, skall, där av omständigheterna framgår, att det huvudsakliga syftet med anställningen är förmedling av arbete åt arbetssökanden, sådan förmedling anses såsom arbetsförmedling enligt denna lag.»

Dessa bestämmelser har funnits sedan 1942, och de är inte suddigare och svårare att tillämpa än många andra straffrättsparagrafer. Reservanterna och motionärerna har alldeles uppenbart en överdriven rädsla för denna nya påföljd i lagförslaget. Det finns flera exempel på sådana allmänna begrepp, som måste tolkas genom olika motivuttalanden och genom att man gör klart för sig vad som är lagens syfte.

Vad beträffar de ambulerande skrivbyråerna kan det inte råda något tvivel. Det finns ett prejudikat från högsta domstolen som klart visar att deras förmedlingsverksamhet är olaglig. I *Industria* stod under hösten en artikel i denna fråga som hade rubriken: »Kontorsservice kriminaliseras.» Efter vad jag vet är den man som skrev den ombudsman hos Svenska kontorsserviceförbundet, och han borde väl ha haft kännedom om att den verksamhet man bedriver är olaglig och således redan på sitt sätt kriminell.

Det talas nu om vilket stort värde skrivbyråverksamheten har. Enligt uppgifter från skrivbyråerna hade de på ett år förmedlat arbetsanställningar till 1 800 personer. Som jämförelse kan nämnas det antal anställningar på kontorsområdet som den offentliga arbetsförmedlingen under samma tid förmedlade: 116 000 platser, av vilka 37 000 gällde deltidsarbete.

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

De platser som skrivbyråerna har förmedlat uppgår alltså till cirka 5 procent av det antal deltidsplatser som den offentliga arbetsförmedlingen har anvisat.

Herr Romanus underströk att det är fråga om en nyttig verksamhet, och för många kan den naturligtvis vara av nytta. De kvinnor som söker sådant arbete och som är fackligt organiserade har emellertid tillgång till sin egen byrå som är mycket välrenommerad och som har möjlighet att skaffa dem arbete.

Det har också sagts att behovet av denna förmedlingsverksamhet är stort. Ja, det kan finnas ett stort behov av utökad förmedlingsverksamhet även på många andra områden. Från affärlivet har t. ex. till arbetsförmedlingarna anmälts 40 000 arbetstillfällen på deltid. Om vi inte nu ingriper kanske vi en dag vid sidan av dessa ambulerande skrivbyråer har byråer som hyr ut arbetskraft på deltid till affärsverksamheten.

Herr Romanus ansåg att skrivbyråerna borde undantas från förbudet eftersom deras verksamhet är nyttig och inte förorsakar någon skada — den strider mot lagens bestämmelser endast om en person i nödsituation exploateras. Men när man säger att en mängd kvinnor inte skulle få något arbete om inte dessa skrivbyråer fanns menar man väl att de befinner sig i en nödsituation? I så fall finns det ju klara bevis för att arbetskraften även i detta fall exploateras. När det talas om att det finns ett så stort behov har jag rika erfarenheter av att det, om man har ett så stort socialt intresse, också finns andra områden att ägna sig åt. Det borde t. ex. finnas förmedlingar som skafade arbete åt alla dem som kommer ut från anstalter av olika slag — fängelser och alkoholisthem. Arbetsförmedlingarna har en kolossal arbetsbörda i sina försök att skapa arbetstillfällen åt just partiellt arbetslösa. Där märker man inte något intresse från de privata ar-

betsförmedlingarna att hjälpa till. Det finns väl ingen rimlig anledning att enskilda människor skall tjäna tre till fyra kronor per timme på varje person som man sänder ut till kontorsarbete. Inom varvsindustrin är inkomsterna för förmedlarna så kolossalt stora att man förstår att det för deras del inte är avskräckande att bara riskera böter för sin verksamhet.

Det har här också talats om att det är nödvändigt med en förstärkning av den offentliga arbetsförmedlingen. I utskottsutlåtandet instämmer man, som herr Romanus påpekade, helt i detta och anser att AMS på ett särskilt sätt bör bevaka detta område. Jag vill rent personligen tillägga att vi här i riksdagen också har ett ansvar att se till att AMS får de ekonomiska möjligheterna och de personella resurserna för att kunna effektivisera arbetsförmedlingen inte minst på detta område.

Ifrågavarande förslag är enligt min mening helt en vakthållning kring en sund arbetsmarknad och syftar till, som jag redan sagt, en effektivisering av arbetsförmedlingslagstiftningen. Man har betydligt överdramatiserat denna fråga. Priset i fantasifulla argument tar Svenska kontorsserviceförbundet i det brev som förbundet skickat ut till riksdagens ledamöter tillsammans med stora packar av information. Att dessa företag har goda inkomster framgår inte minst av allt fint och välskrivet material som utsänts till riksdagsledamöterna. I det brev som medföljde denna information står följande: »Läs denna information innan ni trycker på röstknappen, om ni vill undvika att bli medskyldig till justitiemord.» Det råder tydligen olika uppfattningar om vad som menas med justitiemord.

Ärade kammarledamöter! Det är inga oskyldiga välgörenhetsinrättningar som denna skärpta lagstiftning gäller. Lagändringen är en nödvändig sanering på ett område där vissa bristsituationer gett profithungriga, mindre laglydiga

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

personer chans att tjäna pengar. Vi har en arbetsförmedlingslag, som fastslår den mycket viktiga principen att varje arbetssökande var som helst i riket utan kostnad skall ha tillgång till samhällets stöd. Det är en mycket viktig princip, och det är inte minst nödvändigt att Sveriges riksdag slår vakt om den principen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Varken jag eller någon annan blev väl särskilt mycket mer upplyst av fröken Sandells anförande. Hon sade en allvarlig sak, nämligen att jag var osaklig. Jag skulle gärna vilja uppmana fröken Sandell att komma upp i talarstolen och på en enda punkt påvisa var i mitt anförande jag var osaklig. Sedan sade fröken Sandell att jag serverade mina åsikter i mörkblå förpackning. Såvitt jag kan se är det fröken Sandell som har ett mörkblått hölje på sig i kväll. Därefter försökte fröken Sandell komma undan det hela genom att endast tala om varven.

Men det råder nu inga delade meningar om varven. Vi har inte undantagit varven därför att vi anser att de skall ligga under denna lagstiftning. Där är det fråga om människor som är anställda år ut och år in på samma arbetsplats. De uppbär dagtraktamenten därför att de är förmedlade genom en byrå som finns på ett annat ställe än där varvet ligger. De står alltså vid sidan av kamraterna och har bättre betalt. Vi tror också att arbetsförmedlingarna kan klara just varvspersonalen eftersom det är fråga om långtidsanställda människor.

Men hur skall man kunna klara den verksamhet som de ambulerande skrivbyråerna utför? Kan fröken Sandell här garantera att de statliga arbets-

förmedlingarna kan axla den mantel som dessa byråer uppbär? Kan de verkligen driva en uppsökande verksamhet som byråerna gör och förmedla arbete? Till arbetsförmedlingarna måste man gå och söka arbete.

Jag tvivlar på att de statliga arbetsförmedlingarna kan klara denna uppgift. Fröken Sandell kanske har något recept på hur man skall bära sig åt. Kom i så fall upp här och tala om detta. Kan fröken Sandell verkligen garantera att dessa människor får arbete genom de statliga arbetsförmedlingarna, när man nu sätter krokben för de ambulerande byråernas verksamhet? Har fröken Sandell över huvud taget klart för sig att det här gäller vanliga människor som uppfattar sitt arbete som seriöst och samhällsnyttigt? Har fröken Sandell frågat alla de tusentals människor som sysslar med denna verksamhet och som får arbete genom den?

Fröken Sandell talade om överdriven rädsla. Ja, fröken Sandell sitter tryggt i sin bänk. Men dessa människor löper risken att mista sitt arbete, och så talar fröken Sandell om överdriven rädsla!

När man skärper ett straff skall det vara för att rätta till något som gått på tok — det är vi alla överens om. Jag vill fråga fröken Sandell: Vad är det som har gått på tok här? Gå ut och fråga alla de institutioner som herr Romanus räknade upp om de tycker att det är någonting som gått på tok inom denna verksamhet! Eller fråga alla dem som får arbete genom denna verksamhet! Jag tror att fröken Sandell kommer att mötas av kalla handen.

Sedan anmärkte fröken Sandell t. o. m. på de fina skrivelser som sänts ut. Jämför dem med SJ:s och andra statliga verks!

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Sandell gjorde stort nummer av att det var några

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

som hade ändrat mening. Ja, det är ju som bekant det värsta brott man kan begå i svensk politik. Jag tycker nu inte att det är så farligt om man skulle göra det någon gång.

Det kan ju hända att det i viss mån råder en ny situation när det nu finns ett utredningsförslag som inte fanns i våras och ett förslag om att skärpa straffet och införa fängelse.

Men om någon skall tala om att ändra mening, så inte är det väl Viola Sandell och hennes parti. Regeringen har ju på några få år först lagt fram direktiv till en utredning som gått i en riktning och sedan gjort en totalomvändning och lagt fram direktiv som gått i rakt motsatt riktning. Då skall man väl inte håna andra för att de ändrar mening!

Inom parentes kan jag nämna att jag personligen har samma mening nu som i våras, om det kan glädja fröken Sandell.

Fröken Sandell sade som en självklarhet att det där med gränsdragningen inte var något problem; det är fastställt i högsta domstolen att detta är en olaglig verksamhet. Men det är nog ett problem ändå.

En stor del av dessa byråer driver en laglig verksamhet, andra en olaglig, men det är just svårigheten att veta var gränsen går enligt nuvarande lagstiftning. Riksåklagaren och hovrätten för Västra Sverige fantiserar inte bara när de säger att det är svårt att dra gränsen. Även departementschefen medger att det är svårt. Det har också förekommit fall då byråer har åtalats men frikänts.

Fröken Sandell säger att det inte finns något belägg för att inte den offentliga arbetsförmedlingen kan fylla sin uppgift. Men fråga då försvarsdepartementet och andra myndigheter, varför de inte går till den offentliga arbetsförmedlingen, om den nu kan sköta denna verksamhet så bra. Varför går de i stället till enskilda byråer?

Det kan finnas risk för att de ambulerande skrivbyråerna gör oskäliga vinster, säger fröken Sandell. I så fall bör man väl tillämpa det system som vi föreslår i reservationen, nämligen att avgifterna skall vara skäliga enligt myndigheternas bedömning. På det sättet skulle den risken undanröjas.

Här är det, fröken Sandell, fråga om ett fåtal människor som känner sin situation hotad genom regeringens förslag. Då skickar de information, mycket information, till riksdagens ledamöter. Det är de i sin fulla rätt att göra, och för den sakens skull skall de inte behöva bli utsatta för några förlöjligande tillmälen från fröken Sandells sida.

Fröken Sandell säger att vi här åstadkommer en »effektivisering» av lagstiftningen. Jag tror att de som bedriver den verksamhet som vi diskuterar tycker att ordet effektivisering i detta sammanhang har en något obehaglig biton.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först säga att jag inte ett ögonblick förvägrat någon att skicka material till riksdagsledamöterna. Jag har bara antytt att mängden av material visar att det finns gott om pengar bakom.

Herr Ringaby säger att jag överbetonar varvsindustriområdet. Men det är ju det som är den stora frågan och som är principfrågan i botten för detta lagförslag. Man vill förhindra att uthyrningen av arbetskraft utbreder sig till ytterligare nya områden, vilket kan leda till besvärligheter för den ordinarie arbetskraften på arbetsmarknaden.

Herr Ringaby och även herr Romanus återkommer ständigt till att de statliga departementen och alla möjliga institutioner har använt arbetskraft från skrivbyråerna. Det är mycket möjligt; det finns många legala skrivbyråer man kan använda, men säg mig det tillfälle när något av departementen an-

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

vänt arbetskraft från de ambuleraande skrivbyråerna! Det kunde vara intressant för riksdagen att få veta efter att så många gånger ha hört det här talet.

Visst kan man ändra mening, herr Romanus, men det är inte underligt att det påtalas om man ändrar mening från mars till december samma år. Det kan kanske tyckas anmärkningsvärt. Herr Romanus säger vidare att socialdemokraterna har ändrat mening. Det har vi inte gjort. Vi har alltid hävdat principen att människor som söker arbete skall ha rätt till arbetsförmedling utan att betala för den. Både arbetsgivare och arbetstagare skall ha denna service från samhället, och lagstiftningen följer denna princip. Jag anser detta vara en mycket viktig princip, som vi bör slå vakt om.

Herr Romanus talar om att det skulle vara så enkelt att ändra lagstiftningen så att man kan utöva kontroll över byråerna och bestämma vad som kan vara skälig ersättning. Men är inte det lika svårt som det ni talar emot? Vad är skälig ersättning och vem är det som skall avgöra det?

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har här en förteckning över statliga myndigheter, inklusive försvarsdepartementet, som under 1969 och 1970 har anlitat just de byråer som det är fråga om här. Förteckningen är offentlig — den var införd i tidningen Expressen den 4 februari 1970. Jag har talat med medarbetaren som har skrivit den, och han säger att han fullt ut kan dokumentera uppgifterna i artikeln. Och det är för övrigt ingen som har bestritt dem, så det kanske inte behövs.

Fröken Sandell säger att socialdemokraterna inte har ändrat mening utan alltid har ansett att man skall ha tillgång till offentlig arbetsförmedling. Men det är inte det frågan gäller. Det

är fråga om huruvida man utöver den offentliga förmedlingen, efter tillstånd av arbetsmarknadsstyrelsen, skall få driva enskild arbetsförmedling på detta område. Om ni inte har ändrat mening, varför gjordes då 1966 års utredning? Om det inte fanns någon anledning att överväga att tillåta enskild arbetsförmedling, varför sätter man då i gång med en utredning om saken?

Ni har ändrat mening, och det är i och för sig ingenting att säga om det. Det beklagliga är bara, att ni har ändrat mening i fel riktning.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Sandell klagar på att privata människor tjänar pengar på denna verksamhet. Vad är det för fel med det? Verksamheten måste väl gå ihop ekonomiskt. Man kan inte driva en verksamhet gratis. Kan fröken Sandell nämna någon verksamhet, som man skall kunna leva på, som man inte tjänar pengar på? Varför skall man inte få ta betalt för kostnaderna just för den här verksamheten?

Har man inte skattemedel som arbetsmarknadsverket har, måste man ta betalt och få en viss förtjänst. Arbetsmarknadsverket kostar en och en halv miljard om året, och det får man ta ut av skattemedel. De privata skrivbyråerna har inga skattemedel att tillgå, utan de måste ta ut en avgift för att täcka sina kostnader.

Vi har också sagt att AMS skall vara övervakande myndighet och se till att det inte tas ut några oskäliga avgifter. Det finns alltså ingen anledning att gå emot denna verksamhet.

Jag har frågat fröken Sandell, vad man tjänar på att stoppa verksamheten. I allmänhet måste man ha ett syfte, ett motiv för att vidta en straffskärpning, men vad kan man tjäna på att stoppa denna verksamhet, som en lång rad myndigheter och verk utnyttjar och tycker är bra?

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

Fröken SANDELL (s) kort genmäle: Herr talman! Det är endast den olagliga verksamheten som vi vill stoppa.

Herr Ringaby säger att man måste ha betalt för kostnaderna. Ja, man kan få tillstånd att bedriva förmedling om man inte tjänar på den utan bara tar ut ersättning motsvarande självkostnaderna. Det är den olagliga förmedlingen, den som bedrivs i syfte att tjäna pengar, som vi vill stoppa.

Herr Ringaby talar här om den offentliga arbetsförmedlingen, som betalas av skattebetalarna. Jag tycker vi bör ta hänsyn till skattebetalarna, som bekostar denna offentliga arbetsförmedling. Det är inte säkert att alla skattebetalarna tycker som herr Ringaby, att vi bör ge privata människor möjlighet att slå sönder den arbetsmarknadsorganisation som vi har skapat till nytta för arbetsmarknaden.

Så frågar herr Ringaby mig, hur jag tror att arbetsförmedlingen kan klara denna verksamhet. Jag tror att den kan klara den lika bra som byråerna. Att registrera människor och ringa till dem när det kommer in ett uppdrag är någonting som arbetsförmedlingen också kan göra och gör. Det finns för övrigt många vittnesmål om att alla damerna som är anställda vid byråerna inte får sysselsättning, utan de kan få sitta hemma i månader och vänta på att få en uppringning om ett arbetstillfälle. Arbetsförmedlingen har säkert lika stora möjligheter att ringa upp människor när det kommer arbetstillfällen som de privata byråerna har.

Herr WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Ett straff som genom sin stränghet inte står i någon som helst proportion till brottet hör definitivt inte hemma i vårt samhällsskick. Det fängelsestraff som riksdagen nu står i begrepp att införa leder tankarna till diverse samtida diktaturer, men också till begreppet drakoniska lagar, alltså tillbaka till tiden omkring 600 år före

Kristi födelse. Att vrida utvecklingen 2 600 år tillbaka i tiden är med andra ord höjden av socialdemokratiskt statskick i dag. Att ordna in snart sagt varenda steg vi tar under statliga lagparagrafer, det är den socialdemokratiska valfriheten.

Den gamle greken Drakon ler förmodligen belåtet i sin olymp när han förnimmer att den som ger sina medmänniskor en bättre service än den ett statligt ämbetsverk förmår att ge straffas med fängelse upp till ett halvt år.

Jag skall inte förlänga voteringsproceduren genom att göra ett särskilt tilläggsyrkande till reservationen II, vilket i så fall skulle innebära att med de ambulerande skrivbyråerna skulle jämföras även vissa andra organisationer. Jag nöjer mig med att till kammarens protokoll få anteckna att jag inte kan delta i ett beslut om fängelsestraff. Resultatet blir ändå detsamma: vi stör inte Drakons glädje.

Några frågor vill jag emellertid ställa, främst därför att det kan vara mycket intressant att få veta med vilka jag en gång kanske skall få dela fängelsekostnaden. Mina frågor gäller våra ungdomsorganisationers barnvaktsförmedling — en verksamhet som utövas för att man skall skaffa pengar till organisationernas arbete, alltså i klart förvärvssyfte, och som därför nu kriminaliseras. Det är beklagligt, eftersom verksamheten har slagit väl ut.

Föräldrarna får garantier för att de får bra barnvakter. De kan få sina önskemål om viss eller vissa bestämda barnvakter tillgodosedda, och de kan vid behov komma i förbindelse med förmedlingen efter den ordinarie arbetstidens slut.

Och nu till mina frågor. För det första: Har utskottet över huvud tänkt på förmedlingsverksamhet av det här slaget?

För det andra: Om så är fallet riskerar ju ungdomsorganisationens ledare fängelse, men också de som anlitat

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

tjänsterna; är det far eller mor i familjen som skall åka fast?

För det tredje: Hur kommer — eftersom det väl ändå inte skall bli sämre genom denna lag — arbetsförmedlingarnas passning efter kontorstid att ordnas, och hur garanterar man anvisade barnvakters kvalitet?

För det fjärde: Hur kommer man att ekonomiskt kompensera organisationerna för deras inkomstbortfall?

Jag har alltid ansett arbetsmarknadsverket vara ett förträffligt ämbetsverk. Men om verket kräver så ovillkorligt monopol att den barnvaksförmedling som jag här talat om *måste* in under arbetsförmedlingarna, nödgas jag tyvärr ändra hittillsvarande betyg »obyråkratiskt och förnuftigt» till »byråkratiskt och oförnuftigt». Som lagtexten för tillfället är skriven medger den tyvärr inga som helst undantag. Den medger inte att arbetsmarknadsverket använder det sunda förnuft man har. Arbetsmarknadsverket har inga möjligheter att bevilja några organisationer tillstånd till arbetsförmedling i förtjänstsyfte.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationerna I och II.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag skall försöka följa herr Wachtmeisters goda exempel och fatta mig kort. Men jag vill ändå säga till herr Ringaby, som efterlyste någon som ville vara vänlig och peka på osakligheter i hans framställning, att jag skall gå honom till mötes. Han utformade sitt anförande så att det i upptakten påminde om biskop Tomas' frihetssång. Jag vet inte hur man skall karaktärisera inlägget på slutet. Anförandet var väl tänkt att bli en frihetsförklaring från moderata samlingspartiet. Det var bara herr Åkerlind som fann anledning att instämma i det, och det tycker jag på sitt vis är hedrande för den moderata gruppen.

Herr Ringaby sade i sitt anförande bl. a. att jag, som hade lagt fram detta förslag, hade visat bristande intresse när det gällde att bekämpa butiksstölder. Han sade vidare att jag hade ringa intresse för att bekämpa trafikförseelser, och han talade om narkotikabrott, och han ville göra gällande att regeringen hade ett bristande intresse för dessa ting. Jag ber herr Ringaby, eftersom han adresserade sig direkt till mig, säga i vilket sammanhang jag har deklarerat någon sådan uppfattning. Kan inte herr Ringaby det, måste jag säga att det fanns en betydande osaklighet i hans inlägg.

Låt mig gå över till det väsentliga, till det sakinnehåll som vi skall diskutera i denna proposition. Vi har här att ta ställning till ett förslag, som inte är löst påhittat av en inrikesminister eller av regeringen utan som är uttryck för en uppfattning som har en mycket klar förankring hos de svenska löntagarna. Landsorganisationen och TCO har begärt att få en ändring i lagstiftningen, och Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska verkstadsföreningen och Sveriges industriförbund har klart sagt ifrån att de har ingenting att invända mot att fängelsestraff införs för grova förseelser. Ändå har herr Ringaby stått upp här och hävdat att om denna lagstiftning skulle tas med en bestämmelse om fängelsestraff vid grova förseelser så har regeringen och inrikesministern helt opåkallat begått en rätt orimlig handling. Om herr Ringaby lägger märke till vad som står i propositionen bör det inte vara svårt för honom att få en mer balanserad bedömning av denna fråga.

Varför har regeringen tagit upp denna fråga? Anledningen är att vi har, som jag sade, mött starka önskemål från löntagarhåll. Jag uppvaktades av varvsarbetare som beskrev sin situation. De talade exempelvis om hur en kamrat till dem hade råkat ut för en olycka där det sedan visade sig att entreprenö-

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

ren inte hade möjligheter att kunna svara för följderna. Det gick inte att klara ut vem som egentligen var ansvarig, och man begärde att vi skulle vidta åtgärder. Jag uppvaktas på samma sätt av människor som försökt försörja sig på det arbete som de då och då kunnat få genom skrivbyråer, som de erbjudit sina tjänster. Framför allt har jag uppvaktats av representanter för tjänstemannarörelsen, som ser någonting oroande i denna utveckling som innebär att det växer fram företag som mot ersättning vill förmedla tjänsterna på arbetsmarknaden. I andra länder har det kunnat märkas en mycket negativ utveckling härvidlag, eftersom löntagarorganisationernas strävanden att nå trygghet i anställningen för sina medlemmar försvåras då det skapas helt nya system för att lösa arbetskraftsförsörjningen i företagen.

Här möter vi i själva verket en konflikt med det utpräglade företagarintresset att bekvämt kunna rekvidrera arbetskraften när den behövs och skicka i väg den lika snabbt när man vill bli av med den. Är det verkligen någon som tänkt igenom dessa frågor som är förvånad över att det från löntagarsynpunkt kan vara synnerligen angeläget med en skärpning av vakthållningen mot riskerna att det kan utvecklas en osund förmedlingsverksamhet i vårt land?

Nu försöker herr Ringaby och andra att helt kringgå prob'emet, precis som om de inte visste någonting om den oro som man på löntagarhåll känner över vad som kan komma. Att man i andra länder betraktar detta som en verklig fara tycks herr Ringaby över huvud taget inte vara medveten om. I så fall rekommenderar jag honom att diskutera de här frågorna med t. ex. ledningen inom TCO.

Vi har inte kunnat gå förbi detta problem. Vi är medvetna om att den lagstiftning som gäller bör hindra arbetsförmedling av detta slag, men trots lag-

stiftning och förbud har sådan verksamhet bedrivits på vissa områden, särskilt av de ambulerande skrivbyråerna. Anledningen till att verksamheten fortsatt har varit det mycket ringa ansvar som kunnat utkrävas. Det har utdömts böter på mycket små belopp. Vi har därför funnit det vara angeläget att försöka komma till rätta med de missförhållanden som råder.

Jag medger gärna att det kan föreligga svårigheter att i lagstiftningen exakt ange vilken form av verksamhet som är straffbelagd och vilken som är fri. Denna fråga måste prövas, och det är därför också i propositionen klart uttalat att det bara är arbetsmarknadsstyrelsen som kan föra saken vidare till domstol. Jag har alltså här, herr talman, redovisat skälen till att propositionen blivit framlagd.

Jag vill vidare framhålla att jag är förvånad över att herr Romanus tar så lätt på dessa saker, ty vad har herr Romanus sagt? Han sade, att han inte hade någonting emot att människor hade möjligheter att tjäna pengar på att förmedla mänsklig arbetskraft. Han hade ingen invändning däremot, men då borde herr Romanus i så fall gå in för att upphäva den lagstiftning som gäller och som gällt på detta område sedan årtionden tillbaka. Vi har ju ändå strävat efter att undanröja möjligheterna till spekulation på detta område. Det har för flertalet framstått som önskvärt att arbetstagaren själv skulle få tillgodogöra sig resultatet av sin arbetsinsats. Jag är därför högst förvånad över herr Romanus' inlägg på denna punkt, när han deklarerade sin principiella anslutning till uppfattningen att det bör råda fria förhållanden och att näringslivet bör utvecklas fritt också inom denna sektor.

Jag är lika förvånad när herr Ringaby liksom gör skillnad mellan olika slag av arbetsförmedling. Då det gäller varven kan han acceptera att det blir förbud. Men de ambulerande skrivbyråer-

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

na är någonting helt annat, menar han.

Det är klart att andra skulle kunna stå upp och göra liknande deklarerationer. Det har vi ju hört. Ordnan­det av barnvakt är enligt viss uppfattning någonting som skall kunna fritas, och så kan man finna den ena sektorn efter den andra, där man vill göra avsteg från den princip som man ändå försöker vidhålla på detta område. Jag tror inte att det går att på detta sätt söka finna speciella motiveringar, särskilt inte när det är klart utsagt att det får förekomma förmedlingsverksamhet, bara den inte drivs i vinstsyfte. Organisationen får lov att anordna sådan verksamhet, och det har också skett. Kontoristföreningen har drivit dylik verksamhet, och möjligheterna står öppna för t. ex en grupp arbetsgivare att ordna förmedlingsverksamhet. Men då skall man underkasta sig viss kontroll från AMS, alltså få sin verksamhet auktoriserad. Ambulerande verksamhet kan således förekomma, men det är bara det att den skall ske i vissa former som man kan kontrollera. Vad jag nu sagt borde väl också ge herr Wachtmeister svar på hans fråga: Det bör vara möjligt att få organisationsförmedlingar erkända.

Jag vill dessutom understryka att man när man bedömer detta förslag inte skall stirra sig blind på skrivbyråerna och inte heller på de förhållanden som vi kan konstatera just nu. Men går vi till andra länder som fritt har släppt fram enskild förmedling i vinstsyfte, finner vi att denna verksamhet kan få en mycket stor omfattning och innebära betydande risker.

Jag finner det värdefullt att de många organisationer som är verksamma på arbetsmarknaden här i landet i så hög grad har lyckats påverka vår lagstiftning och vårt synsätt. Därför tycker jag det är angeläget att genom en lagstiftning skapa garantier för att vi på detta område inte får en sådan verksamhet som jag tror i det långa loppet blir

till skada inte bara för de anställda utan även för företagen.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern frågade om jag kunde styrka mitt påstående att regeringen inte har gjort tillräckliga insatser att stoppa bilstölder m. m., och det verkade som om inrikesministern ansåg att jag skulle ha vänt mig direkt till honom och menat att han inte gjort någonting. Men jag poängterade att det var justitieminister Geijer som inte har gjort så särskilt mycket. När det exempelvis gäller straffskärpningen för narkotikalangare var det oppositionen som drev på. Då handlade inte regeringen självmant.

Vidare sade jag att man nu vill bagatellisera mindre brott. Jag hänvisade där till att justitieministern vill uppmjuka kravet på åtal för vissa brott. Som bekant har justitieministern också tillsatt en utredning som skall undersöka om åklagarna kan få vidgade möjligheter att slippa åtala vid smärre brott. Även förundersökningsförfarandet vill man inskränka på vid sådana brott. Den utredningens ordförande blir justitierådet Nils Mannerfelt. Man har sålunda officiellt tagit ställning för att försöka behandla smärre lagbrytare lindrigare. Det är mot den bakgrunden, herr statsråd, som jag har ställt straffskärpningen mot arbetsförmedlingsverksamheten och sagt att det förefaller orimligt att skärpa straffen i det fallet, samtidigt som man tillsätter en utredning för att se om man kan behandla andra brott lindrigare.

Sedan tecknade inrikesministern en bild av de ambulerande skrivbyråernas verksamhet som jag inte tycker stämmer med verkligheten — om man undantar varven, vilket vi har gjort i vår reservation. Dessa byråer fyller ju en lucka i arbetsförmedlingarnas verksamhet, vilken måste ersättas med något annat, om de faller bort.

De människor som tar arbete genom

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

skrivbyråerna kan inte kontinuerligt stå till förfogande för arbetsförmedlingen på grund av hemarbete eller av andra orsaker. De kan bara ta arbete under vissa tider och har därför kontakt med en skrivbyrå. Att tillgodose deras behov är en uppgift som arbetsförmedlingarna inte kan klara.

De berörda personerna uppfattar inte heller det som något negativt utan som något oerhört positivt att kunna få arbete på detta sätt.

Jag har ställt frågan — men har ännu inte fått något svar — vad vi kan vänta oss när denna verksamhet nu upphör. Blir det någon förbättring för alla de myndigheter och verk, som hittills har anlitat dessa skrivbyråer? Kan inrikesministern garantera att de statliga arbetsförmedlingarna kan fullgöra de uppgifter som skrivbyråerna nu utför?

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern sade att jag tar lätt på dessa frågor. Han menade att jag inte skulle ha något att invända mot att folk tjänar pengar på arbetsförmedling och att jag vill skapa något slags fria förhållanden på detta område. Inrikesministern lyssnade nog inte riktigt på vad jag sade. Jag ägnade ett ganska långt stycke av mitt anförande — en del kanske tyckte för långt — just åt att utveckla de skäl, som talar för att man inte kan ha fria förhållanden på arbetsmarknaden, utan att den huvudregeln skall gälla, att arbetsförmedlingen är en offentlig angelägenhet.

Jag framhöll att det kan finnas särskilda skäl för att skrivbyråerna inte skall omfattas av de allmänna lagbestämmelserna. Men några allmänt fria förhållanden vill jag inte alls ha på arbetsmarknaden.

Inrikesministern underströk dessutom att det förslag han lägger fram inte är något löst påfund och åberopar en del remissinstanser som stöd. Men

förslaget att undanta skrivbyråerna är inte heller något löst påfund, som vi reservanter har kommit på. Vår uppfattning delas av 1966 års utredning liksom av en rad remissinstanser, Svenska kommunförbundet och kommerskollegium m. fl. är inte heller de som tar lätt på frågor som dessa.

Inrikesministern säger att det finns anledning att vara oroad för att en liknande verksamhet skulle utvecklas inom andra sektorer om man släppte fritt fram för enskild arbetsförmedling. Men vi har inte föreslagit att man skall släppa fritt fram. Vi har tvärtom föreslagit att denna verksamhet skall omgärdas med en rad bestämmelser, vilka också finns med i utredningens betänkande. Varför polemisera mot något som ingen har sagt eller föreslagit?

Vad som hade varit intressant och som man hoppades på när inrikesministern steg upp i talarstolen, var att han skulle ge en belysning av frågan varför man övergav 1966 års utredning med dess förslag att undanta skrivbyråerna från förbud mot förmedlingsverksamhet. Men ju längre inrikesministern talade, desto klarare förstod man att han inte skulle lämna något svar på den frågan.

En ny fråga trängde sig fram, när inrikesministern ville göra gällande att skrivbyråernas förmedlingsverksamhet inte är något specifikt, utan att anspråk på rätt till enskild förmedling kan göras gällande på andra områden. Man har alltså anledning att fråga, inte bara varför man övergav 1966 års utredningsförslag, utan också varför man över huvud taget beställde den.

Om ni inte anser att det är något speciellt med skrivbyråernas verksamhet, varför beställer ni då en utredning om dem, som kommer fram till att just den ambulerande skrivbyråverksamheten enligt era direktiv skall undantas från lagen om arbetsförmedling?

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

Herr WACHTMEISTER (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet uppriktigt sagt inte hur debiteringen av skrivbyråernas tjänster går till. Antingen nu arbetsgivaren eller den som anlitar hans tjänster debiteras förmedlingsavgifterna eller om det är den till byråerna anslutna personalen, är det en sak som inte berör allmänheten på något vis. Det är en frivillig anslutning till dessa byråer. Om jag anlitar deras tjänster och gärna betalar förmedlingsavgiften därför att jag vet att jag får ett bra arbete utfört, så må det vara min ensak. Om jag som skrivare låter mig anställas av en skrivbyrå därför att jag inte vill gå till arbetsförmedlingen, så är det väl också min ensak. Jag har mycket svårt att förstå varför de skall tvingas in till den offentliga arbetsförmedlingen.

Sedan sade statsrådet Holmqvist att jag borde ha fått svar på min fråga genom upplysningen att det var tillåtet för organisationer att bedriva förmedlingsverksamhet. Ja, det är det, men det är icke tillåtet för organisationer att driva förmedlingsverksamhet i förtjänstsyfte. Jag nämnde att de politiska och ideella ungdomsorganisationerna skaffar sig små extra bidrag genom att förmedla barnvakter. Föräldrarna anlitar mycket hellre dessa ungdomars tjänster än de vänder sig till arbetsförmedlingarna, ty de vet att detta är ungdomar med speciella intressen som inte ta dessa uppdrag bara som ett extraknäck vilket som helst. Vi anser att de ideella organisationerna skall få skaffa sig denna lilla extra inkomst. Det är väl någonting som man borde kunna uppmuntra. Nu är författningen så hårt skriven att arbetsförmedlingarna inte ha möjlighet att lämna organisationerna sådant tillstånd. Myndigheterna kan låta bli att åtala, men förmedlingsverksamheten får inte bedrivas utan vidare. Det är det vi beklagar.

Som bas för en stor ungdomsorganisation måste jag hädanefter förbjuda mina underavdelningar att arbeta på detta sätt. Men jag känner dem, herr statsråd, och jag vet att de inte är så dumma att de inte skaffar sig dessa inkomster i alla fall. Visst skall de förmedla barnvakter. De får inte ta betalt, men en liten frivillig gåva kan de gärna ta emot. Jag kommer inte att anvisa kryphålen, men jag hade velat slippa uppleva att de själva måste hita på kryphål. Jag hade önskat att verksamheten legaliserats, men det går tyvärr inte nu, och jag beklagar att lagen fått denna utformning.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Om detta skulle vara en deklaration om scoutrörelsens ideal, så föreföll den mig litet grumlig. Herr Wachtmeister sade sig känna mentaliteten hos ungdomsorganisationerna. Om denna lagstiftning gick igenom fanns det möjligheter att ordna avgifterna för förmedlade tjänster på annat sätt, om jag förstod honom rätt. De exempel herr Wachtmeister angav föreföll emellertid falla vid sidan om det vi nu behandlar. Det var väl knappast tal om någon egentlig förmedlingsverksamhet, såvitt jag kunde förstå. Om herr Wachtmeister är osäker på den här punkten, tror jag att han kan ta kontakt med arbetsmarknadsverket och höra sig för. Det kan finnas skäl för det.

Herr Ringaby framställde egentligen bara en fråga. Det är inget påhitt när jag säger att den hade en direkt adress till mig när det gällde butiksstölderna — jag råkade sitta så nära honom att jag kunde lägga märke till hur han formulerade sin fråga.

Jag kan naturligtvis inte garantera, herr Ringaby, hur detta fungerar. Men vi har i dag en arbetsförmedling som har betydande resurser och som står till förfogande också för dem som sö-

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

ker korttidsarbete. Det finns inget hinder för skrivbyråer att fortsätta sin verksamhet. Inte heller föreligger något hinder för en skrivbyrå att skicka i väg någon maskinskriverska eller stenograf till ett företag, herr Wachtmeister — det förefaller som om det i fortsättningen skulle gå alldeles utmärkt att göra det. Hinder uppkommer bara när uthyrningsföretaget i fråga kan anses överlåta sin personal till någon annan firma som då övertar kommandot över personalen.

Herr Romanus sade tidigare att han tyckte att man kunde ändra mening från i våras. Jag har ingen anledning att säga att man behöver göra det. År 1966 företogs en utredning. Jag var vid den tidpunkten inte på något sätt med om att ta initiativ till denna. Utredningen kom till eftersom det fördes en diskussion om dessa saker, precis som fallet är i dag. Det gjordes gärlande att frågan om skrivbyråerna var så speciell att man behövde låta utreda den. Det blev då klarlagt att det fanns anledning att sätta stopp för denna utveckling, och jag kan inte inse att det bör kunna åberopas som ett skäl mot att vi nu diskuterar denna verksamhet. Herr Romanus har visserligen den uppfattningen att skrivbyråverksamheten är någonting speciellt, men jag har träffat personer som med samma starka inlevelse som herr Romanus hävdar att man bör göra undantag för andra områden. Vi hörde barnpassningen nämnas alldeles nyss, och man kan väja fler områden, där var och en anser att det finns speciella motiveringar. Jag menar därför att det är allt skäl för oss att fasthålla vid linjen att det inte skall vara möjligt att driva sådan här verksamhet i vinstsyfte. Väl får det ordnas på annat sätt, men arbetsförmedling skall inte vara någonting som andra människor tjänar pengar på.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:
Herr talman! Det är givet att rege-

ringen kan ändra mening — det är beklagligt att man ändrar mening i fel riktning. Orsaken till att jag åberopade utredningen var emellertid att inrikesministern sade att det är inget speciellt med just skrivbyråverksamhet.

Men det har ju gjorts en hel utredning om saken, som har kommit fram till att skrivbyråverksamheten kan undantas. Dessutom finns det en skrivbyråverksamhet i dag som utnyttjas av departement och statliga myndigheter i långa rader. Vidare tillstyrkte de flesta remissinstanser utredningens förslag.

Och i en rad länder — bl. a. övriga skandinaviska länder — gör man ett undantag på detta område och tillåter skrivbyråverksamhet i auktoriserad form, exempelvis i Danmark, av ungefär den typ som här föreslås. Då kan det väl ändå finnas skäl att säga att det måste vara något visst med skrivbyråverksamheten.

Dessa byråer ger en service som de offentliga arbetsförmedlingarna inte ger; i annat fall skulle inte alla dessa myndigheter anlita byråerna. Det är väl ändå en skenfäktning att påstå, att skrivbyråverksamheten är precis som vilken annan verksamhet som helst, och att det därför inte finns någon anledning att göra ett undantag.

Jag tycker att motiveringen är litet mager när inrikesministern säger, att man ändrat mening därför att det är klarlagt, att det finns anledning att sätta stopp för denna verksamhet. Det är ju inte klarlagt. Det har inte framförts ett enda argument för att det nu skulle finnas anledning att sätta stopp för denna verksamhet; det har inte påvisats vilken skada den gör. När det gäller varven är saken helt säkert klarlagd — det har jag instämt i. Men beträffande skrivbyråerna har inte ett enda skäl för att stoppa verksamheten anförts. Man bara upprepar som en trossats, att människor får inte bedriva sådan här verksamhet i förvärvs-

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

syfte och tjäna pengar på det. Men den trossatsen var ju känd redan 1966. På vilket sätt har något nytt blivit klarlagt, herr inrikesminister?

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi har ju de statliga arbetsförmedlingarna, säger inrikesministern, med deras stora ekonomiska resurser. Men när de nu inte har klarat denna uppgift och vi har en annan organisation som på ett förnämligt sätt gör det, tycker jag att vi i vårt moderna samhälle kunde vara så liberala att vi lät denna verksamhet fortsätta. Frågan om barnpassningen, som har varit uppe till debatt, visar ju hur oerhört svårt det är att dra gränser i dessa sammanhang. Då förefaller det också mycket vanskligt att skärpa strafflagstiftningen.

Herr BJÖRKMAN (m):

Herr talman! Kammarens ledamöter tycker säkert att det allra mesta redan är sagt, men det vore mot min natur att avstå från att yttra mig i den här frågan, när jag har slagits i — tror jag — åtta år för att få en ändring till stånd.

Jag skall börja med att vara snäll och hygglig mot inrikesministern. Han låter så lugn och sansad, och han för sin argumentering på ett så charmerande sätt. Han låter så oändligt klok och förnuftig, i allmänhet. Just därför är jag så väldigt förvånad över att statsrådet kan lägga fram ett sådant här förslag och låta det omfatta även skrivbyråerna. Det stämmer ju inte överens med inrikesministerns sinnelag.

Låt oss nu skilja ut hela diskussionen om varven, ty i den frågan avviker min mening inte särdeles mycket från inrikesministerns. Det är uppenbart att förhållandena icke är tillfredsställande på det området. Redan i arbetsmarknadsutredningen kunde vi konstatera att de riktlinjer för hur man skulle få rätsida på detta, som drogs

upp 1964 i samarbete mellan representanter för både AMS, arbetsgivare och arbetstagare inom varvsindustrin, uppenbarligen inte haft tillräcklig effekt. De reviderades senare, år 1966. Den uthyrningsverksamheten har inte bara fortsatt, trots åtalesanmälan från AMS, utan också spritt sig till andra sektorer inom industrin än varven. Då förstår jag mycket väl att inrikesministern råkar i ett dilemma. Om man drar upp riktlinjer mellan representanterna, om man reviderar dessa riktlinjer för att komma till rätta med verksamheten och ändå inte kommer åt den förstår jag att inrikesministern blir bekymrad och frågar: Vad skall vi göra? Vilka straffsanktioner skall vi hitta på för att få dessa människor att avstå från sådan verksamhet? Den innebär ju ingenting annat än att de försöker komma förbi en löneöverenskommelse för att kunna ta ut traktamenten från ett företag som är domicilierat på annan plats än där varven ligger. Det är ju på det sättet som det går till, och det får det faktiskt inte göra.

Vi har länge försökt övertyga riksdagen, både i utskotten, i motioner och debatter, om att förhållandena är anorlunda för skrivbyråerna. I det fallet kan vi, herr inrikesminister, inte bli överens. Våra ansträngningar har inte krönts med framgång och kommer inte att göra det i dag heller, ty första kammararen har redan fattat beslut i enlighet med propositionen.

Första gången denna fråga behandlades i andra lagutskottet tyckte vi oss märka en viss positiv förståelse för att skrivbyråerna verkligen fyllde en angelägen uppgift. Det var först efter domen i högsta domstolen i början på 1960-talet som frågan togs upp i riksdagen. Vi ville då åstadkomma en förändring. Men under de allra senaste åren har klimatet blivit allt kyligare; skrivbyråerna har verkligen blivit ut-satta för förändringens vind, det är uppenbart.

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

Detta framgick inte minst av fröken Sandells inlägg. Jag skulle helst vilja dra en slöja över vad hon sade, men jag skall be att få tala om för fröken Sandell att dem som jag ta'ar för här är »de profithungriga, mindre nogräknade människor som tjänar grova pengar». Jag kämpar med gott samvete för dem ty jag känner dem inte som sådana människor som fröken Sandell karakteriserade dem. Låt det nu vara slut på hettan i debatten, men om fröken Sandell använder hårda ord skall jag göra det också.

Andra lagutskottet låter sig uppenbarligen inte övertygas av några som helst argument. Övertygande invändningar mot straffskärpningen har anförts av dem som talat för reservationerna. De har inte heller lyckats övertyga inrikesministern. Nu skall alltså dörren definitivt slås igen för skrivbyråerna. Den utredning som inrikesministerns proposition har grundats på gick ännu längre. Utredningen föreslog en straffskärpning från böter till ett års fängelse. Det undandrar sig min bedömning — det är väl en fråga som departementschefens närmaste man, rättschefen, får svara på — om *det* förslaget skulle ha gått på remiss till lagrådet. Nu har alltså gränsen satts vid fängelse i ett halvt år, ett förslag som lagrådet inte haft anledning att yttra sig över. Så hårdhärtad som utredningen var nu inte statsrådet: hälften prutades genast, och det fick räcka med ett halvt år. Men den 1 juli nästa år skall alltså dessa människor hängas — de har fått en galgenfrist på ett halvt år, alltså det halvår som inrikesministern prutade.

Jag tycker att det förslag som nu läggs fram är en bra illustration till statsminister Palmes uttalande att verkligheten är vår svåraste fiende. Om inte verkligheten vill rätta sig efter våra intentioner, desto värre för verkligheten. Fienden skall nedläggas till sista man — eller i detta fall snarare

sista kvinna — med den ammunition, alltså fängelsestraff, som statsmakten förfogar över. På det sättet förverkligas den socialdemokratiska valparollen om vaifrihetens samhälle. Det var en stolt paroll när den fördes fram, men så blir det på det ena området efter det andra: valfriheten blir allt mindre.

Vad som mest förvånar är detta: Tror man verkligen i kanslihuset, tror experterna där, att det ute i landet finns någon resonans i det allmänna rättsmedvetandet för ett förslag som hotar med fängelsestraff när det gäller människor vars enda brott är att de skaffar sysselsättning åt kvinnor och andra som önskar ta kortvariga vikariat eller korttidsanställningar? Tror inrikesministern, uppriktigt talat, att det finns någon resonans för en sådan uppfattning? Det tror inte jag. Samma straffhot skall nu hänga över dem som anlitar sådan här »svartlistad» arbetskraft, som man väl kan kalla den.

Riksåklagaren anser att den som endast begagnar sig av olaglig verksamhet i regel inte straffas enligt svensk rätt. I sitt remissyttrande säger riksåklagaren: »Det finns goda skäl att som huvudregel hålla fast vid denna princip.» Det gör man alltså inte nu längre, utan nu gäller straffhotet också dem som anlitar denna arbetskraft.

Även inrikesministern har tydligen i en stund av uppriktighet i propositionen medgivit att den nya lagstiftningstekniken på det straffrättsliga området kan sägas vara mindre tillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt. Det borde inrikesministern ha tänkt på ytterligare innan propositionen lades fram. Han garderar sig med att åtal för olaga arbetsförmedling — hör nu — »i allmänhet kommer till stånd efter en anmälan från AMS». Däri skulle ligga en viss garanti från rättssäkerhetssynpunkt. Inrikesministern får förlåta att jag sätter ett stort frågetecken för garantin från AMS. Det statliga arbetsförmedlingsmonopolet skulle alltså ut-

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

göra skyddet, och detta skydd skulle stärkas efter hand som »vi får en rikare rättspraxis på detta område». Jag måste fråga, herr inrikesminister, om inte det är att sätta räven till väktare i hönsgården för att hönsen skall värpa bättre när man sätter detta monopol till rättsskydd för människorna?

Praxis får visa vad som är brott och inte brott. Det betyder att man inte på förhand vet om man begår ett brott eller inte. Vi kan inte förundra oss över att hovrätten för Västra Sverige, som har åberopats som en av remissinstanserna för förslaget, har riktat kritik mot förslaget i dessa delar. Detta har jag citerat i motionen och skall inte upprepa det och därför förlänga debatten.

Nu skall jag angripa frågan från en annan infallsvinkel. Herr Romanus läste upp en hel katalog — och jag skulle kunna fortsätta — på alla de myndigheter och verk som anlitat de enskilda skrivbyråerna. Vi kan, herr inrikesminister, nu se fram mot ett verkligt intressant skede i den svenska förvaltningens historia, när AMS till åtal skall anmäla exempelvis försvarsminister Andersson, landshövdingarna Nordenstam och Lemne, postgeneralen Nils Hörjel, SJ-generalen Lars Peterson, trafiksäkerhetschefen Skiöld, överste skolchefen Jonas Orring, chefen för Investeringsbanken Arne Callans, radiochefen Otto Nordenskiöld och en lång rad andra prominenta chefer för statliga verk och myndigheter, statliga bolag och kommunala myndigheter och inom näringslivet.

Nu säger naturligtvis inrikesministern att detta är en våldsamt överdrift och rena demagogin. Det är möjligt, men så skulle det kunna gå till, om AMS skulle anmäla dessa personer till åtal för att de utnyttjat den svartlistade arbetskraften.

Jag skall medge att inrikesministern icke hör till de förtappades skara; inrikesdepartementet tycks aldrig ha anlitat den här »svarta arbetskraften».

Men LO:s mjöl är inte helt vitt när det gäller att ta i anspråk denna service från de enskilda byråerna. Det har helt nyligen hänt att LO — som är en av de två ständigt åberopade remissinstanser vilka var emot den ändring som föreslogs av 1966 års utredning — har anlitat dessa enskilda byråer. Det är det egendomliga att alla de prominenta personer jag nysst nämnde samt LO inte har låtit sig hindras från att anlita dessa olagliga förmedlingar ens efter högsta domstolens fällande dom i början av 1960-talet. Hittills har alltså inte AMS kunnat anmäla dem till åtal, men från den 1 juli nästa år är det fritt fram om de fortsätter med denna verksamhet. Det är nog bäst att inrikesministern ser till att informationen i god tid går ut till alla dessa myndigheter, så att de kan »huka sig» för åtalsanmälan i fortsättningen. Annars råkar de illa ut.

Senast i våras talade jag för den motion jag hade väckt i januari om undantag för skrivbyråerna. Den utredning som kom litet längre fram på våren eller sommaren har inte rubbat min uppfattning, och det har inte heller propositionen gjort. Jag tycker, herr inrikesminister, att det är ett olyckligt förslag. Alla våra argument, som fått starkt stöd i remissvaren och i den förra utredningen, tycks inte hjälpa. De argument vi har framfört i motioner och kammardebatter kan uppenbarligen inte rubba vare sig andra lagutskottet eller inrikesministern. De har tagit som sin uppgift att det här skall genomdrivas till varje pris, och det beklagar jag, herr inrikesminister.

Låt mig till sist, herr statsrådet, eftersom det i dag är den 10 december och Nobeldagen, erinra om några ord som nobelpristagaren Bertrand Russell yttrade när han var i Stockholm för ungefär tio år sedan. Det finns särskild anledning att erinra om nobelpristagaren just på den här dagen, Nobeldagen, därför att det också är de mänskliga

Ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling

rättigheternas dag. Vid sitt besök här i Stockholm yttrade han. »Med varje statlig reglering går ett stycke mänsklig frihet förlorad.» De orden tycker jag att också inrikesministern borde besinna.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! När jag lyssnade till herr Björkman fick jag en känsla av att han hade gömt bort att jag har blivit inrikesminister; han talade om värpande höns och rent mjöl precis som om jag fortfarande vore kvar inom jordbruket.

Herr Björkman anslog en lättare ton än de övriga i denna debatt. Jag hade en känsla av att han kanske mer än andra som har talat i denna sak har klart för sig att den princip som jag har försökt fastslå i föreliggande proposition är mycket väsentlig för många människor här i landet.

Jag vill gärna säga till herr Björkman att det självfallet inte är så att det strängaste straffet är avsett för de lindrigaste förseelserna. Här har man argumenterat som om det egentligen inte fanns något annat att välja på. Jag menar att domstolarna i vanlig ordning kommer att pröva den frågan. Jag har inte anledning att tro att man i domsluten på detta område skall komma till någon annan uppfattning än eljest, nämligen att hårda straff är förbehållna de grövre brotten. Det finns således inte anledning att göra så långtgående antaganden som man här gjort.

Jag tror knappast att Otto Norden-skiöld som radiochef har försummat sig i detta avseende; han liksom den nuvarande TCO-chefen har varit starkt engagerad för en lagstiftning på detta område. Jag kan väl frita honom från den misstanken; han har knappast på den här korta tiden hunnit med att göra sig skyldig till någon sådan förseelse.

Låt mig sluta med att säga att detta

för mig är ett genomtänkt ställnings-tagande. Det är ett uttryck för min åsikt att vi bör kunna hävda en riktig princip som vi har fastlagt, nämligen den att vi inte i vårt land skall ha någon förmedlingsverksamhet med arbetskraft i vinstsyfte. För mig är det väsentligt att vi kommer till rätta med detta problem. Det är avvikelserna från en gällande lagstiftning som vi har varit oroade av. Vi har menat att om vi inte sätter stopp för dessa avvikelser, vet vi inte vart det kan bära hän. För mig är det rätt angeläget att man får den bärande principen fastlagd av riksdagen. Jag beklagar att de borgerliga partierna inte tycks ha tillmätt dessa frågor samma principiella betydelse och värde som jag har gjort.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i reservationen I; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Romanus begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i reservationen I av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voterings-

propositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter har röstat för ja-propositionen. Herr Romanus begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 95 ja och 75 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ringaby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. B i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II av fru Hamrin-Thoreli m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ringaby begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 95 ja och 74 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstid m. m. i husligt arbete, och

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, jämte motion.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8

Intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om intrång i Stora Sjöfallets nationalpark jämte motioner.

I propositionen nr 173 hade Kungl. Maj:t under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 23 oktober 1970 föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att medge det intrång i Stora Sjöfallets nationalpark som enligt vad som framginge av propositionen föranleddes av Autajaures reglering och anläggandet av Ritsems kraftstation.

I anledning av propositionen hade väckts

dels de likalydande motionerna I: 1332 av herr *Helén m. fl.* och II: 1549 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte avslå propositionen nr 173,

dels de likalydande motionerna I: 1335 av herr *Bohman m. fl.* och II: 1553 av fru *Kristensson m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte avslå

Intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

propositionen nr 173,

dels de likalydande motionerna I: 1356 av herr *Sundin m. fl.* och II: 1574 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte avslå propositionen nr 173,

dels de likalydande motionerna I: 1358 av herr *Werner* och II: 1575 av herr *Hermansson m. fl.*, vari hemställts att riksdagen av regeringen begärde en samlad redovisning av de kraftverksutbyggnader som den avsåge att vidta samt att riksdagen måtte avslå propositionen nr 173,

dels de likalydande motionerna I: 1357 av herrarna *Wanhainen* och *Dahlberg* samt II: 1576 av herr *Häll m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta bifalla propositionen 173 samt bemyndiga Kungl. Maj:t att jämväl medge det intrång i Stora Sjöfallets nationalpark som fordrades för att bygga en permanent vägförbindelse mellan Suorva och Ritsem.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 1332 och II: 1549, I: 1335 och II: 1553, I: 1356 och II: 1574 samt I: 1358 och II: 1575 bemyndiga Kungl. Maj:t att medge det intrång i Stora Sjöfallets nationalpark som enligt vad som framgått av utlåtandet föranleddes av Autajaures reglering och anläggandet av Ritsems kraftstation,

2. anse motionerna I: 1357 och II: 1576 besvarade med vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrarna *Skagerlund* (fp), *Svenungsson* (m), *Åkesson* (fp), *Ingvar Andersson* (m), *Nils Nilsson* (cp), *Antby* (fp), *Jonasson* (cp) och *Persson* i Heden (cp) samt fru *Sundberg* (m), som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

1. med bifall till motionerna I: 1332 och II: 1549, I: 1335 och II: 1553,

I: 1356 och II: 1574 samt I: 1358 och II: 1575, sistnämnda motioner såvitt nu var i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande att medge det intrång i Stora Sjöfallets nationalpark som enligt vad som framgått av reservationen föranleddes av Autajaures reglering och anläggandet av Ritsems kraftstation samt anse motionerna I: 1358 och II: 1575 i övrigt besvarade med vad reservanterna anfört,

2. lämna motionerna I: 1357 och II: 1576 utan åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jordbruksutskottets utlåtande nr 51 behandlar proposition 173. I den föreslås vissa intrång i Stora Sjöfallets nationalpark för att göra det möjligt att reglera sjön Autajaure och bygga Ritsems kraftstation. Detta är en mycket stor principiell fråga, men eftersom timmen är sen hoppas jag kammaren håller mig räkning för att jag fattar mig relativt kort.

Vattenfall har begärt rätt att reglera vattnets avrinning ur Autajaure och Satisjaure sjöområden. Ett markområde om cirka 13,5 kvadratkilometer kommer att överdämmas, och därav är det 2 kvadratkilometer som berör Stora Sjöfallets nationalpark.

Även om den arealen i och för sig är rätt ringa, är den ändå med hänsyn till tidigare exploateringar ganska stor. Man tog 183 kvadratkilometer i anspråk för Suorvamagasinet och cirka 32 kvadratkilometer för Satisjaures reglering och Vietas kraftstation. De sammanlagda arealerna blir alltså rätt betydande.

Den överdämning som blir följden av ett tillstånd i enlighet med propositionen innebär ett spolierande av oersättningsbara naturvärden. Den försämrar även samernas möjligheter till renskötsel. Genom de tidigare dämningarna har mellan 7 000 och 8 000 hektar av de

kvalitativt bästa renbeteslanden lagts under vatten. Den dämning det nu gäller tar mer än 700 hektar av de återstående renbeteslanden i anspråk. Förlusten blir större än arealen direkt utvisar, då det här rör sig om de bästa vårbetes- och kalvningslanden. Nackdelarna drabbar speciellt Sörkaitums sameby. Även fisket kommer att lida men av de föreslagna dämningarna. För naturen och människorna innebär sjöregleringarna stora nackdelar, och man måste förstå att människorna reagerar mot de föreslagna åtgärderna.

Det är således stora naturvärden som här går till spillo.

I centern har vi ansett att ett genomförande av Kaitumprojektet bör undvikas. Av denna anledning bör inte heller några delbeslut fattas enligt vår mening. Även om ett beslut om Ritsemprojektet inte direkt innebär att Kaitumprojektet måste genomföras, bör dock dessa projekt ses i ett sammanhang. Det finns ett klart samband mellan Ritsem- och Kaitumprojekten — det är detta som är faran. Enligt vår uppfattning kommer Ritsem att starta Kaitumprojektet, något som vi inte vill vara med om.

Våra farhågor besannas av den skrivelse som statens vattenfallsverk har tillställt oss riksdagsledamöter. I skrivelsen anförts att vattenfallsverket inom kort kommer att till vattendomstolen inlämna ansökan om reglering av Kaitumsjöarna och överledning av vattnet till Luleälven samt anläggande av Kaitums kraftstation. Hur kommer regeringen att ställa sig då? Det är detta som vi inte vet. Vi anser det således vara fel att ta ställning till Ritsemprojektet, då en samlad plan för utbyggnaderna saknas. Vi har därför yrkat avslag på propositionen. Men vi befinner oss i gott sällskap. Såväl kammarkollegium som statens naturvårdsverk har ifrågasatt tillåtligheten. Även gruvarbetarna i malmfälten går emot projektet.

Även om en sådan utbyggnad på i

Intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

propositionen föreslaget sätt skulle innebära en hel del fördelar, torde dessa dock inte uppväga nackdelarna. Framför allt bör en bättre bild erhållas över verkningarna av projektets genomförande.

Vi har yrkat avslag på föreliggande proposition, vilket också följts upp i den till utskottets utlåtande fogade reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Ur den proposition år 1966 som låg till grund för den fjärde Suorvaregleringen skall jag till en början hämta några fakta. Där står — liksom i den proposition vi nu har att behandla — om 1909 års riksdagsbeslut då Stora Sjöfallets nationalpark instiftades att det skedde »i syfte att bevara ett högnordiskt fjällandskap i dess naturliga tillstånd». Men det är väl ingen av våra nationalparker som har blivit så illa åtgången. Först utbröts år 1919 en del för reglering av de s. k. Suorvasjöarna. Sedan har vi haft tre regleringar, en 1927, en 1939 och en 1963. För den senaste regleringen beslöt riksdagen 1962 att medge visst intrång i Stora Sjöfallets nationalpark, och dessutom fick Kungl. Maj:t fullmakt att vidta ytterligare inskränkningar i den mån det behövdes för byggandet av Vietas kraftstation. Den första regleringen satte dämningshöjden till 428 m, den andra till 435 m, den tredje till 438 m, och den fjärde regleringen som nu pågår till 453 m med en lägsta dämningshöjd av 423 m över havet. Det är alltså 30 m amplitud mellan högsta och lägsta dämningshöjd. Med de långgrunda stränder som finns där på många ställen förstår man att landskapet kommer att omvandlas betydligt. På försommaren då det har varit lågvatten har det sett förskräckligt ut.

När vattendomstolen behandlade den fjärde regleringen kunde vattendomstolen inte ge tillstånd till regle-

Intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

ringen därför att det skulle bli för stor olägenhet för rennäringen. Man uppskattade intrånget på rennäringen till 3,5 miljoner kronor, och ärendet måste därför gå vidare till Kungl. Maj:t för att få ett beslut av riksdagen 1966.

Statens naturvårdsverk yttrade sig över denna reglering och sade då att Suorvasjöarna tillhörde den grupp av sjöar som man i 1961 års överenskommelse, den s.k. freden i Sarek, hade gått med på att man skulle få reglera. Jag återkommer till 1961 års överenskommelse om en stund. Naturskyddet gjorde 1961 ingen invändning mot regleringen.

Om den fjärde regleringen anfördes 1966 av naturvårdsverket som motiv för att man gick med på den, att man uppnådde ett väsentligt krafttillskott och att åtgärderna drabbade sjösystem som redan genom de tre tidigare regleringarna förlorat sin ursprungliga karaktär.

Stora Sjöfallets nationalpark har genom de hittillsvarande regleringarna och den fjärde, som alltså pågår, helt förändrat karaktär i sin mellersta del, alltså Stora Lule älvs huvudfåra med Stora Sjöfallet, som en gång gav nationalparken dess namn. Nu ligger värdet i ytterdelarna, och vad det nu gäller är som framgår av kartan i propositionen områdena intill den norra begränsningslinjen som från väster följer sjöarna Autajaure och Teusajaure fram till Satisjaure och Vietas kraftverk.

I propositionen talas inte om någon vattenöverledning från Kaitumjaure och Piteälvens älvmråde. Kartorna i propositionen är skickligt tillskurna, så att man inte skall ana att Satisjauremagasinet har något samband med en eventuell Kaitumöverledning. Men vi hyser oro för att detta förbereds, och det är naturligt med hänsyn till den metod för stegvisa ingrepp som vattenfallsverket praktiserat i Stora Luleälvsområdet och annorstädes, vilket också framgår av det papper från vattenfalls-

verket som lagts på våra bord. Att företaget går till väga på det sättet beror också på att vattenlagen inte inbjuder till någon planering i stort utan plockar ett förslag i taget. Men naturligtvis måste vattenfallsverket som exploatör ha mera långsiktiga planer. Sådana fanns när det gällde Vindelälven, men man begärde och fick vattendom på ett kraftverk osv.

Vad som något upprör mig i detta sammanhang är att verket kallar sina exploateringsplaner för regionplaner. Regionplan är en i byggnadslagen lagfäst form för översiktlig planering där motstående intressen beträffande markanvändning inklusive vattenområden avvägs med hänsyn till allmänna intressen och även med behörigt hänsynstagande till enskilda. I detta fall är bevarandet av resterna av Stora Sjöfallets nationalpark det allmänna intresset och vattenfallsverket som exploatör det enskilda. Man kan kalla sin exploateringsplan för vad som helst, men ett statligt verk bör undvika en benämning som är lagfäst för ett helt annat ändamål.

Statens vattenfallsverk har som sagt tjänstvilligt delat ut en partsinlaga på våra bänkar några dagar innan ärendet skall avgöras. Det är svårt att hinna med en sakgranskning, men några kommentarer kan vara på sin plats. Först åberopas 1961 års överenskommelse som jag redan nämnt, och jag vill något beröra innehållet i den. Det var en överenskommelse som träffades mellan Vattenfall och företrädare för naturvårdsintressena. Det fanns inget naturvårdsverk på den tiden och inte heller statens naturvårdsnämnd. Det var i stället 17 olika i huvudsak frivilliga sammanslutningar som hade naturvård på sitt program. Med var också Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, domänstyrelsen och kammarkollegiet bland de statliga verken. De betraktade naturligtvis inte utbyggnaden av vattenkraft som statisk, utan i överenskommelsen

hade man i punkt 6, både från vattenfallsstyrelsens och naturskyddets sida, reserverat sig beträffande verkan av denna överenskommelse för helt oförutsedda omständigheter som väsentligen förändrade den allmänna avvägning som var syftet med överenskommelsen. Man tänkte då bl. a. på den påbörjade diskussionen om kärnkraft och värmekraft som började bli ett väsentligt inslag i kraftförsörjningen liksom man naturligtvis även tänkte på den ändrade synen på naturvärden över huvud taget.

I den bilaga i vilken de vattendrag det gäller har räknats upp finns Stora Sjöfallet med som ett objekt som erfordras för Vattenfalls aktuella utbyggnadsplaner och som således de naturvårdande organen gick med på en utbyggnad av. Man gick också med på någonting som kallas för Vietasjokks nederbördsområde. Dit hör otvivelaktigt Autajaure och Teusajaure och ovanför liggande vattendrag och sjöar. Dessa områden var upptagna i överenskommelsen. Kartor finns med som visar att så är fallet.

Själva överenskommelsen skrevs under den 5 oktober 1961, men man hade sedan ett sammanträde den 21 oktober innan man gick till Kungl. Maj:t med ärendet den 9 november 1961. I denna framställning till Kungl. Maj:t görs framför allt invändningar från samernas håll. Svenska samernas riksförbund ansåg att man inte tagit hänsyn till samernas intressen; jag återkommer även till detta.

Berörda ämbetsverk, domänstyrelsen och kammarkollegiet, har sagt att »det bör för övrigt enligt vår mening förutsättas att den omständigheten att ett objekt upptas under rubriken 'Erfordras för Vattenfalls aktuella utbyggnadsplaner' inte skall hindra att erinran framställes beträffande objektets utbyggnadsgrad i sådana fall då starka skäl det påkalla.» — Det får vara med freden i Sarek så länge.

Intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

I den partsinlaga — jag vill kalla den så — som vi fått på våra bord finns en del skrifter återgivna, bl. a. en allmän översikt författad av Vattenfall, en plan över Ritsemutbyggnaden och en avskrift av vattendomstolens framställning till Kungl. Maj:t. Jag skall göra några kommentarer i kanten till dessa handlingar.

I fråga om kalkylräntan har inför vattendomstolen angivits en kapitaliseringsränta på 4 procent under oändlig tid för att få fram ett överskott. Om räntan mera verklighetstroget sätts till 7 procent och avskrivningstiden till 40 år, blir vinsten betydligt reducerad. Man räknar med ca 700 000 kronor om året. Denna räntesats förutsätts i en studie som CDL, Centrala driftledning, inlämnat i år med antydning om att man i sådana här fall borde sätta räntan ännu högre med hänsyn till det ränteläge vi haft under de senaste åren. I så fall försvinner vinsten helt. Små förändringar i kärnkraftsutbyggnadskostnader, i oljepriser liksom i byggnadskostnader för verk och ledningar kan också göra att den smala marginalen för beräknad vinst kan naggas i kanten. Därför kan jag inte utan vidare skriva under det uttalande som vattenfallsverket gör — för all del i enlighet med hur vattendomstolen har uppfattat det — att detta kraftverk skulle vara så lönsamt. Mot den bakgrunden är det också underligt att läsa följande uttalande i denna skrift: »Ritsems kraftverk och Autajaures reglering är för den svenska kraftförsörjningen betydelsefulla och ekonomiska företag som ger god och efterhand stigande avkastning.» Inget av dem ger i och för sig någon avkastning, utan det är ett både-och. Det kan inte vara antingen det ena eller det andra, utan det måste vara båda tillsammans. Men så är det inte skrivet i Vattenfalls framställning.

Sedan säger man om naturintrånget att det kompenseras genom att man avsatt mark till Padjelanta nationalpark,

Intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

vilket var en förutsättning när man träffade 1961 års överenskommelse. Man resonerar här ungefär som om Vattenfall hade absolut och prioriterad rätt att bygga ut allt vatten inom räckhåll och inte skulle kunna ge efter på den rätten utan kompensation. Det tycker jag är en felaktig inställning till frågan, speciellt när det gäller en nationalpark.

Vidare står det något obegripligt om att 60 till 80 procent av Norrbottens läns yta har viss reservatkaraktär. Det kan jag inte alls förstå. För övrigt är det ganska stor skillnad på 60 och 80 procent, det är inte mindre än 20 000 kvadratkilometer som skiljer. Bara det gör att jag tycker att det är ett egendomligt uttryck.

Beträffande renskötseln påstår man att det inte blir något väsentligt intrång. Detta emotsägs emellertid mycket kraftigt av samerna själva. Från Sörkaitums lappby har man skrivit om den saken och även uppvaktat jordbruksministern. Man har särskilt framhållit att den låglänta terrängen runt Autabäcken kommer att ligga under den tänkta övre dämningsskärningen. Dessa låglänta områden uppges vara av vital betydelse som kalvnings- och betesland. Byn har inte heller likvärdigt kalvningsland på annat håll. Dessutom påverkar klimatförändringar på grund av dimmor efter uppåtdämningen lappbyns livsbetingelser både beträffande renskötseln och i övrigt. Det stora intrång, som jag tidigare nämnde och som uppskattades i samband med den fjärde Suorvaregleringen, visar att Sörkaitums lappby är särskilt illa åtgången i dessa sammanhang.

Härefter följer redogörelsen för Ritsemprojektet i partsinlagan, där det hävdas att detta har ingått i Vattenfalls regionplan från år 1960. Det är emellertid underligt att såvitt jag kan finna inte ett ord skrevs eller sades härom, då riksdagen 1966 behandlade det tidigare intrånget i Stora Sjöfallets nationalpark.

Jag förstår att vattenfallsverket hela tiden haft framför sig en plan innebärande att man går framåt bit för bit. Man har fått ett medgivande i taget men begriper inte varför vissa riksdagsmän inte inser att slutet på serien är uppnådd med de resultat som vunnits varje gång en framställning gjorts. Det är möjligt att regeringen haft saken klar för sig och kanske även vederbörande statsutskottsavdelning, men i varje fall har inte vi meniga riksdagsmän fått reda på vad regionalplanen innehåller. Detta gäller trots att vi under min riksdagstid — som inte är så lång — vid två tillfällen behandlat dessa frågor, vilka tydligen varit planerade sedan 1960 och nu fullföljs på det sätt som föreslagits.

Herr talman! Det är många talare anmälda, och jag måste därför begränsa mig till det anförda. Jag vill bara påpeka en liten kuriositet, som på sitt sätt kan belysa att vattenlagen och vattendomstolarnas handläggning av ifrågavarande ärenden inte följt med vår tid.

Det pågår en särskild utredning som arbetar med dessa frågor för att få till stånd en mera planmässig behandling härav vid domstolarna. I vattendomstolens underdåniga skrivelse till Konungen, som är intagen i partsinlagan från vattenfallsverket, återfinns följande rubrik: »Hinder enligt naturskyddslagen.» Vi vet ju alla i denna kammare att den lagen upphävdes för många år sedan och att nu gällande lag heter naturvårdslagen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den mycket väl-skrivna reservationen till jordbruksutskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herr *Westberg* i Ljusdal (fp).

Fru **SUNDBERG** (m):

Herr talman! I proposition 173 begärs riksdagens tillstånd att göra intrång i

Stora Sjöfallets nationalpark. Intrånget är inte särskilt stort, det rör sig om att lägga ungefär 2 km² sjöstrand under vatten. Man skulle alltså kunna tycka att hela frågan är ganska betydelselös och inte skulle behöva förorsaka någon större debatt.

Ändå vågar jag påstå att det beslut som riksdagen kommer att fatta i denna fråga i tvåkammarriksdagens elfte timme kommer att få konsekvenser, som i tiden sträcker sig långt bortom giltigheten för vår nya konstitution.

Vad frågan gäller är nämligen först och främst vårt ansvar för kommande generationer. Det ansvaret begränsar sig icke till en 2 km² stor överdämning utan berör hela vår syn på land och natur, lag och rätt, frihet och tvång, ekologi och naturskydd.

Ur en synpunkt beklagar jag att debatten inte kan föras i vår nya p'enisal. Efter vad jag erfarit kommer vi ledamöter att där ha möjlighet att utnyttja visuella hjälpmedel. Att detta är angeläget framgår inte minst av att till propositionen har fogats en om än ofullständig så dock karta.

Herr talman! Debatten får föras utan åskådningsmaterial, och det ställer ökade krav på oss reservanter när det gäller att till kammarens ledamöter föra fram motiven till vårt avslagsyrkande på propositionen i fråga.

När riksdagen beslöt att förklara vissa områden i vårt land som nationalparker grundades detta på noggranna överväganden. Allteftersom kommunikationerna förbättrades och vår egen rörlighet ökade, så ökade också vår mänskliga påverkan på naturmiljön. Vägbyggen och andra byggnadsarbeten, telefonledningar, fritidsområden, kraftverksbyggen och fritidsfiske har bidragit till att förenkla och förljuva vår tillvaro men har också medfört ingrepp i en förut orörd natur. För att försäkra vårt land om att ur olika synpunkter värdefulla områden icke skulle förändras utan få behålla sin karaktär av vild-

Intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

mark med den fristad en sådan ger både vilddjur och flora beslöt vi att genom lag skydda vissa områden och göra dessa till nationalparker. Stora Sjöfallet är ännu så länge en sådan nationalpark.

Våra materiella krav, förverkligade i en ökad efterfrågan på elenergi, har emellertid inneburit att vi har måst nagga denna lag i kanten. Och vi har gjort det med besked. Jag syftar då på de olika regleringarna av Akkajaure, Suorvamagasinet, som ursprungligen bestod av fem fjällsjöar men som i dag är ett enda stort vattenmagasin. Genom byggandet av Vietas kraftstation och genom Akkajaureregleringarna har nära en sjundedel av Stora Sjöfallets nationalpark förstörts.

Där vi vanliga människor inte får röra en växt — det framgår av reglerna för Stora Sjöfallets nationalpark — där har Vattenfall brusat in med maskiner, grävt och torrlagt, sprängt tunnlar och för all evighet förstört stora områden. Det är följden av denna förstöring som spåras i propositionen.

Nationalparksbegreppet har blivit uppluckrat, och en låt-gå-mentalitet har blivit alltmer vanlig. Vi behöver elkraft, det är ändå så få som besöker området, det finns ju andra områden, låt oss bygga en väg, vad skall det hela tjäna till, det är argument som blir alltmer vanligare.

Herr talman! Jag ser sådana yttranden som tecken på bristande respekt för gällande lag. Men vad värre är: de andas en krass materiell syn på vår naturmiljö, vilket jag och många med mig finner skrämmande. Vårt folk och vårt land har fått naturen i gåva att förvalta. I den allmänna miljödebatten inte minst från socialdemokratiskt håll hörs allt oftare att vi inte får förbruka våra naturtillgångar. Men naturtillgångar är inte bara vatten och luft. Naturtillgångar är också landskap, djur och växter.

Och även när vi måste exploatera har vi skyldighet att göra bedömningar. Kan vi utan olägenhet för framtiden göra in-

Intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

grepp som aldrig kan återställas? I många fall kan vi göra det med gott samvete, i andra fall måste vi göra det med dåligt samvete. Men vi får aldrig starta en verksamhet med att döva samvetet för att sedan godtyckligt kunna handla.

För att kunna lägga fram propositionen om byggandet av Ritsems kraftverk har Vattenfall och regering använt det senare tillvägagångssättet.

Den tekniska beskrivningen från statens vattenfallsverk till vattendomstolen är som jag ser det huvudsakligen kompletterad med bortförklaringar i syfte att döva våra samveten, något som jag också tycker klart framgick av herr Tobés anförande.

Ritsemprojektet innebär att de två stora sjöarna Sitasjaure och Autajaure norr om Suorvamagasinet däms upp med en regleringsnivåskillnad på 33 m. Från Autajaure sprängs en tunnel till Ritsem, där en underjordisk kraftstation placeras. Genom en 50 m hög och 500 m lång moränvall avspärras Autajaures normala utlopp österut genom Teusadalen till Satismagasinet. Ingreppet innebär bl. a. att Teusajaure blir till stora delar och ganska ofta torrlagd, och tillflödet till Satisjaure blir begränsat. Vietas kan icke fullt utnyttjas av Satismagasinet. Detta magasin kan emellertid utnyttjas helt och hållet om Kaitumbygget blir en realitet och man för vattnet den nya vägen. Om man reglerar Kaitum, får man alltså ett fullt utnyttjande av Satismagasinet, och på köpet får man en kraftstation i Kaitum.

Jag skulle vilja höra vad som är orsaken till att Kaitumprojektet icke är omnämnt i propositionen, ty alla delar av detta sjöområde, med redan projekterade eller i hemlighet planerade kraftverksbyggen, hänger ihop. De hänger ihop geografiskt, men de hänger också ihop ekonomiskt. Propositionen är i alla avseenden osedvanligt mager för att komma från det bördiga jordbruksdepartementet.

Riksdagen har ju uttryckligen fastställt att förslag om kraftutbyggnad skall ses i större sammanhang, och det hade inte varit orimligt om jordbruksministern med ett ord berört de framtida planerna på Kaitumområdet. Om Kaitumprojektet blir verklighet kommer, som vi vet, Sjaunja fågelskyddsområde, som är unikt i världen, att bli förstört. Den skuldbördan vill vi inte bära, men kanske blir vi tvingade till det genom att tillåta Ritsemutbyggnaden.

Givetvis har såväl Vattenfall som regeringen vägt skäl för och emot varandra. Man har bedömt det ekonomiska utbytet och satt detta i relation, antar jag, till de skador som nationalpark och natur i övrigt åsamkas, liksom man bedömt effekten för samerna och deras renskötsel. Man har också, såvitt framgår, bedömt verkan för sjötrafiken och turismen samt i någon ringa mån för floran. Vi reserverar har också gjort sådana här bedömningar, men vi har kommit till resultatet att propositionen bör avslås. Jag skall ge några skäl för våra bedömningar.

Jag vill gärna börja med samernas situation. Att deras representanter gått emot utbyggnaden torde vara klart för oss alla; för dem är det ett livsvillkor att inte ytterligare ingrepp görs. Och med livsvillkor menar jag att de villkor, som de själva ställer upp för den livsföring som de önskar, icke tillåter att man gör de ingrepp som föreslås i propositionen.

Vi har, herr talman, också i detta land ett minoritetsproblem. I vårt land liksom i många andra länder finns det människor som lever annorlunda. På många ställen gör de det av tvång, på andra av fri vilja. Den viktiga frågan är hur stor rätt samhället har att ingripa i dessa människors levnadsvillkor.

Vid remissbehandlingen av förslaget har detta avstyrkts av de mest berörda byarna, Sörkaitums och Mellanbyns samebyar. Kammarkollegiet och statens naturvårdsverk har med hänsyn till re-

gleringens inverkan på renskötseln och till naturvårdsintressena ifrågasatt företagets tillåtlighet. Svenska samernas riksförbund avstyrker av rennäringsskäl att intrång i nationalparken får göras.

Vad gör departementschefen, dvs. jordbruksministern? Han säger bara att de slantar som grustäkterna inbringrar skall användas för ändamål som gagnar rennäringen. Det är allt.

Vad säger Vattenfall? Det redovisar siffror av vilka framgår att antalet samehushåll inte är särskilt stort, att kanske högst 200 personer berörs. Och indirekt framgår att dessa i sin tur har alldeles för få renar för att deras näring skall uppfylla kraven på lönsamhet.

Ja, herr talman, nog lever vi i ett förmyndarsamhälle. Att staten snart skall lägga sig i allt i vårt dagliga liv, det har vi hört inte minst i den föregående debatten i dag. Men vi kan i allmänhet trösta oss med att vi är många, att vad som gäller en gäller alla, och vi har vår demokratiska rätt att göra vår stämma hörd.

Samerna har det svårare. Här träder det allsmåttiga samhället in, underkänner deras levnadssätt och använder deras fåtal som skäl för att göra övergrepp. Jag finner det ovärdigt vårt land. Håller här på att växa fram en praxis som går ut på att när få drabbas skall ett övergrepp tillåtas? Det är en mycket farlig väg, som alltför många stater vandrat vad gäller deras behandling av folkminoriteter. Vi har hos oss hårt kritiserat sådana övergrepp, och vi får inte själva börja tillåta oss dem. Vårt ansvar borde i stället vara större gentemot dem som inte i kraft av sin mängd kan påverka politiska beslut. Jag finner att samernas remissvar väger tyngre än kanske några andra.

Onekligen undrar man hur vatten-domstolen läst remissvaren. Länsstyrelsen i Norrbottens län har varnat för alla dessa regleringar och sagt att förut-

Intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

sättningarna för renskötseln kommer att försämrats i sådan grad att det starkt kan ifrågasättas om rennäringen i fortsättningen över huvud taget kan bedrivas i vedertagna former och i nuvarande omfattning.

Sörkaitums lappby har i ett långt och utförligt remissvar redogjort för sin uppfattning om regleringarnas inverkan på samernas levnadsvillkor. Men det svaret har herr Jonasson redan berört, varför jag inte behöver säga något om det.

Däremot vill jag gärna säga något om naturskyddssynpunkterna. För att förstå vad ett ingrepp i nationalparken innebär, behöver man bara tänka på hur det ser ut i Vietas: vägar, dammbyggnader, grustäcker, grusupplag, nedskrotat material och kraftledning. Och ingreppen blir alltid stora vid ett kraftverksbygge; att förneka det är att bortse från de bevis som finns. Sådana ingrepp får också konsekvenser för djurlivet.

Man har från naturskyddshåll försökt bevara ett större område med naturlig fauna. Det gäller inte minst att bereda möjligheter för de fåtaliga exemplaren av våra stora rovdjur att överleva. De tre stora nationalparkerna samt Kaitum-Sjaunjaområdet har på grund av sin otillgänglighet ännu utgjort fristad för mycket vilt. Området norr om Suorvadammen är dessutom tillhåll för ett stort antal fjällvråkar. Här vill man anlägga tillfartsvägen och kraftledningar.

Herr talman! Jag vill gärna säga några ord om den väg som enligt förslaget i motionen II:1576 skall kunna byggas. Utskottsmajoriteten har inte motsatt sig detta vägbygge. Det enda jag kan säga är: Byggs här en väg har man definitivt och effektivt förflyttat nationalparkens varande till myternas värld. Ett mera åskådligt bevis på utskottsmajoritetens uppfattning om våra gällande naturvårdslagar kan inte ges. Man klargör nog så tydligt att andra intressen, kanske vilka som helst, skall kunna gå före

Intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

gällande lag. Att i det sammanhanget tala om ansvar för vår miljö och om naturskydd finner jag inte vara lönt.

Men denna väg är intressant ur en annan synpunkt. I propositionen föreslås den inte, och jag hoppas att det beror på jordbruksministrernas aktning för nationalparken. Det kan emellertid också bero på en annan sak. Lönsamheten för Ritsenprojektet är så låg att den ökade kostnad på cirka 20 miljoner kronor som vägen medför skulle få till följd att lönsamheten underskrider de sju procent som är en förutsättning för att vattendomstolen skall ge tillstånd till bygget.

I utskottet framfördes från majoritetens sida att det inte ålåg oss i jordbruksutskottet att lägga ekonomiska synpunkter på projektets genomförande.

Men om vi nu skall väga skäl mot varandra — och det måste vi göra — och dessutom finner att naturskyddssynpunkterna helt och hållet talar mot Ritsenprojektet, måste vi ta del av de ekonomiska beräkningar som Vattenfall har gjort och som legat till grund för vattendomstolens klartecken.

Den läsningen har snarast stärkt oss i vårt ställningstagande. Jag skall inte ännu en gång upprepa de siffror och lönsamhetsberäkningar som herr Tobé framförde. Ett faktum är dock att om man skulle räkna med en normal investeringsränta i dag på tio procent kommer lönsamheten att ligga omkring noll. Men även om vi nu accepterar att lönsamheten ligger något över sju procent tål projektet praktiskt taget inga kostnadsökningar. Redan vid en ökning av de beräknade kostnaderna på 166 miljoner med 9,4 miljoner är projektet över huvud taget inte lönsamt. Att det då inte tål en väg torde vara klart, och AMS har ju inte heller velat förorda denna väg.

Det är emellertid inte bara samerna som vill ha nationalparken orörd. Malmfältens centrala strejkledning har skickat oss ett brev, antaget av gruvarbetar-

na i malmfälten, i vilket man påpekar behovet för de människor, som har ett i alla avseenden hårt arbete, att få njuta av de oskattbara värden som ligger i den orörda skönhet deras natur och älvar erbjuder. De talar inte bara för sig själva utan för alla dem som söker sig upp till vildmarken för hälsa och rekreation — och dessa blir allt fler.

Det är dessa människors talan vi reserveranter för, när vi vill avslå propositionen om ett ingrepp i Stora Sjöfallets nationalpark.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen, som är fogad till utlåtandet nr 51.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande till morgondagens sammanträde.

§ 9

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att andra lagutskottets utlåtande nr 95 samt statsutskottets utlåtanden nr 222, 223 och 224 i nu nämnd ordning skulle uppföras sist på morgondagens föredragningslista.

§ 10

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 456, i anledning av proposition med förslag till lag om ändring i kyrkomötesföreläsningen;

från statsutskottet:

nr 423, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten jämte motioner;

från första lagutskottet:

nr 449, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ackordslag m. m. jämte motion i ämnet;

nr 450, rörande dels Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till lag om statlig lönegaranti vid konkurs, m. m., dels i anledning av propositionen väckta motioner, dels ock motioner om bättre förmånsrätt i konkurs för fordran på lön; och

nr 451, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förmånsrättslag, m. m., såvitt propositionen behandlats av första lagutskottet, jämte i ämnet väckta motioner;

från andra lagutskottet:

nr 455, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tystnadsplikt för apotekspersonal, m. m., jämte motioner; och

nr 457, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274), m. m., jämte motioner; samt

från jordbruksutskottet:

nr 412, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1941: 251) om särskild varuskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 1.39 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson
